

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Харківський
Національний Університет
Імені В.Н. Каразіна

ЮРИДИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ

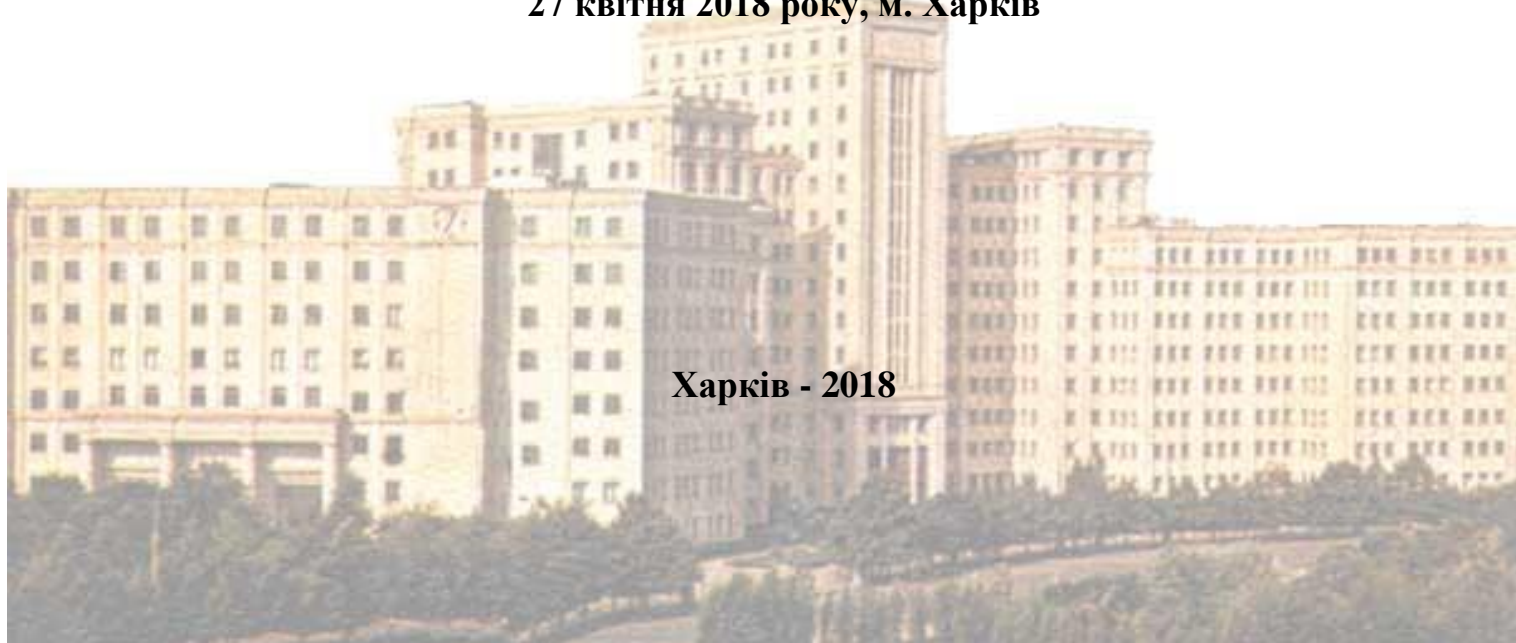
VIVAT
JUS

**XIV МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

«Від громадянського суспільства – до правової держави»

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
Internet-конференції**

27 квітня 2018 року, м. Харків

Харків - 2018

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
протокол № 10 від 28 березня 2018 року*

ВЗ6 ВІД ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – ДО ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: XIV

Міжнародна наукова конференція молодих вчених та студентів, 27 квітня 2018 р., м. Харків:
Збірник тез доповідей. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 446 с.

ISSN 2310-8665

Зважаючи на темпи життя, інформатизацію суспільства і дедалі зростаючу роль інформаційних технологій XIV Міжнародна конференція молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави», що ініційована юридичним факультетом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відбувається у рамках Internet-форуму. З огляду на важливість заходу, спрямованого на пропаганду освіти та науки серед молоді, а також актуальність заявленої загальної тематики, конференція сприятиме поглибленню досліджень проблем сучасної юридичної науки та становленню сучасного юриста з розвинутим самостійним мисленням, який здатен правильно аналізувати широке коло актуальних питань сьогоденного соціуму.

Усі учасники Internet-конференції та інші зацікавлені особи мають змогу безпосередньо спілкуватися з авторами розміщених публікацій за вказаними їх електронними адресами. До збірника увійшли тези студентів та молодих вчених, присвячених проблемам становлення громадянського суспільства і правової держави в Україні, які вміщують в себе наступні напрями: 1. Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права. 2. Конституційне та муніципальне право. 3. Міжнародне право та право європейського союзу. 4. Цивільне право та сімейне право. Цивільний процес. 5. Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. 6. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. 7. Трудове право та право соціального забезпечення. 8. Екологічне, земельне та аграрне право. 9. Фінансове право. Банківське право. 9. Господарське право та господарський процес. 11. Право інтелектуальної власності. Інформаційне право. 11 Проблеми протидії та стримування злочинності. Національна, регіональна та міжнародна безпека.

Редколегія: Т.Є. Кагановська, д.ю.н., професор, Заслужений юрист України (головний редактор); М.В. Даньшин, д.ю.н., професор (заступник головного редактора); І.В. Венедіктова, д.ю.н., професор; О.О. Житний, д.ю.н., професор; Д.М. Лук'янець, д.ю.н., професор; Т.Л. Сироїд, д.ю.н., професор, М.М. Воронов, к.ю.н., доцент..

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут соціології, психології і права, юридичний факультет, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707-53-81. Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

ОРГКОМІТЕТ

Голова Оргкомітету – Кагановська Т.Є., декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Заступник голови Оргкомітету – Даньшин М.В., заступник декана юридичного факультету з наукової роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Координатор Оргкомітету – Давиденко А.О., Голова Студентського наукового товариства юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Помічники – Турчак М.В., заступник Голови Студентського наукового товариства юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Члени Оргкомітету:

Лук'янець Д.М., т.в.о. завідувача кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Венедіктова І.В., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Воронов М.М., завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

Сироїд Т.Л., завідувач кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Житний О.О., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги й друзі!

Вітаємо Вас у числі учасників XIV Міжнародної конференції молодих учених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави», яку проводить юридичний факультет Харківського національного

університету імені В.Н.Каразіна в межах Internet-заходу.

Ми бажаємо всім нам плідної апробації наукових розвідок та професійного задоволення від результатів роботи заходу.

Участь кожного з нас у цьому міжнародному заході є свідченням бажання глибоко і всебічно вивчати існуючі юридичні проблеми, обмінюватися прогресивним науковим досвідом, здійснювати юридичну просвіту та впливати на формування особистості з розвиненим самостійним мисленням, здатної правильно аналізувати широке коло актуальних питань соціуму.

Мені приємно, що організатором цієї конференції є саме юридичний факультет Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, адже тут готують майбутніх правників, на яких буде покладено завдання із побудови в Україні демократичної, правової держави. Це, без сумніву, складне завдання, яке охоплює необхідність проведення певних реформ, пошук оптимальних шляхів з удосконалення чинного законодавства нашої держави, формування підвалини для здійснення фундаментальних демократичних перетворень в українському суспільстві. То ж саме ці проблеми покликаний обговорити наш захід і запропонувати збалансовані пропозиції і рекомендації для впровадження їх на законодавчому рівні.

Цьому сприятиме наша широка та спільна дискусія за участі науковців і практиків, викладачів та аспірантів, студентів юридичних ВНЗ різних курсів, які

є небайдужими до проблем розвитку громадянського суспільства, демократії, реального забезпечення прав та свобод людини і громадянина, здійснення конституційної, адміністративної, судової та інших реформ, підвищення ролі права у регулюванні суспільних відносин, проблем громадянського суспільства тощо.

Висловлюю щиру вдячність і повагу організаційному комітету нашої конференції. Дякую всім її учасникам за цікаві доповіді і плідну працю, сподіваюся на обопільне збагачення всіх нас новими знаннями і долучення до розвитку і піднесення вітчизняної юридичної думки на міжнародний рівень розвитку.

**З повагою –
Декан юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н.Каразіна,
д.ю.н., проф.,
Заслужений юрист України**

Т.Є.Кагановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГЛАСНОСТІ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Абламський Сергій Євгенович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства факультету № 1 (слідства) Харківського
національного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid>
E-mail: ablamu4@gmail.com

***Ключові слова:** засади кримінального провадження, судочинство, гласність судового засідання, фіксування.*

Гласність судового засідання – це одна з основних конституційних засад судочинства (п. 6 ч. 1 ст. 129 Конституції України [1]), яка сприяє досягненню справедливого розгляду проваджень об'єктивним і неупередженим судом, а також забезпечує захист прав, свобод та законних інтересів як учасників судового засідання, так і осіб, які безпосередньо не брали участь у розгляді справи, але мають право на отримання усної чи письмової інформації про результати судового розгляду та ознайомлення з процесуальними рішеннями й отримання їх копій.

Засада гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними засобами знаходить своє законодавче закріплення у положеннях ст. 27 Кримінального процесуального кодексу України [2], де встановлено такі основні вимоги:

1) ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про час і місце розгляду кримінального провадження та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом. Інформація про суд, який розглядає кримінальне провадження, дату надходження апеляційної чи касаційної скарги, стадії розгляду провадження, місце, дату і час судового засідання, рух провадження з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом;

2) розгляд кримінального провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито для всіх осіб, яким виповнилось 16 років. Однак слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках: 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній; 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Кримінальне провадження у закритому судовому засіданні суд здійснює з дотриманням правил судочинства, передбачених КПК України. На судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження;

3) судовий розгляд фіксується за допомогою звукозаписувального технічного засобу та відображається в протоколі судового засідання. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому КПК України (норми щодо застосування під час судового розгляду відеозаписувальних технічних засобів набирають чинності з 1 січня 2019 року);

4) учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в порядку, встановленому законом;

5) засоби масової інформації мають право висвітлювати хід і результати судового процесу, а також іншими законними способами повідомляти населенню про його перебіг;

6) судові рішення, ухвалені у відкритому судовому засіданні, проголошується прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, судові рішення проголошується прилюдно з пропуском

інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення;

7) судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі судових засідань (ч. 3 ст. 318 КПК України), яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. У разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду. Допуск до судового засідання може бути обмежено з урахуванням підстав, передбачених Правилами пропуску до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, затверджених наказом Державної судової адміністрації та Міністерством внутрішніх справ України від 12 вересня 2005 р. № 102/765. У пункті 4.2 зазначених Правил встановлено, що забороняється пропуск до приміщень судів: а) у стані сп'яніння, що ображає людську гідність і громадську мораль (алкогольного чи наркотичного); б) з тваринами; в) з легкозаймистими, вибухонебезпечними, радіоактивними та отруйними речовинами; г) з колюче-ріжучими предметами; д) з валізами, господарськими сумками, пакетами, розмір яких перевищує 45х35х15 см [3].

Слід пам'ятати про правову позицію Конституційного Суду України, викладену в рішенні від 8 грудня 2011 року № 16-рп/2011, згідно з якою повного фіксування судового процесу технічними засобами покладає на суд обов'язок здійснювати повне фіксування судового процесу технічними засобами, оскільки саме за умови такого фіксування судового процесу гарантується конституційне право кожного на судовий захист, а також забезпечуються законність та інші основні засади судочинства [4].

На необхідність дотримання гласності і відкритості судового провадження та повного фіксування технічними засобами наголошено у низці рішень Європейського суду з прав людини. Обумовлено це тим, що гласний (публічний) характер судового засідання захищає від таємного і не підконтрольного суспільству правосуддя, за допомогою чого досягається довіра до діяльності

судових органів, а також сприяє забезпеченню справедливого судового розгляду. Зокрема, у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Лучанінова проти України» зазначено, що проведення публічних судових засідань є основоположним принципом, закріпленим у пункті 1 статті 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. Проте, право на публічний судовий розгляд підлягає обмеженням, викладеним у другому реченні пункту 1 статті 6 Конвенції. Суд зазначив, що хоча доступ громадськості до судового розгляду, про який йдеться, формально не був обмежений, обставини, за яких він відбувся, були очевидною перешкодою його публічності. По-перше, розгляд відбувся у диспансері з обмеженим доступом. По-друге, суд не дозволив іншим особам, окрім учасників провадження, залишитися в палаті, де відбувався розгляд, або входити до неї. По-третє, з матеріалів справи не вбачається існування загальнодоступної інформації про дату та місце засідання. Суд вважає, що заходи, до яких у цій справі вдався суд, які обмежили право заявниці на публічний розгляд її справи, не були «суворо необхідні» у розумінні пункту 1 статті 6 наведеної Конвенції. Відповідно в цій справі мало місце порушення зазначеного положення у зв'язку з відсутністю публічного розгляду справи заявниці. Також Європейський суд з прав людини вказав, що здійснення закритих судових засідань не повинно бути систематичним, крім випадків, що визнані виключними обставинами [5].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. / База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Правила пропуску до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, затверджені наказом Державної судової адміністрації та Міністерством внутрішніх справ України від 12.09.2005 р. № 102/765 / База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1322-05>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Пріма-Сервіс» ЛТД

щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України та за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини шостої статті 12, частини першої статті 41 Кодексу адміністративного судочинства України, частини другої статті 197 Цивільного процесуального кодексу України, а також частини восьмої статті 81-1 Господарського процесуального кодексу України (справа про фіксування судового процесу технічними засобами) від 08.12.2011 р. № 16-рп/2011 / База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-11>.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лучанінова проти України» від 09.06.2011 р. / База даних «Законодавство України» // Верховна Рада України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_788.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС У ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Александров В'ячеслав Михайлович, к.ю.н., доцент,
В.о. завідувача кафедри підготовки офіцерів запасу
військово-юридичного факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Ключові слова: *Україна, Збройні Сили України, Військова служба правопорядку, адміністративний примус.*

В сучасній юридичній літературі категорія «адміністративний примус» тлумачиться у різних варіаціях. Узагальнено, адміністративний примус розуміється у двох аспектах: як *метод управління (впливу) держави на поведінку суспільства і його окремих членів і як систему заходів і засобів управління соціальними процесами і життям*. Проаналізуємо точки зору на це питання провідних українських і російських вчених-правознавців. Ми підтримуємо точку зору Л.В. Ковалю, який адміністративний примус визначає як методо втручання у сферу правових інтересів правопорушника, інших суб'єктів права; включаючи заходи припинення адміністративних правопорушень, адміністративного попередження й адміністративного стягнення [2, с. 115]. За допомогою адміністративного примусу вирішується багато важливих завдань: створюються умови для забезпечення колективної і індивідуальної безпеки громадян,

забезпечується належне функціонування органів публічної влади і управління, убезпечують економічні і виробничі відносини від незаконного впливу третіх суб'єктів, здійснюється протидія протиправним діям.

На застосування адміністративного примусу уповноважені значна кількість державних органів і посадових осіб. Для правоохоронних інституцій застосування адміністративного примусу є стандартною характеристикою їх правового статусу. Серед них і Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

У відповідності до чинного законодавства України, на військову службу правопорядку у Збройних Силах України (далі – ВСП) покладено комплекс важливих завдань щодо забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах [1]. Результативність виконання перелічених завдань передбачає наділення посадових осіб ВСП системою специфічних владних функцій, які виконуються як у межах як адміністративно-юрисдикційної, так і кримінально-юрисдикційної діяльності служби. Особливістю змісту таких функцій є те, що вони застосовуються у формі адміністративного примусу.

Адміністративний примус закладений в основу основних повноважень ВСП. Зокрема, суто примусовий характер носять такі повноваження як:

— перевірка документів у військовослужбовців і військовозобов'язаних, що посвідчують їх особу, та інших документів у разі підозри їх у вчиненні злочинів чи інших правопорушень та за інших підстав;

— затримування і тримання військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань на гауптвахтах Служби правопорядку з метою застосування тимчасового запобіжного заходу на строки, встановлені законом;

— затримування осіб у військовій формі одягу, які мають виражені ознаки психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для оточуючих;

— проведення особистий огляд або обшук затриманих осіб, огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для оточуючих;

— складання протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України та передавати їх на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення;

— у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких застали на місці вчинення злочину, посадові особи ВСП уповноважені заходити в жилі та інші приміщення, що належать громадянам, на територію і в приміщення державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності з наступним повідомленням про це прокурора протягом 24 годин;

— внесення у межах своєї компетенції відповідним органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам військового управління, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям або посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності подання щодо усунення порушень закону, причин і умов, що їм сприяють. Не пізніше як у місячний строк по поданню має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка його надіслала;

— здійснення зупинки військових транспортних засобів Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, у разі порушення їх водіями правил дорожнього руху, за наявності

ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за призначенням, з метою їх огляду і перевірки у водіїв документів на право користування та керування транспортними засобами, дорожніх листів, відповідності вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам;

— вилучення у військовослужбовців та інших осіб, які незаконно перебувають на території військової частини або військового об'єкта чи здійснюють протиправні дії, предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки і передавати їх відповідним органам виконавчої влади;

— застосування спеціальних засобів та зброї у встановленому законом порядку.

З урахуванням викладеного вище, застосування інституту адміністративного примусу в діяльності Військової служби правопорядку в Збройних Силах України є *комплексним за своїм характером, акумулює в собі нормативні вказівки різного виду для регулювання суспільних відносин у специфічній сфері* — забезпечення правопорядку і дисципліни в Збройних Силах України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 07.03.2002 р. № 3099-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002.— № 32, ст. 225

2. Коваль Л.В. Адміністративне право: Курс лекцій для студентів юрид. вузів та фак. — К.: Вентурі, 1998. — 533 с.

ЦИВІЛЬНО - ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Андрієвська Людмила Олексіївна,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
e-mail: falco_mvs@ukr.net

***Ключові слова:** цивільне право, медичний працівник, відповідальність, медичні послуги*

Медична галузь права є комплексною, що зумовлено наявністю норм різних галузей права, які загалом можна поділити на дві групи: публічні та приватні. З огляду на лібералізацію приватно - правового сектора у сфері охорони здоров'я все більшу роль у регулюванні медичних правовідносин відіграє договір про надання медичних послуг.

Відповідно до ст. 49 Конституції України, яка закріплює право громадянина на безоплатну медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я і водночас гарантує розвиток лікувальних закладів усіх форм власності [1].

Як зазначається у ч. 1 ст. 901 Цивільного кодексу України за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [2]. Таким чином, договір про надання медичних послуг укладається між споживачем (замовником), яким є пацієнт, та виконавцем (послугодавцем), в ролі якого виступає медичний заклад.

Розглядаючи саме відповідальність за неналежне надання медичних послуг, влучно зазначає Н. Гайдай, який поділяє відповідальність на договірну та деліктну. Підставою настання договірної відповідальності є невиконання або неналежне виконання стороною своїх обов'язків за договором. Підстава настання деліктної відповідальності - це протиправне діяння, шкода, що була

завдана таким протиправним діянням і причинний зв'язок між протиправним діянням і його наслідком [3].

Отже, відповідальність сторін за договором про надання медичних послуг виникає за наявності загальних умов відповідальності. Загальними підставами виникнення цивільної відповідальності є протиправне порушення чужого суб'єктивного права за умов наявності протиправності, тобто факту недотримання стороною умов договору про оплатне надання медичних послуг, вимог закону й інших правових актів, вимог, що звичайно ставляться в медицині до медичних дій чи діяльності, тобто вимоги, які є загальновизнаними та загальноприйнятими в медицині; наявності шкоди та необхідного причинно-наслідкового зв'язку між протиправним порушенням суб'єктивного права контрагента та заподіяною йому шкодою.

Умовою відповідальності медичного закладу є порушення суб'єктивних прав пацієнта як споживача. Одна з особливостей відповідальності у зв'язку з наданням послуг у сфері медичної діяльності пов'язана з такою категорією випадків, які мають схожі риси з конструкцією «непереборної сили». Виникнення таких підстав, що у переважній більшості випадків звільняє сторони від цивільно-правової відповідальності, пов'язано здебільшого з настанням непередбачуваних у лікуванні випадків, пов'язаних з неможливістю медичного закладу отримати повні дані анамнезу.

Наступна умова відповідальності за цим договором полягає в наявності шкоди, під якою розуміють приниження або знищення суб'єктивного цивільного права чи блага. Залежно від результату зазіхання на здоров'я шкода може мати моральний та майновий характер. При цьому порушення, що стосуються здоров'я, як правило, зачіпають обидві сфери потерпілого й одночасно заподіюють як майнову, так і немайнову (моральну) шкоду. Окремі автори, такі як М. С. Малейн вважають, що будь - яке правопорушення негативно впливає на особистість потерпілого (травмує його психіку) і тому воно завжди завдає моральної шкоди.

Проте при заподіянні шкоди здоров'ю на першому місці стоїть моральна шкода як немайна шкода, що полягає у заподіянні потерпілому моральних і фізичних страждань, характерних фактично для кожного випадку ушкодження здоров'я. Матеріальним еквівалентом шкоди, заподіяної здоров'ю, постають лише реальні збитки, до яких відносять втрачений заробіток та інші витрати на лікування, реабілітацію, придбання ліків, медичних матеріалів, протезів, спеціальних засобів пересування, оплату за консультації спеціалістів та деякі інші [4].

У ч. 1 ст. 1196 ЦК України закріплено, що шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи під час виконання нею договірних зобов'язань (договір перевезення тощо), підлягає відшкодуванню на підставах, встановлених статтями 1166 та 1187 ЦК України.

Якщо пацієнту завдано шкоду погіршенням здоров'я внаслідок надання медичної допомоги чи послуг неналежної якості, він може подати позов до суду, в якому просити стягнути на свою користь майнову (збитки) і моральну (немайнову) шкоду. Згідно із ч. 1 ст. 1172 ЦК України відповідачами у таких справах є медичні установи, які несуть відповідальність за шкоду, завдану їхніми працівниками під час виконання своїх трудових обов'язків. В тому разі, якщо шкода завдана лікарем, який зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності (приватний підприємець) і, маючи ліцензію на медичну практику, надає медичні послуги у такій якості, відповідальність за завдану пацієнтові шкоду несе він [2].

Для настання цивільно-правової відповідальності за шкоду здоров'ю потрібно, щоб така шкода була спричинена з вини того, хто заподіяв її. Та зазвичай вина медичних працівників виступає у формі необережності. Ось чому медпрацівник, аби не відповідати за шкоду, має довести, що вона сталася не з його вини.

Проте у деяких випадках можливе і настання цивільно-правової відповідальності незалежно від наявності чи відсутності вини того, хто заподіяв

шкоду: заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки, наприклад лазерним апаратом (ст. 1187 ЦК); шкоди споживачеві внаслідок недоліків товарів (робіт, послуг) (ст. 1209 ЦК).

Значну частину справ, що порушують проти закладів охорони здоров'я (у тому числі до суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються медичною практикою), складають позови про відшкодування матеріальної і моральної шкоди, спричиненої медичними послугами (допомогою) неналежної якості. Відшкодування такої шкоди здійснюється за правилами, передбаченими положеннями глави 82 ЦК України [2].

Проте, як визначає Савченко В. О., є декілька умов звільнення виконавця медичних послуг від цивільно-правової відповідальності за неналежністю їх надання: наявність протиправних дій замовника або пацієнта; наявність вини замовника або пацієнта в будь-якій формі; причинний зв'язок між винними діями замовника або належного надання медичної послуги [5].

Отже, можна зробити висновок, що відповідальність за неналежне надання медичних послуг може бути як договірною так і деліктною. Виникає вона на загальних підставах, проте можуть бути випадки, коли вини працівника немає, а шкода яка нанесена життю або здоров'ю виникла у разі непереборної сили. Однак, можна зазначити, що у деяких випадках цивільно - правова відповідальність до працівника медичного закладу за неналежне надання медичних послуг, може бути як обмежена так і зовсім відсутня.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. //[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Гайдай Н.,Правове регулювання та особливості договорів про надання медичних послуг/Електронний ресурс/. - Режим доступу: - <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3730>
4. Відповідальність за договором про надання медичних послуг /Електронний ресурс/. - Режим доступу: - Режим доступу:<http://lektsiopedia.org/ukr/lek-14539.html>
5. Савченко В.О., Підстави звільнення від цивільно - правової

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Артамонова Марія Геннадіївна,
студент юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
email: mariiaa.art@gmail.com

***Ключові слова:** місце вчинення злочину, ознака об'єктивної сторони складу злочину, кваліфікуюча ознака, установа виконання покарань, кримінально-правова структура злочинності, рецидив.*

У теорії кримінального права категорія «місця вчинення злочину» може розглядатися щонайменше в двох аспектах: з точки зору дії закону про кримінальну відповідальність та як об'єктивна ознака певного складу злочину. Чинним Кримінальним кодексом України від 05 квітня 2001 р. та теорією кримінального права чітко не визначена дефініція «місця вчинення злочину». Водночас, її визначення є нагальним й необхідним для матеріального права: як ознаки об'єктивної сторони – для кваліфікації відповідного злочину; та як невід'ємної характеристики певного реально вчиненого злочину – для визначення меж дії закону про кримінальну відповідальність у просторі.

За загальним правилом, місце вчинення злочину є факультативною ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Але у злочинах, в яких вона прямо передбачена, остання може бути визначальним фактором при кваліфікації певного злочину. Так, наприклад, у заборонних статтях Кримінального кодексу України від 05 квітня 2001 р. щодо порушення недоторканості житла (стаття 162), порушення законодавства про континентальний шельф України (стаття 244), втеча з місць позбавлення волі або з-під варти (стаття 393) місце вчинення злочину виступає ключовою, необхідною ознакою для утворення відповідного складу злочину.

Чинний Кримінально-виконавчий кодекс України визначає, що установами виконання покарань є арештні дома, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори у випадках, передбачених законом [2].

Ще «батьками» пенітенціарії Ч. Бекарія, Д. Горвардом та І. Бентамом була закладена концептуальна ідея про те, що від безпеки в пенітенціарній системі значною мірою залежить безпека й розвиток усього суспільства [4, с. 26]. Відповідно вищезазначена залежність виражається передусім у тому, що безпека в установах виконання покарань забезпечує найбільш ефективний вплив на особу-засудженого засобом покарання, яке виступає, у свою чергу, стримуючим фактором протидії злочинності осіб, потенційно схильних до вчинення злочинів.

Кримінально-правова структура злочинності в установах виконання покарань характеризується відносною неоднорідністю. Тільки за 2012 р. на території останніх було вчинено 4086 злочинів. Всі злочини, вчинені в установах виконання покарань можна поділити на декілька груп.

Зокрема, першу, досить численну за кількісними показниками, групу становлять такі злочини як злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань (стаття 391), дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (стаття 392), втеча з місць позбавлення волі (стаття 393) тощо (29,1% - у 2012 р.). Змістова приналежність цих злочинів саме до групи досить численних є, в цілому, зрозумілою й прогнозованою, оскільки пояснюється кваліфікуючою, виключною ознакою місця вчинення злочину у складі конкретного злочину, якою виступає установа виконання покарань, з однієї сторони, з іншої ж – нетиповим контингентом осіб, які вимушено перебувають в таких місцях (адже в такому випадку йде мова власне про засуджених, не беручи до уваги персонал установ виконання покарань, які апріорі не можуть бути суб'єктами подібних злочинів).

Другу групу становлять злочини пов'язані з незаконним обігом наркотичних, психотропних та інших заборонених речовин або їх аналогів, заборонених предметів, зброї (20,95% - у 2012 р.). Слід зауважити на тому, що

крім суспільної небезпеки внаслідок вчинення власне цих діянь, подібна група злочинів характеризується підвищеним ризиком вчинення інших видів злочинів, знаряддям вчинення яких можуть виступати подібні предмети (незаконне пронесення зброї створює сприятливу кримінологічну обстановку для вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань тощо). Взагалі, наявність у засуджених заборонених предметів ускладнює здатність утримувати під суворим контролем дисципліну з боку адміністративного персоналу й взагалі кримінологічну обстановку на території такої установи, що пояснюється щільною концентрацією суспільно небезпечних осіб на обмеженій території.

Окремою проблемою в цьому аспекті є спроби передачі в установи виконання покарань мобільних телефонів, які також, в свою чергу, належать до заборонених предметів. Тільки за 2012 рік при спробі доставки до установ виконання покарань було вилучено близько 7 тис. мобільних телефонів; а у безпосередньо засуджених і ув'язнених – понад 11 тис. апаратів телефонного зв'язку [4]. Потенційно небезпека перебування мобільних телефонів у засуджених криється у тому, що часто останні використовують їх не тільки для спілкування з рідними, а й для вчинення інших дистанційних злочинів (наприклад, «телефонні шахрайства»).

Окрему групу злочинів становлять вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, зґвалтування, крадіжки, грабежі, розбої тощо, вчинені в установах виконання покарань (49,95% - у 2012 р.).

Найбільш розповсюдженими знаряддями вчинення злочинів на території установ виконання покарань є кухонні ножі, «заточки», лезо, шнурівка, металеві пластини тощо. Характерною ознакою таких знарядь те, що вони є побутовими предметами, які найчастіше пристосовуються самими засудженими для реалізації своїх злочинних намірів.

Злочини, вчинені в установах виконання покарань, можна класифікувати за критерієм його безпосередньої локації в межах останньої. Протягом 2011 року 73,5% злочинів вчинено засудженими в житлових зонах установ виконання покарань; 17,6% - у виробничих зонах та на контрагентських об'єктах; 8,8% - у

дисциплінарному ізоляторі, приміщеннях камерного типу [4]. Взаємозалежність кількості вчинених злочинів із конкретним сектором відповідної установи є цілком логічною. Наприклад, найменше злочинів вчиняється в приміщеннях камерного типу установи виконання покарань, оскільки пояснюється невеликою кількістю засуджених в одному такому приміщенні, що значно знижує ризик виникнення побутових конфліктів між ними. І навпаки, в більш густонаселених жилих зонах такий ризик значно збільшується зважаючи на більшу імовірність виникнення протиріч між засудженими, що перебувають в обмеженому просторі.

Кожна конкретна установа виконання покарань є територіально обмеженою площиною. Визначення географічних меж, координат такої установи є важливим питанням, адже останні можуть суттєво впливати на кримінально-правову кваліфікацію певного реально вчиненого злочину.

Невизначеним залишається питання про правову оцінку злочинів, в яких діяння вчинене на території установи виконання покарань, а суспільно небезпечні наслідки настали за її межами (наприклад, «телефонні шахрайства») та навпаки (наприклад, передача засудженим заборонених предметів). Керуючись традиційним підходом тлумачення місця вчинення злочину, як території, на якій було розпочато, продовжено, завершено діяння або настав злочинний результат, можна зазначити, що установу виконання покарань доцільно вважати місцем вчинення злочину в усіх вищезазначених випадках. Але слід звернути увагу на роль останньої в кожному з таких реально вчинених злочинів, тому відповідно значення установи виконання покарань у ланцюзі реалізації конкретного злочину буде питомим фактором щодо призначення покарання його суб'єкту.

Отже, злочини, вчинені в установах виконання покарань, відзначаються такими правовими характеристиками:

а) специфічним місцем вчинення злочину (а саме установою виконання покарань);

б) своєрідним суб'єктом злочину (в даному випадку такою може бути тільки особа, позбавлена волі);

в) спрямованість злочину проти кримінально-охоронюваних прав та інтересів інших засуджених або проти представників адміністративного персоналу установи. Крім того, слід зауважити на тому, що вищезазначений вид злочинності належить до рецидивної, тому відповідно має більший ступінь суспільної небезпеки й характеризує особу злочинця як потенційно небезпечного члена соціуму, сигналізує про відсутність позитивних результатів виховного характеру у поведінці засудженого, що становить значну частину сутності природи призначення покарання, яке у свою чергу виступає стримуючим фактором протидії деструктивної поведінки осіб, потенційно схильних до вчинення злочину.

Визначення місця злочину, у даному випадку, географічних меж конкретної установи виконання покарань, має принципово важливе значення при кваліфікації окремого, реально вчиненого злочину. Адже ця ознака буде виступати визначальним, розмежувальним фактором між злочинами із суміжним складом.

Специфіка злочинів, що вчиняються на території установ виконання покарань, зумовлюється особливим контингентом потенційного суб'єктного складу злочинів та побутовими потребами ув'язнених.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, д.ю.н., проф. Житний Олександр Олександрович.

Список використаних джерел:

1. Горбачевський В. Я., Топчій В. В. – Боротьба зі злочинністю: теорія та практика // В. Я Горбачевський, В. В. Топчій. – Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – №4. – 2013. – с. 72-78.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України № 1129-15 від 11 липня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page>.
3. Кримінальний кодекс України № 2341-14 від 05 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

4. Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index#>.

5. Шаблистий В. В. – Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: монограф. / В. В. Шаблистий, Л. Г. Якименко; за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. – 168 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Артьоменко Кристина Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна
e-mail: kristina.artemenko94@gmail.com

***Ключові слова:** підприємництво, підприємницька діяльність; правове забезпечення.*

На сьогодні Україна у світовій спільноті виступає як демократично соціальна правова держава, яка в першу чергу охороняє права та свободи людини, безпосередньо пов'язаний із необхідністю забезпечення розвитку соціально-економічних відносин та їх регулювання відповідно до конституційних основ і чинного законодавства держави. Виходячи з цих завдань нашої держави можна стверджувати, що досягнення зазначеного завдання буде ефективне лише у тому випадку якщо Україна зверне увагу та вдосконалисть адміністративне-правове регулювання підприємницької діяльності.

Правовою базою є положення Конституції України, міжнародних договорів, законів і постанов Верховної Ради України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, нормативних актів Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та інших центральних органів виконавчої влади.

Дуже багато вчених займалися і на сьогоднішній час займаються дослідженням питання адміністративно-правових засади здійснення

підприємницької діяльності такі як: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Г. О.В.Бігняк, І.П. Голонсіченко, І. В. Єршової, О.В. Клим, Т.В.Попандопуло, та інших.

Дослідження адміністративно-правових аспектів регулювання підприємницької діяльності передбачає перш за все розгляд понять "підприємництво", "підприємницька діяльність". Підходи до тлумачення цих понять знаходимо в працях учених багатьох галузей наук. Як справедливо зазначає німецький учений Петер Верхан, "важко знайти таку складну і неоднозначну сферу діяльності, як підприємництво. У ринковому господарстві вона реалізується на перехресті економіки, політики, техніки, юриспруденції, психології й етики" [3, с. 5].

Конституція України закріплює підприємництво як найважливіше право людини і громадянина. Кожен має право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності (ст. 42). У ст.92 п. 8 наголошується, що виключно законами України визначаються правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання. [1]

Відповідно до статті 42 Господарського Кодексу України. Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2]. Визначення підприємницької діяльності дещо змінилося і стало більш широким, адже у визначенні попереднім яке було у Законі «про підприємництво» який втратив чинність там визначення звужує коло діяльності підприємців, тільки до меж „виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг”, адже діяльність підприємців є багатограннішою.

Якщо зважати на коментарі до Господарського кодексу України [4, с. 80; 5, с. 110], то думки авторів є різними і зводяться до таких основних положень: 1) не слід перебільшувати значення отримання прибутку, це хоча основна і необхідна, але не єдина мета підприємництва, ще одна мета – досягнення

економічних та соціальних результатів; 2) спрямованість на систематичне отримання прибутку завдяки досягненню економічних та соціальних результатів є однією з характерних ознак підприємницької діяльності. Найбільш поширеною (і серед економістів, і серед юристів) є точка зору, що підприємництво – це вид господарської діяльності, що закріплюється також статтями 3 та 42 Господарського кодексу України.

У законодавстві України немає визначення поняття "підприємець". Законодавець обмежився лише перерахуванням кола суб'єктів підприємницької діяльності та застосуванням цього терміну без роз'яснення.

Виходячи із усього вище сказаного можна зробити висновок. Що адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні дуже важливі та необхідні для розвитку підприємництва в нашій державі оскільки саме вони регулюють відносини між державою і суспільством. Можна точно стверджувати, що саме право є одним із найважливішим засобів впливу держави на економіку. Під адміністративно-правовим регулюванням, слід розуміти один з видів регулюючого впливу на суспільні відносини в сфері здійснення підприємницької діяльності, що здійснюється уповноваженими органами публічної адміністрації (органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування) за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.псих.н. Кім Катерина Володимирівна.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>
3. Верхован Петер Х. Підприємець: його економічна функція та суспільно-політична відповідальність / Верхован Петер Х. – К. : Б. м., 1994. – 59с.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / [кол. авторів: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.] ; за заг. ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с. 12.

5. Господарський кодекс України: коментар. – Харків: ТОВ „Одісей”, 2004. – 848 с.

ПРЕИМУЩЕСТВЕННОЕ ПРАВО ОСТАВЛЕНИЯ НА РАБОТЕ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНЫ

Ахмедов Рамал Джалал оглы
студент-магистр юридического факультета
Харьковского национального
университета имени В. Н. Каразина
e-mail: Seniseviremdamla@gmail.com

***Ключевые слова:** трудовой договор, прекращение трудовых отношений, преимущественное право оставления на работе.*

В соответствии со статьей 43 Конституции Украины каждый имеет право на труд, что включает возможность зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который свободно соглашается. [1]

В соответствии с пунктом 1 части первой статьи 40 Кодекса законов о труде Украины (далее — КЗоТ) трудовой договор, заключенный на неопределенный срок, а также срочный трудовой договор до окончания срока его действия могут быть расторгнуты собственником или уполномоченным им органом только в случаях изменений в организации производства и труда, в том числе ликвидации, реорганизации, банкротства или перепрофилирования предприятия, учреждения, организации, сокращения численности или штата работников. Однако в случае такого увольнения действуют ограничения на увольнение отдельных работников, установленные статьей 184 КЗоТ.

В частности, часть третья статьи 184 КЗоТ предусматривает, что увольнение беременных женщин и женщин, имеющих детей в возрасте до трех лет (до шести лет — часть шестая статьи 179), одиноких матерей при наличии ребенка в возрасте до четырнадцати лет или ребенка-инвалида по инициативе собственника или уполномоченного им органа не допускается, кроме случаев полной ликвидации предприятия, учреждения, организации, когда допускается

увольнение с обязательным трудоустройством. Обязательное трудоустройство указанных женщин осуществляется также в случаях их увольнения по окончании срочного трудового договора. На период трудоустройства за ними сохраняется средняя заработная плата, но не больше трех месяцев со дня окончания срочного трудового договора.

Прямой запрет на увольнение перечисленных работников в течение установленных сроков значит, что они вообще не могут быть кандидатами на увольнение. Они имеют субъективное право остаться на работе (кроме случаев ликвидации предприятия), и вопрос об их увольнении, если предприятие не ликвидируется, не может подниматься вообще.

Законодатель в случае сокращения численности или штата работников в связи с изменениями в организации производства и труда предусмотрел дополнительные гарантии по защите трудовых прав работников, а именно преимущество в оставлении на работе отдается работникам с более высокой квалификацией и продуктивностью труд.

Преимущественное право оставления на работе регулируется статьей 78 трудового Кодекса Азербайджанской Республики и статьей 42, 42-1 Кодекса законов о труде Украины, так же Письмом Министерства социальной политики Украины «О преимущественном праве на оставление на работе при сокращении численности или штата работников». [2]

Так, в соответствии со статьей 42 КЗоТ, при сокращении численности или штата работников в связи с изменениями в организации производства и труда преимущественное право на оставление на работе предоставляется работникам с высшей квалификацией и производительностью труда. [3]

При равных условиях производительности труда и квалификации преимущество в оставлении на работе предоставляется:

- 1) семейным — при наличии двух и больше иждивенцев;
- 2) лицам, в семье которых нет других работников с самостоятельным заработком;

3) работникам с продолжительным непрерывным стажем работы на данном предприятии, в учреждении, организации;

4) работникам, учащимся в высших и средних специальных учебных заведениях без отрыва от производства;

5) участникам боевых действий, инвалидам войны и лицам, на которых распространяется действие Закона Украины «О статусе ветеранов войны, гарантиях их социальной защиты»;

6) авторам изобретений, полезных моделей, промышленных образцов и рационализаторских предложений;

7) работникам, получившим на этом предприятии, в учреждении, организации трудовое увечье или профессиональное заболевание;

8) лицам из числа депортированных из Украины в течение пяти лет со времени возвращения на постоянное место жительства в Украину;

9) работникам из числа бывших военнослужащих срочной службы и лиц, проходивших альтернативную (невоенную) службу, в течение двух лет со дня увольнения их со службы.

10) Работникам, которым осталось менее трех лет до наступления пенсионного возраста, при достижении которого лицо имеет право на получение пенсионных выплат.

Предпочтение в оставлении на работе может предоставляться и другим категориям работников, если это предусмотрено законодательством Украины.

Также, статьей 42-1 КЗоТ Украины регламентировано преимущественное право на заключение трудового договора при повторном приеме на работу, а именно: Работник, с которым расторгнут трудовой договор по основаниям, предусмотренным пунктом 1 статьи 40 этого Кодекса (кроме случая ликвидации предприятия, учреждения, организации), в течение одного года имеет право на заключение трудового договора при возвратном приеме на работу, если собственник или уполномоченный им орган проводит прием на работу работников аналогичной квалификации.

Преимущественное право на заключение трудового договора при повторном приеме на работу предоставляется лицам, указанным в статье 42 настоящего Кодекса, и в других случаях, предусмотренных коллективным договором.

Условия восстановления социально-бытовых льгот, которые работники имели до увольнения, определяются коллективным договором.

Относительно Трудового Кодекса Азербайджанской Республики, то в соответствии со статьей 78[4]. «Лица, имеющие преимущества для сохранения на работе при сокращении работников»: При уменьшении в соответствующих случаях численности работников или осуществлении сокращения штатов на работе сохраняются работники, имеющие более высокую квалификацию (профессию) и профессиональный уровень, которые требуются для исполнения трудовой функции по определенным должностям. Профессиональный уровень работника определяет работодатель.

Работодатель предоставляет преимущество для сохранения на работе следующим лицам при одинаковой квалификации (профессии) или профессиональном уровне:

- 1) членам семей шехидов (военные, умершие за Родину);
- 2) участникам войны;
- 3) женам (мужьям) солдат и офицеров;
- 4) лицам, имеющим на иждивении двух и более детей, не достигших 16 лет;
- 5) лицам, получившим на данном предприятии трудовое увечье или профессиональное заболевание;
- 6) лицам, имеющим статус вынужденного переселенца, приравненного к ним лица и беженца;
- 7) другим лицам, предусмотренным в коллективном договоре или трудовом договоре.

Исходя из вышеизложенного, можно прийти к следующему выводу, что лица которые имеют преимущественное право оставление на работе по

законодавству Азербайджанської Республіки і України відрізняються. Ном данні особи стосуються до категорії населення, яке отримує соціальні пільги від держави.

Пріоритетне право залишення на роботі займає важливу роль в системі законодавства країн і вони забезпечують право осіб які перебувають під певною опікою держави.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно – правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна к.ю.н Кулачок – Тітова Людмила Вікторівна.

Список використаних джерел:

1 – Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2 – Письмо Міністерства соціальної політики України «О пріоритетному праві на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників» від 21.11.2011 р. N 307/06/187-11 URL: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/ministry-of-labor-and-social-policy/2857-307.html>

3 – Кодекс законів о труді від 10.12.1971 № 322 – VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

4 – Трудовий Кодекс Азербайджанської Республіки від 1 лютого 1999 року № 618-IQ URL: <http://online.zakon.kz/m/document>.

НАСЛІДКИ СПЛИВУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Бабій Микола Артурович
студент 2 курсу юридичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
e-mail: babiyukola1@gmail.com

Ключові слова: позовна давність, наслідки спливу позовної давності, право на позов, поновлення строку, поважні причини.

Серед зарубіжних та українських цивілістів існує думка, що для цивільних правовідносин юридичне значення має не сам час, а закінчення визначеного

періоду часу. У Цивільному Кодексі України (далі – ЦК України) такий правовий погляд віднайшов своє відображення у легалізації поняття «строку» як періоду у часі, зі впливом якого пов’язана певна дія чи подія, яка має юридичне значення. [1, ч.1 ст. 251]

Позовна давність, будучи одним із різновидів строків захисту цивільних прав, надає можливість особі звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу відповідно до статті 256 ЦК України. [1, ст. 256]

Водночас закінчення такого проміжку часу, а саме вплив позовної давності призводить до відповідних цивільно-правових наслідків, пов’язаних з набуттям, зміною або припиненням цивільних прав та (або) обов’язків. Перелік таких наслідків передбачений статтею 267 ЦК України, а саме:

1) особа, яка виконала зобов’язання після спливу позовної давності, не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо вона у момент виконання не знала про вплив позовної давності;

2) заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності;

3) позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення;

4) вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові;

5) якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту. [1, ст. 267]

Як зазначено у постанові Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 22 лютого 2017 року у справі № 6-17цс17, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) роз’яснює, що застосування строків позовної давності має кілька важливих цілей, а саме: забезпечувати юридичну визначеність і остаточність, захищати потенційних відповідачів від прострочених позовів та запобігати несправедливості, яка може статися у разі, якщо суди будуть змушені вирішувати справи про події, що мали місце у далекому минулому, спираючись на докази, які вже, можливо, втратили достовірність і повноту із плином часу

(пункт 51 рішення від 22 жовтня 1996 року за заявами № 22083/93, 22095/93 у справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства»; пункт 570 рішення від 20 вересня 2011 року за заявою у справі «ВАТ «Нафтова компанія «Юкос» проти Росії»). [4]

У більшості національних правопорядків (український не є винятком) вплив позовної давності означає втрату не самого суб'єктивного права, а втрату можливості судового захисту цього права, що стабілізує цивільні правовідносини, сприяє здійсненню прав і виконанню обов'язків учасників цивільного обігу та слідує із вищезазначеного принципу правової визначеності як одного з фундаментальних елементів верховенства права. [2, с.20]

Кореспондує такому розумінню правова позиція Постанови ВСУ від 15 травня 2017 р. у справі №643/4395/16-ц, у якій зазначено, що позовна давність пов'язується із судовим захистом суб'єктивного права особи в разі його порушення, невизнання або оспорування. Якщо упродовж установлених законом строків особа не подає до суду відповідного позову, то за загальним правилом ця особа втрачає право на позов у розумінні можливості в судовому порядку здійснити належне їй цивільне майнове право. [5] При цьому, незважаючи на очевидність пропуску позивачем позовної давності, суд зобов'язаний прийняти справу щодо захисту цивільного права або інтересу до розгляду з дотриманням норм цивільно-процесуального законодавства. [3, с.69]

Наприклад, у зобов'язальних відносинах суб'єктивним правом кредитора є право одержати від боржника виконання його обов'язку з передачі майна, виконання роботи, надання послуги тощо. Зі впливом позовної давності в цих відносинах кредитор втрачає можливість у судовому порядку примусити боржника до виконання обов'язку. [5]

Не можна, однак, виключати, що боржник сам виконає свій обов'язок, незважаючи на пропуск позовної давності. Підтвердженням збереження суб'єктивного цивільного права, як відзначалося є положення, згідно з яким особа, яка виконала зобов'язання після впливу позовної давності не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо вона у момент виконання не знала

про вплив позовної давності. Зазначене правило поширюється на будь-які цивільні правовідносини — правовідносини власності, зобов'язання і т. д. [1, ч.1 ст. 267]

Суд за власною ініціативою не має права застосувати ні загальну, ні спеціальну позовну давність без заяви сторони у спорі, оскільки можливість застосування позовної давності пов'язана лише з наявністю про це заяви сторони. [6; 7]

Водночас, у такому випадку суд зобов'язаний застосувати до спірних правовідносин положення статті 267 ЦК і вирішити питання про наслідки такого впливу: або відмовити у задоволенні заявлених вимог у зв'язку зі впливом позовної давності, або за наявності поважних причин її пропущення — захистити порушене право. [8]

ВСУ зазначає, що позовна давність не є інститутом суто процесуального права та не може бути поновлена в разі її впливу, як, наприклад, поновлюється строк на оскарження рішення або ухвали. Однак і для позовної давності є виняток, який може поширити її дію за межами встановленого законом строку, а саме позивач вправі отримати судовий захист у разі визнання поважними причин пропуску позовної давності згідно із частиною 5 статті 267 ЦК України. [9, підп.2.2 п.2]

Важливе значення має встановлення співвідношення між відновленим строком позовної давності та строком, який закінчився. У цьому контексті в літературі правильно вказується на те, що «закон дає можливість захисту суб'єктивного права за межами пропущеного строку, тобто наявне подовження строку на підставі рішення суду». [3, с.70]

На підтвердження такої позиції, варто звернути увагу на витяг з Листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 28.01.2013 р. № 24-150/0/4-13 «Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав», в якому зазначається наступне, — «Якщо ж причину

пропуску цього строку суд визнає поважною, порушене право повинно бути захищене». [10]

Очевидно, що тільки суд може визнати причини пропуску строку давності поважними. Окрім того, суди повинні обґрунтовувати відповідне рішення. У кожному випадку національні суди повинні встановити, чи виправдовують причини поновлення строку оскарження втручання у принцип *res judicata*, особливо коли національне законодавство не обмежує дискреційні повноваження судів стосовно часу або підстав для поновлення строків. (рішення у справі «Пономарьов проти України» (*Ponomaryov v. Ukraine*), заява № 3236/03, п. 41, від 3 квітня 2008 року)

Зі змісту пункту 41 згаданого рішення випливає, що якщо національний суд просто обмежився вказівкою на наявність у відповідача «поважних причин» для поновлення пропущеного строку оскарження, то, відтак, він (суд) не вказав чітких причин такого рішення, порушив принцип правової визначеності та право заявника на справедливий судовий розгляд за пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. [11, п.41]

Питання щодо поважності цих причин, тобто наявності обставин, які з об'єктивних, незалежних від позивача підстав унеможливлювали або істотно утруднювали своєчасне подання позову, вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини. Щодо фізичної особи (громадянина) останніми можуть бути документально підтверджені тяжке захворювання, тривале перебування поза місцем свого постійного проживання (наприклад, за кордоном) тощо. Стосовно підприємства (установи, організації) зазначені обставини не можуть братися судом до уваги, оскільки за відсутності (зокрема, з поважних причин) особи, яка представляє його в судовому процесі, відповідне підприємство (установа, організація) не позбавлене права і можливості забезпечити залучення до участі в такому процесі іншої особи; відсутність зазначеної можливості підлягає доведенню на загальних підставах. [9, підп.2.2 п.2]

Отже, позовна давність дає можливість ефективного захисту порушених прав у судовому порядку. Сплив позовної давності несе за собою низку цивільно-правових наслідків, які у своїй сукупності спрямовані на стабілізацію цивільних правовідносин, усунення невизначеності у відносинах між їх учасниками. Сплив позовної давності позбавляє можливості примусового здійснення суб'єктивного цивільного права за допомогою позову, проте не тягне його припинення. Якщо ж причини пропуску цього строку суд визнає поважними, порушене право повинно бути захищене.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету ЛНУ імені Івана Франка, к.ю.н., доц. Верес Ірина Ярославівна.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/43515/print1467454189863271>
2. Шовкова Б. Позовна давність як різновид цивільно правових строків: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук / Б. Шовкова / Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – С. 20.
3. Костенко Л. Строки позовної давності / Л. Костенко // Бухгалтерія: право, податки, консультація. – 2009. – № 1. – С. 69–70.
4. Постанова Верховного Суду України від 22 лютого 2017 року у справі № 6-17цс17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65074110>
5. Постанова Верховного Суду України від 15 травня 2017 року у справі № 643/4395/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66720091>
6. Постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 року у справі № 6-738цс15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45985256>
7. Постанова Верховного Суду України від 18 березня 2015 року у справі № 6-25цс15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43307420>
8. Постанова Верховного Суду України від 23 серпня 2017 року у справі № 6-50/120-09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68873487>
9. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів: Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 29.05.2013 року №10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13>

10. «Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 28.01.2013 року № 24-150/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VRR00095.html

11. Ponomaryov v. Ukraine, no. 3236/03, § 41, ECHR, 03 April 2008 [Електронний ресурс]. // HUDOC. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85683>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК У СФЕРІ ПРАЦІ

Батог Анастасія Геннадіївна
студентка групи ЮМП-21
юридичного факультету
Харківського Національного Університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: unastasiam@gmail.com

Ключові слова: захист, міжнародний договір, міжнародна організація, права людини, праця.

Дотримання і заохочення прав людини гарантованих міжнародно-правовими актами в галузі прав людини є одним із першочергових завдань кожної держави і міжнародної спільноти в цілому. Важливе місце в цій сфері займає питання захисту трудових прав, зокрема, вразливих категорій осіб, які на ринку праці не мають однакових можливостей у реалізації загальних прав та свобод через вікові, фізіологічні, соціальні та інші особливості (діти, жінки та ін.). Це питання має глобальний характер і потребує комплексного підходу до його вирішення, а саме: належного законодавчого закріплення цих прав; забезпечення сприятливих умов для їх реалізації; створення ефективних способів захисту тощо.

Варто зазначити, що в силу своїх особливостей, зокрема репродуктивної функції та причин фізіологічного характеру особливого захисту потребують жінки. Трудова діяльність жінок регулюється як загальними нормами законодавства про працю, що встановлює державні гарантії трудових прав і

свобод для усіх працівників, так і нормами, прийнятими з урахуванням характеру і умов праці жінок, психофізіологічних особливостей їхнього організму, наявності сімейних обов'язків та інших суспільно значущих факторів. Така спрямованість національного законодавства, що регулює трудові відносини за участю жінок, узгоджується зі змістом багатьох міжнародно-правових актів.

Слід зазначити, що незважаючи на те, що проблема міжнародно-правового регулювання праці жінок не є новою, вона не втрачає своєї актуальності й у сучасному світі та вимагає подальшого вдосконалення положень міжнародно-правових актів у цій сфері, що є належною передумовою у боротьбі з дискримінацією, безробіттям, бідністю, нерівністю тощо.

Важливу роль щодо сприяння забезпеченню прав людини у сфері праці, розширенню можливостей гідного працевлаштування і зміцненню соціального захисту відіграє Міжнародна організація праці (далі – МОП), яка є головним спеціалізованим міжнародним нормотворчим органом у сфері праці та соціального забезпечення. МОП окремо виділяє працю осіб, які потребують підвищеного захисту, а саме: праця жінок; праця дітей і підлітків; працівники з сімейними обов'язками; працівники-мігранти; трудящі похилого віку тощо. Ці категорії працівників об'єктивно потребують більшого захисту та підтримки, не лише з боку держави, а і всієї міжнародної спільноти. При цьому, за умов глобалізації проблема регулювання праці жінок є одним із найбільш актуальних напрямів діяльності даної організації. За сучасних умов завдання світової спільноти полягає в подоланні за допомогою міжнародних трудових стандартів національних стереотипів щодо трудових функцій, які виконують жінки [1, с. 140].

Так, питанню захисту материнства, допомоги в поєднанні жінкою своєї репродуктивної функції з виробничою; запобігання нерівності через виконання її соціальної ролі було приділено увагу в низці актів, прийнятих під егідою МОП, зокрема: Конвенції № 3 «Про захист материнства» (1919 р.), Конвенції № 4 «Про працю жінок в нічний час» (1919 р.), Конвенції № 189 «Про гідну працю домашніх працівників» (2011 р.) тощо.

Конвенція № 3 «Про працю жінок до і після пологів» 1919 року (далі – Конвенція №3) була першим міжнародно-правовим актом МОП, присвяченим питанню зайнятості жінок у період до і після народження дитини. Конвенцією №3 закріплено заходи захисту прав жінок, зайнятих на державних і приватних, промислових і торговельних підприємствах; основні принципи охорони материнства: право на відпустку у зв'язку вагітністю та пологами (12 тижнів), медичну допомогу, виплату грошової допомоги для збереження доходу під час відпустки, право на щоденні перерви в роботі для годування дитини груддю; право повернутися на колишнє місце роботи, яке підкріплювалося прямою заборобою на звільнення жінки під час перебування у декретній відпустці тощо. Наказ про звільнення, настання чинності якого припадає на час відсутності жінки на роботі у зв'язку з вагітністю та пологами, вважається недійсним (ст.ст. 3-4) [2].

Конвенцією № 103 «Про охорону материнства» (переглянута) 1952 року (далі – Конвенція №103) також були врегульовані питання захисту прав жінок у сфері праці, зокрема розширено сферу дії охорони материнства на більше число категорій працюючих жінок, у тому числі на жінок, зайнятих на промислових підприємствах, а також на непромислових та сільськогосподарських роботах, включаючи тих, хто зайнятий «домашньою найманою працею, яку виконують у приватних господарствах» (п. 1 ч. 3 ст. 1) [3]. У Конвенції передбачалися додаткові заходи захисту. Так, право на відпустку надавалося тепер і в разі хвороби причиною якої, як це визначено медичною довідкою, була вагітність або пологи (ч. 5 ст. 3) [3]. Розширювалися види наданої медичної допомоги. У Конвенції №103 вперше обговорювався мінімальний рівень грошової допомоги: її розмір повинен був встановлюватися «таким чином, щоб забезпечити для самої жінки та її дитини добрі з погляду гігієни життєві умови та належний рівень життя» (на рівні не менше двох третин від попереднього заробітку) (ч. 2 і ч. 6 ст. 4) [3].

Варто зазначити, що норми МОП, які стосуються захисту прав жінок, можна класифікувати на дві групи, внаслідок фізіологічних особливостей жінок:

на ті, що встановлюють захисні положення щодо всіх працюючих жінок (нічна праця та підземні роботи), і ті, які стосуються праці вагітних жінок та жінок-матерів. Охорона праці жінок, полягає у встановленні норм, які спрямовані на обмеження тривалості робочого часу, заборону або обмеження використання їх праці на шкідливих, небезпечних роботах, у нічний час, на підземних роботах, встановлення граничних норм для підіймання і перенесення важких речей тощо [1, с. 140].

Питанню захисту жінок у галузі праці було приділено також увагу в Конвенції МОП № 89 «Про нічну працю жінок у промисловості» (переглянута 1948 р.), в якій акцентувалася увага на тому, що жінки, незалежно від віку, не використовуються на роботах у нічний час на державних або приватних промислових підприємствах чи в будь-яких їхніх філіалах, за винятком підприємств, на яких працюють лише члени однієї родини (ст. 3) [5].

Варто зазначити, що в положеннях конвенцій МОП, які мають загальний характер, зокрема, № 100 «Про рівну винагороду» (1951 р.), № 122 «Про політику в галузі зайнятості» (1964 р.), № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та занять» (1958 р.), № 171 «Про нічну працю» (1990 р.), № 175 «Про роботу на умовах неповного робочого часу» (1994 р.) також зазначалося щодо необхідності забезпечення прав жінок. Так, у нормах Конвенції МОП № 171 «Про нічну працю» (1990 р.) міститься заборона нічної праці вагітних жінок і жінок-матерів протягом періоду тривалістю щонайменше 16 тижнів, з яких не менш 8 тижнів повинні передувати даті народження дитини (п. а ч. 4 ст. 7). В окремих випадках цей період може збільшуватися, наприклад у зв'язку з поганим станом здоров'я жінки або її дитини (ч. 2 ст. 7) [4].

Разом із тим, важливо зазначити, що сучасні тенденції спрямовані на перегляд чисельних заборон щодо виконання жінками певних видів робіт, відмову від пільг, які розглядаються як такі, що є несумісними з принципом рівності жінки та чоловіка. Така діяльність має на меті усунення негативного впливу на зайнятість жінок, підвищення їх конкурентоспроможності. Крім того, спостерігається поступова практика денонсування окремими державами,

особливо країнами-членами ЄС, деяких Конвенцій МОП, що регулюють питання праці жінок. Так, вважається, що Конвенція МОП № 89 «Про нічну працю жінок у промисловості» (1948 р.) не відповідає сучасним реаліям, оскільки вона застаріла, суперечить принципу рівності чоловіків і жінок, та перешкоджає розширенню зайнятості жінок [1, с. 141].

Виходячи з вищезначеного, доходимо висновку, що врахування особливих потреб жінок у галузі праці є одним із першочергових завдань кожної держави та всієї міжнародної спільноти. Важливу роль у цій сфері відіграє Міжнародна організація праці, в рамках якої було прийнято низку міжнародно-правових актів, якими встановлюються стандарти, спрямовані на створення максимально зручних і вигідних умов для праці жінок.

Науковий керівник: викладач кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н. Фоміна Ліна Олександрівна.

Список використаних джерел:

1. Грекова М. М. Сучасні тенденції міжнародно-правового регулювання праці жінок / М. М. Грекова // Форум права. – 2012. – № 3. – с. 139-145
2. Конвенция о труде женщин до и после родов [Электронный ресурс] // NORMLEX. Information System on International Labour Standards. — Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_c003_ru.htm
3. Конвенция об охране материнства (пересмотренная в 1952 году) [Электронный ресурс] // NORMLEX. Information System on International Labour Standards. — Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_c103_ru.htm
4. Конвенція про нічну працю № 171 від 26.06.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_033
5. Конвенція про нічну працю жінок у промисловості (переглянута в 1948 році) № 89 від 09.07.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_148

КОМПЕТЕНЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Беркута Андрій Вікторович
студент-магістр юридичного факультету

Ключові слова: запобігання корупції, Національне агентство з питань запобігання корупції, корупція

Створення спеціалізованого антикорупційного органу – Національного агентства з питань запобігання корупції можна вважати одним з прогресивних кроків на шляху зниження рівня корупційності українського суспільства.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику[4].

Аналізуючи положення Закону України «Про запобігання корупції», слід зазначити, що Національне агентство є компетентним стосовно організації та реалізації значного кола антикорупційних заходів.

Зауважимо, що саме компетенція є однією з основних властивостей органу публічної влади.

На думку більшості вчених, компетенція відіграє вирішальну роль у встановленні місця конкретного органу серед інших органів публічної влади, є своєрідним засобом (формою) суспільного поділу праці з професійного управління державою її владними органами та суспільством [3, с. 266].

На думку В.Б. Авер'янова компетенція (права та обов'язки) є основним елементом змісту правового статусу будь-якого органу, який доповнюється такими складовими, як завдання, функції, характер взаємозв'язків з іншими владними суб'єктами, місце в ієрархічній структурі органів публічної влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань [1, с. 247]. Із запропонованого визначення можна зробити висновок, що змістом компетенції органу публічної влади є права та обов'язки владного суб'єкта.

Якщо вдатися до змісту компетенції, то доречним також буде згадати визначення запропоноване Б. М. Лазарєвим, який, охарактеризував компетенцію,

як систему повноважень органу по здійсненню публічної влади. На думку вченого, компетенція повинна включати в себе обов'язок та право стосовно здійснення окремих завдань та функцій [2, с. 102].

Тож, повертаючись до змісту повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції, зазначимо, що найбільш вагомими та такими, що дійсно здатні сприяти зниженню корупції у державі та суспільстві слід вважати: розроблення проєктів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання; формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проєктів нормативно-правових актів з цих питань; здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; проведення моніторингу способу суб'єктів декларування; забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики тощо. Проте, майже усі із визначених нами повноважень Національного агентства містять суттєві недоліки під час їх реалізації [4].

Отже, надаючи визначення змісту компетенції Національного агентства з питань запобігання корупції, слід відзначити, що компетенція Національного агентства являє собою сукупність повноважень щодо організації та здійснення системи антикорупційних заходів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

Список використаних джерел:

1. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова.

К.: Ін-Юре, 2002. 668 с

2. Лазарев И.Л. Функции органов управления. – М., 1972. 280 с.

3. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т. III. Поліцейський менеджмент: історія та сучасність / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – Х., 2006

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14. жовтня 2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. ст. 2056.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Биканова Дар'я Олександрівна

студентка групи ЮМП- 11 юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
e-mail: dasha1245@gmail.com

***Ключові слова:** гендерна дискримінація, домашнє насильство, захист, права людини*

Актуальність даної теми зумовлена сучасними суспільними настроями стосовно гендерної нерівності в цілому, особливо в таких її брутальних проявах як насильство. Велику роль у створенні такого глобального клімату відіграла ООН, тримаючи руку на пульсі та розповсюджуючи відповідні суспільні рухи і роблячи їх всесвітніми за рахунок масштабів своїх ресурсів. Мова йде насамперед про такі проекти, як Me Too та Time's Up (у дослівному перекладі «я теж» та «час вийшов»). Рух Me Too зародився у жовтні 2017 року у вигляді хештегу в соціальній мережі «Твіттер», використовуючи який люди ділилися своїм досвідом щодо сексуальних злочинів і домагань з метою продемонструвати їх величезну розповсюдженість. Рух з часом набув таких масштабів, що спричинив серію розслідувань і арештів, найгучнішим з яких була справа Гарві Вайнштейна, американського кіновиробника і голови кіностудії «Miramax Films». Наразі цей рух підтримують більше 20 країн – Австралія, Канада, Японія, Великобританія, Норвегія та ін. Time's Up – ще більш нове явище, рух проти сексуальних злочинів і домагань, започаткований 1 січня 2018 року Голлівудськими знаменитостями, в тому числі

під впливом Me Too. Станом на лютий 2018 року було зібрано 20 мільйонів доларів на підтримку фонду правового захисту руху. В еру Інтернету і поп-культури, не дивно і цілком правильно, що подібні явища починають впливати на міжнародний суспільний порядок.

Міжнародно-правовою основою захисту осіб від домашнього насильства є низка правових актів серед яких чільне місце займає основоположний документ у галузі прав людини – Загальна декларація прав людини 1948 р., відповідно до якої: «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах...», «ніхто не повинен зазнавати тортур або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання», що дозволяє зробити висновок, що домашнє насильство у будь-яких його проявах порушує фундаментальні права людини [1]. Крім того, цій тематиці присвячено положення Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок 1993 р., а також низка резолюцій Генеральної Асамблеї та Економічної і Соціальної Ради ООН.

Серед регіональних актів слід вказати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами 2011 р. (Стамбульська Конвенція), відповідно до якої «насильство стосовно жінок» – це порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті (ст.3 «а») [2, с.51].

Насильство – наслідок нерівноправності між жінками та чоловіками у суспільстві, його підживлює культура нетерпимості та заперечення. Водночас воно – причина та наслідок нерівних правоможних відносин між жінками та чоловіками у суспільстві. У результаті дисбалансу прав, дискримінація та певне ставлення до жінок ускладнюють їхні можливості уникнути насильницьких ситуацій. Пережите ними насильство не завжди сприймається серйозно

громадою та органами влади, таким чином ще більше посилюється їхня вразливість щодо подальшого насильства та навіть вбивств. На жаль, насильство стосовно жінок часто вважають приватною справою і багато жінок не бажають повідомляти про нього, або ж піддаються на вмовляння своїх сімей чи громади. Заниження звітних показників доповнюється поганою організацією розслідувань, судового переслідування та системи покарань. Багато справ не доходять до суду, а якщо і доходять, то кривдники дістають мінімальне покарання. Нечутливе ставлення до жертв під час слідства та судового процесу часто стає причиною повторної віктимізації. Це знеохочує жінок повідомляти про випадки насильства, особливо враховуючи те, що через нестачу достатнього захисту такі повідомлення підвищують ризик наражання жертви на подальше насильство.

Як показують дослідження, існує зв'язок між фізичним насильством над дітьми та домашнім насильством над жінками; однак інші види домашнього насильства, такі як жорстоке поводження з літніми людьми та з чоловіками, менш досліджені. Тоді як деякі чоловіки можуть страждати від домашнього насильства, його частота та жорстокість набагато менші за насильство над жінками, і чоловіки можуть стати жертвами насильства у відповідь на скоєне ними насильство. У більшості випадків кривдники – чоловіки.

Стамбульська конвенція є революційним документом. Вона стала першим міжнародним юридично обов'язковим актом, потенційно відкритим для будь-якої країни, що передбачає комплекс заходів із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству; визнає насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації; також встановлює чіткий зв'язок між досягненням рівноправності між жінками та чоловіками та викоріненням насильства над жінками; передбачає встановлення кримінальної відповідальності за конкретні злочини, такі як переслідування, примусовий шлюб, ушкодження жіночих статевих органів, примусове передчасне припинення вагітності та примусова стерилізація. В конвенції також йдеться про підхід, необхідний для ефективного припинення насильства

стосовно жінок та домашнього насильства, що закликає всі відповідні залучені органи, установи та громадські організації (ГО) до координованої співпраці. Конвенція створює сильний та незалежний механізм контролю та надає парламентаріям особливу роль у контролюванні реалізації конвенції на національному рівні. На додаток, Парламентська асамблея має регулярно перевіряти хід реалізації такого документа [2, с. 11-12].

Виходячи з вищезазначеного необхідно констатувати, що міжнародні акти, привертаючи увагу до проблематики протидії насильству, спонукають держави приймати відповідні законодавчі заходи щодо її заборони і викорінення.

Науковий керівник: Сироїд Т.Л., д.ю.н., професор, завідувач кафедри міжнародного і європейського права ХНУ імені В.Н. Каразіна

Список використаних джерел:

1. Всеобщая декларация прав человека URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Довідник для членів парламенту. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>.

**ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА ДОГОВОРАМИ
СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ
ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ**

Бобир Артем Ігорович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: artembobir@gmail.com

Ключові слова: *дорожньо-транспортна пригода, страхування, відповідальність, договір, відшкодування збитків.*

Законодавством України, передусім статтями 450-455 Цивільного кодексу України визначені підстави та порядок відшкодування шкоди, пов'язаної з використанням об'єктів, у тому числі і транспортних засобів, які є джерелами підвищеної небезпеки для оточення. Страхова сума за договором даного виду страхування визначається як грошова сума, в межах якої страховик відповідно

до умов страхування зобов'язаний провести виплату третій особі або третім особам (у разі коли потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах кілька) після настання страхового випадку [1, с. 129].

За обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності страхова сума та розміри страхових платежів встановлюється Кабінетом Міністрів України. При страхуванні автомобіля від збитку страхова компанія відшкодовує розрахункову вартість відновлення автомобіля, в яку входить вартість роботи з демонтажу пошкоджених і монтажу нових деталей. Для старих автомобілів враховується ступінь зношеності деталей. Страховим випадком вважається дорожньо-транспортна пригода, що сталася за участю транспортного засобу страхувальника і внаслідок якої настає його цивільна відповідальність за заподіяну транспортним засобом шкоду майну, життю і здоров'ю третіх осіб [1, с. 130].

Для відшкодування збитків, завданих внаслідок ДТП, страхувальник або третя особа (її спадкоємець, правонаступник страхувальника) зобов'язані (залежно від випадку), звернутися із заявою до страховика (страхової організації) або до МТСБУ. Виплата страхового відшкодування третій особі здійснюється страховиком на підставі таких документів: 1) заяви про виплату страхового відшкодування; 2) довідки органів внутрішніх справ про обставини скоєння ДТП; 3) довідки (висновки експертизи, страхового акта, аварійного сертифіката тощо), що підтверджує розмір майнової шкоди у разі її виникнення; 4) довідки медичних закладів про термін тимчасової непрацездатності або довідки спеціалізованих установ про встановлення інвалідності у разі її виникнення; 5) копії свідоцтва про смерть (для загиблих під час ДТП або померлих внаслідок цієї пригоди) та документів про правонаступництво для спадкоємців. Виплата страхового відшкодування здійснюється третій особі або її спадкоємцям протягом 15 робочих днів з дня отримання страховиком зазначених документів, крім випадків, коли спори, пов'язані з виплатою страхового відшкодування, розглядаються у судовому порядку [2, с. 80].

За умови, що винуватцями дорожньо-транспортної пригоди є кілька власників транспортних засобів, страховики відшкодовують шкоду третім особам пропорційно вині страхувальників, визначеній законодавством. При цьому третя особа має право звернутися до одного з цих страховиків, який зобов'язаний відшкодувати шкоду відповідно до положення. За шкоду, заподіяну здоров'ю третьої особи внаслідок ДТП, страховик (страхова організація) здійснює виплату страхового відшкодування в межах страхової суми у разі: 1) загибелі під час ДТП або смерті внаслідок цієї пригоди спадкоємцю третьої особи – у розмірі страхової суми; 2) встановлення третій особі інвалідності I групи – у розмірі 100% страхової суми, II групи – 80%, III групи – 60% цієї суми; 3) тимчасової втрати третьою особою працездатності за кожен день – у розмірі 0,2%, але не більш як 50% страхової суми [2, с. 81].

Якщо через дорожньо-транспортну пригоду заподіяна шкода майну третьої особи, то для виплати страхового відшкодування, як правило, вимагається висновок експертизи, яка проводиться за рахунок страховика. Якщо така експертиза проводиться суб'єктами підприємництва, які мають спеціальний дозвіл (ліцензію) на судово-експертну діяльність, і суб'єкти цього виду страхування не дійшли згоди щодо розміру збитків, додаткова експертиза проводиться за рахунок страхувальника [2, с. 82].

Страховик не відшкодовує збитків: 1) У разі заподіяння шкоди життю та здоров'ю власника транспортного засобу, винного у скоєнні ДТП; 2) за пошкоджене або знищене будь-яке майно (вантаж), що містилося у транспортному засобі страхувальника, винного у скоєнні ДТП; 3) за пошкоджений або знищений транспортний засіб його власникові, винному у скоєнні ДТП; 4) за забруднення або пошкодження об'єктів навколишнього середовища; 5) за наслідки пожежі, яка виникла поза краєм проїзної частини на прилеглій до неї території; 6) за пошкодження або знищення антикварних речей, виробів з дорогоцінних металів, коштовного чи напівкоштовного каміння; предметів релігійного культу, колекцій картин, рукописів, грошових знаків, цінних паперів; 7) якщо ДТП сталася внаслідок навмисних дій третьої особи,

визнаних такими в установленому порядку; 8) якщо ДТП сталася внаслідок масових безпорядків і групових порушень громадського порядку, військових конфліктів, стихійного лиха, вибуху боєприпасів, пожежі транспортного засобу, не пов'язаної з цією пригодою [3, с. 204].

За своєю правовою природою страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки має дві цілі:

1. захист майнових прав осіб, які постраждали внаслідок використання та експлуатації страхувальником джерела підвищеної небезпеки;
2. захист майнового інтересу страхувальника.

Для здійснення 1-ої цілі передбачено загальне правило у п. 1 ч. 1 ст. 1188 ЦКУ, а саме шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки одній особі з вини іншої відшкодовується винною особою. Із змісту ст. 9, 22, 31, 35, 36 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі Закон «Про ОСЦПВ») можна зробити висновок, що настання страхового випадку є підставою для здійснення страховиком виплати страхового відшкодування потерпілому відповідно до умов договору страхування та в межах страхової суми. Законом передбачено, що для отримання страхового відшкодування, потерпілий подає страховику заяву про страхове відшкодування. Щодо захисту майнових прав потерпілої особи, то Верховний Суд України в Постанові від 20.01.2016 року №6-2808цс15 здійснив правовий висновок, відповідно до якого право потерпілого на відшкодування шкоди її заподіювачем є абсолютним і суд не вправі відмовити в такому позові з тих підстав, що цивільно-правова відповідальність заподіювача шкоди застрахована. Таким чином, тепер при вирішенні подібних справ суди повинні покладати на страхувальника (винуватець ДТП) повну матеріальну відповідальність за шкоду, завдану потерпілому своїми діями у разі пред'явлення до нього такої вимоги [4, с. 190].

Донедавна, судова практика йшла іншим шляхом. Так, наприклад, у п. 16 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 № 4 «Про деякі питання

застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» зазначено, що у випадку непред'явлення вимог до страховика за наявності підстав для стягнення завданої шкоди саме зі страховика є підставою для відмови в позові до завдавача шкоди у відповідному розмірі [4, с. 191].

Відповідно до ч. 1 ст. 985 ЦКУ страхувальник має право укласти із страховиком договір на користь третьої особи, якій страховик зобов'язаний здійснити страхову виплату у разі досягнення нею певного віку або настання іншого страхового випадку. Водночас ст. 636 ЦКУ, яка є складовою Розділу II Загальні положення про договір надає можливість страхувальнику захистити свої інтереси, але досить суперечливим способом. Так, ч. 2 цієї статті передбачає, що виконання договору на користь третьої особи може вимагати як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору. Однак, відповідно до ч. 4 ст. 636 ЦКУ якщо третя особа відмовилася від права, наданого їй на підставі договору, сторона, яка уклала договір на користь третьої особи, може сама скористатися цим правом, якщо інше не впливає із суті договору [5, с. 78]. Отже, страхувальник може отримати страхову виплату лише у тому разі, якщо потерпілий відмовиться від права вимагати відшкодування шкоди саме заподіювачем.

Крім цього, на підставі статті 36.4 Закону «Про ОСЦПВ» страховик, має виплатити страхове відшкодування саме потерпілим особам і в обсягах, визначених судом, а компенсація ним витрат позивача, як страхувальника, можлива лише у разі, коли ці витрати здійснені за його попередньою згодою. Ця умова закону спричиняє порушення прав страхувальників. Законодавством навіть не передбачена можливість страхувальника звернутися в порядку регресу до страховика [6, с. 90].

З огляду на це, передбаченим законодавством способом захисту інтересів страхувальника є відшкодування збитків. Однак механізму здійснення цього не має. Саме тому на практиці виникатиме багато ситуацій, коли майнові інтереси

страхувальника, передбачені договором ОСЦПВ будуть порушуватися. Ситуація може змінитись у випадку, якщо будуть внесені зміни до законодавства, якими буде передбачено можливість зворотної вимоги страхувальника до страховика сплатити дійсну пряму шкоду, в межах ліміту відповідальності після сплати таких збитків потерпілій особі (якщо вона скористається правом на відшкодування шкоди її заподіювачем).

Науковий керівник: доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук Лісніча Тетяна Володимирівна

Список використаних джерел:

1. Лібіх К. О. Пряме відшкодування збитків у страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів / К. О. Лібіх // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – Вип. 18. – с. 129-136
2. Гарєєв Є. Ш. Проблемні питання страхового відшкодування при страхуванні цивільно-правової відповідальності автомобілістів / Є. Ш. Гарєєв // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 66. – с. 78-86
3. Сobotник Р. В. Правовий статус вигодонабувача за договором страхування відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки / Р. В. Сobotник // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – с. 203-207
4. Руштин О. М. Проблеми відповідальності страхових компаній по зобов'язаннях із договорів страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів / О. М. Руштин // Право та інноваційне суспільство. – 2015. – № 1. – с. 190-195
5. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 № 435-IV. // Верховна Рада України. – Офіційне видання. – Київ: Парламентське видавництво. – 2016. – 368 с.
6. Закон України «Про обов'язкове страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 № 1961-IV / Урядовий кур'єр. – 2004. – № 173. – 112 с.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ

Богородицький Микита Андрійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: кримінальне провадження, затримання особи, законне затримання, затримання уповноваженою службовою особою.

Проаналізувавши положення чинного КПК України [1], доходимо висновку, згідно з яким у ньому регламентуються наступні види затримання: 1) законне затримання (ст. 207 КПК України); 2) затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України); 3) затримання підозрюваного, обвинуваченого на підставі ухвали слідчого судді, суду з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ст. 187-191 КПК України); 4) затримання з метою екстрадиції (ст. 582 КПК України).

Вищевказані види затримання, як зазначали В.В. Коваленко, Л.Д. Удалова, Д.П. Письменний, відрізняються між собою за цільовим призначенням, підставами, процесуальним порядком застосування та суб'єктами здійснення [2, с. 187].

Взагалі затримання особи є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, реалізація яких сприяє ефективному виконанню завдань такої діяльності (ст. 2 КПК України).

Різновидами затримання особи без ухвали слідчого судді, суду є законне затримання та затримання уповноваженою службовою особою.

Законодавець вперше у вітчизняній юриспруденції визначив законним не лише затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, уповноваженою службовою особою правоохоронного органу (ч. 1 ст. 208 КПК України), а й затримання та доставляння до правоохоронного органу підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, що здійснено громадянами (так званий громадянський арешт, регламентований ч. 2-3 ст. 207 КПК України) [3, с. 303].

Проаналізуємо процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Так згідно із ст. 207 КПК України ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених КПК

України. Особливості затримання окремої категорії осіб визначаються главою 37 КПК України.

Кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу, крім осіб, зазначених у ст. 482 КПК України:

- 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
- 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) і затримав відповідну особу в порядку, передбаченому частиною другою цієї статті, зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Відповідно до ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

- 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Особливості затримання окремої категорії осіб визначаються главою 37 КПК України.

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне

покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Важливе значення має регламентація моменту затримання. Ним є момент, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному такою особою (ст. 209 КПК України).

Уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством.

Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

У разі наявності підстав для обґрунтованої підозри, що доставлення затриманої особи тривало довше, ніж це необхідно, слідчий зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб (ст. 210 КПК України).

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання.

Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ст. 211 КПК України).

У підрозділі органу досудового розслідування мають бути призначені одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих. Відповідальними за перебування затриманих не можуть бути слідчі.

Службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана:

- 1) негайно зареєструвати затриманого;
- 2) роз'яснити затриманому підстави його затримання, права і обов'язки;
- 3) звільнити затриманого негайно після зникнення підстави для затримання або спливу строку для затримання, передбаченого статтею 211 цього Кодексу;
- 4) забезпечити належне поводження із затриманим та дотримання його прав, передбачених Конституцією України, цим Кодексом та іншими законами України;

5) забезпечити запис усіх дій, що проводяться із залученням затриманого, у тому числі час їх початку та закінчення, а також осіб, які проводили такі дії або були присутні при проведенні таких дій;

6) забезпечити невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. До складу осіб, що надають затриманому медичну допомогу, за його бажанням може бути допущена конкретна особа, що має право на зайняття медичною діяльністю (ст. 212 КПК України).

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Якщо уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

У разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги (ст. 213 КПК України).

Отже, затримання особи без ухвали слідчого судді, суду є окремим видом затримання у кримінальному провадженні, що охоплює законне затримання та затримання уповноваженою службовою особою. Суворе дотримання

процесуального порядку такого затримання є важливою умовою допустимості обмеження прав та свобод людини у кримінальному процесі.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Руденко М.В.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 // ВВР України. - 2013. - № 9-10, 11-12, 13. - Ст. 88.
2. Кримінальний процес : підруч. / В.В. Коваленко, Л.Д. Удалова, Д.П. Письменний. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
3. Макаренко Є.І. Щодо мети затримання підозрюваного у вчиненні злочину / Є.І. Макаренко // Право і суспільство. – 2013 – № 6. – С. 302–307.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ ПОМИЛКИ

Бортнік Поліна Романівна
студент юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
email: polinarb@ukr.net

Ключові слова: фактична помилка, юридична помилка, кримінально-правова оцінка, покарання, кваліфікація.

Проблема, відома як “помилка”, в сучасному кримінальному праві має істотне теоретичне й практичне значення. Помилка впливає на зміст психічного ставлення особи до вчинюваного діяння, на його кримінально-правову оцінку та на застосування до особи певних заходів кримінально-правового характеру (передусім — покарання).

Значним недоліком українського кримінального законодавства є відсутність кримінально-правових норм, присвячених регламентації помилки. Тому досить доцільним вбачається дослідження законодавства іноземних країн в частині, що стосується оцінки помилки.

У сучасній кримінально-правовій доктрині зазначається, що з-поміж фактичної та юридичної помилок лише фактична здатна впливати на

кримінально-правову оцінку. Тому їй варто приділити увагу як предмету регулювання кримінально-правових норм іноземного законодавства.

Кримінальні закони ряду країн розглядають помилку як вагомий, суттєвий фактор, який здатен впливати на кваліфікацію злочину, на форму вини та навіть на існування самої вини. Водночас цій юридичній категорії притаманні нюанси, які мають різноманітне правове забарвлення. Різниця між ними зумовлюється належністю країни до тієї чи іншої правової сім'ї.

Проблема правової помилки сягає своїм корінням давніх часів. Ретельно вона почала досліджуватися ще римським приватним правом, що регулювало відносини між приватними особами в межах Римської держави [6, с. 242].

Під помилкою прийнято розуміти невірні, хибні, неточні, недоречні дії чи думки щодо об'єктів навколишньої дійсності. Помилку можуть породжувати хибні знання, або ж вона може виникати внаслідок невірного сприйняття та уявлення особи про речі чи обставини об'єктивної реальності.

Так, у Кримінальному кодексі (далі — КК) Федеративної Республіки Німеччина зазначається: якщо особа, здійснюючи діяння, не знає про обставину, яка належить до складу діяння, передбаченого законом, то вона діє ненавмисно (абзац 1, § 16, Розділу II) [4]. Караність за діяння, котре було вчинене з недбалості, при цьому залишається без змін [7, с. 59].

Відповідно до абзацу 2, § 16, Розділу II КК Німеччини якщо особа, здійснюючи діяння, помилково вважає обставини такими, що належать до складу діяння, передбаченого більш м'яким законом, то вона може бути покарана за навмисне діяння тільки за більш м'яким законом [4]. Тож, у німецькому законодавстві фактична помилка може вплинути на призначення покарання, зокрема, пом'якшити його.

Відповідно до статті 19 Розділу II Частини I Книги I КК Швейцарської Конфедерації якщо особа діє під впливом помилкового уявлення про обставини справи, то суддя засуджує особу за вчинення діяння, трактуючи обставини справи так, як особа представляла їх собі. У разі, якщо особа могла уникнути помилки, застосовуючи необхідні запобіжні заходи, вона карається за

необережне злочинне діяння, якщо таке знаходиться під загрозою покарання [5]. У даному випадку спостерігається вплив помилки на кваліфікацію діяння.

Згідно з § 8 КК Австрійської Республіки якщо особа помилково сприймає обставини справи, вважаючи, що вони виключають протиправність діяння, то вона не може нести покарання за вчинення умисного діяння — яскравий приклад зміни кваліфікації [2].

У КК штату Нью-Йорк норми про помилку закріплюються в § 15.20 ст.15, Розділу «В», ч. 1. Відповідно до цього параграфу особа не звільняється від кримінальної відповідальності тільки тому, що вона здійснює таку поведінку під впливом помилки у факті, якщо: а) фактична помилка не нейтралізує винний психічний стан, необхідний для вчинення посягання; б) закон, що визначає посягання, або закон, що належить до нього, прямо не передбачає, що така помилка є захистом; с) така фактична помилка не є різновидом помилки, що пов'язана із захистом, який є виправдовувальною обставиною (ст. 35 — «необхідна оборона») [3].

Таким чином, можна помітити, що в багатьох зарубіжних країнах помилка однозначно може впливати на призначення покарання та кваліфікацію.

У кримінальному праві України, як правило, переважна більшість діянь, у яких має місце омана у фактичних обставинах справи, кваліфікується як замах на злочин, на вчинення якого був спрямований умисел. Закон про кримінальну відповідальність України зазначає, що розмір покарання за замах не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини Кримінального кодексу. Тож, можна зробити висновок, що саме такими будуть межі покарання за злочин, вчинений за наявності фактичної помилки [1, с. 449].

У деяких випадках санкції за замах та закінчений злочин (у різнорідних злочинах) збігаються. Порівнюючи такі діяння можна зробити висновок, що замах на один об'єкт становить більшу суспільну небезпечність, ніж закінчене посягання на інший. У такому випадку, виносячи покарання, суд керується загальними положеннями Кримінального кодексу. Але варто враховувати те, що

злочин не є юридично завершеним саме через наявність помилки і встановлення обмеження максимального розміру покарання певною мірою нівелює принцип індивідуалізації покарання та об'єктивності [1, с. 453].

Але, попри значні досягнення у царині дослідження суб'єктивної сторони як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями донині інститут помилки в Україні не отримав законодавчого закріплення. Такий стан речей породжує прогалини у праві, які супроводжуються розбіжностями та складнощами у однаковому застосуванні законів. А “однобока” кваліфікація злочину та нехтування суб'єктивними уявленнями правопорушника про вчинюване ним діяння викликає сумніви до повноти доведеності вини.

Законодавче закріплення норм, які б регламентували вплив помилки на кваліфікацію та призначення покарання, є нагальним як для правоохоронних органів, так і для цивільних осіб. Досить розумною вбачається думка щодо імплементації в українське законодавство норм про помилку деяких зарубіжних країн (країни романо-германської правової сім'ї). У цьому разі, таке впровадження, очевидно, дало б позитивні результати, враховуючи вже існуючу практику, а також підкріпило б принцип об'єктивності та суб'єктивного ставлення у провину. Доцільною є думка О.Д. Комарова, що ця законодавча новела повинна закріпити за судами право вибору щодо зменшення покарання за незакінчений злочин, адже як зазначалося вище, рівень суспільної небезпечності відіграє важливу роль. Крім того при призначенні покарання повинні враховуватися особа правопорушника, ступінь тяжкості діяння, ступінь ралізації злочинного наміру, обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання [1, с. 453].

Шляхом аналізу, узагальнення судової практики та продовживши адаптацію вже існуючих у практиці зарубіжного кримінального права положень про помилку до національного законодавства можна ліквідувати прогалини у праві, які підривають принцип суб'єктивного ставлення в провину, досягти об'єктивності кваліфікації та справедливості при призначенні покарання.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, д.ю.н., проф. Житний Олександр Олександрович.

Список використаних джерел:

1. Комаров О.Д. Значення фактичної помилки винного під час призначення покарання / О.Д. Комаров // Актуальні проблеми держави і права. — 2014. — С. 448-455.
2. Кримінальний кодекс Австрійської Республіки 1974 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>
3. Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк 1967 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://codes.findlaw.com/ny/penal-law/>
4. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина 1998 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733>
5. Кримінальний кодекс Швейцарської Конфедерації 1937 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950>
6. Нікітін А.О. Сутність та види кримінальних помилок у кримінальному праві / А.О. Нікітін // Науковий вісник гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. — 2014. — № 8. — С. 242-245.
7. Орловський Б.М. Порівняльно-правовий аналіз норм про помилку в кримінальному законодавстві континентальних країн / Б.М. Орловський // European political and discourse. — 2015. — №3. — С. 57-63.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Бурлачук Євгенія Олександрівна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: evaburlachuk8881@ukr.net

Ключові слова: *Принципи юридичної відповідальності, види юридичної відповідальності*

У межах загальної теорії держави та права проблематика юридичної відповідальності завжди займала суттєве значення у зв'язку з цим, ученими розглядалися такі питання як поняття, види, принципи та підстави юридичної відповідальності. Проводиться аналіз юридичної відповідальності як виду

соціальної відповідальності. При цьому вона не стоїть в одному ряду з іншими видами соціальної відповідальності, а займає своє особливе місце.

Отже, належність юридичної відповідальності до соціальних категорій визначає наявність у неї всіх ознак соціальної. Однак самостійний характер юридичної відповідальності зумовлює існування особливих рис, які визначають її своєрідність і унікальність [2, с.72].

До цих рис належать принципи, дотримуючись яких, держава діє в межах законності і не переходить тієї межі, за якої реакція на правопорушення сама стає новим правопорушенням.

Принципами юридичної відповідальності є ключові ідеї та фундаментальні положення, що виражають її сутність та соціальне значення, які визначають законодавчу та правозастосовну практику, що стимулюють правомірну поведінку громадян та які виховують повагу до закону.

Серед головних принципів слід виділити такі:

1) Принцип законності передбачає, що юридична відповідальність настає тільки за діяння, передбачені законом, застосовується компетентними органами чи посадовими особами у встановленому законом порядку;

2) Принцип обґрунтованості базується на відповідності засобів впливу, що застосовує держава до суб'єкта, який порушив вимоги норми права, тим цілям, які обумовлені юридичною відповідальністю [4, с.285];

3) Принцип справедливості, який виявляється в тому, що: покарання завжди повинно відповідати рівню суспільної небезпеки вчиненого.

Найбільш змістовно у ст.6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якій йдеться про право на справедливий суд;

4) Принцип невідворотності, який полягає в: неминучості настання заходів відповідальності для правопорушника незалежно від його матеріального становища, соціального статусу;

5) Принцип презумпції невинуватості, який передбачає, що до тих пір, доки вина особи не буде доведена в судовому порядку та доки не вступив у законну дію вирок суду, особа вважається невинуватою;

б) Право на захист та кваліфіковану юридичну допомогу - виражається у процесуальних правах притягнутого до відповідальності знати суть обвинувачення, надавати докази своєї невинуватості, оскаржувати дії і рішення [3, с.148]. Крім того особа має право на юридичну допомогу (адвоката);

У контексті аналізу юридичної відповідальності слід вказати на основні її види. Головним критерієм поділу юридичної відповідальності на окремі види виступає галузева ознака, яка передбачає санкції за скоєне правопорушення.

Можна виділити такі основні види юридичної відповідальності:

- Конституційна відповідальність може наставати за невиконання приписів зазначених в Конституції України, а також в інших конститутивних актах. Заходи названої відповідальності можуть зокрема полягати у достроковому припиненні повноважень державних органів, усуненні глави держави в порядку імпічменту;

- Адміністративна відповідальність настає за адміністративні правопорушення, що тягнуть за собою застосування адміністративних стягнень передбачених законом (штраф, громадські роботи, попередження);

- Цивільна відповідальність може наставати за заподіяння майнової або моральної шкоди, яка полягає у накладенні на фізичну або юридичну особу цивільно- правових стягнень;

- Кримінальна відповідальність – полягає у застосуванні певного виду і міри кримінального покарання до особи за вчинення злочину, а саме суспільно-небезпечного діяння склад якого зазначений в Кримінальному кодексі. Застосовується тільки в судовому порядку і після відбуття покарання настають певні юридичні наслідки, які тягнуть за собою стан судимості [3, с.145];

- Дисциплінарна відповідальність настає за порушення правил трудової, військової, навчальної, службової дисципліни, яка передбачена трудовим правом та правилами внутрішнього розпорядку, дисциплінарними статутами. У вигляді стягнень застосовується догана, попередження, звільнення [1, с. 42].

Таким чином юридична відповідальність має свої особливі риси, які відрізняють її від інших видів соціальної відповідальності. Крім того, юридична

відповідальність має свої принципи, які визначають її особливу юридичну природу та соціальне призначення. До специфічних особливостей юридичної відповідальності можна також віднести її поділ за галузевою ознакою на види.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Григоренко Є.І.

Список використаних джерел:

1. Грек Т.Б. - Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види / Т.Б. Грек. // Адвокат. – 2010. - №10. - с. 45;
2. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. - Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.;
3. Лукьянов Д.В., Погребняк С.П., Смородинський В.С., Христова Г.О - Теорія держави і права: посібник для підготовки до державних іспитів / за ред. О.В. Петришина. – 3-тє вид., допов. і змінене. – Х.: Право, 2014. – 208 с.;
4. Тарахонич Т.І Принципи юридичної відповідальності в системі принципів права // Альманах права. — 2012. — Вип. 3. — С. 284-287. — Бібліогр.: 9 назв. — укр.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У ДОБУ НОВОЇ ІСТОРІЇ

В'юник Анастасія Сергіївна,
студентка групи ЮМП – 11 юридичного
факультету
Харківського національного університету
Імені В. Н. Каразіна
e-mail: asya22012000@gmail.com

Ключові слова: *конгреси, правова основа, рабство, свобода людини, торгівля людьми*

Щорічно мільйони людей у світі стають жертвами відкритої чи прихованої торгівлі людьми, яка охопила майже всі регіони та країни, загрожуючи їхній безпеці, і це змушує визнати торгівлю людьми однією з глобальних проблем ХХІ ст. Виникнувши на зорі людства (в античні часи), найбільшого розвитку і поширення торгівля людьми набула в рабовласницьку епоху, коли рабство та пов'язана з ним работоргівля були офіційною політикою багатьох країн. Підтвердженням цього є низка європейських документів [1, с.13].

Асьєнто – точніше, асьєнто де негрос (asiento de negros) – це контракт на право торгівлі африканськими неграми-рабами, що укладався іспанським урядом з різними юридичними особами. У XVI і XVII століттях торгівля африканськими невільниками була однією з найбільш великих статей доходу іспанської корони. У 1701 році Іспанія вперше надала право ввезення негрів у свої американські колонії іноземній державі, підписавши франко-іспанське асьєнто.

При укладанні англо-французького прелімінарного мирного договору в Парижі (1712), яким фактично була завершена війна за іспанську спадщину, Англія домоглася від Франції поступки їй права асьєнто. Так, 1713 року в Мадриді було підписано англо-іспанське асьєнто. Англія отримала монополієне право направлення протягом 30 років у води Африки і Нового Світу одного невільничого корабля щорічно. Загальна кількість негрів, яку англійці-работорговці могли ввозити в 1713-1743 роки в іспанські колонії, було визначено в 144 тисячі душ. Статті договору про асьєнто були підтверджені Утрехтським договором 1713 року. У 1748 році положення вищезначеного договору підтвердив Аахенський договір.

За умовами торгового договору, укладеного в 1750 році в Мадриді, Іспанія викупила в Англії асьєнто за 100 тисяч фунтів стерлінгів. Надалі, аж до 1817 року, коли декретом Фердинанда VII работоргівля була заборонена, іспанський уряд не поступався більше монополією на асьєнто іноземним державам [2, 3].

У XVIII ст. прогресивна громадська думка в Європі виступила проти рабства, на захист якого став великий бізнес. У 1772 р. було прийнято рішення про заборону рабства в Англії згідно яким кожен раб, що ступав на англійську землю, ставав вільним.

Окремо слід відзначити процес скасування трансатлантичної работоргівлі. У XVIII столітті почалася активна кампанія з інформування суспільства про нелюдські умови в яких раби доставляються з Африки в Америку. Лідером протестів виступають релігійні та громадські організації, такі як американські квакери й англійське «Суспільство за викорінення работоргівлі». Їх зусиллями ставлення до работоргівлі у суспільстві стає все більш негативним. Але

переломним моментом стало повстання рабів на Гаїті в 1791-1804 роках. У результаті колонія отримала незалежність від Франції і європейські держави побачили небезпеку в подальшому збільшенні числа рабів. Нові економічні умови в Європі, що знизили важливість колоній, стали ще одним фактором, разом з яким почалося згортання трансатлантичної работоргівлі [4].

На початку XIX століття почалася поступова заборона трансатлантичної работоргівлі, яка випередила і саму заборону рабства в європейських, американських країнах та їх колоніях у 1830-1890 рр. Цей процес відбувався під впливом наступних чинників: 1) біле населення обох Америк було невдоволено різким збільшенням частки чорношкірого населення, яке стало загрожувати їх домінуванню й існуванню на Американському континенті; 2) страх перед можливим злиттям сучасної промисловості і рабства, а також формуванням чорношкірих громад у самій Європі; 3) у забороні трансатлантичної торгівлі були зацікавлені самі рабовласники, так як припинення підвезення рабів привело до різкого їх подорожчання. Однак нелегальний вивіз негрів з Африки тривав.

У 1807 році президент США Томас Джефферсон підписав закон про скасування работоргівлі. Слідом за цим работоргівлю заборонила Британська імперія, коли Уїлберфорсу вдалося переконати парламент піти на цей крок. За ними протягом декількох років від работоргівлі відмовилися інші європейські країни, одночасно забороняючи і рабство. Остаточне скасування трансатлантичної работоргівлі сталося в кінці XIX століття, коли рабство заборонили Куба в 1886 році і Бразилія в 1888 році [4].

У 1814 році британський і французький уряди підписали Паризький договір про співпрацю з метою припинення работоргівлі [5]. Також у 1814 р. був укладений англо-американський мирний договір у Генті, де в ст.Х закріплюється, що оскільки «торгівля рабами несумісна з принципами гуманності та справедливості й оскільки його величність і Сполучені Штати як і раніше бажають докладати свої зусилля для досягнення її повного знищення, то справжнім домовлено, що обидві договірні сторони докладуть всі свої зусилля для досягнення настільки бажаної мети...» [3, с.317].

Важливим міжнародно-правовим актом щодо протидії торгівлі людьми в добу Нової історії виступає Заключний акт Віденського конгресу 1815 р., до якого був приєднаний ряд додатків. Один з них – Декларація про торгівлю неграми від 27 січня (9 лютого) 1815 р., яка містила заборону торгівлі людьми. Декларація не передбачала визначеного строку «для остаточного припинення торгу неграми», однак нею зазначалося, що державами-підписантами повинні були вживатися засоби для подолання цієї проблеми [3, с. 210].

У самій же Декларації держав про припинення торгівлі неграми від 8 лютого 1815 р. визнавалося, що торгівля людьми з Африки суперечить законам людинолюбства і загальної моральності, що подолати це негативне явище можна тільки зусиллями всіх держав і що треба покласти кінець «джерелу лих, що настільки довго спустошували Африку, звичаю, ганебному для Європи і образливому для людства» та інше [3, с.211].

Декларація держав про припинення торгівлі неграми забороняла торгівлю рабами і їх перевезення, однак в цілому не визнавала рабство злочином. Таким чином, хоч цей документ мав скоріше декларативний характер, він став підґрунтям для розвитку міжнародно-правових засад щодо протидії торгівлі людьми.

Аахенським конгресом 1818 р. торгівля рабами була оголошена злочином. На додаток до цього в 1841 р. у Лондоні був підписаний договір, що забороняв перевезення в Америку негрів-рабів. Договором рабство прирівнювалося до піратства і військовим кораблям держав-учасниць договору (Англії, Франції, Росії, Австрії та Пруссії) дозволялося зупиняти й оглядати приватновласницькі судна, підозрювані в перевезенні рабів.

Тривалий час положення цих актів були лише декларативними і не підкріплювалися ніякими практичними заходами.

Розквіт работоргівлі в Африці й Аравії, пов'язаний з розвитком гірського і плантаційного господарства, змусив держави вжити обмежувальних заходів. У 1885 р. на Берлінській конференції 16 держав підписали Генеральний акт про

Конго, який заборонив використання басейну річки в якості ринку невільників і їх перевезення.

Найбільш значущим документом ХІХ ст., спрямованим на боротьбу з работоргівлею, вважається Генеральний акт Брюссельської конференції від 2 липня 1890 р. У Генеральному акті работоргівля вже розглядалася як злочин, причому Акт передбачав прийняття конкретних заходів, спрямованих на припинення работоргівлі. Цей документ, по-перше, вказував на зобов'язання держав-учасниць прийняти закони, що встановлюють кримінальну відповідальність за насильницьке захоплення невільників, заснування всередині країни спеціальних військових постів для блокування доріг, що служили цілям работоргівлі, встановлення спеціального нагляду в портах та ін. По-друге, встановлювався так званий «підозрілий пояс», до якого включалася західна частина Індійського океану разом з Червоним морем і Перською затокою. Військові кораблі договірних сторін отримали право в межах цього поясу зупиняти підозрілі судна водотоннажністю менше 500 тон і перевіряти їх документи. І, по-третє, передбачалося створення спеціальних органів боротьби з работоргівлею: спеціального бюро з обміну законами і статистичними даними у сфері работоргівлі в якості посередника між державами-учасницями (Брюссель) і міжнародного морського бюро зі збору відомостей і документів з питань работоргівлі (Занзібар) [6].

Сен-Жерменський договір від 10 вересня 1919 р. скасував постанови Брюссельського Генерального акту 1890 р. і передбачив, що сторони його повинні докласти всіх зусиль для повного знищення рабства і работоргівлі [6].

Виходячи з вищезначеного доходимо висновку, що міжнародно-правові договори щодо протидії торгівлі людьми, укладені в добу Нової історії, стали підґрунтям для подальшого формування договорів із врегулювання даної проблеми. Істотним недоліком усіх угод щодо протидії торгівлі людьми у добу Нової історії було визнання злочином лише работоргівлі, а не самого рабства. Зважаючи на цю обставину, рабство зберігалося в ряді держав протягом тривалого часу.

Науковий керівник: Сироїд Т.Л., д.ю.н., професор, завідувач кафедри міжнародного і європейського права ХНУ імені В.Н. Каразіна

Список використаних джерел:

1. Казначеев Д.Г. Історичні аспекти торгівлі людьми URL: file:///C:/Users/id/Downloads/Pis_2012_1_5.pdf.
2. Дипломатический словарь / Гл. ред. А. Я. Вышинский и С. А. Лозовский. М., 1948. URL: <http://ponjatija.ru/node/14795>.
3. Хрестоматия по истории международных отношений / Сост. Д.В. Кузнецов. В 5-ти книгах. Книга 3. Новое время. – Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2013. 1024 с. URL: http://kuznetsov.ucoz.org/khrestomatija_po_istorii_mo-kniga_3-novoe_vremja.pdf.
4. Матеріали офіційного сайту. Международный день празднования 200-летия отмены трансатлантической работорговли 25 марта 2007 года. URL: <http://www.un.org/ru/events/slaveryremembranceday/2007/backgrounder.shtml>.
5. Матеріали офіційного сайту. Council of Europe. Компас: Посібник з освіти в області прав людини за участю молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/what-are-human-rights->
6. Лебединец И. Н. Международное уголовное право : учебное пособие. Москва: Проспект, 2016. 112 с.

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ЗНЯТТЯ
ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ
ЯК РІЗНОВИДУ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ**

Галковський Максим Вячеславович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: maxkh96@ukr.net

Ключові слова: *приватне спілкування; транспортна телекомунікаційна мережа; комунікаційна приватність; судовий контроль.*

В умовах сучасного досудового розслідування актуальним є питання отримання інформації, якою обмінюються підозрювані особи через телекомунікаційні мережі. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) встановлює загальні засади кримінального провадження (далі – КП), однією з яких є таємниця спілкування, а також містить положення про

здійснення втручання у приватне спілкування. Підставами втручання у приватне спілкування (далі – ПС) є необхідність отримання відомостей про тяжкий або особливо тяжкий злочин та особу, яка його вчинила, у разі неможливості досягнення цієї мети в інший спосіб. Із змісту ст. 258 КПК випливає, що втручання у ПС шляхом зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (далі – ТТМ) можливе лише за вмотивованим рішенням слідчого судді. Законодавцем декларується неможливість використання такої інформації інакше як для завдань кримінального провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 263 КПК зміст ТТМ полягає у знятті інформації з таких мереж, що забезпечують передачу сигналів, знаків, тексту, зображень, звуків та повідомлень будь-якого виду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу. Оскільки зняття інформації з ТТМ є різновидом негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), пов'язаних з втручанням у ПС, вони проводяться без повідомлення осіб, які використовують ТТМ для передачі інформації. Безпосередньо регламентує цю дію Інструкція про організацію і проведення НС(Р)Д та використання результатів у КП, затверджена спільним наказом низки відомств від 16.11.12 р. [1].

Вивчення зазначеного вище нормативно-правового акта дозволяє стверджувати, що зняття інформації з ТТМ поділяється на такі види:

- контроль за телефонними розмовами, який передбачає негласне застосування технічних засобів, у тому числі встановлених на ТТМ. Цей вид зняття інформації проводиться через спостереження, відбір, фіксацію телефонних розмов, іншої інформації та сигналів, що передаються телефонним каналом;

- зняття інформації з каналів зв'язку, що передбачає одержання, перетворення і фіксацію негласно із застосуванням технічних засобів (у тому числі встановлених на ТТМ) у відповідній формі різних типів сигналів, що передаються через мережу Інтернет, інші інформаційні мережі, які контролюються.

Така НС(Р)Д має схожість із заходом забезпечення КП, що полягає у тимчасовому доступі до документів, що перебувають у провайдерів та операторів і містять інформацію про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, їх тривалість, зміст та інше. Для порівняння цього заходу забезпечення КП і зняття інформації з ТТМ потрібно звернутися до судової практики слідчих суддів. По-перше, процесуальна дія, передбачена статтею 159 КПК, є заходом забезпечення КП, а тому дозвіл на її проведення надається слідчим суддею місцевого суду. Крім того, відомості про проведення такої дії не становлять державної таємниці. У той же час надання дозволу на проведення НС(Р)Д, передбаченої ст. 263 КПК, здійснює слідчий суддя апеляційного суду. Згідно із Законом України «Про державну таємницю» та зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого Службою безпеки України, інформація щодо цієї дії становить державну таємницю. По-друге, тимчасовий доступ, який надає дозвіл на отримання інформації про абонента, зв'язок, надання телекомунікаційних послуг тощо, не надає можливості втручання у ПС (не надає доступу до змісту цієї інформації). На відміну від тимчасового доступу, зняття інформації з ТТМ дає можливість отримати доступ до змісту будь-якого виду інформації, що використовується під час зв'язку, чим і порушує ПС [2, с. 174–184].

На практиці виділяють декілька умов, за яких виникає необхідність зняття інформації з ТТМ:

- розмова між членами злочинної групи;
- розмова підозрюваного з жертвою до або після вчинення злочину;
- розмова розшукуваної особи зі своїми знайомими, родичами або співучасниками.

Важливим аспектом зняття інформації з ТТМ є встановлення ідентифікуючих ознак, до яких можна віднести абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання [3, с. 580]. Слідчий може шляхом отримання тимчасового доступу до документів оператора

телекомунікацій у порядку, передбаченому главою 15 КПК, отримати такі відомості [4, с. 41; 5, с.61].

Для проведення зняття інформації з ТТМ за наявності фактичних підстав слідчий (прокурор) має скласти клопотання, яке повинно відповідати вимогам ч. 2 ст. 248 КПК. Клопотання може не містити інформацію про особу (прізвище, ім'я, інші дані), щодо якої планується НС(Р)Д. У цьому випадку слідчий (прокурор) обґрунтовує причину ненадання відповідних відомостей, а слідчий суддя повинен переконатися в об'єктивності цих причин і послатися на них в ухвалі [6, с. 29].

Науковий керівник: Янович Ю.П., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції про організацію і проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

2. Новий кримінальний процесуальний кодекс України : коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В. С. Ковальський. Київ : Юріком Інтер, 2013. С.174–184.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстиніан, 2012. 1224 с.

4. Кудіов С. С., Шехавцов Р. М., Дроздов О. М., Гриненко С. О. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : навч.-практ. посіб. Харків : Оберіг, 2013. 344 с.

5. Бараненко Б. І., Бочковий О. В., Гусєва К. А. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органами внутрішніх справ : навч.-практ. посіб. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 416 с.

6. Никифоруk Д. І., Чернявський С. С., Татаров О. Ю., Васи́лнчук В. І., Александренко О. В., Вознюк А. А., Калиновський О. В., Косиця О. О., Мірковець Д. М., Чурікова І. В., Тарасенко О. С., Дарага Р. Д., Копилов А. М.

Особливості провадження негласних слідчих (розшукових) дій : метод. рек. К. : НАВС, 2014. 112 с.

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ВІДНОСИНИ ЯК ПРЕДМЕТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Гордіюк Сергій Анатолійович,
аспірант кафедри конституційного і муніципального права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

***Ключові слова:** права людини, конституціоналізм, предмет конституційного права, духовно-культурні відносини, правове регулювання.*

Питання про конституційно-правове регулювання передусім пов'язане із загальною проблемою предмета конституційного права як провідної галузі національної правової системи. Річ у тім, що у вітчизняній та зарубіжній державно-правовій науці відсутня єдність у розумінні сутнісних ознак конституційно-правових відносин; навіть в одній і тій самій країні іноді існують різні школи і напрями. Так, чимало британських учених сутність конституційного права вбачають у регулюванні управління державою, відносин між громадянами та основними органами держави, їх головних функцій, у США вважають, що конституційне право у найбільш загальному вигляді (залишаючи деталі адміністративному праву) регулює управління державою, відносини громадян та уряду, а японські автори при визначенні предмета конституційного права на перший план висувають організацію влади (управління державою) і права людини [1, с. 3-19]. Натомість французька правова доктрина на одне з перших місць у конституційному праві висуває політичну владу і політичний режим [2, с. 14].

Принагідно слід зауважити, що в межах радянської правової доктрини сформувалося три основні підходи щодо визначення предмета державного (конституційного) права. Найбільш яскравим представником першого підходу, який у літературі часто називали «широким», був В.Ф. Коток. На думку цього

автора, предмет державного права включає відносини, що складають основи кожної зі сфер суспільства, що регулюються правом: політичної, економічної, соціальної та культурної [3, с. 58]. Натомість «вузький» підхід до розуміння предмета державного права, найбільш концентровано представлений у працях О.І. Лепьошкіна, зводив його виключно до політичної сфери [4, с. 18]. Нарешті, третій, «поміrkований» підхід, лідером якого можна вважати С.С. Кравчука, вбачає єдність відносин, що регулюються державним правом, у їх політичній значущості: навіть неполітичні зв'язки опосередковуються державним правом лише остільки, оскільки вони пов'язані з політикою [5, с. 99–105]. Усі три вищеназвані підходи отримали підтримку і подальший розвиток у пострадянській державознавчій літературі, втім переважна більшість авторів схиляються до третього, поміrkованого підходу (М.В. Баглай, Л.М. Ентін, Р.В. Єнгібарян, Ю.І. Лейбо, В.О. Серьогін, В.Е. Чиркін та ін.) [6-8].

Узагальнивши наявні у вітчизняній та зарубіжній літературі підходи до визначення предмета конституційного права, можемо констатувати, що майже всі автори спільні в тому, що політико-правові відносини регулюються даною галуззю; відмінність позицій виявляється у ставленні до того, чи перебувають у межах конституційно-правового регулювання соціально-економічні та духовно-культурні відносини. На наш погляд, розбіжність у поглядах у даному випадку породжена динамікою самого предмета конституційного права: він постійно розширюється. Справді, на зорі конституціоналізму предмет конституційного права обмежувався політичною системою, адже воно мало на меті забезпечити обмежене правління і статус громадян як рівноправних членів політичної спільноти. Втім разом із розвитком конституційної державності до предмета конституційного права почало долучатися дедалі ширше коло суспільних відносин. Ситуація радикально змінилася на початку ХХ ст., коли почала домінувати тенденція до соціалізації конституційного права, що знаходила свій прояв у тому, що чимало конституцій почали регулювати основи суспільного ладу більш-менш цілісно, тобто включати норми, звернуті до всіх чотирьох підсистем суспільного ладу: політичної, економічної, соціальної та духовно-

культурної. Ці норми у більшості випадків не стільки санкціонують чи встановлюють певні правила поведінки суб'єктів конституційного права в їх взаємних відносинах (які часто-густо взагалі не вимагають державного втручання), скільки проголошують принципи державної політики у відповідних сферах життєдіяльності суспільства, зобов'язують державу в особі її органів, установ, посадових осіб діяти у цих сферах певним чином.

Звертаючись до духовно-культурної сфери, слід відзначити, що в демократичних країнах ця сфера суспільних відносин досі регулюється конституційним правом найменшою мірою порівняно з іншими елементами суспільного ладу. Головне завдання держави і конституційного права тут вбачається у забезпеченні найкращих умов для духовно-культурного розвитку суспільства. При цьому конституційно-правове регулювання відповідних відносин традиційно здійснюється за такими напрямками: міжнаціональні та міжконфесійні відносини, мовна політика, культурні права, освіта і виховання.

За часів буржуазно-демократичних революцій предметом основної уваги суспільства були громадянські та політичні права, оскільки основним об'єктом уваги була рівність усіх перед законом. Протягом XIX-XX століть більша увага суспільства зосередилася на економічних, а потім і соціальних правах та свободах людини. Втім подальший розвиток суспільства пов'язаний саме з її культурним і духовним збагаченням. То ж зростає вплив і актуальність теми духовно-культурних прав і свобод людини.

На сьогодні сфера культури посідає головне місце у громадянському суспільстві, будучи невід'ємною частиною будь-якої соціальної системи і водночас володіючи певною самостійністю. Держава зацікавлена у використанні потенціалу культури для забезпечення своєї єдності й територіальної цілісності, духовного розвитку громадян, підвищення якості товарів і послуг, ефективності роботи усього державного апарату, досягнення успіхів у міжнародних відносинах.

Культура являє собою сукупність видатних досягнень нації, народу, людства в галузі матеріального і духовного виробництва, усталених форм і

способів діяльності особи, що увійшли у суспільну свідомість, у побут і звички людей, усталених вмінь і навичок творчості у фізичній і розумовій праці. Відповідно, об'єктами конституційно-правового регулювання у духовно-культурній сфері стають відносини щодо створення матеріальних і духовних цінностей культури, засвоєння (опанування) досягнень культури, охорони матеріальних і духовних цінностей культури. При цьому відносини щодо створення матеріальних і духовних цінностей культури регулюються здебільшого шляхом приведення в дію диспозицій конституційно-правових норм, які мотивують творчу поведінку вільної особистості, відносини щодо освоєння досягнень культури регулюються способом позитивного зобов'язування держав щодо створення умов, необхідних для оптимального розвитку духовно-культурної сфери людської особистості, а відносини з охорони матеріальних і духовних цінностей культури – шляхом покладення на кожного члена суспільства обов'язку з повагою ставитися до історичної, культурної та духовної спадщини, піклуватися про нього, охороняти пам'ятки історії та культури.

Науковий керівник: професор кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Серьогін Віталій Олександрович.

Список використаних джерел:

1. Сравнительное конституционное право / ред. колл.: А.И. Ковлер, В.Е. Чиркин (отв. ред.), Ю.А. Юдин. Москва: Манускрипт, 1996. 729 с.
2. Конституционное право в Российской Федерации: курс лекций: В 9 тт. Том 1. Основы теории конституционного права / М.П. Авдеенкова, Ю.А. Дмитриев. Москва: Весь Мир, 2005. 384 с.
3. Коток В.Ф. О предмете советского государственного права // Вопросы советского государственного права: Сб. ст. / Отв. ред. В.Ф. Коток. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1959. – С. 3–93.
4. Лепешкин А.И. Курс советского государственного права: В 2 т. Москва: Гос. изд-во юрид. лит., 1961. Т. 1. 558 с.
5. Кравчук С.С. Государственно-правовые отношения в советском социалистическом государстве. Советское государство и право. 1956. № 10. С. 95–105.
6. Конституционное право зарубежных стран: учебник / под общ. ред. М.В.

Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. Москва: НОРМА – ИНФРА-М, 1999. 832 с.

7. Енгибарян Р.В. Конституционное развитие в современном мире. Основные тенденции. Москва: Норма, 2007. 496 с.

8. Серьогін В.О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.

9. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник. Москва: Юристъ, 1997. 568 с.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Горбатова Дар'я Ігорівна

юридичний факультет

Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна

e-mail: dashagorbatova@gmail.com

Ключові слова: *електронна адміністративна послуга, е-врядування, впровадження.*

На сьогодні інформаційно-комунікаційні технології у сфері публічного адміністрування отримали широке застосування у повсякденному житті в якості необхідного компоненту розвитку електронного врядування. Це пов'язано з тим, що наразі відбувається стрімкий розвиток інформаційного суспільства в нашій державі, що супроводжується якісними змінами у спілкуванні між громадянами та державною владою.

Важливим показником готовності уряду до тісної співпраці з населенням та комерційною ланкою є наявність веб-сайтів органів державної влади. Відповідно одним з критеріїв повноцінного функціонування за концепцією «електронного уряду» веб-сайтів органів влади є наявність електронних адміністративних послуг.

За своєю суттю, електронні адміністративні послуги – це послуги, які отримав користувач, не виходячи з дому; всі етапи отримання адміністративної послуги він отримав в електронному вигляді через функціонування «єдиного вікна», тобто перелік адміністративних послуг, умови одержання адміністративної послуги, хто надає адміністративну послугу та які він має

повноваження щодо надання адміністративної послуги, повний перелік та норми і правила заповнення документів, які є необхідними для отримання адміністративної послуги, оплата або її відсутність при наданні адміністративної послуги, крайні терміни надання адміністративної послуги – всі документи та інформація надаються в електронному вигляді. Користувач (суб'єкт) звернення може здійснити контроль на кожному етапі реалізації адміністративної послуги [2, с. 219].

На сьогоднішній час в Україні створено велику кількість електронних порталів надання адміністративних послуг, зокрема на загальнодержавному рівні функціонує «Кабінет електронних сервісів», що охоплює собою державні реєстри, державну реєстрацію актів цивільного стану, прийом громадян за допомогою відеозв'язку, реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, діяльність арбітражних керуючих, а також інформаційні системи, електронний суд та електронно-цифровий підпис.

З впевненістю варто сказати, що на сьогодні надання адміністративних послуг характеризується певними зрушеннями. Новації українського законодавства свідчать про підвищення уваги держави до формування інформаційного суспільства в Україні, розширення сфери застосування інформаційно-комунікаційних технологій у публічній сфері тощо. Проте розвиток електронного врядування в Україні, у тому числі повноцінного впровадження адміністративних послуг в електронній формі, стримується наявністю великої кількості проблем правового, організаційного й матеріального-технічного характеру.

Серед істотних проблем до повноцінного впровадження електронного врядування й сфери електронних адміністративних послуг є недостатня проінформованість населення й рівень підготовки державних службовців до практичного втілення електронного урядування.

Окремим проблемним аспектом механізму реалізації надання адміністративних послуг в електронній формі залишається закріплення еквівалентності юридичної сили результатів надання адміністративних послуг в

електронній формі й письмовій формі на паперових носіях. В країнах Європейського Союзу електронна форма надання адміністративних послуг застосовується нарівні з письмовою формою на паперовому носії. Законодавство Європейського Союзу передбачає еквівалентність юридичної сили надання адміністративних послуг в електронній формі й письмовій формі на паперових носіях. Натомість в українському законодавстві немає вказівки до закріплення еквівалентності юридичної сили надання адміністративних послуг в електронній формі й письмовій формі на паперових носіях [1, с. 138].

Також серед недоопрацювань надання електронних адміністративних послуг є те, що на сьогодні все ще не забезпечено чітке розподілення повноважень та відповідальності з надання електронних адміністративних послуг між різними органами влади; не з'ясований правовий статус урядових інформаційних ресурсів, які надаються одержувачам електронних адміністративних послуг, а також не знайшли свого відображення правові умови захисту персональних даних в процесі надання електронних адміністративних послуг.

Підсумовуючи, слід відзначити, повноцінне впровадження електронних адміністративних послуг потребує створення цілеспрямованої державної програми, яка має бути одним із пріоритетних напрямів державної політики України у зв'язку з розвитком інформаційного суспільства на сучасному етапі державного розвитку.

Науковий керівник: професор кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Кагановська Т.Є.

Список використаних джерел:

1. Михайлюк Я. Надання адміністративних послуг в електронній формі: сучасний стан і перспективи розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 135-138
2. Требик Л.П. Стан та перспективи надання адміністративних послуг громадянам державними службовцями. Університетські наукові записки. 2014. № 4 (52). С. 217-222

СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВОРІВ ПОСТАВКИ ТА КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Давиденко Альона Олександрівна
Студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: fenix.jurfak@gmail.com

Ключові слова: *договір поставки, договір купівлі-продажу, істотні умови.*

Подібність договорів поставки та купівлі-продажу, і до цього часу провокує безліч суперечок серед юристів. Одні вчені дотримуються думки, що межі між цими договорами майже стерті, і виділити відмінності одного від іншого стає непросто, інші ж навпаки бачать суттєві відмінності між договором поставки і купівлею-продажем.

В наш час сформувалося багато критеріїв розмежування договору поставки з договором купівлі-продажу. Наприклад, Йоффе О. С. зазначав, що договори поставки і договір купівлі-продажу схожі в тому сенсі, що обидва вони юридично опосередковують плату - грошову реалізацію майна, яка за своєю економічною сутністю є не що інше, як купівля-продаж. Але разом з тим вони істотно відрізняються один від одного, а саме періодом дії купівлі-продажу, з одного боку, і поставки - з іншого. Договір купівлі-продажу зазвичай розрахований на одноразове виконання, тоді як поставки, за загальним правилом, є довгостроковим договором, що виконується періодично в певні проміжки часу. Окрім всього, автор звертає увагу на різний суб'єктний та предметний склад цих двох договорів. [3, с. 232-233] Красавчиков О. А. також звертав увагу на різний суб'єктний склад та предмет, окрім того він наголошував на те, що поставка оформляється в більшості випадків плановими договорами із певними суб'єктами складом та характерною структурою договірних зв'язків. [4, с. 39]

Слушною є думка про те, що договір купівлі-продажу, зазвичай, розрахований на разове виконання, в той час як договір поставки має тривалий характер відносин, який виконується протягом певного періоду (кварталу,

місяця, року), через що між суб'єктами господарування складаються тривалі та стійкі господарські зв'язки. Разом з тим існують винятки, в яких поставка може здійснюватися як операція разового характеру.

Виходячи лише із закріплених в Цивільному та Господарському кодексах визначень зазначених договорів, можна стверджувати, що обидва договори як поставки, так і договір купівлі-продажу, є консенсуальними та спрямовані на відплатну передачу права власності від продавця (постачальника) до покупця. Таким чином, юридична суть договорів купівлі-продажу та поставки майже повністю збігається, проте останній відрізняється рядом особливостей.

По-перше, такою відмінністю є суб'єктний склад. Так, сторонами (суб'єктами) договору поставки є постачальник і покупець, які займаються підприємницькою діяльністю. На стороні постачальника, на відміну від договору купівлі-продажу завжди виступає суб'єкт підприємницької діяльності (підприємець), яким можуть бути:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності. [5, с. 409]

Покупцем, в договорі поставки, також можуть бути підприємці та господарські організації, оскільки товар купується та поставляється для використання у господарській діяльності.

Законодавство, яке регулює відносини купівлі-продажу, не містить жодних обмежень щодо суб'єктного складу сторін.

По-друге, передача товарів продавцем (постачальником) покупцеві здійснюється в обумовлені договором строки. Стосовно договору поставки строк передачі товарів набуває характеру істотної умови договору. Статтею 663 ЦК встановлено, що продавець зобов'язаний передати товар покупцеві у строк, встановлений договором купівлі-продажу, а якщо зміст договору не дає змоги

визначити цей строк, то кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Закріплення загального положення про строки в самому визначенні поставки вказує на те, що його відсутність в договорі, на практиці буде дуже складно компенсувати. В свою чергу це дозволяє виділити особливості договору поставки, такі як:

1) момент укладення договору поставки і його виконання, як правило, не збігаються;

2) за договором поставки можливий оптовий продаж товарів одноразово (у встановлений строк) або окремими партіями протягом тривалого періоду (в обумовлені строки);

3) можливі передача й однієї речі, у таким чином індивідуально-визначеної, в обумовлений строк;

4) виготовлювачем товару договір укладається, як правило, на майбутні, ще не виготовлені речі. [6]

По-третє, істотною відмінністю є обсяг прав на передане майно у покупця в договорі поставки і у покупця в договорі купівлі-продажу. У купівлі-продажу продавець (постачальник) зобов'язується передати майно у власність іншій стороні. Таке формулювання дозволяє стверджувати, що покупець завжди є повноправним власником купленої речі. Особливий суб'єктний склад учасників відносин поставки, відволікає від прямого визначення прав власності постачальника або покупця щодо товару. Згідно з ч. 1 ст. 712 ЦК України «...постачальник зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням». Тут можна дійти висновку, що постачальник може бути власником товару, що поставляється (наприклад у випадках, коли він виготовив його за рахунок власних коштів, або отримав право власності на майно, що постачається, за іншими цивільно-правовими договорами), так може ним і не бути. Те ж саме можна сказати і про покупця товару в договорі поставки, який може отримати товар для подальшого продажу.

По-четверте, мета або ціль придбання товару. Договором поставки визнається договір, відповідно до умов якого товар має бути придбаним для використання в підприємницькій діяльності або для іншої діяльності, яка не пов'язана з особистим, домашнім та сімейним використанням такого товару. В практиці, що склалася, під діяльністю не пов'язаною з особистим використанням, мається на увазі придбання товару для забезпечення діяльності суб'єкта господарювання. Це може бути різного роду канцелярські приналежності, транспорт, обладнання тощо. Стаття 655 ЦК України, що регулює відносини купівлі-продажу, вказуючи про факт передачі речі (товару) у власність покупця не містить вказівки на цілі його використання.

Підбиваючи підсумок вищесказаному, зважаючи на ознаки цих договорів можна відмітити той факт, що договір поставки більш складний ніж договір купівлі-продажу, маючи ряд відмінностей.

Науковий керівник: старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Зінченко Валентин Віталійович.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України в редакції від 19.07.2017 року.
2. Господарський кодекс України в редакції від 06.01.2018 року.
3. Иоффе О. С. Обязательственное право. — М.: «Юрид. лит.», 1975. — 880 с.
4. Красавчиков О.А. Советское гражданское право. В 2-х томах. Том 2. — М.:»Высшая школа». — 1968. — 520 с.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; За заг. ред. В. К. Мамутова. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 688 с.
6. Харитонов Є.О. Коментар до Цивільного Кодексу України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс] / Є.О. Харитонов// НПК Цивільний кодекс України — Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsilvlnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov.html>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАБУТТЯ ОСОБОЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОГО

Ключові слова: *підозрюваний, момент затримання, кримінальне провадження, законне затримання, підстави затримання, повідомлення про підозру.*

Законодавче регулювання питань повідомлення особі про підозру є важливим елементом захисту прав і свобод особи, яка піддана кримінально-процесуальному примусу. Однак, перед тим, як перейти до вирішення поставленої задачі, необхідно більш детально розглянути загальний порядок набуття особою статусу “підозрюваний”

За визначенням ст. 42 КПК України, особа набуває процесуального статусу підозрюваного в таких випадках:

- здійснення повідомлення про підозру, у порядку, передбаченому ст. ст. 276-279 КПК України;
- затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;
- складення щодо особи повідомлення про підозру, однак не вручення його їй внаслідок не встановлення місцезнаходження особи (при вжитті заходів для вручення у спосіб, передбачений законом для вручення повідомлень).

Затримання – тимчасовий запобіжний захід, мета якого полягає у тому, щоб припинити кримінально протиправне діяння особи, попередити її уникнення від слідства і суду, запобігти фальсифікації нею доказів та інших спробах завадити кримінальному провадженню [5, с. 452].

Згідно з ч. 2 ст. 278 КПК України, письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту затримання.

Моментом затримання є момент, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатись поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК України).

Кримінальне процесуальне затримання слід відрізняти від інших примусових заходів, зокрема: в одному випадку коли особу необхідно доставити до правоохоронного органу на строк до однієї години у порядку, що передбачений у законодавстві про адміністративні правопорушення, а в іншому випадку затримання особи (до трьох годин) в адміністративному порядку. (ст. 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення)[10].

Отже, у випадку адміністративного затримання, особа не набуває статусу підозрюваного в розумінні кримінально-процесуального законодавства.

Проаналізувавши норми Кримінально процесуального Кодексу, ми можемо виокремити такі види затримання :

1) на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187–191);

2) без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207, 208)[1].

У нормах КПК України не міститься офіційного визначення поняття «повідомлення про підозру». У ст. 276 законодавцем закріплено перелік випадків, за наявності яких здійснюється повідомлення про підозру, при цьому не закріплено жодної підстави для прийняття рішення про повідомлення про підозру, а лише, перелічено випадки такого повідомлення. У ст. 277 КПК України чітко прописано перелік відомостей, які повинні бути зазначені у письмовому повідомленні про підозру, а порядок вручення такого повідомлення регламентований ст. 278 КПК України.

Дефініція «повідомлення» міститься у ч. 1 ст. 111 КПК України, яка передбачає, що повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляють певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії, або про прийняте процесуальне рішення, або здійснену процесуальну дію.

Інститут повідомлення про підозру є предметом досліджень таких учених, як Ю.П. Аленін, А.В. Андрейчук, О.В. Баганець, І.В. Басиста, А.О. Боруш, Г.М. Гапотченко, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, В.О. Гринюк, М.Є. Громова, І.Г.

Івасюк, О.В. Іващенко, О.В. Капліна, Л.М. Лобойко, Т.В. Лукашкіна, К.Г. Марченко, О.М. Овчаренко, М.А. Погорецький, І.В. Рогатюк, В.А. Сербулов, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, М.Ю. Черкова, Л.В. Юрченко та інших.

Детально розглянувши положення Кримінально процесуального кодексу України та наукові джерела, ми визначили, що дефініція “повідомлення про підозру” має різні категорії:

1) на думку О. В. Капліної, повідомлення про підозру – це процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. 276–279 КПК України [2, с. 241];

2) В. О. Гринюк і І. Г. Івасюк зазначають, що повідомлення про підозру – це процесуальне рішення [3, с. 94; 4, с. 77].

І. Г. Івасюк визначає повідомлення про підозру ще і як “інститут кримінального процесуального права” [4], і як “перший етап формування державного обвинувачення” [4, с. 78];

3) колектив авторів коментаря до КПК України 2012 року В. Г. Гончаренко, В. Т. Нор, М. Є. Шумило стверджують, що повідомлення про підозру – це процесуальна дія [5, с. 603];

4) О. В. Іващенко констатує, що повідомлення про підозру – це етап стадії досудового провадження та форма повідомлення [6, с. 10];

5) колектив авторів підручника “Кримінальний процес” Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та інші зазначають, що повідомлення про підозру – це етап досудового розслідування [7, с. 344];

6) позиція Л. М. Лобойко така, що повідомлення про підозру – це “первинна форма обвинувальної діяльності щодо конкретної особи” [8, с. 241].

Ми повністю погоджуємося із думкою Т. В. Лукашкіної, що “... із змісту Глави 22 КПК можна зробити висновок про те, що під повідомленням про підозру мається на увазі і документ, у якому формулюється підозра, і дія – повідомлення про підозру” [9, с. 33]. Тому повідомлення про підозру необхідно

розглядати як процесуальну процедуру та як процесуальний акт слідчого, прокурора.

Головна проблема на сьогоднішній день, стосується інституту повідомлення про підозру і на яку необхідно звернути увагу, є наступна: відповідно до ч. 1 ст. 278 КПК України, письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлення.

Твердження статті сформульовано логічно, але проблема полягає в тому, що особа, якій повинно бути вручено письмове повідомлення про підозру може вирішити переховуватися від органів досудового розслідування та суду відразу після вчинення кримінального правопорушення і при цьому про місце її фактичного перебування не буде відомо, а ні близьким родичам, а ні знайомим.

В такому випадку, слідчий повинен діяти відповідно до положень ст. 135 КПК України, згідно з якою особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді або суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку будь-якому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає. Проаналізувавши, ми можемо зробити наступний висновок, що існує передбачена законом можливість повідомлення про підозру не особисто, проте ст. 136 КПК України суперечить цій можливості, і вказує, що належним підтвердженням отримання повістки є розпис про це відповідної особи.

На нашу думку, для вирішення даної проблеми необхідно змінити формулювання статті 278 КПК України наступним чином: внести зміни у ч. 1 ст. 278 КПК і передбачити положення, у відповідності з яким у випадках вичерпання усіх можливостей слідчим, здійснення виклику особи для вручення їй повідомлення про підозру після виконання всіх необхідних дій вважати, що така особа була належним чином повідомлена про підозру.

Також, на нашу думку, необхідно визначити в положеннях кримінально-процесуального закону чіткі критерії (підстави) повідомлення особі про підозру, оскільки КПК України містить лише приводи для такого повідомлення. Існуюча ситуація не відповідає одній з основних засад кримінально-процесуального судочинства – принципу правової визначеності, як складової верховенства права.

Науковий керівник : кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України – Громова М.Є.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // *Голос України*. – 2012. – № 90–91. – 19 трав.
2. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність / О. В. Капліна // *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. – 2013. – № 1(5). – С. 238–242.
3. Гринюк В. О. Окремі питання вдосконалення процесуального порядку повідомлення про підозру / В. О. Гринюк // *Сучасні проблеми криміналістики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, проф. В. П. Колмакова (м. Одеса, 27–28 верес. 2013 р.)* / [упоряд. : В. В. Тіщенко, О. П. Вашук]. – О. : Юрид. л-ра, 2013. – С. 93–96.
4. Івасюк І. Г. Інститут “Повідомлення про підозру” нового кримінального процесуального законодавства України / І. Г. Івасюк // *Митна справа*. – 2013. – № 4 (88). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 74–79.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково - практичний коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
6. Іващенко О. В. Інформування учасників кримінального провадження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О. В. Іващенко. – О., 2013. – 20 с.
7. А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
8. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підруч. / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.
9. Лукашкина Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процесса / Т. В. Лукашкина // *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 27 листоп. 2013 р.)* / [відпов. за вип. Ю. П. Алєнін]. – О. : Юрид. л-ра, 2013. – С. 30–36.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/print>

ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ США: ВІД ПОЛІТИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ВЕЛФАРІЗМУ ДО НОВОЇ КУЛЬТУРИ НАД ЗЛОЧИННІСТЮ

Дікевич Кристина Геннадіївна

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

e-mail: kris11d02@ukr.net

***Ключові слова:** велфарізм, кримінальна політика США, еволюція*

Проблема побудови соціальної держави була в центрі уваги багатьох політичних інститутів і громадської думки, починаючи з другої половини XIX ст. Її ідея представлялася в реалізації принципів справедливості, солідарності, гармонізації відносин державних інститутів і суспільства, згладжування класових протиріч і соціально-політичної стабільності. В перші дві третини минулого століття Велфарізм, «державна загального добробуту» і суміжні форми соціального забезпечення для потреб людини були основною надією кримінологів, пенітенціарних реформаторів і більшості політиків на скорочення числа злочинів і покарань.

Термін «welfarism» був придуманий британським економістом Джоном Хіксом (1981: 136). Він був введений в сучасні дебати про соціальну справедливість Амартії Сен. Велфарізм – це термін, що позначає всі теорії, які вимагають, щоб ми судили про стан суспільства в цілому і в справедливих розподілах, зокрема, добробутом відповідних людей і тільки їх добробут. [1, с.1]

Найвища точка цієї системи переконань в Британії була, можливо, досягнута в 1950-х роках, з публікацією «Штрафна практика в мінливому суспільстві» в 1959 році. Поняття кримінального велфарізму походить від застосування практик ідеології велфарізма до пенітенціарної системи. Концепція велфарізма стверджує, що кримінальна політика вимагає оцінки з точки зору її наслідків (Karlow & Shavell, 2002) [2, с.424]. Ця оцінка найчастіше робиться з використанням утилітарного підходу, тобто корисності розглянутого підходу.

Логічне застосування цієї концепції до пенітенціарної системи диктує, що політику щодо «лікування» правопорушників слід оцінювати з точки зору реабілітації правопорушника, тобто злочинець не буде неодноразово порушувати закон після звільнення, і в результаті суспільство буде більш безпечним. Основна увага приділяється корисності покарання, тобто його результативної вигоди для суспільства і поліпшення особистих умов.

На кордоні кінця 1960-х і початку 1970-х років ці надії зазнали краху, а принципи і припущення, які підтримували їх, були пов'язані з фундаментальною проблемою. Кримінологічні теорії епохи держави загального добробуту виходили з того, що злочин являє собою відхилення від нормальної цивілізованої поведінки, яке можна пояснити індивідуальною патологією або неправильною соціалізацією. Нові теорії розглядають злочин як елемент нормальної соціальної взаємодії, який пояснюється звичайними мотиваціями. Ці теорії спонукають владу змістити акцент зі злочинності і злочинного індивіда на кримінальні події і «криміногенні ситуації». Передбачається, що кримінальні дії будуть неминуче відбуватися, якщо є привабливі об'єкти для таких дій і відсутній контроль, причому незалежно від того, існує чи ні у індивідів «кримінальна схильність».

Щоб зрозуміти природу та причини змін кримінальної політики, ми вирішили в першу чергу проаналізувати і надалі спиратися на роботу професора права і соціології Девіда Гарланда, а саме «Культура контролю: злочинність і соціальний порядок у сучасному суспільстві» [3, с. 11]

Кримінальний велфаризм визначається Гарландом як структурна відповідь на злочин, і складається з двох ідеологічних позицій. З одного боку, судовий процес і відповідне покарання з властивими їм ліберальними ідеологіями забезпечують дотримання всіх прав правопорушника. Це покарання відповідає усім обставинам злочину і обставинам, в яких опинився правопорушник. З іншого боку, реабілітація і благополуччя правопорушників підходять з «корекційної» точки зору. Це тягне за собою те, що покарання правопорушника сфокусовано на його реабілітації, так само як і підхід фахівців, які працюють з правопорушником протягом періоду покарання. Іншими словами кажучи,

кримінальний велфаризм передбачає, що реабілітація буде найбільш ефективною, якщо правопорушнику буде забезпечена позитивна мотивація та турбота.

На думку Гарланда, основна зміна, яка сталася в сфері контролю над злочинністю, – це «зміна на рівні культури». У цій сфері в даний час діють нові когнітивні посилення, нормативні установки та емоції. «Нова культура контролю над злочинністю» кристалізується навколо трьох основних елементів: 1) зміненої системи загального добробуту в кримінальній юстиції; 2) кримінології контролю; 3) економічного стилю мислення. [4, с. 25]

У числі найбільш важливих нових явищ Гарланд вказує ослаблення «реабілітаційного ідеалу». Йдеться про те, що перевиховання вже не розглядається як головна мета пенітенціарних установ. Крім того, останнім часом відновлено в правах «почуття відплати», яке фактично перебувало під забороною протягом більшої частини XX століття. Змінюється тональність офіційного правового дискурсу. На прийняття нових законів і формування політики боротьби зі злочинністю значний вплив надають прояви суспільного обурення, «почуття жертв». «Символічна фігура жертви» злочину стає значущим соціальним фактом. Досвід жертви перестає сприйматися як індивідуальний і нетиповий, тепер він мислиться як загальнозначуще колективне надбання. Захист суспільства стала головною метою державної політики. Все більш наполегливо підкреслюється потреба в безпеці, приборканні страхів, встановлення і ліквідації ризиків, що виходять від реальної і можливої злочинності. Проблема контролю над злочинністю отримала чітко виражене політичне забарвлення. Почала трансформуватися структура відносин між політичним процесом і інститутами кримінальної юстиції. Законодавці у все більшій мірі пов'язують свою діяльність в даній сфері з політикою своїх партій, підпорядковуючи її короткостроковим політичним розрахункам. Все це означає повернення назад того історичного процесу, в ході якого «право карати» все більше делегувати експертам і професійним адміністраторам і фактично йшло зі сфери громадського контролю.

Ще одним помітним явищем останніх десятиліть стало «повторний винахід в'язниці». У післявоєнні роки в рамках ідеології держави загального добробуту в'язниця розглядалася як необхідний крайній засіб, але в загалом як «проблематичний інститут», контрпродуктивний і малопридатний для цілей виправлення. Докладались значні зусилля до того, щоб виробити якісь альтернативи тюремного ув'язнення. Саме ця тенденція зазнала серйозного перегляду в останні двадцять п'ять років, спочатку в США, а потім і в Великобританії. Наслідком цього стало те, що в США з'явилося стійке зростання числа ув'язнених.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Давиденко Михайло Леонідович.

Список використаних джерел:

1. About welfarism. Jeremy Bentham, електронний ресурс <http://www.uio.no/studier/emner/sv/oekonomi/ECON1220/h05/deadweight.pdf>
2. Kaplow, L., & Shavell, S. (2002). *Fairness versus Welfare*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.
4. Журнал «Отечественные записки», Выпуск №2(11) 2003.

ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНА «МЕХАНІЗМ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ»

Єрмоленко Ярослав Владленович,
аспірант заочної форми навчання Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Ключові слова: Конституція України, механізм охорони прав людини, механізм, охорона, захист.

При підготовці тез цієї доповіді, автор поставив за мету з'ясувати смислове навантаження терміна «механізм охорони прав людини» на основі семантичного аналізу слів «механізм», «охорона» та «захист».

Досягнення поставленої мети вимагає, передусім, трактування слів «механізм» і «охорона».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови відображено такі трактування терміна «механізм»: 1. Пристрій, що передає або перетворює рух. У порівн. // те саме, що машина. 2. чого або який, перен. внутрішня будова, система чого-небудь. 3. Чого. Сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище [1, с. 523].

Інший словник, за редакцією Д. Ушакова, містить такі інтерпретації слова «механізм» [від грец. *mechanē* – машина]: 1. Внутрішня будова машини чи пристрою, що приводить машину, пристрій у дію; 2. перен. Внутрішня будова, система функціонування чого-небудь, апарат якого-небудь виду діяльності [2, с. 444].

Своєю полісемічністю вирізняється і термін «охорона», що вживається в таких значеннях: 1. Дія, за значенням охороняти. 2. Загін, організована група, що охороняє кого-, що-небудь [1, с. 692]. 3-поміж двох вищенаведених трактувань цього слова допустимим у контексті предмету розгляду вважаємо лише перше значення, оскільки саме воно відображає динамічний аспект охорони, відсилаючи нас до слова «охороняти».

В. Бусел указаний термін трактує у такий спосіб: «охороняти», «оберігати від небезпеки кого-, що-небудь, забезпечити від загрози нападу, замаху і т. ін. // Стояти на варті біля кого-, чого-небудь; вартувати, стерегти. // Забезпечувати, гарантувати недоторканність кого-, чого-небудь. // Оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди і т. ін. // Захищати від чого-небудь [1, с. 692].

Аналіз вищенаведеної інтерпретації слова «охорона» свідчить про те, що досліджуваний термін уживається як синонімом слова «захист». Принагідно відзначити, що і в словнику синонімів ці слова вживаються як такі, що мають однакове значення (тобто, є синонімами), а тому можуть бути взаємно замінюваними в залежності від конкретного контексту [3, с. 573].

Схожого висновку з приводу співвідношення юридичного змісту цих термінів у механізмі забезпечення прав і основних свобод людини дійшов

В. Темченко. Проаналізувавши юридичні термінологічні конструкції Конституції, що позначають юридичний обов'язок держави чи інших зобов'язаних суб'єктів із захисту прав і свобод людини й юридичні термінологічні конструкції Конституції, що позначають певні можливості особи реалізувати своє суб'єктивне процесуальне право на захист, міжнародні акти з прав людини, а також законодавчі акти України, в яких уживаються терміни «захист» і «охорона» [4, СС. 33-35], правник зробив такі логічно взаємопов'язані між собою та послідовні умовиводи, що є відображенням його позиції:

1) поняття «охорона» у термінологічних словосполученнях Конституції вживається для позначення досить широкого кола повноважень державних органів, що передбачають, зокрема, запобігання, недопущення правопорушень та поновлення прав і свобод у випадку їх порушення та притягнення винних до юридичної відповідальності. Головною особливістю вживання цього терміна у Конституції, на думку вченого, є те, що здебільшого він застосовується у змісті, подібному до терміна «захист», як обов'язок держави та інших зобов'язаних суб'єктів до дій із забезпечення прав і свобод людини [4, С. 35];

2) використання спеціально-юридичного та мовного способів тлумачення змісту юридичних конструкцій, наведених у текстах нормативно-правових актів, дає підстави для висновку про те, що терміни «охорона» і «захист» уживаються як синоніми чи подібні за значенням поняття [4, С. 35];

3) аналіз Конституції України, національного законодавства та міжнародних актів з прав людини дає підстави для висновку, що терміни «захист» та «охорона» у нормативному матеріалі вживаються як синоніми чи подібні за значенням поняття стосовно мети, завдань, методів та суб'єктів забезпечення прав і можуть використовуватися у практиці як ідентичні поняття [4, С. 35].

Результатом наукового пошуку Ю. Ведернікова та А. Кучука щодо з'ясування смислового навантаження обох цих термінів стали такі їх міркування та умовиводи в контексті досліджуваної нами проблематики: «показуючи синонімію термінів «охорона» і «захист» у нормотворчій практиці, а також

тенденцію до зміни без будь-яких застережень терміна «охорона» на слово «захист» при формулюванні змісту нормативно-правових приписів законів, з урахуванням відповідних поглядів у юридичній літературі, можна зробити висновок: охорону методологічно коректно розглядати як родове поняття, що охоплює «захист» як певний, особливий вид «охорони». Тому необґрунтованою є позиція тих учених, які розглядають правоохоронну та правозахисну діяльність як окремі напрямки суспільної чи державної діяльності» [5, с. 56].

У юридичній науці мають місце й інші підходи щодо співвідношення вищенаведених терміно-понять. Так, у своїй статті «Співвідношення та розмежування понять «охорона» та «захист» Ю. Желіховська хоча й надає відповідь на дещо інше питання, а саме, щодо співвідношення понять «право на охорону суб'єктивних цивільних прав» і «право на захист суб'єктивних цивільних прав», однак узагальнює позиції вчених та виокремлює такі групи їх поглядів: 1) це різні, але схожі права; 2) це різні стадії існування суб'єктивного цивільного права; 3) суб'єктивне право охорони включає в себе право на захист; 4) право на захист є ширшим і охоплює своїм обсягом право охорони [6, С. 20]. Позиція ж самого автора звелась до тези про те, що слід погодитись із думкою тих науковців, які вважають, що охорона є більш широким поняттям порівняно з захистом [6, С. 20].

Водночас, Ю. Желіховська вказує і на наявність протилежного твердження: поняття захисту є ширшим у співвідношенні з поняттям охорони прав. Мотивування такої позиції автора ґрунтується на аналізі сутності й обсягу можливостей, що їх надають охорона та захист: якщо перша зводиться лише до недопущення порушення прав, то друга, до того ж, включає в себе оборону від посягання на права, що надає ширший обсяг правомочностей [6, С. 20].

С. Вавженчук погоджується, що семантичне значення слова «охорона» зводиться до захисту від посягань та може здійснюватися двома шляхами: 1) встановлення міри належної поведінки, визначення засобів, способів, заходів із дотримання цієї міри; 2) захист порушених прав, їх відновлення у разі недотримання встановлених правил поведінки. Як висновок, автор зауважує, що

охорону прав у широкому сенсі можна розуміти як сукупність правових заходів, що спрямовані на попередження (профілактику) правопорушень, а у разі їх порушень – на захист [7, С. 47].

Водночас, автор вважає, що в трудовому праві у вузькому розумінні виокремлюють два правові явища: охорону трудових прав та їхній захист. На підтвердження цієї тези вчений наводить такі аргументи: по-перше, трудове право має низку інститутів, спрямованих на профілактику порушень суб'єктивних трудових прав (охорона праці, встановлення порядку укладення та розірвання трудових договорів), а також інститут спрямований на захист суб'єктивних трудових прав (вирішення індивідуальних трудових спорів, вирішення колективних трудових спорів); по-друге, аналіз норм трудового права доводить, що у вузькому розумінні охорона не включає в себе захист трудових прав [7, С. 47].

Отже, резюмує правник, діюче трудове законодавство під охороною трудових прав розуміє комплекс заходів та засобів, за допомогою яких встановлюються трудові права, визначається порядок їх реалізації, забезпечується їхнє дотримання. Звідси, діюче трудове законодавство охорону трудових прав розуміє широко, включаючи до нього і безпосередній захист трудових прав [7, С. 47].

Правник критикує висловлену в науковій літературі думку з приводу доцільності відмови від використання терміна «охорона», а натомість уживання і в законодавстві, і в правозастосовній практиці слова «захист» [7, С. 48]. Науковець наголошує на поступовому витісненні поняття «охорона» з трудового законодавства та застосуванні тільки терміна «захист», що має місце в проекті Трудового кодексу [7, С. 48].

Такий підхід, на думку вченого, є вдалим для подальшого розвитку механізму захисту прав, оскільки у вказаний спосіб захист трудових прав працівників визначається як конкретна діяльність із забезпечення дотримання проголошених та гарантованих прав. При цьому автор посилається на Конституцію України, де теж встановлюється право саме на захист прав і свобод

людини і громадянина, а охорона виступає не як право людини чи громадянина, а як обов'язок держави щодо збереження певних цінностей (здоров'я населення, материнство тощо) [7, С. 49].

Вищезазначені умовиводи вченого узгоджуються з тезою В. Темченко про те, що термін «захист» використовується у Конституції України у юридичних конструкціях, що, зокрема, позначають: 1) юридичний обов'язок держави чи інших зобов'язаних суб'єктів правовідносин із захисту прав і свобод людини; 2) можливості особи реалізувати власне суб'єктивне процесуальне право на захист у разі порушення її права [4, С. 33].

Отже, наведені вище трактування слів «механізм», «охорона» та «захист» дозволяють досліджуваний нами юридичний термін «механізм охорони прав людини» визначити як динамічне, системне утворення, функціональне призначення якого полягає в забезпеченні (гарантуванні) недоторканності прав людини.

Науковий керівник: завідувач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н, доцент Боняк Валентина Олексіївна .

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Ушаков Д. Н. Большой толковый словарь современного русского языка / Д. Н. Ушаков. – М. : Альта-Принт, 2005. – Т. VIII. – 1239 с.
3. Словник синонімів української мови : В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – Т. 1 – А-Н. – 1027 с.
4. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона» у механізмі забезпечення прав і основних свобод / В. Темченко // Право України. – 2005. – №9. – С. 33 – 36.
5. Ведерніков Ю. А. Правоохоронна діяльність в Україні: теретико-правовий аспект : монограф. / Ю. А. Ведерніков, А. М. Кучук. – К. : Знання України, 2009. – 219 с.
6. Желіховська Ю. В. Співвідношення та розмежування понять «охорона» та «захист» / Ю. В. Желіховська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2015. – № 13 (2). – С. 18–21.
7. Вавженчук С. Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві / С. Я. Вавженчук // Форум права. – 2010.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОЦІНКА ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРОННО-ТЕХНІЧНИХ ПРИЛАДІВ, В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Єрмоленко Олена Миколаївна

студентка 2 курсу

Сумської Філії Харківського національного
університету внутрішніх справ

e-mail: lena.ermolenko@ukr.net

Ключові слова: цивільний процес, фактичні дані, докази, доказування, судові докази, машинні докази.

В літературі проблема сутності судових доказів давно є дискусійною. На думку С. В. Курильова, судовими доказами є факти, отримані з передбачених законом джерел і передбаченим законом способом, які знаходяться з невідомим суду фактом в певному зв'язку. За допомогою цього зв'язку можливе встановлення невідомих фактів. Автор не повністю визначив поняття доказів, знехтувавши тими обставинами, що самі факти без засобів доказування не можуть бути залучені в судовий процес. Якби законодавець мав на увазі докази лише як факти, то такі поняття як допустимість доказів в законодавстві були б зайвими. Адже допустимість доказів має безпосереднє відношення до їх процесуальної форми, тобто носіїв інформації і способу її доведення суду. [2, с.51]

Теорія подвійного розуміння судових доказів набула поширення в науці цивільного процесу в 1950-1960-і рр. Так, на думку М. С. Строговича, докази - це, по-перше, факти, на основі яких встановлюється злочин або його відсутність, винність або невинність тієї чи іншої особи в його вчиненні та інші обставини справи, від яких залежить ступінь відповідальності особи. Доказами є, по-друге, ті передбачені законом джерела, з яких слідство і суд отримують відомості про

факти, що мають значення для справи, і за допомогою яких ці факти встановлюють [3, с. 288-289] .

Двоїстого розуміння судових доказів в теорії цивільного процесу дотримувалися ряд вчених. Д. М. Чечот під судовими доказами розумів як факти об'єктивної дійсності (фактичні дані), так і засоби встановлення цих даних (джерела відомостей про факти) [6, с.163] .

Прихильники так званого подвійного розуміння доказів прагнули подолати одностороннє визначення доказів тільки як фактичних даних або процесуальних засобів доказування.

Термін «докази» дійсно використовується в різних словосполученнях, в залежності від ситуації при формулюванні норм доказового права. Наприклад, у словосполученні «докази є будь-які фактичні дані» вказується на їх інформаційний, логічний склад.

Дослідженням питання судових доказів займалися багато науковців серед них Треушніков М. К., Молчанов В. В., Решетнікова І. В., Фокіна А. М., Осипов Ю. П. та інші. Сформувалося декілька основних позицій: одні автори – «докази» і «доказування» це одне ціле, навідь тотожні за значенням, інші – категорично відстоювали свою позицію, що «докази» це фактичні дані, а «доказування» це сам процес, за допомогою якого ми обираємо і спосіб, і засіб доказування в судовому порядку.

Проте найбільш повною, на нашу думку, є точка зору М. К. Треушнікова. Судові докази на його думку, наділені змістом, тобто інформацією про невідомі факти, процесуальною формою – носії інформації та способом доведення її до суду та визначеним порядком отримання і дослідження доказової інформації. Ці три складові характеризують, на думку автора, правову природу судових доказів. Відсутність будь-якої складової веде до ліквідації судового доказу в цілому.

Докази — це будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність оспорюваних обставин. Тобто доказом є не факт, не обставина, а фактичні дані. Факт — це явище об'єктивної соціальної дійсності. Вони існують незалежно від того, чи знають про них особи, що здійснюють

судовий розгляд. Фактичні дані, тобто відомості про факт — це інформація, за допомогою якої пізнається факт, що має значення для вирішення справи. [5, с. 136]

М. Громов у праці «Судові докази у цивільному процесі» наголошує: «До доказів відносять факти, встановлені за допомогою засобів доказування, чи відомості про факти і засоби доказування в єдності, чи фактичні дані (відомості про факти), доказові факти і засоби доказування, разом узяті». Отже, треба дослідити співвідношення таких понять, як «факт», «фактичні дані», «відомості про факти», «доказова інформація» та «докази», адже їх широко використовують у теорії доказів. У «Філософському енциклопедичному словнику» поняття «факти» розглядається як синонім понять «істина», «подія» та «результат», як щось реальне на противагу вигаданому. Тобто факти — явища об'єктивної дійсності. Виходить, що факт — реальна подія, яка пізнається як подія минулого, що мала свої наслідки і постає перед нами як сукупність залишених нею слідів.

Як, знову ж таки, зазначає М. Громов, «факти існують незалежно від того, чи знали про них особи, які розглядають справу, чи ні». Отже, предметом пізнання при вирішенні цивільної справи є певна система, у якій факти виступають як своєрідні системоутворювальні елементи. Ними можуть бути будь-які явища, фізичні процеси чи події.

Отже, докази — це інформація про обставини у справі, яка одержана судом із джерел — засобів доказування. На підставі цієї інформації суд встановлює наявність або відсутність: обставин, якими сторони, а також інші особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують свої вимоги та заперечення; інших обставин, що мають значення для вирішення справи. Оскільки докази є інформацією, вони можуть бути правдивими або неправдивими. Суд, встановлюючи обставини у справі, оцінює докази, щоб визначити, які з них є правдивими, та відкинути неправдиві.

Докази характеризуються формою та змістом. Умовно ми говоримо і думаємо, що це докази на початку судового процесу, а досліджуємо аж на третій

стадії судового розгляду. На початку процесу ми не знаємо які вони, та і взагалі чи є вони допустимими? Чи це взагалі і не докази?

Важливе практичне значення чіткого та повного визначення засобів доказування як форми доказу в цивільному процесі полягає в тому, що це дозволяє найоптимальнішим чином виписати процедуру дослідження кожного окремого взятого засобу доказування з урахуванням особливостей форми втілення доказової інформації. Цивільне процесуальне законодавство встановлює окремі процедури дослідження різних засобів доказування, що враховують особливості та характеристики джерела. Так, для дослідження показань свідків встановлена процедура, яка передбачає попередження свідка про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань та за завідомо неправдиві показання, допит свідка безпосередньо в судовому засіданні, порядок допиту свідка сторонами та судом та інші моменти. Весь порядок дослідження окремих засобів доказування спрямований на збалансування переваг та недоліків джерел інформації і, зокрема щодо показань свідків, враховує специфіку показань свідка як особистого джерела інформації, створюючи відповідний психологічний фон для отримання достовірної інформації.

Поряд з цим в Україні щодо доказів, отриманих за допомогою технічних пристроїв, відсутні як комплексні наукові дослідження, так і належна регламентація в процесуальному законодавстві. Так само ці аспекти залишаються поза увагою у вищих судів України.

Специфічна зовнішня форма електронних засобів доказування, недоступна для безпосереднього сприйняття людиною, зумовлює складність визначення їх місця серед засобів доказування та неоднозначність правового урегулювання у світовій практиці.

У науці цивільного процесу існують різні точки зору щодо місця електронних засобів доказування в системі доказової діяльності.

Як вже зазначалося, чинне процесуальне законодавство не містить визначення поняття «засоби доказування», а надає лише перелік їх видів.

Електронні пристрої належать до носіїв доказової інформації, що швидко розвиваються [1, с. 29-60].

Проблема полягає в тому, що в окремих випадках суди мають встановлювати обставини справи виходячи з відомостей, які зафіксовані певними приладами. Наприклад, у справах про визначення розміру плати за теплопостачання, досить часто використовуються показання тепловізора - оптико-електронного приладу для візуалізації температурного поля та вимірювання температури. Однак, якихось вимог до таких приладів, фіксації інформації, можливості перевірки такої інформації в процесуальному законодавстві не міститься.

Наведемо приклад відомий світу щодо ситуації, яка склалася навколо відомого німецького автомобільного концерну Volkswagen, який входить в трійку найбільших світових автовиробників, випускає автомобілі під 12 торговими марками Audi, Bentley, Bugatti, Ducati, Lamborghini, Seat, MAN, Scania, Škoda, Porsche (з 2011 року) і власне Volkswagen. Декілька років тому було зафіксовано випадок, що під час їзди електроніка на дизелях VW не «душила» мотор та екологічні норми були перевищені в 10-40 разів. Агентство з охорони навколишнього середовища США (EPA) викрило концерн Volkswagen систематичної і тривалої підтасовуванні підсумків тестів на кількість шкідливих викидів. За наявними даними, програмне забезпечення на моделях 2009-2015 років здатне активувати екологічні обмеження в роботі двигуна тільки під час проходження випробувань на шкідливі викиди. Весь інший час електроніка не «душила» мотор та екологічні норми були перевищені в 10-40 разів. Дизельні моделі VAG становлять близько 26% продажів концерну в США.

Таким чином, електронні прилади можуть бути налаштовані таким чином, аби інформація, яка отримується за їх допомогою не відповідала дійсності. Враховуючи таке положення, варто дійти висновку про те, що у разі використання інформації в процесі, яка була отримана за допомогою електронних (технічних) приладів, до участі в процесі має залучатися особа, здатна оцінити належність умов збирання та об'єктивність отриманої інформації.

Щодо статусу цієї особи, то це може бути як експерт, так і спеціаліст. Окрім того, варто розробити правила перевірки правильності роботи приладів.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що питання «машинних» доказів є вкрай актуальним з огляду на науково-технічне збагачення як повсякденного життя, так і судових процесів.

Науковий керівник: доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, к. ю. н., доцент Садикова Яна Михайлівна.

Список використаних джерел:

1. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Харків, 2016, с. 29-60
2. Клейнман А.Ф. Новейшие течения в советской науке гражданского процессуального права. 115 с.
3. Строгович М. С. Курс кримінального процесу. Т. I. М., 1965. – 504 с.
4. Ухвала судової колегії в цивільних справах. Вісник Верховного Суду України. 1997. №2 (4). С. 15-18
5. Харитонов Є.О. Цивільний процес України ДОС. Харитонов Є.О. Цивільний процес України. Навч. посібник. Київ. Істина, 2012. 472 с.
6. Цивільний процес / під ред. Н. А. Чечина, Д. М. Чечот. Москва, 1968. 456 с.

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ МУНІЦИПАЛЬНИХ ПРАВ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНІ

Єрмоменко Анастасія Ігорівна

студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e - mail: 456anastasiya456@gmail.com

Ключові слова: муніципальні права; особистість; місцеве самоврядування; територіальна громада; забезпечення інтересів; питання місцевого значення

Вивчення муніципально - правового статусу особистості в Україні є одним із актуальних та важливих проблем сучасності. Відповідно до статті 3 Конституції України, кожна людини – це особистість, її життя, здоров'я, честь та гідність є найвищою соціальною цінністю і відповідно вона має права, які

гарантуються державою та закріплені законодавством [1]. Одними з таких прав є муніципальні права, які є невід'ємним елементом правового статусу людини та громадянина.

Поняття муніципальні права тлумачать по - різному, наприклад, І.Л. Литвиненко вважає, що муніципальні права – це специфічна група прав, яка підкреслює особливий статус особи як жителя територіальної громади. На думку М.О. Баймуратова муніципальні права членів територіальної громади – це права, які дають реальну можливість будь - якому жителю займатися питаннями місцевого значення, С.Ю. Русанов говорить, що муніципальні права відносно самостійний нормативно - правовий інститут місцевого самоврядування [5,с.23].

Виходячи з вищесказаних науковцями визначень, вважаємо, що муніципальні права особистості – це права, які забезпечують реальні можливості кожному жителю відповідної території брати участь у вирішенні питань місцевого значення. Сутність права осіб брати участь у місцевому самоврядуванні полягає у тому, що кожен член територіальної громади може впливати на вирішення різних питань місцевого значення, шляхом проведення зборів, слухань, референдумів, а також обиратися на посаду до органів місцевого самоврядування.

Муніципальні права мають відносно самостійне значення як нормативно - правовий інститут місцевої самоврядності, а тому вони наділені певними рисами, які відрізняють їх від іншої категорії прав людини. На нашу думку, важливою рисою муніципальних прав є той факт, що в своїй нормативній основі вони мають конституційний зміст і відповідно конституційний рівень свого юридичного закріплення. Це має домінуюче значення з точки зору аналізу співвідношення конституційних прав і свобод людини з інститутом муніципальних прав. Тому, на відміну від конституційно - правового статусу громадянина, який має загальний характер, особа як член територіальної громади має спеціальний правовий статус і саме територіальна громада виступає партнером особи у сфері місцевого самоврядування.

Виокремлюючи муніципальні права серед інших варто погодитися з думкою С.Ю. Русанової, щодо їх особливостей, а саме: суб'єкт, до якого належить не тільки, громадянин, людина, член територіальної громади, але й сама територіальна громада; специфічний об'єкт відносин - влада територіальних громад; питання місцевого значення; функції суб'єктів місцевого самоврядування; об'єкти комунальної власності; місцеві бюджети, природні ресурси, об'єкти природно - заповідного фонду, земля; духовні блага (освіта, наука, культура та ін.); соціальні блага (об'єкти житлово - комунального господарства, побутового, тощо); програми економічного та соціально - культурного розвитку сіл, селищ; особливості нормативного змісту, нормативно - правове забезпечення муніципальних прав має здійснюватися не тільки на рівні держави, але й на локальному рівні, шляхом закріплення їх у статутах територіальних громад; невідчужуваний характер, тобто ніхто не в праві обмежити членів територіальної громади у їх правах; внутрішня збалансованість та взаємозумовленість як цілісного нормативно - правового утворення [6, с.372].

На думку М.О. Баймуратова, права членів територіальної громади характеризуються єдністю двох груп муніципальних прав, а саме: індивідуальні та колективні. Колективні права – це загальна та первинна ознака здійснення муніципальної влади. До них можна віднести: право на здійснення місцевої влади через органи місцевого самоврядування; право територіальних громад – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів сіл, селища та міста; право на проведення місцевого референдуму як форми вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення; право на проведення загальних зборів громадян за місцем проживання; право на фінансову самостійність (бюджетний процес, податки і збори, місцеві фінанси, тощо) [4,с.50].

Щодо індивідуальних муніципальних прав, варто сказати, о у своїй сутності вони так само мають конституційне закріплення. Відповідно до Конституції та законів, до них входять: право громадян України брати участь у місцевому

самоврядуванні, яке є одним з основоположних прав, яке зумовлює генетичну основу всієї системи муніципальних прав члена територіальної громади; право на звернення громадян (індивідуальні та колективні) до органів посадових осіб місцевого самоврядування; право на оскарження в суді рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування; право обирати та бути обраним до органів місцевого самоврядування [3]. Вони весь час розширюються та доповнюються у статутах територіальних громад.

Отже маємо, що розглянуті найголовніші муніципальні права людини мають комплексну правову природу та складають окрему систему прав, базою якої є приналежність громадянина до територіальної громади, а також право самостійно вирішувати питання місцевого значення та захищати свої інтереси. Вони є дуже значимі для людини та громадянина, адже через місцеве самоврядування особисті інтереси кожного з жителів територіальної громади можуть знайти визнання, підтримку, а також бути реалізованими. Навіть, конституційно закріплено, що місцеве самоврядування є безпосереднім правом жителів чи добровільного об'єднання жителів села, селища або міста, і відповідно вони можуть впливати на діяльність органів місцевого самоврядування.

Уявляється, що муніципальні права членів територіальної громади складають особливу ланку нормативного вмісту всієї системи місцевого самоврядування, завдяки чому інститути муніципальної влади в їх законодавчому закріпленні неможливо розглядати окремо від муніципальних прав, що втілюють в собі суб'єктивні елементи діяльності відповідних інститутів як засоби реалізації кожною особою - членом територіальної громади своїх можливостей брати участь у вирішенні питань місцевого значення, в користуванні матеріальними і духовними благами територіального співтовариства.

Таким чином вважаємо, що муніципальні права людини є муніципально - правовим інститутом, що об'єднує правові норми, які закріплюють права людини та громадянина брати участь особисто чи колективно у місцевому

самоврядуванні та є складовою конституційно - правового статусу. Саме вони структурують, конституують фактично весь комплекс загальних прав людини, шляхом їх локальної індивідуальної та колективної реалізації.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Воронов М.М.

Література

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. : відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82с.
2. Про громадські об'єднання: Закон України від 22. 03. 2012 № 4572 – VI. Дата оновлення: 19.07.2017 . URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 18.04.2018).
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21. 05. 1997 № 280/97 – ВР. Дата оновлення: 24. 02. 2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 18.04. 2018).
4. Галіахметов І.А. Права і свободи людини в системі інститутів муніципального права. Порівняльно - аналітичне право. 2013. С. 48 - 52. URL: <file:///C:/Users/nastja/Downloads/Haliakhmetov%20I.A..pdf> (дата звернення: 18.04. 2018).
5. Демченко І. С. Місце муніципальних прав людини у системі прав і свобод людини і громадянина. Університетські наукові записки. Київ. 2010. С. 21 – 25. URL: file:///C:/Users/nastja/Downloads/Unzap_2010_1_6.pdf (дата звернення 18.04.2018).
6. Русанова С. Ю. Муніципальні права членів територіальної громади: поняття та класифікація. Форум права. 2009. С. 369 – 374. URL: file:///C:/Users/nastja/Downloads/FP_index.htm_2009_2_58 (дата звернення: 18.04. 2018).

ФУНКЦІОНАЛЬНА ПІДСИСТЕМА МЕХАНІЗМУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Завгородній Віталій Анатолійович,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Ключові слова: функціональна підсистема, елементи механізму, імплементація рішень Європейського Суду з прав людини, правовідносини, юридично-значуща діяльність, методи

Механізм імплементації рішень Європейського Суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) являє собою динамічну систему, що в свою чергу складається з менших за обсягом правових утворень (підсистем), в структурі яких співіснують декілька взаємопов'язаних та однорідних елементів. Однією з таких підсистем є функціональна, що, на наш погляд, є невід'ємною складовою досліджуваного механізму, хоча з приводу її значення та внутрішньої побудови, в межах різних існуючих в доктрині права механізмів, існує полеміка.

На думку Ю.А. Ведернікова та А.М. Кучука, функціональною складовою механізму правоохорони є правоохоронна діяльність, в процесі здійснення якої застосовуються переважно правові засоби. З позиції правників засобами правоохоронної діяльності є передусім норми права, правові категорії, юридична техніка, а також різного роду предмети матеріального світу, що допомагають правоохоронним органам та організаціям виконувати свої завдання та реалізувати функції [1, с. 137-138]. Таким чином вчені виокремлюють два елементи функціональної підсистеми досліджуваного механізму, якими є діяльність та правові засоби.

Дещо інший підхід до розуміння функціональної підсистеми пропонує вчений А.М. Перепелюк, з позиції якого існуючі елементи механізму застосування права можна об'єднати у різні рівні, серед яких основним є функціональний, що опосередковує процедуру та методи правозастосовної діяльності та вміщує досить гнучкі елементи, які належать до динамічних категорій [2, с. 97]. В свою чергу О.С. Катєгов зазначає, що функціональна складова механізму застосування права є процесуальною складовою, що характеризує дію механізму правозастосування та існує за наявності юридичного факту, правомочності суб'єкта і об'єкта правового впливу [3, с.13].

Аналіз вищезазначених позицій вчених дозволяє зробити висновок про те, що незважаючи на різні виокремлені елементи, функціональна підсистема є однією з основних частин механізму та являє собою динамічну (діяльнісну) складову, елементи якої не є статичними та перебувають в русі.

На переконання інших вчених, серед яких Т.О. Коломоєць та С.Г. Стеценко механізм адміністративно-правового регулювання включає органічну та функціональну складову, з яких остання не є обов'язковим елементом, що лише впливає на механізм та його ефективність. До елементів функціональної складової механізму правового регулювання Т.О. Коломоєць відносить: юридичні факти, правову свідомість, законність, акти тлумачення норм права та акти їх застосування [4, с. 19-20]. В свою чергу до органічних складових частин (елементів) механізму адміністративно-правового регулювання С.Г. Стеценко пропонує включати: норми права, юридичні факти, правові відносини, акти реалізації норм права [5, с. 63-65].

На наш погляд, враховуючи значення терміну «функціонувати», що інтерпретується Словником української мови як: бути в дії, діяти, працювати [6], зазначені позиції вчених мають дискусійний характер як щодо елементів функціональної, так і органічної складової механізму.

До динамічних елементів беззаперечно можна віднести: а) юридичні факти, під якими розуміють конкретні життєві обставини (дії та події), що зумовлюють виникнення, зміну та припинення правовідносин; б) правовідносини, тобто врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких є носіями прав і обов'язків; в) акти тлумачення норм права, в розумінні правоінтерпретаційної діяльності, що спрямована на встановлення змісту норм права з метою їх правильного застосування; г) акти реалізації норм права як процес фактичного втілення вжиття приписів правових норм через поведінку суб'єктів.

Разом з цим, такі визначені вченими елементи, як законність та норми права, на наш погляд, більш доцільно включати до нормативної складової механізму, що фактично уособлює собою законодавство, яке включає матеріальні та процесуальні норми права. Відповідно правову свідомість разом з правовою культурою, на наше переконання, більш коректно розглядати елементами ідеологічної підсистеми механізму.

Саме такий підхід і буде використаний нами при визначенні та характеристиці складових функціональної підсистеми механізму імплементації рішень Європейського Суду з прав людини.

Виходячи із вищезазначеного, на наш погляд, первинним її елементом є правовідносини, які складаються між органами державної влади, їх посадовими особами та громадянами в рамках імплементації рішень ЄСПЛ. При цьому, актуальним постає питання щодо їх видової диференціації, зважаючи на особливості досліджуваного механізму. За функціональним призначенням всі правовідносини поділяють на правоохоронні та регулятивні.

Під правоохоронними відносинами розуміють правову форму соціальної взаємодії право-дієздатних суб'єктів, яка носить владний характер, детермінована фактом вчинення правопорушення і має на меті його попередження чи припинення, відновлення порушеного права, притягнення правопорушника до певного виду юридичної відповідальності та уможливорює примусове виконання ним суб'єктивного юридичного обов'язку, передбаченого законом або договором і опосередкованого правозастосовним актом [7, с. 29-30]. Регулятивними називають правовідносини, які виникають із правомірних дій або подій з метою забезпечення нормальної організації суспільного життя [8, с. 54].

Виходячи із зазначеного правоохоронними, в межах механізму імплементації рішень ЄСПЛ, є ті, які складаються в процесі вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, що спрямовані на відновлення порушеного права та попереднього юридичного стану скаржника шляхом повторного розгляду справи в суді або адміністративним органом. Такі правовідносини можуть виникнути також у разі прийняття законодавчого акту (мова йде про законопроект про внесення змін до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (щодо вдосконалення процедури виконання рішень та пропозицій Європейського суду з прав людини)), який передбачає відшкодування видатків Державного бюджету України на виконання рішень ЄСПЛ за рахунок посадових осіб, незаконні дії або бездіяльність яких спонукали стягувача подати заяву до Європейського Суду, а

також позбавлення таких осіб права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Відповідно інші правовідносини, які складаються в процесі вжиття державою заходів загального характеру в рамках імплементації рішень ЄСПЛ, є регулятивними, оскільки обумовлюються правомірною поведінкою їх учасників.

Разом з цим, правовідносини, що виникають в процесі імплементації рішень ЄСПЛ за своїм характером є: а) публічно-правовими, оскільки в їх межах реалізуються як суспільні, так і державні інтереси; б) складними (багатосторонніми); в) загальними, оскільки кількість уповноважених та зобов'язаних суб'єктів задіяних до імплементації рішень ЄСПЛ точно не визначено законодавством; г) активного типу, оскільки уповноважені державні органи зобов'язані вчинити певні дії з метою імплементації рішень Суду; д) тривалими, оскільки не завершуються одноразовою виплатою скаргнику справедливої сатисфакції та пов'язані з необхідністю проведення комплексу заходів індивідуального та загального характеру.

Складовим елементом функціональної підсистеми досліджуваного механізму є також юридично-значуща діяльність, під якою в теорії права пропонується розуміти різновид правової діяльності, що здійснюється у формах практичної, освітньої та наукової, юристами, на професійній основі, з метою отримання відповідного правового результату, задоволення потреб та інтересів соціальних суб'єктів [9, с. 16].

Виходячи із зазначеного в межах механізму імплементації рішень ЄСПЛ можна виокремити такі різновиди юридичної діяльності: а) правозастосовна, включаючи правоохоронну, що здійснюється в межах вжиття заходів індивідуального характеру; б) правотворча, що здійснюється уповноваженими суб'єктами нормотворення (перш за все, парламентом та урядом України); в) правоінтерпретаційна, що здійснюється Конституційним Судом України; г) освітня, що здійснюється ВНЗ України та іншими суб'єктами (наприклад, міжнародними неурядовими та громадськими організаціями) в рамках вжиття заходів загального характеру.

Слід також підтримати позицію деяких вчених, які включають до функціональної підсистеми механізму такий важливий елемент як методи, під якими розуміється система способів, застосовні до будь-якої науково-практичної діяльності [10]. В рамках нашого дослідження під методами необхідно розуміти способи досягнення цілей механізму імплементації рішень ЄСПЛ, що зумовлюють вплив на поведінку учасників правовідносин, за допомогою правових засобів.

До таких методів можна віднести:

а) метод переконання - це метод активного впливу на свідомість і волю суб'єктів, наділених державно-владними повноваженнями, ідейно-моральними засобами для формування у них конвенційного мислення, що ґрунтуються на глибокому розумінні сутності правових позицій ЄСПЛ (застосовується при проведенні бесід, лекцій, диспутів, дискусій, семінарів, форумів, конференцій);

б) метод заохочення - це психологічний або матеріальний вплив на службових та посадових осіб публічної влади шляхом встановлення для них різноманітних пільг, переваг тощо з метою стимулювання врахування правових позицій ЄСПЛ у повсякденній професійній діяльності (наприклад, встановлення додаткових премій для суддів, які при ухваленні рішень постійно використовують правові позиції ЄСПЛ);

в) рекомендаційний метод – полягає в наданні вказівок вищими та центральними органами державної влади, що не є загальнообов'язковими для виконання підпорядкованими органами та посадовими особами, однак містять найбільш раціональні та прийнятні способи і заходи, застосування та вжиття яких дозволить запобігти порушенню конвенційних прав і свобод в майбутньому;

г) метод примусу - спосіб впливу на поведінку службових та посадових осіб, дії та рішення яких обумовили порушення норм Конвенції, що полягає у притягненні їх до юридичної відповідальності (матеріальної та/або дисциплінарної), що призводить до негативних наслідків для таких осіб (наприклад, повернення до державного бюджету коштів, які були виплачені

скаржнику за рішенням ЄСПЛ, звільнення або пониження в посаді тощо).

Зазначені методи дуже тісно пов'язані з засобами, в тому числі правовими, розуміння сутності яких характеризується полісемією в доктрині права. Так, наприклад, А. В. Малько визначає юридичні (правові) засоби як взяті в єдності сукупність правових установлень (інструментів) і форм правореалізаційної практики, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права і забезпечується досягнення соціально корисних цілей [11, с. 35].

Правові засоби, на думку П.М. Рабіновича, – це інституційні утворення (установлення, форми) правової дійсності, які у своєму реальному функціонуванні, використанні в спеціальній правовій діяльності призводять до досягнення певного результату у вирішенні соціально-економічних, політичних, моральних та інших завдань і проблем, що стоять перед суспільством і державою на сучасному етапі [12, с. 55].

О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко під правовими засобами розуміють допустимі правом предмети і явища, за допомогою яких забезпечується здійснення правової діяльності на досягнення поставленої мети й отримання бажаного результату. Серед правових засобів правники виділяють наступні їх види: загальносоціальні — моральні норми, соціальні правила; технічні — інструменти, прилади тощо; спеціально-юридичні — угоди, правові норми, принципи інше [13].

Аналіз вищезазначених позицій вчених дозволяє прийти до висновку, що під правовими засобами в межах досліджуваного механізму можна розуміти сукупність усіх правових інструментів та правових явищ, які сприяють досягненню цілей імплементації рішень ЄСПЛ. Однак, до правових засобів не можуть бути віднесені суб'єкти, адже це суперечить філософському підходу до розуміння поняття «суб'єкт» (особа, організована група осіб, соціальна, етнічна та політична спільнота, суспільство загалом, що здійснюють властиву їм діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне й духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності; носій означених якостей, що уможливають виконання ним суспільно значущих

функцій) [14, с.613], а також ті явища правової дійсності, що являють собою негативні соціально-правові явища, такі як правопорушення та різні види деформації правосвідомості.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що функціональна підсистема механізму імплементації рішень ЄСПЛ являє собою сукупність елементів, призначенням яких є приведення в рух (динаміку) статичних складових механізму, якими передусім є суб'єкти та норми права, з метою запровадження в національній правовій системі стандартів Ради Європи у сфері захисту прав людини. Невід'ємними елементами цієї підсистеми механізму відповідно є: 1) правовідносини; 2) юридично-значуща діяльність; 3) методи діяльності уповноважених суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Ведерніков Ю.А., Кучук А.М. Правоохоронна діяльність в Україні: теоретико-правовий аспект. Київ : Знання України, 2009. 219 с.
2. Перепелюк А.М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2016. 224 с.
3. Категов А.С. Механизм применения права и правовая система современной России (теоретико-методологический анализ): дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. С.-Пб., 2002. 455 с.
4. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України : підручник. вид. 2-ге, змін. і доп. Київ : Істина, 2012. 480 с.
5. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 624 с.
6. Функціонувати. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/funkcionuvaty>
7. Сердюк І.А. Основи теорії правоохоронних відносин : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2010. 187 с.
8. Мотовиловкер Е.Я. Теория регулятивного и охранительного права. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. 136 с.
9. Гусарєв С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 35 с.
10. Метод. *Вільна енциклопедія «Вікіпедія»*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4>
11. Малько А. В. Правовые средства как общетеоретическая проблема. *Правоведение*, 1999. № 2. С. 34–38.
12. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. вид. 5-те, зі змін. Київ : Атіка, 2001. 176 с.

13. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2006 URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/2802.htm

14. Суб'єкт. *Філософський енциклопедичний словник* / під кер. В.І. Шинкарука. Київ: Абрис. 2002. С. 613

ПРАВА ДИТИНИ: НУЛЬОВА ТОЧКА

Завгородня Юлія Степанівна,
старший викладач кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

***Ключові слова:** Декларація про права дитини, дитина, Конвенція про права дитини, права дитини.*

У останні роки значно активізувались дослідження вітчизняними науковцями проблематики прав людини. На нашу думку, пов'язано це передусім із черговою «хвилею» актуалізації європейського вибору України. Адже зрозуміло, що в межах більшості території колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік права людини фактично нівелювались (хоча при цьому акцент робився на так званих соціально-економічних правах), що підкріплювалось офіційною ідеологією (згадаємо слова Леніна про те, що «у нас не має нічого приватного», тому робився висновок про неможливість навіть виокремлення права публічного і права приватного), а відтак і доктрина прав людини, яка сформувалася радянською юриспруденцією, не відповідає реаліям сьогодення, більш того, можна стверджувати, що є антагоністичною до ідей верховенства права, демократичної та правової держави. Більш того, на думку багатьох вітчизняних науковців саме в межах європейської культури і виникає ідея прав людини. Водночас, слід зауважити, якщо вітчизняною юридичною наукою і переосмислюється (змінюється) парадигма людських прав, то відносно прав дитини ситуація залишається майже незмінною. Тематика прав дитини не стала предметом комплексного дослідження, що негативно позначається на

реалізації можливостей малолітньою чи неповнолітньою особою. Нерозуміння (або неправильне розуміння) прав дитини спричиняє у нашому суспільстві й не зовсім адекватне відношення до ювенальної юстиції (що, знову ж таки, призводить до нереалізованості окремих прав дитини).

Таким чином, на сьогодні проблема прав дитини є доволі актуальною для вітчизняної юридичної науки і потребує нагального вирішення, адже це не лише призведе до покращення ситуації із забезпечення прав людини в нашій державі, але і буде сприяти подальшому запровадженню європейських стандартів у цій сфері та успішності інтеграційних процесів, зокрема щодо членства України в Європейському союзі.

Слід зауважити, що питання прав людини загалом і окремі аспекти прав дитини у цілому є доволі дослідженими. Ця проблематика була предметом дослідження таких науковців як: В.І. Бойко, П. Гусак, Н.В. Кальченко, Л.О. Красавчикова, А.М. Куліш, Є.В. Перевозчикова, Ю. Підлісний, О.О. Пунда, Б. Тобес, К.О. Черевко та ін.

Водночас, не можна не відмітити, що вітчизняними вченими переважно розглядається кримінально-правовий аспект штучного переривання вагітності та пов'язані з ним питання правового регулювання цього явища у різних країнах, розвитку репродуктивної медицини та біоетики тощо. Пізнавальними у аспекті нашого дослідження є висновки К.О. Черевка, який дослідивши окремі аспекти генези юридичної відповідальності за незаконне штучне переривання вагітності вказує наступне: «по-перше, аналіз кримінального законодавства низки зарубіжних країн свідчить про те, що законодавець на один рівень захисту життя і здоров'я матері ставить захист життя ще ненародженої дитини. Це відображається в диференціації кримінальної відповідальності в залежності від строку вагітності та життєздатності плоду. По-друге, кримінальне законодавство більшості зарубіжних країн досить детально, не обмежуючись однією статтею КК, а декількома, або, навіть, розділами, регламентує питання, пов'язані з кримінальною відповідальністю за незаконне штучне переривання вагітності. По-третє, існує явна необхідність узгодити норми кримінального законодавства

України в даному напрямку з Основами законодавства про охорону здоров'я України, що дало би можливість диференціювати кримінальну відповідальність за незаконне штучне переривання вагітності в залежності від строку вагітності та життєздатності плоду» [1, с. 22-23].

Аналіз літератури щодо прав дитини дозволяє зробити висновок, що це питання стало предметом посиленої уваги завдяки діяльності неурядових правозахисних організацій, які намагалися довести до громадськості її важливість, необхідність зважати на принципи рівності і недискримінації, поваги людської гідності кожної людини, у тому числі і дитини. Саме цього вимагає і Основний закон Української держави: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ч. 1 ст. 3 Конституції України), «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» (ст. 21 Конституції України), «Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом» (ч.ч. 1, 2 ст. 52 Конституції України).

Не можна не згадати у зв'язку з цим роботу колективу авторів – Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Заяць В.С. Васильєв О.В., Новосельська Т.А., Демчук М.В. – що має назву «Нерівні можливості дітей в Україні: аналіз та рекомендації для політики (на основі моніторингу щодо економічної нерівності домогосподарств та доступу дітей до послуг соціальної сфери)» (2011 рік), у якій проаналізовано стан реалізації окремих прав дітей, визначено основні фактори, що заважають цьому вкрай незадовільному стану покращитись та напрацьовано окремі пропозиції щодо удосконалення існуючої ситуації.

У цій роботі ми зосередимо увагу на одному з положень, що є важливим для правильного розуміння сутності прав дитини. *Так, першим – наріжним – питанням, яке необхідно розв'язати, є час «виникнення» прав дитини, точніше, з якого моменту у дитини визнаються притаманні їй можливості.* Відповідь,

що одразу приходить на думку – права людини виникають після її народження, відтак саме з того моменту і можна вести мову про права дитини – не є такою однозначною, як це видається, з наступних причин. По-перше, національне законодавство навіть європейських держав (ми використали термін «навіть» зважаючи на перманентне використання у тому числі і нашим суспільством поняття «європейські цінності») по різному вирішує питання початку життя людини, відповідно розв'язуючи проблему співвідношення права жінки на «розпорядження своїм тілом» та правом дитини на життя. «У деяких європейських державах, зокрема, Швейцарії, Ірландії, Португалії штучне переривання вагітності дозволене лише за наявності медичних показань. В інших, наприклад, у Франції переривання вагітності допускається лише до закінчення 12-го тижня вагітності з моменту запліднення, а в подальшому – лише за наявності медичних показань. У третіх – вагітність може бути перервана за медичними та соціальними показаннями (Англія, Угорщина, Ісландія, Фінляндія та ін.)» – зазначає К.О. Черевко [1, с. 16].

Неодноразово піднімалось це питання національними судовими органами європейських держав і Європейським судом з прав людини. «Крім цієї справи і наступних судових розглядів (див. П.п. 11-25 вище), право ще не народженої дитини на життя порушувалося в різних рішеннях Верховного Суду (див., наприклад, МакГі проти Генерального Прокурора (McGee v. Attorney General) [1974] Irish Reports, стор. 264), Г. проти Ан Борд Ахтала (G. v. An Bord Uchtala) [1980] Irish Reports, стор. 32, Норріс проти Генерального Прокурора (Norris v. Attorney General) [1984] Irish Reports, стор. 36).

У справі Г. Проти Ан Борд Ахтала (G. v. An Bord Uchtala) (loc. Cit.) Суддя Волш висловив наступне:

«[Дитина] має право на життя і право на гарантії захисту від загроз його існування, незалежно до або після народження ... Право на життя безумовно включає право бути народженим, право зберегти і захистити це життя і право бути збереженим і захищеним ...» [2].

У справі «А., Б. і С. проти Ірландії» Європейський суд з прав людини зазначив наступне: «Суд також раніше зазначав із посиланням на ухвалені Комісією рішення, що законодавство, яке регулює переривання вагітності, зачіпає сферу приватного життя жінки. Суд підкреслює, що ст. 8 не може інтерпретуватися таким чином, що вагітність та її припинення без виключення належать до приватного життя жінки, оскільки під час вагітності особисте життя жінки тісно пов'язане з життям плоду, що розвивається. Право жінки на повагу до її приватного життя повинно переважати над іншими правами і свободами, в тому числі й ще ненародженої дитини. У той час як ст. 8 не може інтерпретуватися як така, що дає право на аборт, Суд вважає, що заборона в Ірландії абортів була встановлена виходячи зі стану здоров'я та/або благополуччя, на що звертають увагу перший і другий заявники. Вимоги третього заявника стосовно неможливості зробити аборт на законних підставах в Ірландії належать до сфери дії права на повагу приватного життя і, відповідно, до сфери дії ст. 8. Відмінність підстав подання заяв першим і другим заявниками, з одного боку, і третім заявником, з іншого боку, вимагає окремого розв'язання питання про порушення ст. 8 Конвенції» [3].

Загальновідомим є визначення поняття «дитина», наведене у ст. 1 Конвенції про права дитини: «Для цілей цієї Конвенції дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» [4]. Однак, у Преамбулі Декларації про права дитини зазначається, що «дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження» [5]. Аналіз наведених положень дозволяє зробити висновок, що дитина – це ще ненароджена людська істота, а також людська істота, яка не досягла 18-річного віку. При цьому, як ми з'ясували вище, не можна на міжнародному рівні визначити «точку відліку» життя плоду, з якого він вважається дитиною, зважаючи на відсутність єдиного підходу до розв'язання цього питання на національному рівні (і навіть у межах європейської культури воно вирішується по-різному).

Таким чином, наукове пізнання правових явищ загалом і прав дитини зокрема вимагає використання адекватної методології та має ґрунтуватися на положеннях, що відповідають реаліям розвитку соціуму. Тому для вітчизняної юридичної науки важливим є визначення моменту, з якого у людської особистості виникають права (чи то з моменту народження, чи то певні права має ще ненароджена дитина тощо).

Список використаних джерел:

1. Черевко К.О. Визначення терміну «аборт» в міжнародно-правових актах / К.О. Черевко // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2014. – № 6. – С. 15-24.
2. Case of Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland, Application nos 14234/088, 14235/88 Council of Europe: European Court of Human Rights, 29 October 1992, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57789>.
3. Case of A, B, and C v. Ireland, Application no 25579/05 / Council of Europe: European Court of Human Rights, 16 December 2010, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332>.
4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – №1.
5. Декларація про права дитини від 20 листопада 1959 року // http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ
СПРАВЛЯННЯ ПДВ В УКРАЇНІ І ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Залєвський Владислав Едуардович
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: ktm800tld@gmail.com

Ключові слова: податок на додану вартість, непрямий податок, механізм справляння, ставки податку, споживач.

Загальновідомо що на сучасному етапі процес глобалізації породжує тенденцію зближення і взаємопроникнення окремих сегментів економічної діяльності різних країн. Так, інтеграція держав у сучасному світі досягла того рівня, коли відбувається поєднання компаній, об'єднуються посилення

міжнародних інвесторів, держави вступають в різні форми фінансово валютного співробітництва, створюють загальні органи координації і взаємодії, а досить часто і управління. Ця тенденція спостерігається і в податковій сфері але не без труднощів. Усе це стає наслідком необхідності вивчення механізму правового регулювання справляння податку в іноземних державах (приміром Великої Британії) з метою вивчення і аналізу досвіду у сфері правової діяльності заради поліпшення, шляхом реформування галузей права у нашій державі. Податок на додану вартість – є непрямим податком який включається на кожному етапі виробництва (товарів та послуг) і виступає частиною новоствореної вартості, включається до ціни реалізації (товарів та послуг), сплачується споживачем і надходить виключно до державного бюджету України. Податок на додану вартість виник у стародавні часи, цей податок формується виключно споживачем. В Україні податок на додану вартість складає приблизно 80% надходжень до державного бюджету. Отже можна стверджувати що він є найміцнішим податком з фіскальної точки зору.

Широка практика застосування податку на додану вартість у Великій Британії виявила його позитивні і негативні сторони. Існує думка, що податок на додану вартість є дорогим в управлінні і регресивний за своєю природою. Він вимагає праці великої кількості працівників численних, дорогих комп'ютерів, значних витрат підприємців. Проте кожна з цих неприємних рис податку на додану вартість може бути зведена до мінімуму шляхом використання наявних резервів. Зокрема, у більшості країн 60-70% надходжень від податку на додану вартість доводиться лише на 10-15% підприємців. Виділивши цю невелику групу що дає найбільший податковий платіж, можна уникнути необхідності тотальної перевірки документації значного числа дрібних підприємців, обмежившись щодо них лише контрольними заходами, сконцентрувавши сили фіскальних органів на найбільш продуктивних ділянках роботи. Встановлення єдиної ставки або мінімальна диференціація податку також значно спрощують систему функціонування і обслуговування податку на додану вартість. Подібна політика задовольняє і такими цілями, як: досягнення нейтральності податку, протидії

ухилення від сплати податку. Світовий досвід справляння податку на додану вартість показав, що із-за високих фіксованих витрат і адміністративної складності цього податку його оптимальна ставка повинна складати 10-15%. Тільки в цьому випадку можна скоротити витрати на його справляння до 2% отримуваних від нього надходжень. У той час ставки податку на додану вартість закріплюються чинним Податковим кодексом України і складаються із базової ставки 20%, пільгової 7%, нульової 0%. Так само податок на додану вартість (у Великій Британії) серед податків на споживання грає велику роль. Даний податок займає за рівнем надходжень друге місце після прибуткового податку і формує приблизно 17% бюджету країни. У Великобританії податок на додану вартість був введений з 1 квітня 1973 року. Приміром нині в країні діє ставка податку на додану вартість - 17.5%. Понижена ставка 5% застосовується для домашнього палива і енергії і для установки енергозберігаючих матеріалів у господарствах з низьким рівнем доходу згідно з державною програмою. Податок на додану вартість збирається на кожній стадії виробництва і реалізації товарів і послуг. У результаті податок платить споживач. Ставка 0% застосовується щодо товарів і послуг, які йдуть на експорт, щодо продовольчих товарів, води, пасажирського транспорту, книг і інших друкованих видань, будівництва нових житлових будівель, дитячого одягу і взуття, ліків за рецептами, послуг для інвалідів і інших товарів та послуг, тощо. Не підлягає оподаткуванню земля, страхування, банківська справа і інші фінансові послуги, поштові послуги, ігорний бізнес, лотереї, велика частина освітніх послуг, послуги в області охорони здоров'я, ритуальні послуги. Від товарів оподатковуваних по нульовій ставці, слід відрізняти товари, звільнені від сплати податку на додану вартість, оскільки особа, що займається їх виробництвом або збутом, не реєструється в якості платника податку на додану вартість і не може розраховувати на повернення вже сплачених сум по податку на додану вартість.

На наш погляд необхідно і буде доцільно запозичити досвід Великої Британії і понизити рівень двадцяти відсоткової ставки податку до 18%. Дане зменшення базової ставки податку на додану вартість призведе зниження ціни

товарів. Тим самим податковий тиск на пересічного громадянина зменшиться, а купівельна спроможність збільшиться, і це буде ковтоком повітря у нелегкі часи.

Науковий керівник: професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н.Каразіна, доктор юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, професор Россіхіна Галина Володимирівна.

НАСЛІДКИ МОЖЛИВОЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Заруцька Катерина Сергіївна
студентка 3 курсу Харківського Національного університету
імені В. Н. Каразіна **e-mail:**
Zarutskaya1998@gmail.com

Ключові слова: *евтаназія, легалізація евтаназії, медичний персонал, право людини на життя.*

Життя людини в Україні визнається найвищою соціальною цінністю, а право на життя є найважливішим серед особистих немайнових прав. Проти, в сучасний період склалася парадоксальна ситуація: цінність життя людини, як особистого немайнового блага зростає, що призвело до міжнародного та національного правового закріплення норм, які забезпечують всебічний захист життя, в той самий час коли життя окремої людини день за днем знецінюється. Одним з яскравих свідчень цьому є всесвітній бум обговорення проблеми права людини на смерть та підвищений інтерес до проблеми евтаназії.

Т. Г. Аболіна надає таке визначення «Евтаназія - це гуманне припинення життя невиліковно хворої людини з його згоди (або його родичів) з метою позбавлення його від страждань. Застосовується в основному у випадках, коли якість життя хворого на найнижчому рівні, і він відчуває біль, а шансу на одужання немає» [1, с. 64].

Що стосовно евтаназії в Україні, то таке явище прямо заборонене. Відповідно до ч.4 ст. 281 ЦК України Забороняється задоволення прохання

фізичної особи про припинення її життя [7]. А згідно з ч.3 ст. 52 ЗУ «Основи законодавства щодо охорони здоров'я» Медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань. Таким чином, в Україні евтаназія є забороненою [6]. Але чи можна говорити про легалізацію цього явища в майбутньому? Чи може вплинути практика регулювання евтаназії в найрозвинутіших країнах світу на регулювання евтаназії в Україні? Ці питання і на сьогодні залишаються не дослідженими серед фахівців.

Поки у всьому світі намагаються реалізувати права невиліковно хворих людей на добровільну смерть, в Україні, на мою думку, про це не може бути мови.

Перш за все тому, що досить важливим фактором, який впливає на громадську думку українців є церква, головною істиною якої є те, що ніхто і ніщо не може дати дозвіл на вбивство безневинної людської істоти. В. А. Малахов зазначає «Церква завжди виступає проти здійснення умертвіння людини, навіть у тих випадках, коли кінець життя людини є неминучим, беззаперечним, а сама людина страждає від нестерпного фізичного болю. Тобто, більшість населення країни, яка підтримує релігійні норми та традиції, не зможе сприйняти це явище як правомірне» [5, с. 273].

При цьому церква не забороняє помірного вживання знеболювальних засобів, які полегшують муки, але не вбивають невиліковно хвору людину. Вважається, що таким чином християни добровільно приймають бодай частину страждань, порівнянних зі стражданнями розп'ятого Христа.

Як приклад слід навести Ізраїль – державу з міцними релігійними традиціями. І. В. Гайдайчук зазначає: «З метою практичної легалізації евтаназії дозволено використання спеціального апарату, яким можна управляти залежно від рішення хворого. Підставою для цього послужили підсумки роботи комісії експертів з медицини, релігії, етики та філософії, які дійшли висновку: за

єврейськими законами людині заборонено позбавляти життя іншу людину, але якщо це робить машина, то це прийнятно» [2, с. 47].

По – друге, дозвіл евтаназії може спричинити численні зловживання як з боку медичного персоналу, так і збільшення тиску на невиліковно хворих людей з боку родичів, які будуть охочі нажитись майном. У цьому аспекті є досить важливим встановлення суб'єктивного ставлення самого хворого, добровільності, та обов'язкова наявність його згоди на вчинення умертвіння щодо цієї людини. Адже зрозуміти, яким було справжнє ставлення людини до цього та доказати, що це є протиправним діянням чи то лікарів, чи родичів буде майже неможливо. Отже, поки евтаназія залишається поза дією кримінального закону, не зважаючи на суспільну небезпеку цього діяння, втрачається можливість доказування факту вчинення даного діяння кримінально-процесуальними засобами, а отже, евтаназія буде «процвітати» і надалі, залишатися латентною, і важко буде уявити, скільки людей може постраждати від цього.

Сьогодні в Україні найчастіше трапляються випадки пасивної евтаназії, коли смерть настає внаслідок бездіяльності, а також соціальної евтаназії – нового виду евтаназії, зміст якої полягає в тому, що рішення позбавити когось життя виходить з тих міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, зберігаються для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до життя.

Отже, процедура евтаназії може полегшити скоєння злочинів шляхом застосування фізичного або психологічного тиску на пацієнта, підкупу медичного персоналу, зловживання посадовим становищем, шахрайства тощо. Можуть виникнути проблеми з правильністю діагнозу і прогнозом подальшого розвитку захворювання, отриманням згоди пацієнта, що перебуває в непритомному стані, встановленням і доведенням добровільності відмови від життя, медико-етичними моментами і навіть торгівлею людськими органами.

По – третє, призначення лікаря, перш за все, робити все можливе для того, щоб така людина стала здоровою та повернулася до нормальних умов життя. Тобто, це передбачає, що лікар повинен до кінця боротися за життя хворого навіть у разі, коли шанси на одужання дуже низькі. Н. Є. Крилова стверджує: «Застосування еутаназії в свою чергу усуває можливість «чудового одужання». І хоча на практиці відсоток таких одужань дуже низький, все ж таки трапляються випадки одужання, який можна розглядати як шанс для пацієнта» [4, с. 32].

Отже, якщо лікарі офіційно знайдуть право вбивати «із співчуття», вся наша медицина як сфера професійної діяльності, а також кожен лікар, інший медичний працівник виявляться позбавленими довіри і поваги, яке висловлює суспільство тим, хто лікує, заспокоює страждання і підтримує життя при всій її крихкості. У свою чергу, суспільство, якщо воно хоче бути справді гуманним, не повинно з «благих намірів і спонукань» нав'язувати лікарю обов'язки, що суперечать суті його професійної діяльності.

По – четверте, здійснення умертвіння усуває можливість виникнення нових методів лікування та відповідних медикаментів. А. А. Гусейнов зазначає: «Застосувати еутаназію буде набагато просте та економніше, ніж проводити ряд дослідів для виявлення ефективного методу лікування якоїсь рідкісної хвороби. Окрім цього, не слід забувати про такий випадок як лікарська помилка, яка коштує у даному випадку людське життя» [3, с. 163].

Таким чином, підводячи підсумки слід зазначити, що легалізація еутаназії в майбутньому може бути зовсім не на користь правовому та соціальному суспільству. Розглядаючи позитивні та негативні наслідки цього явища, можна з впевненістю стверджувати, що негативний бік у даному випадку переважає. У світі не існує двох однакових хворих людей, у кожного з них власна історія хвороби та, перш за все, реакція організму тому не можливо розробити один на всіх закон, за допомогою якого б можна були позбавляти життя одразу великої кількості людей з різними симптомами.

Науковий керівник: старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ХНУ імені В. Н. Каразіна, к.ю.н., ст. викладач Карпенко Оксана Іванівна.

Список використаних джерел:

- 1.Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г. Рихліцька О. Д. та ін. Прикладна етика. Навч. посіб. / За наук. Ред. Панченко В. І. – Київ : «Центр учбової літератури», 2012. 392 с.
- 2.Гайдайчук І. В. Право людини на евтаназію: міжнародно-правове закріплення та практика // І. В. Гайдайчук // – Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2013. С. 225-228.
- 3.Гусейнов А. А., Гаджикурбанов А. Г. И др. Этика: учебник для бакалавров / Под общ. ред. А. А. Гусейнова. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – с. 569. – Серия: Бакалавр. Углубленный курс.
- 4.Крилова Н. Є. «Евтаназія: кримінально – правовий аспект» – Москва: Вісник московського університету, 2000, № 2. – 410 с.
- 5.Малахов В. А. Етика : курс лекцій : навч. посіб. / В. А. Малахов – К.: Либідь, 2001. – 384 с.
- 6.Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19. 11.1992 // ВВР. – 1992. – №4. – Ст. 52.
- 7.Цивільний Кодекс України : від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 40-44 – Ст. 356.

АМНІСТІЯ, ЯК ВИЯВЛЕННЯ ГУМАНІЗМУ, МИЛОСЕРДЯ ТА ПРОЩЕННЯ З БОКУ ДЕРЖАВИ

Змиренкова Каріна Романівна
студентка першого курсу 716-ю групи
гуманітарного факультету
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Ключові слова: акт амністії, кримінальна відповідальність, помилування, покарання, АПУ.

Акт амністії – це виявлення гуманізму, милосердя та прощення з боку держави щодо певної категорії людей, які вчинили злочин або відбувають покарання за його вчинення.

Цей акт здійснюється у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності й покарання індивідуально невизначеного кола осіб, винних у вчиненні злочинів.

В одному акті амністії часто буває поєднання різних форм полегшення долі винних. В Україні амністія оголошується єдиним законодавчим органом держави – Верховною Радою України. Основні положення цієї інституції визначені в Законі України «Про застосування амністії в Україні» від 2016-2017 рр.

Слід зазначити, що закон про амністію не вносить будь-яких змін до Кримінального кодексу, не ставить під сумнів обґрунтованість вироку суду, він лише пом'якшує долю винних, які вчинили злочин.

Амністія є повним або частковим звільненням від кримінальної відповідальності й покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. Законом про амністію може бути передбачено: а) повне звільнення винних у вчиненні злочинів осіб від кримінальної відповідальності чи від відбування покарання (повна амністія); б) часткове звільнення зазначених у ньому осіб від відбування призначеного судом покарання (часткова амністія).

Окремим типом амністії є помилування – так звана персоніфікована амністія. Помилування здійснює Президент України (п. 27 ст. 106 Конституції України) своїм актом (Указом) про помилування. Це положення відображено в ч. 1 ст. 87 КК, за якою помилування здійснюється Президентом України у відношенні індивідуально визначеної особи.

Помилування – це виявлення гуманізму й милосердя з боку глави держави – Президента України, стосовно індивідуальної особи (осіб), яка засуджена судом до будь-якого покарання за вчинення злочину будь-якого ступеня тяжкості. Воно полягає в повному або частковому звільненні особи від покарання або заснуванні більш м'якого покарання, або в знятті з особи судимості або заміні довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк.

За ч. 2 ст. 87 КК, актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у вигляді довічного позбавлення

волі на волі на позбавлення волі на строк не менш двадцяти п'яти років. Це означає, що актом про помилування засудженого до покарання у вигляді довічного позбавлення волі таке покарання може бути замінено йому на абсолютно визначений у чинному КК вид і строк покарання – позбавлення волі на 25 років.

Помилування, на відміну від амністії, не передбачає звільнення особи від кримінальної відповідальності в цілому, воно може стосуватися лише звільнення засудженого від відбування основного й додаткового покарання. Із клопотанням про помилування до Президента України можуть звертатися: засуджена особа, її родичі, трудові колективи, громадські організації, а також амністія органу, що виконує покарання у вигляді позбавлення волі стосовно засуджених, які довели своє виправлення й відбули більшу частину покарання. При відмові задовольнити клопотання засуджений може повторно звернутися з аналогічними клопотанням.

При Президенті України створено комісію з питань помилування. Вона працює на основі Положення про таку комісію та Положення про порядок розгляду клопотання про помилування громадян.

Акт (Указ) про помилування не має нормативного характеру, він завжди персоніфікований і зобов'язує відповідні органи виконати наявні в ньому приписи щодо конкретної особи (осіб).

Так, наприклад, керівник Департаменту з питань помилування АПУ підвів підсумки роботи Департаменту за перше півріччя 2016 р.

За перше півріччя 2016 року Департамент з питань помилування отримав 669 звернень про помилування 608 засуджених. Департамент розглянув клопотання про помилування 276 осіб. Із них Президент України помилював 41 ув'язненого, включаючи 6 іноземних громадян.

Як зазначив доповідач, із 41 помилюваного 22-х звільнити від подальшого відбування покарання, ще 19-ом скоротили терміни відбування покарання. Серед помилюваних – 17 жінок і 24 чоловіки. 29 помилюваних відбували покарання у вигляді позбавлення волі на термін сім та більше років. Усі помилювані, крім

однієї людини, мають одну судимість. Варто також звернути увагу, що з-поміж шістьох іноземних громадян, яких помилював Президент, були громадяни Індії, Узбекистану та четверо громадян Російської Федерації. Трьох помилених росіян та громадянина України обміняли на українських бранців.

У засіданні Комісії у питаннях помилювання у червні взяв участь Уповноважений Президент України з прав людей з інвалідністю.

Амністія широко застосовується у всьому світі. У той же час сфера її застосування в цих державах не однакова. В одних державах амністії оголошуються часто й стосуються значної кількості осіб, в інших, навпаки, застосовуються лише в виняткових випадках (наприклад, у країнах Латинської Америки амністії стосуються, як правило, лише «політичних» злочинів). Зазвичай амністія поширюється як на осіб, підданих кримінальному провадженню, так і на засуджених. Акт амністії може звільнити від кримінальної відповідальності та покарання, скоротити покарання або змінити його більш м'яким видом, звільняти суджених від додаткового покарання, зняти судимість з осіб, які відбули покарання.

Амністія не ставить під сумнів злочинність дій, описаних в акті амністії. Звільнення від відповідальності й покарання по амністії не пов'язане з сумнівами в обґрунтуванні та законності актів попереднього розслідування та вирок суду. Таке звільнення не є підставою для реабілітації особи, вона проводиться вважатись обґрунтовано причетною до відповідальності, винного у скоєнні злочину. Акт амністії виступає лише як прояв милосердя, гуманізму з боку держави.

Науковий керівник: Мкртчян Марина Жораївні – старший викладач кафедри права гуманітарного факультету Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «ХАІ»

Список використаних джерел:

1. Конституція України - . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Закону України "Про застосування амністії в Україні" стаття 4 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1810-19/>
3. ЗУ «Про застосування амністії в Україні». – 2016-2017

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>. – сайт Президента України.

5. Кримінальний кодекс України.. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Стаття 86. С 335-338.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАПОРУКА СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ФІНАНСОВОЇ ОСНОВИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Золотарь Вадим Михайлович

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

e-mail: yadimzolotar540@gmail.com

***Ключові слова:** фінансова автономія, децентралізація, місцевий бюджет, об'єднані громади, реформи.*

На сучасному етапі Україна неухильно спрямовує свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу, виконання міжнародно-правових зобов'язань, в тому числі з питань розвитку місцевої і регіональної демократії, а одною з головних передумов її розбудови – забезпечення правової, організаційної та фінансової автономії системи органів місцевого самоврядування. Саме тому, подальша демократизація суспільства та одночасна децентралізація влади на засадах субсидіарності були і залишаються пріоритетами України.

Згідно із загальним визначенням, процес децентралізації – це реструктуризація або реорганізація влади, в результаті якої виникає система спільної відповідальності установ на всіх рівнях управління (центральному, регіональному, місцевому) відповідно до принципу субсидіарності, що збільшує якість і ефективність системи управління та можливість участі народу в прийнятті економічних, соціальних, політичних рішень і забезпечує таким чином прозорість та оперативність втілення даних рішень в життя.

В Україні вектор на проведення децентралізаційних процесів закріплений у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади від 1 квітня 2014 року [1, 2]. Так як, головним інструментом проведення соціально-економічної політики є бюджет, то саме бюджетна політика повинна сприяти сталому і ефективному економічному розвитку. Тому на сучасному етапі управління основою є бюджетна децентралізація.

Бюджетна децентралізація являє собою процес передання повноважень (функцій, компетенцій і відповідальності) від центральних органів влади до місцевих [3, с.122]. Питання бюджетної децентралізації найскладніше у сфері управління фінансами. Незважаючи на те, що для вирішення тих чи інших питань існує нагальна потреба передати повноваження на нижчий рівень влади, органи нижчого рівня, як правило, не мають достатніх коштів для реалізації своїх нових бюджетних повноважень.

Згідно реформи бюджети об'єднаних територіальних громад (ОТГ) наділяються додатковими повноваженнями та відповідними фінансовими ресурсами, як міста обласного значення, в яких залишається: 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), 100% єдиного податку, 100% акцизного податку з роздрібної торгівлі (тютюн, алкоголь, нафтопродукти), 100% податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ, 100% платежів за надання адміністративних послуг, 25% екологічного податку, інші збори та платежі, міжбюджетні трансферти та надходження в рамках програм і допомог [4].

Із бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуються видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме [5, с.41]: на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, спорту, соціального захисту та соціального забезпечення. Видатки бюджетів громад, що не об'єдналися, обмежуються лише фінансуванням видатків на здійснення самоврядних повноважень, оскільки вони позбавляються права здійснювати повноваження, які можуть бути передані державою на виконання ОМС.

Крім того, бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні [6, с.19]. Вирівнювання здійснюється за одним податком – ПДФО. Для підвищення їх фінансової спроможності бюджетам ОТГ, які мають рівень надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні, надається базова дотація. Із бюджетів ОТГ, які мають рівень надходжень вище 1,1 середнього показника по Україні, передається реверсна дотація. Бюджети громад, що не об'єдналися, не беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності, базова дотація їм не надається.

Згідно Кодексу [7], бюджетам ОТГ передбачаються такі міжбюджетні трансферти: базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації. Фактичні надходження місцевих бюджетів ОТГ складаються з показників власних ресурсів та субвенцій, які надаються місцевим бюджетам ОТГ з державного бюджету. Бюджети громад, що не об'єдналися, не отримуватимуть міжбюджетних трансфертів із державного бюджету.

Для реалізації своїх владних повноважень, ради ОТГ мають право здійснювати місцеві внутрішні запозичення та місцеві зовнішні запозичення (в тому числі шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій) [8, с.24]. Місцеві ради сіл, селищ, що не об'єдналися, не можуть здійснювати будь-які запозичення. Водночас місцеві ради міст районного значення можуть здійснювати місцеві внутрішні запозичення та зовнішні виключно шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій. Таким чином у новостворених ОТГ передбачена зміна підходів до фінансування, що, в першу чергу, дозволить місцевим громадам більш ефективно використовувати кошти.

Отож, на сьогоднішній день бюджетна децентралізація є найбільш ефективним та дієвим способом забезпечення фінансової автономії та стійкості місцевих органів влади через передачу їм потужних джерел бюджетних надходжень, раніше закріплених за центральним урядом, та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань. Тобто запровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів

полягає у розширенні прав місцевих органів влади, джерел їх формування, наданні їм повної бюджетної самостійності та створення реального підґрунтя для виконання своїх повноважень.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Воронов М.М.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97 ВР від 15.07.97. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
3. Соколова О.М. Теоретичні засади фінансової децентралізації в умовах реформування системи державного управління. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. 2016. № 4. С. 117-124.
4. Фінансова децентралізація в Україні. Перший етап успіхів. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 2017. URL: [http:// old.decentralization.gov.ua](http://old.decentralization.gov.ua)
5. Фурдичко Л.Є. Децентралізація: фінансова незалежність місцевих бюджетів України. 2015. Вип. 5. С. 39–42.
6. Возняк Г. Особливості міжбюджетних відносин в контексті досягнення фінансової спроможності територіальній громаді. 2017. №2 (51). С. 17–28.
7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/914-19>.
8. Ганзицька Т.С. Місцеві бюджети в контексті фінансової децентралізації. Науковий вісник Херсонського національного університету. Юридичні науки. 2017. Вип. 1. С. 22–26.

ОЦІНКА ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Анатолій Вадимович Іванов
Студент-магістр юридичного факультету
Групи ЗЮП – 52
Харківського Національного Університету
ім. В.Н. Каразіна
e-mail: ivanov2017tolik@gmail.com

Ключові слова: висновок експерта, експертиза, доказ, висновок, оцінка, допустимість.

В умовах проведення судово-правової й адміністративної реформ в Україні особливого значення набуває забезпечення якості дослідження доказів в адміністративному судочинстві. Одним з важливих доказів за судово-процесуальним законодавством вважаються висновки експертів.

Аналізуючи кодекс адміністративного судочинства України, а саме (статтю 101 КАС України), висновком експерта є

По-перше: докладний опис проведених експертом досліджень.

По-друге: на підставі досліджень зроблені висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені перед експертом.

Які викладаються у письмовій формі відповідно до законодавства та приєднуються до відповідної справи.

Відповідно до ЗУ «Про судову експертизу» експертизою є дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. (Ст. 1)

Узагальнюючи викладене вище можна зробити висновок, що висновки експерта, – це сукупність фактичних даних, встановлених в результаті дослідження матеріальних об'єктів, явищ та процесів, які містять інформацію про обставини справи, проведеного особою, які має спеціальні знання у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо.

При проведенні експертизи, на відміну від інших процесуальних дій, суттєві для справи факти, як правило, встановлюються за відсутності суду. Ця особливість пояснює, чому законодавець передбачив цілу систему процесуальних гарантій, дотримання яких покликано сприяти достовірному, повному та об'єктивному встановленню фактів експертом і всебічній перевірці його висновків судом. Сукупність таких гарантій утворює процесуальну форму, особливості якої відрізняють експертизу від інших засобів доказування. Однак висновок експерта є рівним серед рівних, не має переваг перед іншими засобами

доказування; він також підлягає дослідженню і перевірці, а фактичні дані, що містяться у ньому, оцінюються судом за загальними правилами.

Висновок експерта повинен бути належним чином вмотивованим, що складає процесуальну гарантію їх обґрунтованості, а це, у свою чергу, гарантує їх вірогідність. Особливе вмотивування необхідне для висновку, складеного в результаті проведення повторної експертизи, якщо отримані дані у ньому розходяться з результатами первинної експертизи.

Обґрунтованість та вмотивованість – дві найважливіші складові оцінки експертних висновків. У залежності від того, які співвідносяться результати експертизи з поставленими на її вирішення питаннями, можна відокремити різні варіанти експертних висновків:

а) висновок експерта, у якому повністю з'ясовані всі обставини, з приводу яких ставилися питання;

б) повідомлення експерта про неможливість дати висновок, коли поставлені перед ним питання виходять за межі його компетенції або якщо наданих йому матеріалів недостатньо для дачі висновку;

в) висновок експерта, у якому вказано вірогідно встановлені дані, але їх недостатньо для відповіді на поставлені питання, однак надають підставу припустити наявність чи відсутність обставин;

г) висновок експерта, у якому, окрім поставлених питань, вирішені додаткові питання, що мають значення для справи.

Найбільш доказове значення мають категоричні висновки (стверджувальні чи заперечуючі), які не допускають різних тлумачень і чітко підтверджують або заперечують ті чи інші факти. Але й категоричні висновки експерта потребують перевірки, оцінки їх обґрунтованості та вірогідності, як і будь-які інші докази. Лише ретельний всебічний аналіз та критична оцінка встановлених експертним дослідженням фактів забезпечує перевірку вірогідності та обґрунтованості висновку експерта і дозволяє суду використовувати їх як доказ по справі. Оцінка висновку експерта на кожній стадії адміністративного процесу характеризується своїми особливостями, але засади та мета оцінки доказів на всіх стадіях однакові.

Оцінка висновку експерта судом зараховує до себе перевірку відповідності його висновку іншим зібраним по справі доказам. Сам по собі факт протиріччя висновку експерта де яким матеріалам справи ще не свідчить про помилковість його результатів, так само як і відповідність їх іншим доказам ще не підтверджує вірогідність висновку. Лише у сукупності зі всіма зібраними по справі доказами він служить підставою для висновку про обставини справи. Допустимість висновку експерта як судового доказу припускає, що його форма повинна відповідати вимогам КАС України. Однак не будь-яке порушення закону тягне недопустимість висновку експерта як судового доказу. Порушення процесуального порядку призначення та проведення експертизи можуть бути двоякого роду:

а) такими, що не можуть бути усунені без призначення нової експертизи і тягнуть недопустимість висновку;

б) такими, які «суттєві самі по собі, але можуть бути усунені без призначення та проведення нової експертизи» [4, с.287–288].

Визнання висновку експерта джерелом доказу зобов'язує звертати увагу на суб'єкта експертизи. По відношенню до експерта діє дві вимоги:

а) об'єктивність

б) компетентність.

Основні критерії оцінки висновку експерта з точки зору компетентності експерта складаються у дослідженні питань, поставлених перед експертом, і віднесення їх до тієї чи іншої галузі знань; ознайомлення з даними, що характеризують експерта як спеціаліста в певній галузі знань. Висновок експерта оцінюються також з точки зору того, чи не вийшов він за межі своєї компетенції. Як помічається на сторінках юридичної літератури, за межами компетенції експерта – дії по збиранню доказів, а також самостійний відбір початкових даних з матеріалів справи [5, с.63].

Таким чином, допустимість висновку експерта припускає належного суб'єкта експертизи, процесуальну придатність об'єктів, дотримання

процесуального порядку призначення та проведення експертизи та правильне оформлення її результатів.

Науковий керівник: Закриницька Вікторія Олександрівна – доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

Список використаних джерел:

1) Кодекс адміністративного судочинства України : від 07.01.2018р.// ВВР України. –2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.

2) Закон України «Про судову експертизу» : від 25.02.1994 р. // ВВР України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

3) Інструкція про призначення та проведення судових експертиз / затв. наказом Міністерства юстиції : від 08.10.1998 р., № 53/5 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 46.

4) Белкин Р. С. Собираение, исследование, оценка доказательств: сущность и методы : учебное пособие / Р. С. Белкин. – М. : Наука, 1966. – 295 с.

5) Селина Е. В. Доказывание с использованием специальных познаний по уголовным делам : монография / Е. В. Селина ; под ред. А. А. Хмырова. – М. : Изд-во «Юрлитин- форм», 2003. – 123 с.

ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ

Іващук Павло Степанович

Курсант 1-го курсу магістратури

Інститут підготовки юридичних кадрів для

Служби безпеки України

Національний юридичний університет

ім. Ярослава Мудрого

e-mail: pasha19997@ukr.net

Ключові слова: пробація, кримінально-виконавча політика, подолання злочинності, заходи впливу, досудова доповідь, виконання покарань

Аристотель визначав політику як мистецтво управління державою, Демокріт же, підтримуючи тезу Аристотеля, уважав таке мистецтво найвищим із мистецтв. Спираючись на мислителів минулого, сучасні дослідники вважають, що політика – це також мистецтво можливого, мистецтво компромісів, мистецтво узгодження бажаного й об’єктивно досяжного. За межами можливого

політика закінчується, а починається суб'єктивізм, волюнтаризм, а часто й авантюризм.

В науковій літературі під кримінально-виконавчою політикою розуміється встановлений державою напрямок діяльності органів держави, громадських організацій та окремих громадян у сфері виконання та відбування кримінальних покарань, а також виховного впливу на засуджених. Така точка зору найшла своє відображення в колективній праці В.М Трубникова, В.П Філонова й А.І Флорова. [1, с.17]

Для виконання кримінально-правовою політикою завдань, визначальне місце посідають її основні напрямки, методи та засоби боротьби зі злочинністю, форми, завдання та зміст діяльності правоохоронних органів і суспільних організацій, які беруть участь у цьому процесі. Ця діяльність є багатогранною та має бути спрямованою на:

- швидке та повне розкриття злочинів, установлення осіб, винуватих у їх учиненні, забезпечення правильного застосування законодавства про кримінальну відповідальність;

- правильну кваліфікацію вчиненого злочину та призначення відповідного покарання за нього;

- виконання призначеного судом покарання. [2, с.33]

Як правило одним із засобів подолання злочинності є попередження рецидиву злочинів. Як правило, протистояння рецидиву здійснюється по трьом напрямкам:

- 1) підвищення ефективності призначення та виконання покарань;

- 2) сприяння процесу ресоціалізації осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі;

- 3) організація належного соціального контролю за особами, схильними до повторних злочинів. [3, 46]

Одним із способів подолати рецидив, а отже й підвищити ефективність призначення та виконання покарань можна вважати інформацію та рекомендації,

які надаються працівниками пробації, судовій владі для сприяння їм у прийнятті обґрунтованого і справедливого рішення.[4]

У ЗУ «Про пробацію» з урахуванням міжнародного та європейського досвіду пробації, зокрема рекомендації №СМ/(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи та Правила Ради Європи про пробацію термін пробація визначено так: «пробація - система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого» Янчук О.Б зазначає: «Прийняття Закону України «Про пробацію» – це перший результат на шляху до впровадження європейської моделі роботи з правопорушниками» [5, с.4].

Пробація до процесу виконання в суспільстві покарання і заходів, передбачених законом і призначених правопорушникові. Вона включає широке коло дій та заходів виховного впливу, таких як нагляд, контроль і надання допомоги, метою яких є залучення засудженого до громадського життя, а також забезпечення безпеки суспільства. [6, с.49]

Метою пробації є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності. [7]

Ще до запровадження інституту пробації та її вплив на подолання злочинності, Янчук О.Б. стверджував: «Ключовою відмінністю майбутньої пробації від існуючої в Україні системи виконання покарань, альтернативних позбавленню волі, є її соціальний складник, що включає заходи соціальної реабілітації засуджених, соціальної допомоги, ресоціалізації, заходи соціальної підтримки й контролю, які мають вирішити завдання попередження повторного вчинення нових злочинів».

У Рекомендації №R (92) 16, прийнятій 19 жовтня 1992 року Комітетом міністрів Ради Європи зазначається, що Комітет Міністрів враховуючи важливість встановлення загальних принципів кримінальної політики серед держав - членів Ради Європи, відзначив значний розвиток використання санкцій і заходів, виконання яких не пов'язане з позбавленням волі.

Головна ідея застосування санкцій та заходів полягає в тому, що вони дозволяють залишити правопорушників у громаді, а не ізолювати від неї, надаючи кращу можливість особі реінтегруватися до соціального життя, що є більш ефективним, ніж після перебування особи у місцях позбавлення волі.

Заходи виховного впливу на правопорушника безумовно мають бути спрямовані на виправлення і відмову від вчинення злочину, а тому і вони мають бути конструктивними, логічними і відповідати призначеному покаранню або мірі кримінально правового характеру.

Сьогодні світова спільнота, зокрема і Європейський Союз, розглядають пробацію не як альтернативу тюремному ув'язненню, а як заходи кримінально-правового реагування, що мають застосовуватись найперше. До позбавлення волі вдаються лише в крайніх випадках, коли це відповідає інтересам безпеки потерпілого та суспільства або ресоціалізації правопорушника.

Запровадження в Україні пробації надасть змогу кардинально змінити напрями роботи з правопорушниками ще на етапі обвинувачення. Відповідно до положень Закону України «Про пробацію» орган пробації на запит суду подає досудову доповідь, що містить результати незалежного соціального дослідження обвинуваченого. Свою чергу обвинувачений може і не потрапити до місць позбавлення волі вважаючи пробацію шансом на справедливість.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, к.ю.н, доц. Оболенцев В.Ф

Список використаних джерел:

1. В.М Трубникова, В.П Філонова й А.І Флорова. Кримінальн-виконавче право: підручник Донецьк: ДИВД України, 1999 -640с.

2.Кревсун О. М.,Боротьба зі злочинністю–пріоритетна складова загальнодержавної політики України, ISSN 2523-4552. Вісник Пенітенціарної служби асоціації України. 2017-37с.

3.Курс кримінології: Особлива частина: Підручник: У 2 kh. / К 2 М.В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; За заг. ред. О. М.Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 480 с

4.Богатирьова О.І Пробація як перспективний напрям політики держави в сфері боротьби зі злочинністю. [Електронний ресурс]. <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/bohatyryova.pdf>

5. Янчук О.Б. Сучасний стан та пріоритетні завдання реформування кримінально-виконавчої інспекції України в службу пробації. 2014 - 16с. О.Б. Янчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kvs.gov.ua/zmi/SuchasnyyStanPytannya08082014.pdf>

6.Основи професійної діяльності персоналу органу пробації. Навчальний посібник для персоналу органу пробації Електронний ресурс – Режим досту. За загальною редакцією Джеймса Седхема , майкла Октігана. 2017-с.243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://i-rc.org.ua/files/posibnyk-probaciya.pdf>

7. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/160-19>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОБІНГУ

Кагановська Тетяна Євгеніївна,
декан юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України

Проблема мобінгу в сучасному трудовому колективі сьогодні є вкрай небезпечним явищем. Через неї продукується зайва агресія, егоцентризм, ненависть, соціальне відторгнення або відсторонення. Проте жодного документа, який би хоч якось напряду вирішував питання появи мобінгу, в Україні досі немає.

Отже, так склалося, що для більшості людей найважливішою інституцією в житті є місце праці, а на думку експертів, чи не кожен п'ятий працевлаштований українець стикається з «мобінгом» (від англ. mob – натовп, to

тов – «нападати», «навалюватися натовпом») – психологічним насильством у вигляді цькування співробітника в колективі. Як правило, з метою його подальшого звільнення. У результаті в кращому випадку розтрачені нерви і втрата роботи, в гіршому – загублене здоров'я.

У наш час відомі такі форми мобінгу:

1) вербальна агресія (провокаційні питання; брехливі твердження; твердження, побудовані на оцінці характеру, приватного життя співробітника; сумнівів щодо його професіоналізму та компетентності; емоційні нападки і погрози; недовіра до процитованих ним аргументів; безпідставне звинувачення в чомусь й ін.);

2) вербальна агресія, що супроводжується грубими жестами;

3) постійна дискусія з працівником з метою демонстрації свого посадового статусу та переваги (грубе і гордове переривання підлеглого; вираження незгоди перш, ніж працівник встигне висловити власну думку, викласти точку зору, привести аргумент; сприйняття тільки того, що можна якимось чином використовувати проти працівника; ігнорування об'єктивних та обґрунтованих доказів і т. д.);

4) дії, що виражають неприязне ставлення до особистості (бойкот з боку товаришів по службі; розміщення на робочому місці співробітника різних сторонніх предметів; розвішування анонімних карикатур та ін.);

5) спалахи гніву, що супроводжуються грубими висловлюваннями, принижують особистість працівника, що провокують його на вчинення помилок або на відповідну некоректну поведінку;

6) демонстративна відмова від продовження обговорення проблеми спільно з працівником або в його присутності;

7) спеціальне скорочення термінів виконання працівником доручень або навмисна повільність у прийнятті рішень, що стосуються виконаних ним завдань;

8) умисне неподання працівникові повної і достовірної інформації, необхідної для виконання дорученого завдання;

9) бойкот з боку посадових осіб, що виражається в періодичному припинення видачі працівнику завдань і доручень;

10) безпідставна зміна розміру заробітної плати працівника без роз'яснення причин;

11) переміщення робочого місця з метою морального гноблення співробітника;

12) навмисне поширення неправдивої інформації та чуток про працівника;

13) нелегітимно колегіальний розгляд поведінки працівника;

14) розгляд сфабрикованих скарг і доповідних, які з об'єктивних причин не можуть привести до накладення на працівника дисциплінарного стягнення;

15) дії, спрямовані проти працівника, і кваліфікуються як сексуальне домагання.

Щоб попередити явище мобінгу шляхом нормативного регулювання соціально-трудових відносин, необхідно здійснювати дії, спрямовані на попередження мобінгу:

1) розробляти і затверджувати локальним нормативним актом або включати в чинний колективний договір положення про етику поведінки, які передбачали б заборони:

- на нецивілізовану, неетичну поведінку вищих посадових осіб по відношенню до підлеглих і нижчих посадовим особам;

- умисні дії (підбурювання до них), які можуть образити, принизити людську гідність працівника або підлеглого, завдати йому моральну або психологічну травму;

- сприяння конкурентній боротьбі в просуванні по службі за допомогою застосування різних форм мобінгу;

2) підключати кадрові служби до управління соціальними конфліктами (міжособистісними і міжгруповими) в широкому розумінні цього терміна;

3) створювати умови для того, щоб кожен працівник міг оскаржити дії (бездіяльність) посадових осіб у випадках уявного або дійсно морального переслідування індивідуума або соціальної групи. На практиці питання

існування мобінгу варто розглядати як в адміністративному порядку, так і в порядку розв'язання міжособистісних і міжгрупових конфліктів;

4) вводити в практику контроль за станом соціально-психологічного клімату в структурних підрозділах і організаціях.

Стаття 32 Конституції гарантує невтручання в особисте та сімейне життя особи. Стаття 301 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) передбачає право фізичної особи на особисте життя та його таємницю. Частина 4 ст. 301 ЦК передбачає, що обставини особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду. На наш погляд, у новому Трудовому кодексі України має бути встановлено чітку заборону втручання роботодавця в особисте і сімейне життя працівника. Виключення можуть встановлюватися тільки для випадків розслідування злочинів. Професійно орієнтовані тести, опитування або бесіди представників роботодавця з працівниками не можуть торкатися тем, що стосуються особистого чи сімейного життя. Таким чином одним із найважливіших прав працівників, які забезпечують людині комфортне виробниче середовище є право працівника на конфіденційність. Згідно з ч. 2 ст. 32 Конституції не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. До конфіденційної інформації, зокрема, належать свідчення про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані). Збір конфіденційної інформації про особу працівника може здійснюватися виключно на підставі та в порядку, визначеному законом, і стосуватися тільки професійних даних про працівника. Таке твердження ґрунтується на вимогах ч. 1 ст. 32 Конституції, яка є генеральною нормою, що визначає безумовну недоторканність особистого і сімейного життя особи. Якщо ж йдеться про втручання у цю сферу, то його межі має визначати закон.

Невипадкове й сусідство норми Конституції про невтручання в особисте і сімейне життя особи та норм про інформацію щодо особи.

Інша, не менш важлива проблема безумовності *права працівників на захист своєї гідності під час роботи (тут і далі курсив наш – Т.К.)*. Це право працівника випливає з норми ч. 1 ст. 28 Конституції про забезпечення поваги до гідності особи. Гідність – це сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості. Синонімом слова «гідність» є слово «достоїнство». Достоїнство – це повага до себе. Працівник має право на повагу до його гідності, а роботодавець зобов'язаний ставитися до людини як найвищої соціальної цінності суспільства. Йдеться в основному про запобігання проявам психологічної залежності або насильства щодо працівників. Цивільне законодавство не повною мірою відображає важливість особистих немайнових благ особи у трудових відносинах, хоча в ч. 2 ст. 201 ЦК й визнає, що честь і гідність особи є найвищою соціальною цінністю. Цивільне законодавство не може повною мірою відобразити особливості системи соціальних зв'язків, що виникають під час трудової діяльності особи. Уявляється, що *моральним переслідуванням працівників на робочому місці можна деякою мірою запобігти*, якщо передбачити в законі хоча б їх орієнтовний перелік. Такий перелік викладено в доповіді МОП "Violence au travail" (Женева, 1999): насміхання над новачками, знущальні випробовування, чіпляння, несправедливість (*brimades*), глузлення, знущання, утиски (*harcèlement*), гноблення, мобінг і сексуальні домагання тощо. Вирішення означених проблем за допомогою засобів юридичної відповідальності можливе тільки за умови, коли трудове законодавство України закріпить *основні засади психологічної недоторканності працівника* як безумовної складової безпечного і комфортного виробничого середовища, а поки що чинне трудове законодавство (зокрема, КЗпП України) не містить загальної для всіх категорій працівників норми, яка б дозволяла працівнику у випадку необхідності захистити свою професійну честь та гідність.

Соціальна дійсність сьогодні є такою, що для зміни норм і правил українського законодавства необхідний значний проміжок часу. У зв'язку з цим

об'єктивно необхідний пошук іншого шляху вирішення проблеми попередження мобінгу. Тут мова може йти про заходи комплексного характеру:

1. Внесення в чинний колективний договір положення про етику поведінки, яке передбачало б заборони (тут і далі виділення наше – Т.К.) на нецивілізовану, хамську поведінку вищих посадових осіб по відношенню до підлеглих і нижчих посадових осіб; на умисні дії і підбурювання до таких дій, які можуть образити, принизити людську гідність працівника або підлеглого, а також завдати працівнику моральної або психологічної травми; на сприяння конкурентній боротьбі в просуванні по службі за допомогою застосування різних форм мобінгу; правила щодо дострокової ротації осіб, що вчиняють, допускають і не присікають мобінг; обліку атестаційною комісією участі (неучасті) працівника в моральному переслідуванні когось, якщо в період між попередньою і проведеною атестацією були зафіксовані випадки мобінгу; матеріального заохочення осіб за створення в структурному підрозділі стабільних і благородних відносин.

2. Зміна суті діяльності кадрових служб, до функціональних обов'язків яких має бути включено управління соціальними конфліктами (міжособистісними і міжгруповими) в широкому розумінні цього терміна.

3. Створення необхідних умов для можливості кожного з працівників оскаржити дії (бездіяльність) посадових осіб у випадках уявного або дійсного морального переслідування індивідуума або соціальної групи. На практиці питання існування мобінгу повинне розглядатися як в адміністративному порядку, так і в порядку дозволу міжособистісних і міжгрупових конфліктів.

4. Введення в практику контролю за станом соціально-психологічного клімату в структурних підрозділах і організації в цілому.

5. Здійснення пропаганди гуманізації соціально-трудових відносин та заохочення професійних груп, в яких благородні відносини сприяють вирішенню статутних завдань і місії організації.

Крім того, депутатами Верховної Ради України зареєстровано законопроект № 7005 від 25.07.2017 року «Про внесення змін до деяких Законів

України (щодо запобігання мобінгу)», яким пропонується імплементувати Європейське законодавство та ввести до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про зайнятість населення» та Кримінального кодексу України поняття мобінг, врегулювати на законодавчому рівні права та гарантії для працівників, які постраждали від його проявів на робочому місці, а також передбачити кримінальну відповідальність за систематичне застосування елементів мобінгу наслідком якого є звільнення працівника [1]. Проте, підтримуючи в цілому ідею авторів законопроекту, зокрема Комітет з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення наголошує на необхідності узгодження його окремих положень з низкою чинних законів та кодексів та доопрацювання з урахуванням вимог нормопроєктувальної техніки [2].

Отже, у вирішенні питання врегулювання і подолання мобінгу, у вітчизняному законодавстві варто якнайшвидше зафіксувати норми, які дозволять захистити працівника на робочому місці від відкритої агресії, адже, по суті, це є ознакою наявного соціального конфлікту. Усунення *психологічного тиску на робочому місці з боку роботодавця та конкуруючих між собою співробітників дозволить покращити організаційні засади роботи установи, забезпечить гідні умови праці, позитивну атмосферу в робочому колективі, що в кінцевому результаті, без сумніву, позначиться на показниках продуктивності самої праці».*

Список використаних джерел:

1. За психологічне насилля на роботі пропонують ввести кримінальну відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://loyer.com.ua/uk/za-psihologichne-nasillya-na-roboti-proponuyut-vvesti-kriminalnu-vidpovidalnist>.

2. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо запобігання мобінгу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62371.

НОВЕ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО ГУМАНІЗАЦІЇ ПОРЯДКУ І УМОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Калашников Кирило Юрійович,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного
факультету Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
E-mail: kirill.y.kalashnikov@gmail.com/

Ключові слова: *покарання у виді позбавлення волі, прогресивні положення, лікарська таємниця, заборонені предмети, адміністрація колонії, реформа пенітенціарної системи, структурні підрозділи.*

Законодавець за останній час проводить політику, направлену на дотримання права людини шляхом створення умов поводження та утримання у відповідності до міжнародних стандартів. Зміни до Кримінального кодексу України передбачають гуманізацію кримінального законодавства у тих випадках, коли держава застосовує необґрунтовано жорстокі покарання, розширення можливості застосовувати альтернативні позбавленню волі покарання. Дуже часто покарання у виді позбавлення волі застосовується до особи, яка не заслуговує такого тяжкого покарання лише тому, що законодавець не передбачив іншого покарання. Зміни до Кримінально-виконавчого кодексу мають на меті виправити ті недоліки законодавства, що призводять до порушення прав людини в пенітенціарній системі, та про які зазначається у звітах міжнародних організацій та вітчизняних правозахисних організацій. Чинний Кримінально-виконавчий кодекс України був прийнятий в 2003 році й набув чинності 1 січня 2004 року. Він містить ряд нових і прогресивних положень, однак у той же час в ньому залишилося багато норм, характерних для Виправно-трудоного кодексу України, на зміну якого він прийшов, і таких, що не відповідають реаліям сьогодення.

Законом України "Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (щодо гуманізації порядку і умов виконання покарань)" від 06.09.2016 р. [1], приводиться до єдиного термінологічного стилю положення щодо підстав переведення засуджених до дільниць посиленого контролю. Тепер у дільниці посиленого контролю можуть триматися лише засуджені, які систематично (два та більше разів) вчиняють злісні порушення установленого порядку відбування

покарання, що загрожують безпеці персоналу, засуджених або інших осіб. У виправних колоніях для тримання засуджених жінок дільниця посиленого контролю не створюється.

Уточнене питання стосовно громадського контролю. «Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюють спостережні комісії, які діють на підставі цього Кодексу та Положення про спостережні комісії, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а у виховних колоніях - піклувальними радами. У випадках, встановлених цим Кодексом та законами України, громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання". Раніше не було зрозуміло, який орган здійснює громадський контроль у виховних колоніях.

Щодо питання примусового годування засуджених, встановлено, що воно може бути застосовано лише на підставі рішення суду, прийнятого за висновком лікаря, що засудженому загрожує розлад здоров'я стійкого характеру та існує очевидна загроза його життю. Особа, яка відмовилася від прийняття їжі, з моменту встановлення цього факту має перебувати під постійним наглядом лікаря. При підготовці висновку лікар, зважаючи на стан здоров'я засудженого, визначає вид примусового годування.

За розголошення лікарської таємниці медичні працівники та інші особи установи виконання покарань, яким у зв'язку з виконанням професійних обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя засудженого до позбавлення волі, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом.

Передбачаються також додаткові гарантії захисту прав засуджених жінок. Засудженим до позбавлення волі жінкам гарантується право не надавати інформацію та не проходити огляд у зв'язку з історією її репродуктивного здоров'я. За вимогою жінки їй має бути забезпечено проведення медичного огляду (обстеження) лікарем-жінкою. Під час медичного огляду може бути

присутнім лише медичний персонал, крім випадків, коли лікар вважає, що існують виняткові обставини, або коли лікар просить працівників установи виконання покарань бути присутніми з міркувань безпеки, або коли засуджена особа просить про це.

Законом України *"Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (щодо удосконалення порядку застосування до засуджених заходів заохочення і стягнення)"* від 06.09.2016 р. [2], істотно змінені існуючі процедури. Розширено перелік заходів заохочення, що можуть застосовуватись до засуджених, що забезпечить їх реальний вплив на поведінку засуджених: текст ст. 130 КВК викладений в такій редакції: "1. За виконання покладених обов'язків та додержання правил поведінки, встановлених цим Кодексом та правилами внутрішнього розпорядку колонії, дотримання правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можуть застосовуватися такі заходи заохочення: подяка; дострокове зняття раніше накладеного стягнення; нагородження похвальною грамотою; присвоєння почесного звання "кращий за поведінкою", "активний учасник самодіяльності" тощо; виплата грошової премії; нагородження подарунком; переведення на поліпшені умови тримання; надання дозволу для виїзду за межі колонії з метою відвідування рідних до семи діб засудженим, які тримаються у дільницях соціальної реабілітації виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та середнього рівня безпеки; надання додаткового короткострокового або тривалого побачення; дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби в сумі до п'ятдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати; збільшення тривалості прогулянки засудженим, які тримаються в дільницях посиленого контролю колоній і приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, до двох годин".

Ст. 131 КВК України доповнено новим положенням, яке має на меті запровадити прозорість у застосуванні до засуджених заохочень та впорядкування цієї процедури. «1. Застосування заходів заохочення має на меті

здійснення виховного впливу на осіб, до яких ці заходи застосовуються на основі об'єктивної оцінки додержання ними правил поведінки, встановлених цим Кодексом та правилами внутрішнього розпорядку колонії, а також дотримання правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці. 8.

Адміністрація колонії зобов'язана щоквартально проводити оцінювання поведінки особи, додержання нею правил поведінки, встановлених цим Кодексом та правилами внутрішнього розпорядку колонії, а також дотримання правил трудового розпорядку та вимог безпеки праці та приймати вмотивоване рішення про доцільність або недоцільність застосування до особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, заходів заохочення. Прийняте рішення відображається в індивідуальній програмі соціально-виховної роботи та доводиться до відома особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, під підпис».

«9. Інформація про осіб, до яких застосовано заохочення, з метою виховного впливу на інших засуджених, за згодою засудженого, може поширюватися через місцеву стінгазету, радіо, на зібраннях засуджених, доводитися до відома родичів».

У КВК введена нова стаття 131-1: «Поняття дисциплінарного проступку», під яким розуміється проступок особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, є протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на встановлений порядок у сфері виконання покарань, вчинене цією особою. Персонал установи виконання покарань зобов'язаний довести наявність у діях чи бездіяльності особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, усіх ознак дисциплінарного проступку. Відсутність таких ознак виключає застосування до особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, заходів стягнення».

Також введена нова стаття 131-2: «Обставини, що виключають дисциплінарну відповідальність», до яких відносяться випадки, коли особа діяла у стані крайньої необхідності, під дією психологічного або фізичного примусу, виконувала наказ або розпорядження».

Так як і стосовно заходів заохочення, так із нових позицій у ст. 132 КВК переглянуті заходи стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі. «1. За невиконання покладених обов'язків та порушення встановлених заборон до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можуть застосовуватися такі заходи стягнення: попередження; догана; сувора догана; грошовий штраф до двох мінімальних розмірів заробітної плати; скасування поліпшених умов тримання; поміщення засуджених чоловіків, які тримаються у виправних колоніях, у дисциплінарний ізолятор з виведенням або без виведення на роботу чи навчання на строк до чотирнадцяти діб, а засуджених жінок - до десяти діб; поміщення засуджених, які тримаються в приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки, у карцер без виведення на роботу на строк до чотирнадцяти діб; переведення засуджених, які тримаються у виправних колоніях, крім засуджених, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, до приміщення камерного типу (одиначної камери) на строк до трьох місяців. Уточнене поняття «попередження» - «це письмове застереження про притягнення до дисциплінарної відповідальності певного виду у разі повторного порушення».

«Вагітні жінки, жінки, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, інваліди першої групи в дисциплінарний ізолятор, карцер, приміщення камерного типу (одиначну камеру) не поміщаються».

Передбачена нова редакція ст. 133 КВК України «Злісне порушення встановленого порядку відбування покарання»: злісним порушенням установленого порядку відбування покарання є вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів; виготовлення, зберігання, придбання, розповсюдження інших заборонених предметів, участь у настільних азартних та інших іграх з метою здобуття матеріальної чи іншої вигоди; вчинення дрібного хуліганства; систематичне ухилення від лікування захворювань, що становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, хоча ми не можемо погодитися з деякими положеннями цієї норми.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07.09.2016 р. [3], зрештою поставлено крапку щодо необхідності оплати засудженими харчування в період відбування покарання. Ст. 121 КВК України викладена у такій редакції: «Особи, які відбувають покарання у виправних колоніях, відшкодовують витрати на їх утримання, крім вартості харчування, взуття, одягу, білизни, спецхарчування та спецодягу. Порядок відшкодування вартості витрат на утримання засуджених у виправних колоніях встановлюється Кабінетом Міністрів України. Відшкодування засудженими витрат, встановлених частиною першою цієї статті, що належить до власних надходжень виправних колоній, здійснюється після відрахування податку на доходи фізичних осіб і аліментів. Відрахування за виконавчими листами та іншими виконавчими документами здійснюється у порядку, встановленому законом».

Вирішені дуже важливі питання соціального забезпечення засуджених. Мова йде про загальнообов'язкове державне соціальне страхування і пенсійне забезпечення засуджених до позбавлення волі (ст. 122 КВК України). Тепер засуджені до позбавлення волі, залучені до суспільно корисної оплачуваної праці за строковим трудовим договором, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Засуджені мають право на загальних підставах на призначення та отримання пенсії за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника та в інших випадках, передбачених законодавством про пенсійне забезпечення. Пенсії засудженим за наявності відповідного права призначаються територіальними органами Пенсійного фонду України за місцем відбування покарання. Особа, яка під час відбування покарання набула право на пенсію, надає адміністрації виправного закладу клопотання про забезпечення необхідних умов для призначення їй пенсії за місцезнаходженням цього виправного закладу, у тому числі щодо виклику представників Пенсійного фонду України з метою подання у встановленому порядку необхідних документів безпосередньо особою, яка відбуває покарання, або представником

особи, яка відбуває покарання, за нотаріальним дорученням. Адміністрація виправного закладу не більш як протягом 30 днів з дня реєстрації клопотання забезпечує зустріч засудженого з представником Пенсійного фонду України та всебічно сприяє належному оформленню і поданню ним відповідних документів або забезпечує умови для оформлення і подання необхідних документів через представника особи, яка відбуває покарання. Виплата особам, засудженим до позбавлення волі, призначених пенсій здійснюється територіальними органами Пенсійного фонду України на рахунок установи за місцем відбування покарання. Із пенсій засуджених до позбавлення волі відшкодовуються витрати на їх утримання в установах виконання покарань в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. При цьому не менш як п'ятдесят відсотків пенсії зараховується установою за місцем відбування покарання на особовий рахунок засудженого.

Законом України *"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення доступу до правосуддя осіб, які утримуються в установах попереднього ув'язнення та виконання покарань"* від 07.09.2016 р. [4]. уточнено, що справи про оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установ виконання покарань, а також установ попереднього ув'язнення; про застосування заходу стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери); про зміну обов'язків, покладених на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням; інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку, розглядаються районними судами, в межах територіальної юрисдикції яких засуджений відбуває покарання і розгляд справ в таких випадках повинен здійснюватись в порядку адміністративного судочинства. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи попереднього ув'язнення здійснюється в порядку, встановленому для п. 13-1 частини першої ст. 537 КПКУ. Раніше ці питання вирішувалися судом, який ухвалив вирок.

Плануються й інші зрушення діючого законодавства. Але хотілося, перш за все, звернути увагу на серйозну і прозоу реформу пенітенціарної реформи, яку проводить Мінюст України. У 2017 р. уряд України оголосив про початок реформи в пенітенціарній сфері. 18 травня 2016 р. оголошено про ліквідацію Державної пенітенціарної служби України, структурні підрозділи були переведені в Міністерство юстиції. Як підкреслює керівний пенітенціарної системи, заступник міністра юстиції Денис Чернишов, «ми витратили дуже багато часу на поставку діагнозу, в якому стані знаходиться система і що для його поліпшення потрібно. Від Радянського Союзу ми далеко не поїхали як в матеріально-побутовому стані, так і з точки зору правових актів. Вся пенітенціарна система потребує змін. Одним з кроків є зміна правової бази. Минулого тижня винесли на розгляд Верховної Ради законопроект № 7337 «Про пенітенціарній системі». Такого закону ще не було. Нарешті визначимо мету пенітенціарної системи і відійдемо від тієї каральної системи, яка була в Союзі. Мета і місія пенітенціарної системи - ресоціалізація осіб, що вступили в конфлікт з законом. Ми тільки почали роботу над змінами. Щоб це було відчутно, повинні пройти роки. За висновком Генеральної прокуратури і Європейського комітету протидії тортурам, існує необхідність перебудови всіх будівель в пенітенціарній системі, оскільки вони не відповідають жодним нормам. Україна ратифікувала міжнародні договори: кількість метрів на одного ув'язненого, доступність денного світла, питання гігієни та медичного обслуговування, харчування, занять спортом. Вдалося фактично вдвічі збільшити фінансування системи з наступного року. Зрозуміло, що нинішній стан економіки України не дозволяє зробити реформу дуже швидко, але повинні це почати. На перебудову потрібно витратити не один десяток років. Перш за все ми повинні забезпечити пенітенціарну систему якісним персоналом. Для цього потрібна гідна зарплата, хороша підготовка, постійна перекваліфікація, підвищення рівня. Коли ми зробимо на вагах рівновага - той ризик, який в нашій роботі, психологічне навантаження повинні відповідно оплачуватися, - то мінімізуємо і корупцію, і можливість за гроші поліпшити умови ув'язнення.

Людина буде вирішувати, чи йти йому на цей злочин. В цьому році ми провели масовану кампанію по боротьбі з такими злочинами - зараз розглядаємо залучення до відповідальності близько 100 працівників системи. Це призвело до того, що співробітники системи почали дуже серйозно до цього ставитися. Лобіюємо винесення на друге читання і прийняття законопроекту №2033-а. Він стосується осіб, які вже відбувають покарання і стосовно яких може бути переглянуто рішення суду [5].

Будемо сподіватися що почата реформа вирішить усі завдання і доб'ється поставленої мети.

Науковий керівник – Трубников В.М., професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор.

Список використаних джерел:

1. Закон України " Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо гуманізації порядку та умов виконання покарань" // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1488-19>.

2. Закон України " Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо вдосконалення порядку застосування до засуджених заходів заохочення і стягнення" //Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1487-19>.

3. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених" // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1492-19>.

4. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення доступу до правосуддя осіб, які утримуються в установах попереднього ув'язнення та виконання покарань" // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1491-19>.

5. Денис Чернишов про нові СІЗО і боротьбі з тортурами ув'язнених/Режим доступу: <https://politeka.net/politeka-onlajn/560655-denis-chernyshov-o-novyh-sizo-i-borbe-s-pytkami-zaklyuchennyh/>.

РОЛЬ КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Калібаба Захар Олегович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

Ключові слова: громадяни, захист, консульська установа, права людини, фізичні особи.

Консульські відносини між державами є давнім видом міжнародних правовідносин і, відповідно, інституцією із захисту прав людини. Їх становлення й розвиток були пов'язані, перш за все, з міжнародною торгівлею і торговим мореплавством. Призначені державами консули повинні були надавати допомогу й сприяти вітчизняним купцям на території іноземної держави. З плином часу питання, що входили до компетенції консулів, їхні функції набували більш багатогранного характеру [1, с. 284]. У наш час консульські установи покликані сприяти розвитку широкого кола питань. Підтвердженням цього є положення, що містяться у Консульському статуті України від 2 квітня 1994 р., в якому зазначається, що «консульські установи України захищають за кордоном права й інтереси України, юридичних осіб та громадян України. Консульські установи сприяють розвитку дружніх відносин України з іншими державами, розширенню економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних, культурних, спортивних зв'язків і туризму. Консульські установи сприяють вихідцям з України та їхнім нащадкам у підтримці контактів з Україною» (ст. 1). [2].

Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. серед функцій консульських установ передбачає низку положень, що стосуються прав фізичних осіб, зокрема: надання допомоги та сприяння громадянам (фізичним і юридичним особам) акредитуючої держави; видача паспортів і проїзних документів громадянам акредитуючої держави й видача відповідних документів особам, які бажають поїхати до акредитуючої держави; виконання нотаріальних дій і функцій органів реєстрації актів цивільного стану; охорона в рамках, встановлених законами і правилами держави перебування, інтересів неповнолітніх та інших осіб, що не володіють повною дієздатністю, які є громадянами акредитуючої держави, особливо коли потрібно встановлення над

такими особами будь-якої опіки чи піклування; захист громадян своєї держави в судах держави перебування та інших органах; охорона інтересів громадян (фізичних і юридичних осіб) акредитуючої держави у разі спадкоємства «*mortis causa*» на території держави перебування відповідно до законів і правила держави перебування (ст. 5) тощо [3].

Перебуваючи за межами своєї держави, фізичні особи мають право скористатися допомогою консульської установи на свій розсуд. Інформація щодо можливості надання такої допомоги повинна бути доведена до відома громадян, які виїждять за кордон, національними органами. В Україні такими повноваженнями наділений Департамент консульської служби МЗС України (структурний підрозділ Міністерства закордонних справ України, утворений для виконання завдань та пов'язаної з цим координації роботи Міністерства у сфері захисту прав та інтересів громадян України за кордоном), пріоритетним напрямом роботи якого є консульське забезпечення захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб України за кордоном. Практична реалізація консульського захисту прав і законних інтересів громадян України за кордоном полягає у наступному: виявлення випадків порушення прав та законних інтересів юридичних і фізичних осіб України за кордоном та, в разі підтвердження таких фактів, вжиття заходів для відновлення таких прав і інтересів через застосування правових механізмів, передбачених законодавством іноземної держави, двосторонніми та багатосторонніми договорами, учасниками яких є Україна та іноземна країна, міжнародними юридичними прецедентами та звичаями; недопущення будь-якої дискримінації фізичних та юридичних осіб України за кордоном у порівнянні з громадянами країни перебування; надання сприяння, консультативної та методологічної допомоги фізичним та юридичним особам України за кордоном в одержанні інформації щодо особливостей законодавства іншої країни, у реалізації права наших співвітчизників на звернення до компетентних органів країни перебування; вжиття заходів, у випадках затримання або арешту громадян України, з метою забезпечення неупередженого розгляду їх справ компетентними та судовими органами країни

перебування, надання необхідної консультативної допомоги, моніторингу судових слухань, перевірки умов тримання громадян України у місцях позбавлення волі та наявності у них скарг на умови тримання, можливості користування належним кваліфікованим правовим захистом тощо; вжиття заходів, у межах компетенції, для встановлення місцезнаходження фізичних осіб України за кордоном; співпраця з міжнародними і громадськими організаціями та благодійними фондами з метою вирішення питання повернення в Україну наших співвітчизників, які потрапили в скрутне становище за кордоном; поширення інформації, що спрямована на підвищення рівня знань про міграційне та трудове законодавство конкретної іноземної держави, дій у типових проблемних ситуаціях. В означених ситуаціях громадянам України рекомендується звертатися із письмовою заявою на поштову або електронну адресу дипломатичного представництва чи консульської установи України у відповідній іноземній країні [4].

Враховуючи вищезначене доходимо висновку, що консульські установи є невід'ємною складовою механізму захисту прав і свобод людини. Громадяни держави, знаходячись за межами своєї держави не залишаються наодинці зі своїми проблемами, а мають можливість отримати кваліфіковану допомогу. Відповідні національні установи повинні доводити до відома осіб, які виїждять за кордон, про можливість надання консульської допомоги.

Науковий керівник: Сироїд Т.Л., д.ю.н, професор

Список використаних джерел:

1. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с.
2. Консульський статут України URL:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/127/94>.
3. Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р.
[URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_047/page](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_047/page).
4. МЗС України . Консульський захист громадян
URL:<http://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/cons>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКСПЛУАТАЦІЮ ДІТЕЙ

Кармазинський Віталій Олександрович,
слухач магістратури факультету №1,
Харківського національного університету імені
В.Н. Каразіна
e-mail: karmazinsky@gmail.com

***Ключові слова:** експлуатація дітей, істотна шкода, істотна шкода здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини, кримінально-правова охорона праці дітей*

Дитяча праця є поширеним у багатьох країнах соціально-економічним явищем. Водночас, якщо у розвинутих країнах праця дитини виступає як засіб виховання, прищеплення навичок самостійності, то у країнах зі складною економічною ситуацією праця дитини є вимушеним явищем, яке наносить непоправну шкоду духовному, інтелектуальному та фізичному розвитку дитини, продукуючи в майбутньому неповноцінного, певною мірою обмеженого громадянина. На сьогодні міжнародна спільнота, усвідомлюючи ризики відповідних тенденцій, з метою недопущення поширення незаконного використання праці дітей створила низку організацій для протидії незаконного використання дитячій праці, серед яких, зокрема слід виділити Дитячий фонд Організації Об'єднаних націй (ЮНІСЕФ), Міжнародну організацію праці (МОП), Всесвітній банк, інші правозахисні організації та групи.

Ключовим моментом у кримінально-правовому регулюванні праці дітей в нашій державі стало прийняття у 2001 р. Кримінального кодексу України (далі – КК України), де у ст. 150 законодавець криміналізував діяння, пов'язані з експлуатацією дітей, шляхом використання їх праці з метою отримання прибутку. У той же час у 2011 р. до цієї статті були внесені зміни, згідно з якими із положень ч. 1 ст. 150 КК України мету отримання прибутку було виключено, чим розширено обсяг відповідного злочинного діяння.

Водночас розглядувана стаття у ч. 2 містить кваліфікуючі ознаки, а саме, вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 150 КК України, щодо кількох дітей або

спричинення ними істотної шкоди для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, або їх поєднання з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві; а в ч. 3, що була введена у 2011 р., – особливо кваліфікуючу ознаку – вчинення злочину організованою групою. У діях, поєднаних із указаними обставинами, законодавець вбачає більший ступінь суспільної небезпеки та, відповідно, посилює відповідальність за їх вчинення.

При застосуванні цієї норми на практиці виникає низка питань щодо трактування понять «експлуатація дитини» та «істотна шкода здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини».

Тлумачення визначення поняття «експлуатація дитини» можна знайти у судових рішеннях, винесених за розглядуваною статтею. Так, при вирішенні питання про винність особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 150 КК України, Дергачівський районний суд Харківської області у вироку від 10 квітня 2017 р. вказує, що у контексті ст. 150 КК України під експлуатацією слід розуміти використання праці дитини, яке суперечить приписам Кодексу законів про працю України, а саме: а) використання приватною особою праці особи, якій не виповнилось 16 років; б) використання приватною особою праці особи, якій виповнилось 15 років, без згоди батьків. З огляду на це суд у своєму рішенні неодноразово вказує на бланкетність диспозиції ст. 150 КК України, тобто фактичне вчинення злочину ст. 150 КК України органічно поєднане із положеннями трудового законодавства щодо праці неповнолітнього [1]. Вінницький міський суд Вінницької області у вироку від 1 жовтня 2014 р. надає казуальне тлумачення поняття експлуатації дитини, під яким він розуміє привласнення не будь-яких матеріальних результатів (продуктів) її праці (доходу у вигляді матеріальних благ), а лише прибутку як різниці між доходами і виробничими витратами. Проте, якщо особа не несе виробничих витрат у зв'язку з використанням праці дитини, отримані нею доходи і є фактичним прибутком [2].

Разом із тим у науковій літературі наводяться дещо відмінні поняття експлуатації дітей, що вказує на відсутність єдності серед науковців та практиків

у трактуванні на перший погляд досить простого поняття. Так, зокрема, О.О. Оропай оперує терміном «трудова експлуатація дітей», в який вкладає зміст суспільно небезпечного, протиправного, винного діяння, яке полягає у використанні праці дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом введення їх в оману, із застосуванням насильства, за допомогою обіцянок чи будь-яких інших дій з метою отримання прибутку чи задоволення інших потреб [3, с. 65].

По-різному тлумачать дослідники і зміст поняття «істотна шкода здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини». Зокрема, одні науковці до істотної шкоди здоров'ю дитини відносять спричинення їй тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження з необережності [4, с. 118], інші ж переконані, що такою шкодою є захворювання дитини на тяжку хворобу або втрата нею імунітету [5, с.284]. Слід погодитись із думкою Д.О. Калмикова, який вказує на недосконалість законодавчої техніки щодо форми опису кваліфікуючих ознак цього злочину, що загалом може негативно вплинути на практичну реалізацію положень ч.2 ст. 150 КК України [6, с. 168; 7, с. 47].

Таким чином, необхідно констатувати той факт, що попри усі позитивні моменти криміналізації експлуатації дитини, тобто надання кримінально-правової охорони праці дітей, законодавець у диспозиції норми ст. 150 КК не надав критеріїв, що чітко визначали б особливості кваліфікації діяння у випадку настання істотної шкоди для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, що зумовлює необхідність у проведенні подальших наукових пошуків із метою оптимізації розглядуваної норми.

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук Євтеєва Дарина Петрівна.

Список використаних джерел:

1. Вирок Дергачівського районного суду Харківської області від 10 квітня 2017 р. (провадження №1-кп/619/41/17). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65910732>.

2. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 1 жовтня 2014 р. (провадження № 1-кп/127/362/14). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40880855>.

3. Оропай О. О. Кримінально-правові засади протидії трудовій експлуатації дітей в Україні. *Судова апеляція*. 2016. № 3 (44). С. 63-68.

4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / Нац. акад. прав. наук України, Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого” ; за заг. ред.: В. Я. Тацій та ін. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина. 1040 с.

5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Ю. В. Александров, П. П. Андрушко, В. І. Антипов та ін. ; за ред. С. С. Яценка. 4-те вид. перероб. та доп. Київ: А.С.К., 2006. 848 с.

6. Калмиков Д. О. Експлуатація дітей, що спричинила істотну шкоду здоров’ю дитини. *Форум права*. 2010. № 3. С. 163–171.

7. Калмиков Д. О. Експлуатація дітей, що спричинила істотну шкоду освітньому рівню дитини. *Адвокат*. № 6(117) 2010. С. 43-48.

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Кириленко Вікторія Віталіївна

студент-магістр 1 курсу юридичного факультету Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна

Класифікації злочинів мають не тільки теоретичне, а і важливе практичне значення. Вони дозволяють розподілити їх на групи і належним чином відобразити в кримінальній статистиці. В науці існують різні класифікації насильницьких злочинів. Існують і різні підстави для цих класифікацій. Так А.Ф. Зелінський пропонує замінити «насильницьку злочинність» на «агресивну злочинність». Це дозволить охопити цим терміном більше коло злочинів, які містяться в різних розділах особливої частини законодавства про кримінальну відповідальність. До цих злочинів він відносить: умисні посягання на життя, здоров’я, честь та гідність; злочини проти національної безпеки, громадського порядку та порядку управління; незаконні дії службових осіб при виконанні ними своїх службових обов’язків; насильницькі статеві злочини; вандалізм [1, с. 172].

С.М. Іншаков, використовуючи таку класифікаційну ознаку як мотивація злочину поділяє насильницькі злочини на два основних види: насильницько-егоїстичні (злочинець отримує задоволення від самого нанесення шкоди потерпілому; корисливо насильницькі (насильство є інструментом для досягнення корисливої мети) [2, с.29].

Ми підтримуємо точку зору про те, що кримінально-правова класифікація злочинів, яка здійснюється на основі родового об'єкта не завжди об'єднує злочини, які мають спільні ознаки і не сприяє ефективній протидії таким видам злочинів і вирішенню завдань, які стоять перед юриспруденцією [3, с.9]. Потрібні класифікації, які здійснюються за комплексними показниками (кримінологічні класифікації). Вони ураховують: спосіб здійснення насильства; особливості мотивів та цілей; небезпечність наслідків злочину; характер, ступінь та інтенсивність вчиненого злочину, характеристика особи винного та потерпілого. Наприклад, В.І. Сімонов та В.Г. Шуміхін поділяють насильницькі злочини на два основних види: злочини, в яких насильство є основною метою їх вчинення (наприклад, нанесення тілесних ушкоджень з мотивів помсти або ревнощів); злочини, яким притаманне інструментальне насильство (корисливо-насильницькі, тероризм, статеві насильницькі злочини тощо) [4, с. 17]. О.В. Наумов надає класифікацію насильницьких злочинів в залежності від комплексного показника, який включає в себе об'єкт злочину та ступінь їх тяжкості: злочини проти особи; злочини проти державної влади; злочини проти громадського порядку та громадської безпеки; злочини проти економіки (які включають корисливо-насильницькі злочини проти власності); злочини проти миру та безпеки людства; злочини проти воєнної служби [5, с.123]. О.Ю. Михайлов при авторській класифікації ураховує особливості суб'єктивної сторони, а саме мета вчинення злочину. Такими злочинами є раціонально-насильницькі (насильство є способом досягнення мети); агресивно-насильницькі (насильство є саме метою злочину) [6, с.11]. Подібну класифікацію надає і М.А. Алексєєва. Дослідниця ураховує співвідношення мотивів та цілей вчинення злочину. На підставі цього виділяються три основних види злочинів з ознаками

наси́льства: 1) злочини, в яких насильство застосовується як засіб досягнення злочинної мети; 2) мотив насильницького злочину сформований міжособистісним конфліктом; 3) мотив та мета злочину є настільки близькими за змістом, що досягаються самим процесом вчинення насильницьких злочинів [7, с.6].

Кожна з вказаних класифікацій мають як теоретичне, так і практичне значення. Але вони страждають певними недоліками, а саме не ураховують саме комплексний показник, який розкриває як внутрішні причини, так і зовнішні обставини вчинення насильницьких злочинів. Перед наданням авторської класифікації наголосимо на наступних тезах: ця класифікація є не стільки кримінально-правовою, а саме кримінологічною; в ній ураховується комплексна підстава, яка включає: об'єкт злочину; спосіб його вчинення, особливості мотивів та характеристика особистості злочинця та особистості потерпілого від злочину; вона стосується злочинів, які вчиняються за допомогою, як фізичного, так і психічного насильства. Ураховуючи вищенаведене автор пропонує класифікувати насильницькі злочини на наступні види:

1. злочини, що посягають на життя, здоров'я особи, її честь, гідність та волю: різні види вбивств умисних, умисні тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості, доведення до самогубства, захоплення чи викрадення людини, різні види погроз тощо;

2. корисливо-насильницькі злочини: грабіж з ознакою насильства, розбій, організація банди, вимагання тощо;

3. злочини з ознаками насильства, які наносять шкоду державній безпеці, громадському порядку та порядку управління: диверсія, терористичний акт, напад на особливо охоронювані державою об'єкти, різноманітні погрози невизначеному колу осіб або суспільству в цілому, хуліганські дії тощо;

4. злочини, якими наноситься фізична чи психічна шкода представникам влади або особам у зв'язку з виконанням останніми своїх обов'язків: замах на життя державного чи громадського діяча; погроза або насильство відносно

працівника органу правопорядку, адвоката, судді, нотаріуса, військовослужбовця тощо;

5. насильницькі діяння, які вчиняються самими представниками влади чи іншими особами при виконанні або у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків: різні види перевищення влади; катування; примушування давати свідчення тощо;

6. насильницькі злочини проти статевої недоторканості та свободи: згвалтування; неприродні статеві зносини; примус до статевих зносин тощо.

Така класифікація дозволяє урахувати потреби суспільства в боротьбі зі злочинністю та має як практичне, так і теоретичне значення. Надана нами класифікація хоча і є штучною але має істотне теоретичне та практичне значення. Так вона дозволяє об'єднати різні за об'єктом злочини, які мають спільні об'єктивні і суб'єктивні ознаки. Це дозволить розробити комплекс заходів протидії таким злочинами як кримінально-правовими, так і кримінологічними засобами. Вона також дозволяє за іншими кримінально-правовими та кримінологічними показниками відобразити такі злочини в кримінальній статистиці і більш якісно відобразити структуру сучасної злочинності взагалі і насильницької зокрема.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент Храмцов Олександр Миколайович.

Список використаних джерел:

1. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: монография – Киев: Юринком Интер, 1999. 240 с.
2. Иншаков С.М. Криминология: практикум. Москва: Юриспруденция, 2001. 304 с.
3. Кудрявцев В.Н., Стручков Н.А. Борьба с умышленными нарушениями должностных, профессиональных и гражданских обязанностей. *Советская юстиция*. 1972. №1. С. 9-12.
4. Симонов В.И., Шумихин В.Г. Квалификация насильственных посягательств на собственность: монография. Москва: Юриспруденция, 2002. 234 с.

5. Наумов А.В. Уголовное право России. Особенная часть: учеб. для вузов – Москва: БЕК, 1997. 543 с.

6. Михайлов О.Ю. Проблема жестокости в криминальной психологии: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва. 1985. 18 с.

7. Алексеева М.А. Личность осуждённого за насильственные преступления и предупреждение специального рецидива: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1986. 18 с.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО СТАТУСА ГОРОДСКОГО ГОЛОВЫ В УКРАИНЕ

Кисель Анна Сергеевна,

студентка III курса экономико-правового факультета
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

***Ключевые слова:** городской голова, правовой статус, полномочия, законопроект, совет*

Сегодня в Украине происходит активный процесс усовершенствования системы местного самоуправления, приближение его национальной модели к международным стандартам. Одно из центральных мест в данной системе занимает городской голова, поскольку он является главным должностным лицом городской территориальной громады как первичного субъекта местного самоуправления.

Актуальность данной темы обусловлена тем, что правовой статус городского головы недостаточно урегулирован Конституцией Украины и действующим законодательством. В связи с этим существенно снижается эффективность его практической деятельности.

Проблемам правового статуса главных должностных лиц в местном самоуправлении посвящены научные труды многих отечественных и зарубежных исследователей, таких как М. Баймуратов, Н. Батанова, В. Волков, Т. Слободяник, Л. Чайка. На диссертационном уровне особенности института городского головы исследовали ученые-правоведы Ю. Ю. Бальций, В. Д. Шаповал.

Институт городского головы был введен в законодательство нашего государства Конституцией Украины от 28 июня 1996 года. В соответствии со ст. 141 Конституции Украины городской голова избирается территориальной громадой на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права. Это лицо возглавляет исполнительный орган совета и председательствует на его заседаниях. Полномочия голов должны определяться законом [1, ст. 141]. В Законе Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 г. указано, что городской голова является самостоятельным элементом системы местного самоуправления (ст. 5) и главным должностным лицом территориальной громады (ст. 12) [2, ст. 5, 12].

Ряд ученых и муниципальных деятелей, как правило, из числа городских голов, ввиду того, что Конституция предусмотрела модель «сильного головы», утверждают, что в Законе Украины «О местном самоуправлении в Украине» не удалось эффективно урегулировать отношения между советом, его исполнительным органом и соответствующим городским головой. В связи с этим ведутся споры о том, кто обладает большими полномочиями – совет или его исполнительный орган во главе с мэром [3].

Среди ученых, исследующих институт городского головы, ведутся активные дискуссии о необходимости принятия специального нормативно-правового акта о статусе городского головы. Так, ученые Ю. Ю. Бальций, В. Д. Волков предлагают принять отдельный закон, в котором закрепить круг полномочий городских голов, порядок осуществления, гарантии деятельности и т.п. Они утверждают, что Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине» является рамочным. В ст.ст. 12, 42, 59 и 79 этого Закона частично определены полномочия и статус мэра, однако в нем закреплены лишь отдельные аспекты деятельности указанных должностных лиц [4, с. 177 – 178].

Противоположной точки зрения придерживается исследователь В. Борденюк. Он утверждает, что урегулирование в отдельном законе правового статуса городских голов повлечет за собой необходимость определения правового статуса других элементов местного самоуправления, в частности

городских советов и их исполнительных органов, в структуру которых интегрирован городской голова. Это, в свою очередь, приведет к «неоправданному дублированию одних и тех же положений в разных законах, что не согласуется с общепринятыми правилами законодательной техники» [5].

По мнению ученого-исследователя В. Д. Шаповала, альтернативой принятию специального закона о статусе городских голов может стать внесение соответствующих изменений и дополнений в Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 года [6, с. 18].

Следует отметить, что ранее на рассмотрение Верховной Рады Украины вносились два законопроекта «О статусе сельского, поселкового, городского головы» от 01.06.2004 г. и от 02.07.2009 г. Первый из отмеченных законопроектов был отозван субъектом права законодательной инициативы, а второй – не включен в повестку дня Верховной Рады Украины на основании соответствующего вывода профильного комитета [7, с. 7].

Таким образом, мы можем утверждать, что, несмотря на некоторые проблемы, связанные с правовым статусом городских голов, этот институт является достаточно эффективным. Мы придерживаемся точки зрения, в соответствии с которой внесение изменений в Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 г. является недостаточным для усовершенствования действующего законодательства. Систематизация полномочий, правовых гарантий деятельности и ответственности городских голов и устранение пробелов в действующем законодательстве представляется возможным только при наличии принятия специального Закона Украины «О правовом статусе сельских, поселковых, городских голов».

Научный руководитель: профессор кафедры конституционного права и правосудия экономико-правового факультета ОНУ имени И. И. Мечникова, доктор юридических наук, профессор Приешкина Ольга Васильевна.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступа:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. –

Название с екрана.

2. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>. – Название с екрана.

3. Борденюк В. Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти [Електронний ресурс] / В. Борденюк // Право України. – 2011. – № 2. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/6118/%C2#chapter>. – Название с екрана.

4. Бальцій Ю. Ю. Деякі проблеми правового статусу сільських, селищних, міських голів [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Бальцій // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – Вип. 21. – С. 177 – 180. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2003_21_34. – Название с екрана.

5. Борденюк В. Правовий статус сільського, селищного, міського голови у контексті законодавчих ініціатив [Електронний ресурс] / В. Борденюк // Право України. – 2011. – № 3. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/6076/%C2#chapter>. – Название с екрана.

6. Шаповал В. Д. Конституційно-правовий статус сільського, селищного, міського голови в Україні [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / В. Д. Шаповал. – Київ: Б.в., 2009. – 20 с.

7. Волков В. Д. Правовий статус мера міста: європейський досвід [Текст] / В. Д. Волков // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2012. – № 2. – С. 3 – 8.

ЩОДО ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНИЙ КОНФЛІКТ»

Кім Катерина Володимирівна

кандидат психологічних наук, доцент
доцент каф. державно-правових дисциплін
ХНУ імені В.Н. Каразіна
e-mail:katerinkim72@gmail.com

Ключові слова: юридичний конфлікт, ознаки юридичного конфлікту.

Питання природи конфліктів, способи розв'язання та шляхи їх попередження були предметом роздумів філософів, соціологів, психологів та правознавців протягом багатьох століть.

Різновидом соціального конфлікту є юридичний конфлікт. Юридичний конфлікт як предмет наукового аналізу став вивчатися з початку 90-х рр. минулого століття.

До розуміння юридичного конфлікту немає однозначного підходу як в закордонній, так і у вітчизняній літературі.

Юридичний конфлікт займає особливе місце в системі конфліктів, що існують у суспільстві. Соціально-економічні, соціально-психологічні, етнічні та інші конфлікти можуть прийняти юридичну форму. Ряд конфліктів поєднують в собі правові та неправові елементи, які в силу своєї рухливості можуть змінити структуру конфлікту. Такого роду конфлікти прийнято називати змішаними. Тенденції їх розвитку можуть бути різними в залежності від впливу факторів і обставин. Так, юридичним може стати конфлікт з приводу правової політики, який спочатку був політичним, юридичну форму також може прийняти етнонаціональний конфлікт і так далі [1, с. 24-25].

На думку академіка В.М. Кудрявцева, юридичним конфліктом слід визнати будь-який конфлікт, в якому спір так чи інакше пов'язаний з правовими відносинами сторін (їх юридично значущими діями або станами) і, отже, суб'єкти або мотивація їх поведінки, або об'єкт конфлікту мають правові ознаки, а конфлікт тягне юридичні наслідки [2, с. 17].

Худойкіна Т. виділяє два значення поняття «юридичний конфлікт» – вузький («чистий» юридичний) та широкий («змішаний», «перехідний»). Вона вважає, що юридичний конфлікт у вузькому значенні слова – це той, який безпосередньо пов'язаний з правовими відносинами сторін («протиборство суб'єктів права з суперечливими правовими інтересами, які виникають в зв'язку зі створенням, реалізацією, застосуванням, зміною або тлумаченням права»). Юридичний конфлікт в широкому значенні слова – це «будь-який соціальний конфлікт, який має хоча б один елемент, що володіє юридичною характеристикою» [3, с. 17].

Н. Свиридюк відзначає, що юридичний конфлікт «здійснюється в межах певної процедури, його логічною основою є досить чітка й переконлива

аргументація, а розв'язання такого конфлікту, як правило, формалізоване і санкціоноване волею держави або принципами і нормами права. Тому юридичний конфлікт у широкому розумінні – це будь-який соціальний конфлікт, що має хоча б один елемент, який характеризується юридичним змістом» [4, с.7].

Фахівці з юридичної конфліктології виділяють невід'ємні ознаки, елементи юридичного конфлікту: суб'єкти (учасники) конфлікту, об'єкт конфлікту; просторові параметри конфлікту; результати конфліктної взаємодії.

Незалежно від того, в якій області виникає конфліктна ситуація, її підсумком обов'язково стає правова форма дозволу. Юридичний конфлікт є найбільш зрілою формою з'ясування соціальних розбіжностей в суспільстві і одночасно найбільш цивілізованою, оскільки заснований на праві і законі.

Список використаних джерел:

1. Іванов В.М., О.В. Іванова Юридична конфліктологія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / В.М. Іванов, О.В. Іванова. – К. : МАУП, 2004. – 224 с.
2. Кудрявцев В.Н. Юридическая конфликтология [Текст] / отв. ред. В.Н. Кудрявцев. – М.: Изд-во ИГиП РАН, 1995. – 316 с.
3. Худойкина Т.В. Юридическая конфликтология в условиях государственно-правовых и общественных преобразований в России: постановка проблемы, теоретические и социологические аспекты. СибЮрВестник, 1998. – № 3. – 10 с.
4. Свиридчук Н.П. Філософсько-правові засади конфліктів у сфері професійної діяльності юриста: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 [Текст] / Н.П. Свиридчук. Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2010. – 17 с.

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ З РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Коваленко Олена Олександрівна,

Харківський національний педагогічний університет ім.
Г.С.Сковороди, професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського та трудового права, доктор юридичних наук,
доцент

e-mail: alena_kovalenk@ukr.net

***Ключові слова:** соціальна держава, трудове право, працівник, роботодавець, відносини у сфері праці, проект Трудового кодексу України.*

Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, закріпила соціальну модель розвитку держави, основним напрямком політики якого має бути, перш за все, забезпечення прав, свобод та інтересів людини. Крім того, Україна проголосила пріоритетним напрямком своєї зовнішньої політики курс на входження в Європейський Союз і прийняла на себе відповідні зобов'язання щодо забезпечення прав людини. Серед цих прав особливе місце займають основоположне право людини - право на працю і похідні від нього права на справедливі і безпечні умови праці, які набувають величезного значення в період ринкових перетворень.

Сьогодні з упевненістю можна стверджувати, що недостатня соціально-правова захищеність широких верств населення, які заробляють собі на життя своєю власною працею, і їх невпевненість в майбутньому збільшують залежність людини праці від держави і спонукають останнім приділити серйозну увагу адекватному змісту проекту Трудового кодексу України.

Таким чином, обрання Україною курсу на побудову демократичної, соціальної і правової держави з ринковою економікою визначає нові підходи до правового регулювання відносин у сфері праці. Зокрема, зміни торкнулися зміщення акцентів у бік звуження публічно-правового регулювання і розширення сфери приватноправового регулювання зазначених правовідносин. В умовах реформування трудового законодавства України, видається актуальним і необхідним дослідження також концептуальних питань про роль трудового права в громадянському суспільстві; про існування та розвиток трудового права в сучасній цивілізованій державі.

Дані питання представляють величезний інтерес для науки трудового права. Слід зазначити, що співвідношення публічно-правових та приватноправових тенденцій регулювання відносин у сфері трудового права є вельми актуальним питанням для дослідження сучасної науки трудового права.

Як відомо, радянське трудове право характеризувалося пануванням публічно-правового регулювання практично в усіх сферах людської діяльності. На сьогоденішньому етапі розвитку України вихідні напрями діяльності держави змінилися. Тепер вже не держава має пріоритет перед людиною, а людина перед державою. Бо Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року в ст.3 визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. І тому, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність. Головним своїм обов'язком держава визнала утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Що означає це принципове положення Конституції України для трудового права як для галузі і науки?

Це положення Конституції України 1996р. знаменує докорінні зміни у напрямках розвитку трудового права, методах його регулювання, зміст яких у сучасних реаліях має проявлятися у похідних від природних прав людини, а відповідно і у можливостях впливати на регулювання відносин у сфері праці. Тому, думається, форма вираження правових приписів проекту Трудового кодексу України, який чекає в Верховній Раді України другого читання, має змінити свою спрямованість. Приписи кодексу мають надавати право самим суб'єктам визначати зміст правовідносин, враховуючи їх природні права і інтереси, які ґрунтуються на принципі соціальної справедливості, юридичної рівності і свободи. Бо норми права, встановлюючи зразок поведінки, впливають на волю і свідомість людини. Саме завдяки цьому і відбувається регулювання поведінки людини, а, значить, і відносин, які при цьому виникають.

Тому, розвиток сучасного трудового права України має відчувати на собі вплив, перш за все, міжнародного трудового права - як системи норм, що встановлюють найбільш прийнятні для соціальних і правових держав зразки правового регулювання відносин у сфері праці, що є досягненнями людської цивілізації і зразком для наслідування. А також, вплив трудового права зарубіжних країн - як тих, які мають розвинену ринкову економіку, так і тих, які її тільки розвивають.

В Україні ж, відносини в сфері трудового права досі продовжують регулюватися Кодексом законів про працю України 1971р, хоча і з внесеними до нього змінами та доповненнями. Чинний Кодекс законів про працю звинувачують в тому, що він не відповідає новим умовам господарювання, містить декларативні положення, які унеможливають або істотно ускладнюють механізм ефективної реалізації права на працю. Практично зі здобуттям незалежності України, вчені-трудовики і державні діячі обговорюють питання про необхідність прийняття нового Трудового кодексу, який би враховував сучасні реалії розвитку суспільства і держави. А якщо точніше: визначав би засади і механізми реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, дозволяв створювати належні умови праці та забезпечував би захист інтересів працівників і роботодавців в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки.

Однак, на жаль, на сьогоднішній день, прийти до консенсусу щодо особливостей правового регулювання найманої праці і відповідного їх відображення в тексті нового кодифікованого акту їм, на жаль, не вдається.

Проблема полягає в розбіжності поглядів на моделі правового регулювання відносин у сфері праці з боку роботодавців і працівників. І в цьому протиставленні, поки що, виграють роботодавці, бо, залишаючись економічно більш сильною стороною - в силу володіння матеріальними засобами, засобами виробництва, а значить і важелями впливу на політиків і законодавців, саме їх погляди лягли в основу змісту норм проекту Трудового кодексу України, який прийнятий в першому читанні Верховною Радою України і очікує на друге читання [1].

Авторами проекту Трудового кодексу, на їх погляд, пропонуються нормативні положення, спрямовані на удосконалення правового регулювання трудових відносин і відносин похідних від них. Але погляд авторів проекту не збігається з думкою працівників і їх представників, а також, більшості вчених-трудовиків.

Що стосується можливостей працівників змінити ситуацію, слід сказати, що основними формами протидії прийняття нового проекту є численні публікації представників трудящих, особливо профспілок, і незаангажованість вчених-трудоників, а також їх обговорення в ЗМІ. Червоною ниткою всіх цих публікацій є твердження про те, що цей законопроект суттєво обмежує трудові права, і, не дивлячись на те, що шквал критики сприяв тому, що найбільш спірні положення були вилучені, то, що залишилося, все одно виглядає непривабливо. Адже якщо порівняти ступінь захищеності працівника в КЗпП і в проекті Трудового кодексу, то перевага буде на боці КЗпП.

Здається, що рішення проблеми описаного протиборства сторін лежить на поверхні. Бо принципом, який повинен лежати в основі змісту норм проекту Трудового кодексу є встановлення балансу інтересів сторін трудового договору, який в змозі забезпечити удосконалення правового регулювання трудових і тісно пов'язаних з ними відносин.

Саме збалансований підхід окреслює позитивні перспективи розвитку трудового права і наближає Україну до європейської спільноти. Адже сучасні розвинені європейські країни пишаються не тільки розвиненою ринковою економікою, а й її соціальною спрямованістю, яка досягається, насамперед, заходами щодо поліпшення правового становища працівників.

Висновок про такі перспективи для України впливає з наступного. Прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, Верховна Рада України від імені українського народу, в прийнятій 28 червня 1996. Конституції України, закріпила в ст.24 принцип, відповідно до якого, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Застосування цього принципу для правового регулювання відносин у сфері праці об'єктивно означає, що і роботодавець, і працівник, які застосовують свою здатність до праці і реалізують своє право на працю, рівні перед законом. Отже, норми закону повинні в рівній мірі це право охороняти і надавати рівні можливості в його реалізації та реалізації всіх інших соціально-економічних прав, похідних від нього. Інакше кажучи, норми, що регулюють відносини в

сфері праці, мають будуватися на балансі інтересів сторін трудового договору, досягнення якого допоможе збалансувати також і інтереси суспільства і держави і направити їх в єдине русло, а значить, допоможе уникнути протистояння і потрясінь в соціально-економічному житті України, досягти стабільності і зростання добробуту її громадян.

Тому, на етапі реформування трудового права України, коли закладається стратегічний напрямок його розвитку, необхідно пам'ятати про те, що в сучасному світі, трудове право є інструментом соціального управління та контролю, апробованим століттями історичного досвіду людства. Трудове право має широкий спектр дії, багатоцільове призначення і являє собою величезну цінність для будь-якої цивілізованої держави. Трудове право - найбільше надбання і завоювання людської цивілізації, яке втілює в своїх нормах уявлення людини про свободу, вільної реалізації своїх прав у власних інтересах.

Свобода, як певний стан суспільства, як необхідність у сучасному цивілізованому житті, знаходить своє найбільш концентроване вираження у праві, в якому вона фактично матеріалізується, об'єктивується, трансформується в конкретні інститути. За характером права в даному суспільстві, його розвиненістю, завершеністю завжди можна судити про сутність і широті свободи, яку юридично визнає і допускає держава. Таким чином, право слугує офіційним мірилом існуючої свободи, способом її охорони та захисту.

Правові норми і є нормами свободи, тільки свободи юридично визнаної, оформленої державою у вигляді нормативно-правових актів, прийняття яких має на меті захист індивіда від свавілля. У цьому, до речі, полягає основна цінність права для особистості. У праві свобода отримує необхідну основу і гаранта, а особистість - можливість задоволення свого інтересу. Без права, поза правом, свобода залишається нереалізованою і незахищеною. Саме в цій якості право, насамперед, необхідно людині.

Право - одне з досягнень людської цивілізації. З моменту своєї появи людина усвідомлювала необхідність в своєму захисті спочатку у природи, потім через посередництво інших людей у надприродних істот і, нарешті, досягла того

стану свідомості, яке можна вважати передумовою сьогоденного - у держави і права.

В. А. Бачинін та М. І. Панов переконливо доводять цінність права, як необхідного засобу захисту свободи волі від зовнішнього утиску. Вони зазначають: «Право являє собою одну з конкретних форм вираження потреби цивілізації в самозбереженні і саморозвитку. Воля цивілізованого співтовариства до захисту себе від небезпек внутрішніх деструкцій виявляється з усією визначеністю в праві. Це, по суті, воля до життя, що має надорганічний характер і набуває суспільної необхідності. Право, у якому виражена воля цивілізованих співтовариств до самозбереження, захищає, упорядковує і регулює їхнє внутрішнє життя. При цьому воно забезпечує не тільки соціальну дисципліну, але і свободу громадян, стежить не тільки за виконанням громадянами їхніх обов'язків, але і за дотриманням їхніх прав, відстоює не тільки інтереси держави, але й інтереси особистості» [2, с. 129].

Отже, розвиток трудового права України в напрямі встановлення соціального балансу інтересів держави, власників виробництва і власників унікальної, властивої тільки людині здатності - здатності до праці, є необхідною умовою побудови громадянського суспільства в Україні в третьому тисячолітті. А цей баланс інтересів, в свою чергу, встановить необхідні межі можливої поведінки всіх перерахованих учасників, визначить простір для їх свободи і захистить від свавілля.

Однак, треба зазначити, й те, що величезною проблемою прийдешніх змін в сфері правового регулювання відносин у сфері праці є пошук, так званої, золотой середини співвідношення публічного і приватного аспектів. Бо в гонитві за розширенням сфери можливостей прав суб'єктів визначати зміст правовідносин, можна дійти до небезпечної мінімізації, а то і повного усунення участі держави у визначенні «правил гри» суб'єктів трудового права. У чому небезпека цього явища?

Небезпека, перш за все, в тому, що, в умовах очевидного спаду інтересу держави до регулювання відносин в сфері праці, відсутності в цій галузі

комплексного централізованого регулювання, нагляду та контролю, роботодавці не завжди зацікавлені в чіткому дотриманні норм офіційно чинного законодавства.

Підкреслюючи, визначену Конституцією України та КЗпП України юридичну рівність потенційних сторін трудового, реальність дозволяє акцентувати увагу і на наступному: роботодавець є економічно сильнішою, а працівник – економічно більш слабкою стороною. І це, в свою чергу, об'єктивно дозволяє роботодавцю диктувати свої умови, а працівника змушує на них погоджуватися, щоб не залишитися взагалі без роботи, а, отже, і коштів для існування його самого і його сім'ї. Особливо яскраво це проявляється зараз - коли Україна долає наслідки фінансової кризи, відгомонами якого є суцільні порушення трудових прав працівників і безпосередньо умов трудових договорів на підприємствах, численні скорочення, затримка, і взагалі не виплата заробітної плати та інші негативні наслідки.

Тому на етапі укладення трудового договору, сутністю якого має бути збіг волі і волевиявлення його сторін, спочатку відбувається якесь спотворення волі працівника. Мова йде про те, що внутрішньо, в своїй свідомості, працівник може мати зовсім інші погляди і установки на умови потенційного трудового договору, але, побоюючись відмови в прийомі на роботу, проте, зовні він висловлює згоду на пропоновані роботодавцем умови. Тому формально - юридично - все відповідає закону, але реально, спочатку в природу трудового договору, закладаються пороки волі працівника.

Тому зараз, на етапі реформування трудового законодавства України, дуже важливо не допустити юридично закріпленої можливості для роботодавця, в ще більшому ступені, диктувати свої умови працівнику, а значить, стати, і без того, ще більш сильною стороною трудового договору.

Мова йде про необхідність збереження балансу співвідношення публічного і приватного аспекту в регулюванні відносин у сфері трудового права України, в чіткої формулюванні правових приписів, що визначають обов'язки роботодавця. Бо, незважаючи на наявні наукові погляди, що трудове право

відноситься до приватного права, не варто забувати про те, як воно з'явилося. Здається, що забудькуватість з цього питання веде до невірних в корені суджень у сфері встановлення засад правового регулювання праці. Адже, як відомо, трудове право виникло не тільки завдяки виділенню норм з права цивільного - приватного, а й з права поліцейського (адміністративного) - публічного. І, як зазначає І.Я. Кисельов, трудове право, на етапі свого виникнення, представляло собою, на думку юристів-трудовиків на початку 20 століття, які ратували за створення нової галузі права, «сплав, з'єднання, симбіоз, амальгаму цивільного (приватного) і адміністративного (публічного) права» [3, с.25].

Виходячи з цього, не можу не погодитися з думкою І.Я. Кисельова, що жорстке розділення права на приватне і публічне, що йде від римських юристів, ця «традиційна біфуркація» застаріла. Принаймні, по відношенню до трудового права, у витоках якого, від самого початку, закладено його дуалістичний характер. Ось ця особливість і специфіка трудового права - об'єднання і встановлення гармонійного, сприятливого співіснування двох протилежних за своєю природою масивів правових норм, дозволяє наполягати на самостійності, специфіці і особливості методу трудового права, в основі якого лежить таке ж гармонійне, збалансоване об'єднання способів впливу на волю і свідомість суб'єктів права. А, отже, дозволяє наполягати на необхідності не випускати державі зі своїх рук важелі управління в сфері трудового права та встановлювати «правила гри» для його суб'єктів.

Більш того, на мій погляд, усунення держави від регулювання відносин у сфері трудового права, може призвести до плачевних наслідків щодо подальшої самостійності трудового права як галузі. І мова тут не просто в зменшенні кількості галузей права - все набагато складніше і небезпечніше. Адже трудове право формувалося в кривавій революційній боротьбі трудящих за свої права. Причому, що особливо важливо, не тільки за права на гідні умови праці, а за права визнання людини найвищою соціальною цінністю, а його здатності до праці - унікальною, неповторною, реалізація якої, дозволяє існувати і розвиватися людській цивілізації.

Таким чином, поява і існування в подальшому трудового права як галузі права, норми якої мають специфіку, що дозволяє відобразити унікальну цінність людини - здатність створювати своєю працею духовні і матеріальні цінності, а отже, і встановити належне правове регулювання праці, безперечно, є свідченням прогресу людської цивілізації. І навпаки, її зникнення, поглинання більшості норм правом цивільним, може означати тільки одне - регрес і очевидний стрибок назад.

У свою чергу, для простої людини праці це означатиме повернення до минулого - коли людина визнавалася річчю і, по суті, не мала ніяких прав, а вже, тим більше, гарантій їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : Законопроект від 26.12.2014 р., зареєстрований 27.12.2014 р. №1658 [Ініціатори законопроекту М. М. Папієв, Кубів С.І.]. Текст законопроекту до другого читання від 24.07.2017.— Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221 (дата звернення: 09.04.2018). — Назва з екрану.
2. Бачинін В.А. Філософія права : підручник [для юрид. спец-тей вищих навч. закладів освіти] / В.А. Бачинін, М.І. Панов. — К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2002. — 472 с.
3. Киселёв И.Я. Сравнительное трудовое право: Учебник/ И.Я. Киселёв. — М.: ТК Велби, Проспект, 2005.—360с.

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Коваль Валерій Петрович,
директор юридичного департаменту Міністерства
оборони України, здобувач юридичного факультету Харківського
національного університету
імені В.Н.Каразіна

Ключові слова: *військовослужбовець, правовий статус, національна безпека, оборона, військове законодавство.*

Актуальність дослідження питань, пов'язаних із законодавчим регулюванням правового статусу військовослужбовців в Україні обумовлено відсутністю єдиного нормативно-правового акту, який би комплексно, чітко та послідовно регулював означене питання. Більш того, в Україні загальний правовий статус військовослужбовців залишається всебічно не врегульованим, що дає підстави вважати його забезпеченим не повною мірою. Окремі аспекти статусу військовослужбовців висвітлюються у Законах України «Про соціальній і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про Збройні Сили України», «Про Національну гвардію України» та ін. На необхідності прийняття Закону України «Про правовий статус військовослужбовців» наголошували і наголошують у наукових дослідженнях вчені конституціоналісти, адміністративісти та ін. Адже ухвалення означеного Закону значним чином підсилило б регулятивні властивості, якість та ефективність військового законодавства. Також слід констатувати той факт, що в умовах сьогодення існування та визнання військового права та навіть військового законодавства є доволі дискусійним. Залишається невизначеним питання про виокремлення військового законодавства як галузевого. Хоча наукові розробки вітчизняних учених вже сягають того рівня, коли здається, що визнання існування військового права та військового законодавства є неминучим. Звернемо увагу, що вже у 2006 році у зарубіжній навчальній літературі під військовим законодавством розумілися засади військового права, які представлені конституцією, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана державою та законами [1, с. 8]. Приблизно у ті ж часові межі українські вчені визначають, що військове законодавство неможливо вважати винятковим явищем, та таким, що існує відокремлено й незалежно від інших чинників, що утворюють національну правову систему, у тому числі – відокремлено від системи права. Наукове визнання факту існування військового законодавства не дає відповіді на головне питання щодо його правової природи, встановлення не лише системних зв'язків у правовій матерії, але й належності до конкретного інституційованого нормативного комплексу всередині системи

українського права [2, с. 49]. Але сучасна правова доктрина вже сягає того рівня, коли вчені не лише визначають поняття військового законодавства, а й займаються дослідженням визначення поняття «реалізації військового законодавства України» як складного структурованого процесу практичного втілення його комплексних, формально-визначених, детально-конкретизованих, чинних нормативних приписів та принципів у свідомо-правомірні вольові діяння всіх суб'єктів військової сфери як матеріальної, так і процесуальної юридичної процедури та кінцевої стадії процесу (механізму) правового регулювання у сфері діяльності Збройних Сил України, головною метою якого є військово-статутний та правовий порядок, висока бойова готовність військ (сил), як спеціально-правова та конституційно-функціональна гарантія надійної оборони та збройного захисту держави [3, с. 3]. З наведеного визначення вбачається, що саме військове законодавство представляє комплексні, формально-визначені, детально-конкретизовані, чинні нормативні приписи та принципи у військовій сфері.

Ураховуючи зазначені визначення військового законодавства нам вбачається більш доречно під військовим законодавством розуміти систему правових приписів, що регламентують організацію та функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, правовий статус військовослужбовців, органів військового управління та спрямовані на забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави.

Одразу означимо також й те, що при дослідженні питання про законодавче регулювання правового статусу військовослужбовців в Україні ми не тільки схильні підтримувати позицію вчених щодо існування військового законодавства, але й вважаємо, що галузеве військове законодавство необхідно розмежовувати на підгалузі військового законодавства, а саме: військово-конституційне законодавство, військово-адміністративне (військово-службове) законодавство, військово-соціальне, військово-кримінальне законодавство тощо. Саме з цих міркувань при визначенні поняття військового законодавства ми говоримо про органічну систему правових приписів, а не про їхню сукупність. У

зв'язку з цим, слід констатувати, що чітко побудована система правових приписів, нормативно-правових актів тощо є обов'язковою умовою забезпечення ефективного правового регулювання тих питань, що становлять предмет правового регулювання і не в останню чергу питань, пов'язаних з конструюванням адміністративно-правового статусу військовослужбовців.

Адже сучасна Українська держава, розбудовуючи свій незалежний статус, підтверджує його, у тому числі й шляхом рішучого запровадження у межах своєї юрисдикції першочергових заходів щодо інтеграції до Європейського Союзу. При цьому, такий процес має за мету «набуття спроможностей збройних сил для ефективного реагування на загрози національній безпеці у воєнній сфері, оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості для досягнення євроатлантичних стандартів та критеріїв, необхідних для набуття членства в НАТО» [4]. Саме з моменту проголошення власної незалежності, виходячи із ситуації, що склалася на той час, а саме смертельна небезпека у зв'язку із державним переворотом 1991 року та жагою до продовження тисячолітньої традиції до державотворення та реалізації права на самовизначення згідно Статуту Організації Об'єднаннях Націй та міжнародних договорів, почалося зародження функціонування військових формувань в Україні, утворення Міністерства оборони України та створення власних збройних сил. Правові наслідки таких дій ще не мали безпосереднього впливу на врегулювання правового статусу військовослужбовців, але стали підґрунтям зародження майбутніх правових положень для його забезпечення, усвідомлюючи його важливість та необхідність. Таким чином, основна нормативно-правова база, яку створила молода держава Україна 26 років потому із деякими змінами функціонує на цей час. З цього приводу можна висловлювати суперечливі погляди як на її користь, так і проти цього. Проте залишається очевидним той факт, що законодавча база сучасної держави повинна не тільки відображати її розвиток, але й ураховувати умови сьогодення. У зв'язку з цим, слід констатувати, що зміни, які вносяться парламентарями до військового законодавства поки що не повною мірою

встигають за реальним розвитком суспільних відносин в означеній сфері і в, першу чергу, з гарантуванням адміністративно-правового статусу військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Военное право : Краткий учебный курс / под. ред. А.Я.Петроченкова. – М.: Норма, 2006. – 320 с.
2. Богуцький П.П. Військове право України : джерела, структура та розвиток : монографія / П.П. Богуцький. – Одеса : Фенікс, 2008. – 188 с.
3. Шульгін В.В. Реалізація військового законодавства України: теоретико-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук : спец. 12.00.01 „теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / В.В. Шульгін. — Дніпро, 2017. – 22 с.
4. Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/oboron_plans/22017-06-16_National-program-2020_uk.pdf

ПРАВО ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПРАЦЮ

Коваль Тимур Олександрович,
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
e-mail: timurkval@gmail.com
Koval Timur Aleksandrovich

Ключевые слова: суспільно корисна праця, правове регулювання, громадяни України, конституційні права, трудові відносини, елементи виправного впливу.

Україна як незалежна і суверенна держава проголосила своїм головним обов’язком необхідність забезпечення прав людини та їх гарантії як найвищих соціальних цінностей в галузі виконання кримінальних покарань. Суверенність нашої держави надала певні зміни в системі державної влади і управління, зумовила переосмислення законів і нормативних актів радянського періоду та

потребу змін і доповнень до норм чинного законодавства і входження повноправним членом у міжнародне співтовариство. Одним із головних напрямів правової реформи в Україні для кримінально-виконавчої системи є вирішення проблеми приведення змісту прав та свобод засуджених відповідно до міжнародних норм і стандартів.

У 2104 р. були внесені зміни до трудового та кримінально-виконавчого законодавства, що стосувалися врегулювання трудової діяльності засуджених; обов'язок працювати перетворився на право, стала інакшою правова природа праці засуджених. Адміністрація установ виконання покарань зобов'язана створювати умови, що дають змогу засудженим займатися суспільно корисною оплачуваною працею. З даної норми випливає взаємозалежність прав та обов'язків засудженого, що відбуває кримінальне покарання у виді позбавлення волі з персоналом. Реалізуючи законодавчо закріплене право працювати, виявивши бажання до оплачуваної трудової діяльності, засуджений повинен бути забезпечений місцем роботи з боку адміністрації.

У літературі існують різні точки зору на дану проблему: одні схильні працю в цьому випадку розглядати як право, оскільки Україна прагне до гуманізації і укорінення більш демократичних поглядів на право; інші ж вважають, що мова має йти про обов'язок, оскільки за такого підходу праця, у першу чергу, виступає засобом перевиховання, ресоціалізації особи та економічного відновлення завданої шкоди.

Якщо керуватись новим законодавством, видається проблемним забезпечення засудженого працею відповідно до спеціальності, більшість колоній орієнтуються на наявні виробничі потужності, а тому нерідко засудженому доводиться перевчатися, працювати на роботах за межами їх вмінь та кваліфікації. Праця засуджених повинна бути суспільно корисною, вся виробничо-господарська діяльність кримінально-виконавчих установ повинна бути підпорядкована основному завданню – виправленню засуджених [1, с. 78].

Засуджені до позбавлення волі, як би нагороджувалися правом на працю, замість обов'язку працювати, яка була прописана у законодавстві, яке діяло

раніше. Відразу ж виникає питання: з якою метою вносилися ці зміни? Адже засуджені до позбавлення волі, як і всі без винятку громадяни України з моменту народження і до смерті автоматично наділяються правом на працю. Згідно з ч. 1 ст. 43 у Конституції України закріплено положення: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [2]. Це право є природним правом, його ніхто не може виключити або змінити. Правда якщо звернутися до історії, то був час, коли застосовувалося таке покарання як визнання ворогом народу. Так, наприклад, в ст. 54-4 КК УСРР 1927 р. [3] у санкції передбачалося: «позбавлення волі на строк не нижче трьох років з конфіскацією всього або частини майна, з підвищенням при особливо обтяжуючих обставинах аж до вищої міри соціального захисту - розстрілу або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією майна і з позбавленням громадянства союзної республіки і тим самим громадянства Союзу РСР і вигнанням за межі Союзу СР назавжди». Визнання ворогом народу означало позбавлення людини всіх цивільних прав і свобод, і особа виявлялася як би оголеною, беззахисною, держава відмовлялася гарантувати її права і захищати її, і будь-який злочин відносно такої людини міг бути безкарним [4].

Сьогодні таке неможливо і всі громадяни України, володіючи багатьма конституційними правами і свободами, користуються ними, і ніхто ні за яких обставин не може бути позбавлений них. Засуджений до позбавлення волі до засудження володів правом на працю, під час відбування покарання має право на працю і після відбування покарання продовжує володіти цим правом. Якщо людина захворіла, або поміняла місце проживання, або з якихось інших причин перестала працювати, це не означає, що вона на цей час позбавляється права на працю. Після одужання він знову може працювати і не потрібно його «нагороджувати» цим правом, оскільки воно завжди при ньому, до самої смерті. Не треба забувати, що засуджений, який відбуває покарання у виді позбавлення волі, залишається громадянином України. Суспільство не виключає засуджених з числа своїх членів, розглядає їх як осіб, тимчасово обмежених в тих чи інших

правах або при покаранні у виді позбавлення волі - фізично ізольованих від зовнішнього світу. В силу такого положення перед покаранням ставиться мета виправлення засуджених, повернення їх в суспільство законослухняними громадянами. Звідси випливає, що навіть засуджені до позбавлення волі повністю не ізолюються від суспільства духовно.

Що стосується засудженого до позбавлення волі, він з цим правом на працю надходить в колонію і тримається тут, не втрачаючи це право. Питається, навіщо засудженого додатково, штучно вдруге як би «нагороджувати» правом на працю, коли це право у нього є і ніхто це у нього це право не забирає. Чим керувалися автори законопроекту і законодавці, приймаючи таке рішення? Може бути тому, що Україна прагне до гуманізації і укорінення більш демократических поглядів на право.

Тепер, коли наочно засуджений до позбавлення волі як би по-новому володіє правом на працю, він же може не працювати, відмовлятися від будь-якої роботи, яка йому пропонується адміністрацією тощо, тобто вноситься ще більший розлад в трудові відносини між засудженими та адміністрації.

А ситуація не складна, досить проста. Засуджений, прибувши в колонію для відбування покарання і володіючи правом на працю, як і багатьма іншими конституційними правами і свободами, реалізувати їх не може з простої причини, що він фізично ізольований від суспільства. І тут чинне кримінально-виконавче законодавство досить докладно, і на мій погляд, правильно регламентує правовий статус засудженого.

Позбавлення волі не курорт, засуджені повинні працювати і на зароблені гроші відшкодовувати витрати на їх утримання, відраховувати податки на доходи фізичних осіб і аліменти. Не можна, зрозуміло, забувати про відшкодування шкоди, заподіяної злочином потерпілому. І ще, засуджений до позбавлення волі, хоча і фізично ізольований від суспільства, але не духовно. Тому він зобов'язаний підтримувати соціально-корисні зв'язки зі своєю сім'єю і надавати їй матеріальну допомогу.

Все це говорить про те, що в раніше діючому кримінально-виконавчому законодавстві трудові відносини засуджених і адміністрації вирішувалися правильно і завдання стоїть щоб повернутися до тих положень, які були викладені в ст. 118 КВК України у тому виді, в якому вони існували до 2014 р.: «Засуджені до позбавлення волі повинні працювати в місцях и на роботах, які визначаються адміністрацією колонії».

Авторитетним аргументом на користь визнання праці засуджених їх обов'язком виступають міжнародні стандарти. Так, Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (МСП) підкреслюють, що всі засуджені зобов'язані працювати відповідно до їх фізичних можливостей, встановлюючи такі правила: 1) праця засудженого не повинна завдавати йому страждань; 2) на засуджених слід покладати корисну роботу, достатню для того, щоб заповнити нормальний робочий день; 3) робота, якою забезпечуються засуджені, має бути такою, щоб підвищувати або давати їм кваліфікацію, що дозволила б їм зайнятися чесною працею після звільнення; 4) засуджених, які здатні мати з цього користь, особливо неповнолітніх, треба навчати корисним ремеслам [5]. Подібну позицію займають і Європейські пенітенціарні правила (ЄТП) які розглядають працю в місцях позбавлення волі як позитивний елемент виправного впливу, професійної підготовки та адміністративного управління. Засудженим має надаватися достатній обсяг суспільно корисної праці або, наскільки це доцільно, іншої цілеспрямованої діяльності із тим, щоб вони були зайняті нею протягом робочого дня [6].

Список використаних джерел:

1. Лисенко М. І. Право на працю засудженого в умовах ізоляції / М. І. Лисенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – № 13. – 2015. – С. 78–81.
2. Конституція України (Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141).
3. Постанова ЦВК УРСР від 8 червня 1927 р. (СУ УСРР 1927 р. - № 26-27. - Ст. 131), затверджена 2-ою сесією ЦВК УРСР 7 скликання (СУ УСРР 1927 р. - № 58-59. - Ст . 232).

4. Термін «ворог народу» вживався в офіційних документах, зокрема, в ч. 2 ст. 131 Конституції СРСР 1936 р, де говорилося: «Особи, що роблять замах на суспільну, соціалістичну власність, є ворогами народу». У правовому плані це поняття зникло з радянського законодавства тільки в 1977 р, з прийняттям нової Конституції.

5. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями ООН; Правила, Міжнародний документ від 30.08.1955 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_212.

6. Рекомендация № R (87) 3 Комитета министров государствам-членам относительно Европейских пенитенциарных правил (принята Комитетом министров 12 февраля 1987 г.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/ RRec\(87\)3.html](http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/ RRec(87)3.html).

СИСТЕМА ТА МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Кожевник Віолетта Олегівна

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

email: violakozhevnik2004@gmail.com

Ключові слова: правовідносини, трудове право, працівник, законодавство, договір, колектив.

Не зважаючи на існування розвиненої системи соціально-трудових правовідносин, все ж зберігаються суперечності інтересів роботодавців та найманих працівників. Аналіз системи та механізмів регулювання цих правовідносин допоможе визначити недоліки та підкреслити переваги з метою зменшення недовомовленостей та вдосконалення цієї системи.

Проблемами регулювання соціально-трудових правовідносин займалися закордонні та українські вчені. Серед них: С. Мельник [4], І. Новак [5], Б. Генкін та інші. Новак характеризував трудові відносини у рамках економічної кризи, що є для України досить актуальним на сьогоднішній час. Постійні зміни в соціальних-трудових відносинах, створення нових підприємств та організацій потребують постійного вдосконалення системи та механізмів регулювання.

Соціально-трудові відносини завжди були суперечливою сферою людського життя, адже в ній завжди було зіткнення інтересів між найманим працівником та роботодавцем. Необхідно встановлювати баланс задля досягнення одночасно як економічної ефективності, так і соціальної справедливості. В умовах глобалізації необхідно постійно вдосконалювати систему та методи регулювання зазначених відносин задля досягнення того самого балансу та підтримки конкурентоспроможності країни.

Загалом, соціально-трудові відносини – це взаємозалежність і взаємодія суб'єктів цих відносин, яка виникає в процесі праці і спрямована на регулювання умов трудового життя. Соціально-трудові відносини як система існують у двох формах: як фактичні соціально-трудові відносини і як соціально-трудові правовідносини [4, с.25]. Система соціально-трудових відносин включає в себе такі взаємопов'язані елементи:

- суб'єкти і рівні соціально-трудових відносин;
- предмет соціально-трудових відносин;
- принципи і типи соціально-трудових відносин.

Основними суб'єктами соціально-трудових відносин в ринковій економіці виступають:

- найманий працівник;
- підприємець (роботодавець);
- держава [4, с.32].

В міжнародному трудовому праві найманим працівником є особа або група осіб, що уклала трудовий договір із підприємцем або підприємством. Розвиток ринкових відносин має на меті створення інститутів, котрі будуть виступати від імені працівників та захищати їх трудові інтереси. Найпопулярнішими є професійні спілки – це масові об'єднання працівників створені з метою представництва та захисту. Держава виконує законодавчу, регулюючу та захисну функції. Якщо підприємство знаходиться у державній власності, то вона, в певною мірою виступає у ролі роботодавця. Під предметом соціально-трудових

відносин розуміють соціально-економічні процеси і явища, які виникають під час соціально-трудової діяльності. Усі їх можна поділити на три структурних групи:

- соціально-трудові відносини зайнятості;
- соціально-трудові відносини, що пов'язані з ефективністю та організацією праці;
- соціально-трудові відносини, що виникають у зв'язку з оплатою праці [1, с.31].

Науковці виокремлюють такі основні типи соціально-трудових відносин: патерналізм та соціальне партнерство. Патерналізм характеризується тим, що головна роль у регулюванні соціально-трудових правовідносин відводиться державі. Але в деяких випадках, він може сформуватися і на підприємстві, де існують жорсткі рамки регуляції цих відносин. Зазвичай такий тип не є успішним. Окремою країною, де патерналізм є високоефективним є Японія [3].

Ідеологія соціального партнерства полягає в тому, що конфлікти, котрі виникають між двома сторонами вирішуються не за допомогою протистояння різних соціальних груп, а через встановлення соціального миру, налагодження діалогу, не через «агресивне суперництво», а «мирне співробітництво». Головним методом вирішення соціальних конфліктів у межах соціального партнерства є компроміс, знаходження «золотої середини» між інтересами працівників та роботодавця. У сучасному житті соціальне партнерство є цивілізованим методом вирішення соціальних конфліктів та налагодження відносин на підприємствах, тобто за нормами, котрі захищають інтереси обох сторін.

Основними елементами механізму соціального партнерства є:

- постійний переговорний процес між представниками інститутів соціального партнерства, тобто профспілками, об'єднаннями роботодавців (підприємців) та владними структурами;
- постійно діючі органи (тристоронні комісії) з регулювання соціально-трудових відносин;

- встановлення й дотримання процедур узгодження інтересів і позицій сторін;
- кодифікація відносин соціального партнерства в законах країн, нормативних документах органів державного управління;
- системи контролю за виконанням ухвалених договорів і угод;
- робота експертів партнерських відносин з аналізу стану та перспектив розвитку системи соціального партнерства [1, с.51].

Складність регулювання соціально-трудових відносин полягає у різноманітності методів регулювання, оскільки в країнах з високим розвитком, окрім законодавчого регулювання, існує система колективно-договірного регулювання. Ця система спрямована на досягнення згоди на конкретному підприємстві, співробітництву сторін на одному рівні. Воно базується на засадах рівноправності, взаємної довіри, постійних консультацій, обов'язковості стосовно виконання домовленостей та відповідальності у разі їх порушення. Головний недолік нормативно-регулюючої системи полягає у її декларативному характері багатьох законодавчо-правових і економіко-нормативних документів, а також відсутності ефективного механізму реалізації положень конкретних документів у практичній діяльності.

Таким чином, не можна сформулювати єдині декларативні документи або стандарти, що могли б запобігати виникненню конфліктів, оскільки, в умовах постійного розвитку, з'являються нові суперечності.

Система регулювання соціально-трудових правовідносин включає в себе норми державного та загальносуспільного контролю за дотриманням норм та уникнення конфліктів між працівниками та роботодавцем. Основним механізмом регулювання соціально-трудових правовідносин стає соціальне партнерство, який має успіх у високорозвинених країнах. Договірне регулювання в економічно розвинених країнах спирається на чітко налагоджений механізм взаємодії його учасників, що обумовлений історичними, національними та економічними особливостями. Роботодавці, наймані працівники та інші учасники партнерських відносин у своїх колективних

договорах передбачають комплекс соціально-трудових норм на рівні, що будуть дорівнювати нормам визначених законом. Дана система тристоронніх соціально-трудових відносин дозволяє її учасникам у більшості випадків запобігати мерйозним конфліктам. Окрім того, вона створює надійну основу для економічного розвитку тієї чи іншої країни. Але не зважаючи на це, зазначена система повинна постійно розвиватися та ставати більш гнучкою, заради запобігання потенційним конфліктам.

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, Кулачок-Тітова Людмила Вікторівна

Список використаних джерел:

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. Підр/Вид. Знання.-К.:2011. – 390с.
2. Колот А. Соціальне партнерство на зламі двох тисячоліть: стан, виклики, тенденції розвитку (на прикладі країн Європейського Союзу) [Текст] / А. Колот // Соціальна політика: проблеми, коментарі, відповіді. — 2009. — № 1. — С.26-28.
3. Марикур Р. Патернализм в Японии и на Западе //Этюды// П., 1996. - Т.384, №2. - с. 161-171.
4. Мельник С.В. Механізм регулювання соціально-трудової сфери України / С.В. Мельник. – К.: Соцінформ, 2009. – С. 768.
5. Новак І. Соціальний пакет як механізм удосконалення оплати праці / І. Новак // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 2. – С. 6-12.
6. Тристоронні органи на національному рівні. Досвід Європейських країн. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Національної тристоронньої соціально-економічної ради. — Режим доступу: <http://www.ntser.gov.ua/ua/dialog/experience.html>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ЕМФІТЕВЗИСУ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ КВЕБЕКУ ТА УКРАЇНИ

Коломоєць Карина Сергіївна
студентка 2 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: kolomoets.karina0905@gmail.com

Ключові слова: канадська провінція Квебек, емфітевзис, право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, права на чужі речі.

На сьогоднішній день спостерігається позитивна динаміка укладення договорів емфітевзису, адже для потенційних землекористувачів встановлення права емфітевзису є більш привабливим в реаліях нашого часу, аніж, наприклад, укладення договору оренди землі. Проте, незважаючи на популяризацію права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, воно має недостатнє регулювання цивільним правом. Тому саме зарубіжний досвід, зокрема на прикладі Квебеку, може допомогти визначити проблемні місця у сучасному цивільному праві України стосовно права емфітевзису.

В Україні цей інститут наразі регулюється главою 33 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та главою 16-1 Земельного кодексу України. І хоча в даних нормативних актах зазначаються основні ознаки емфітевзису, все ж таки вони не містять визначення цього речового права.

У юридичній доктрині досить чітко визначається дефініція цього поняття. Зокрема, деякі вчені визначають емфітевзис як довгострокове, відчужуване та успадковане право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб за наявності в особи потреби і можливості такого використання [3, с. 111]. Доліненко Л. О. та Сарновська С. О. зазначають, що емфітевзис – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, що виникає на підставі договору між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою як землекористувач [1, с. 131].

Згідно із ч.1 ст. 407 ЦК України емфітевзис встановлюється договором між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Тобто законодавець визначає єдину підставу виникнення цього права – договір.

Окрім того, право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, відповідно до ч. 2 ст. 407, може відчужуватися і

передаватися у порядку спадкування, однак зауважимо, що відчужувати можна не земельну ділянку, а речове право користування щодо цієї ділянки [5].

Разом з тим, емфітевзис за українським правом є довгостроковим, що дозволяє укласти договір емфітевзис на досить довгий строк або безстроково. Проте якщо дане право встановлюється щодо земельних ділянок державної або комунальної власності, то строк дії емфітевзису не може перевищувати 50 років.

Підставами припинення права емфітевзису за ЦК України є: поєднання в одній особі власника земельної ділянки та землекористувача; спливу строку, на який було надано право користування; відчуження земельної ділянки приватної власності для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності; загибель, знищення земельної ділянки або таке пошкодження, що виключає можливість її використання за цільовим призначенням [5].

Щодо цивільного права Квебеку, то треба зазначити, що законодавство цієї канадської провінції є виключенням з англо-саксонської правової системи. Загалом право Квебеку походить від французького права, проте воно зазнало великих змін, що стало наслідком створення розвиненої самостійної правової системи.

Історія становлення емфітевзису в праві Квебеку починається з періоду звичаєвого права, який існував до першої кодифікації. Він характеризувався наявністю великої кількості кутюмів, які згодом були замінені Паризьким кутюмом завдяки Декрету Людовіка XIV 1664 р. І хоча емфітевзис був відсутній у цьому акті, він все ж таки існував у праві Квебеку того періоду, але не отримав широкого поширення. [4, с. 77-78].

Перший Цивільний кодекс 1866 року майже повністю повторював Кодекс Наполеона, проте саме кодекс Квебеку нормативно закріпив інститут емфітевзису, на відміну від французького.

Кодекс 1866 р. закріпив істотні ознаки емфітевзису, серед них:

- 1) обов'язок емфітевта покращувати земельну ділянку;
- 2) строк існування емфітевзису був обмежений 9-99 роками;
- 3) обов'язок емфітевта сплачувати власнику щорічну винагороду;

4) право власника розірвати договір у випадку несплати емфітевтом канону протягом трьох років поспіль або у разі істотного погіршення якості майна.

Емфітевт користувався досить широкими повноваженнями, що тим самим зближувало право емфітевзису до права власності. Зокрема, емфітевт мав право відчужувати, передавати це нерухоме майно. Деякі вчені стверджували, що емфітевт був наділений правом користування, правом на отримання плодів та доходів, правом розпорядження та правом прирощення. Саме останнє стало новелою у правовій доктрині Квебеку, адже згідно з цим правом емфітевт мав право власності-суперфіція на весь період дії права емфітевзису [4, с. 84].

У 1980-х роках відбулися законодавчі реформи, які створили необхідну теоретичну базу для рекодифікації цивільного права Квебеку. Так, багато в чому Кодекс, який вступив у силу в 1994 р., мав схожі положення з Кодексом 1866 р., проте норми нового Кодексу були більш чіткими та змогли вирішити спір щодо правової природи емфітевзису.

У новому Цивільному кодексі Квебеку (далі – ЦК Квебеку) емфітевзис розглядається як право, що дозволяє особі певну кількість часу в повному обсязі користуватися чужою нерухомістю і отримувати від неї всі блага, але за умови, що вона буде перебувати в цілості. Особа, яка має право емфітевзису, зобов'язується зводити будівлі на ділянці власника або здійснювати насадження, які збільшать його вартість [2, с. 2].

Як і раніше, істотною ознакою емфітевзису за квебекським правом є його строковість, але наразі строки дещо змінилися: він встановлюється від 10 до 100 років. Права та обов'язки як власника, так і емфітевти також не зазнали великих змін, нововведення стосувалося лише обов'язку емфітевта за свій рахунок в присутності власника скласти акт про стан переданого йому майна. Разом з тим, новий Кодекс визнавав емфітевта добросовісним власником і тому він мав право отримати компенсацію від власника за зроблені ним покращення [4, с. 98].

Підставами встановлення права емфітевзису є договір та заповіт, про що зазначається в ст. 1195. Серед підстав припинення цього права виділяють: настання строку, передбаченого договору; повна загибель нерухомості; її

експропріація; розірвання договору; поєднання в одній особі власника та емфітевта; невикористання емфітевзису протягом 10 років; відмова емфітевта від свого права [6].

Емфітевзис за українським законодавством та квебекським об'єднує, передусім, можливість відчуження цього права, можливість землекористувача користуватися земельною ділянкою у повному обсязі. Як і за ЦК України, так і за ЦК Квебеку, землекористувач (емфітевт) зобов'язаний вносити плату за користування земельною ділянкою, а власник, у свою чергу, має право на отримання цієї плати.

Порівнюючи цивільне право України з цивільним правом Квебеку, можна також виділити наступні розбіжності:

1) правова природа емфітевзису за українським цивільним правом – розщеплення права власності, у той час як емфітевзис за ЦК Квебеку є модальністю права власності;

2) договір емфітевзису за ЦК Квебеку має строковий характер (10-100 років), а договір емфітевзису за українським Кодексом може укладатися як на визначений строк, так і на невизначений. Обмеження стосуються лише земельних ділянок, які знаходяться у державній або комунальній власності;

3) підставою встановлення емфітевзису за ЦК України є виключно договір, а ЦК Квебеку, у свою чергу, визнає ще й заповіт;

4) щодо права розпорядження, то за українським правом його має тільки власник земельної ділянки, землекористувач таким правом не наділений, він має право лише володіти та користуватися;

5) за квебекським правом емфітевт зобов'язаний зводити будівлі або здійснювати насадження, які будуть збільшувати вартість земельної ділянки. В ЦК України лише зазначено, що землекористувач зобов'язаний підвищувати її родючість, застосовувати природоохоронні технології виробництва, утримуватися від дій, які можуть призвести до погіршення екологічної ситуації;

6) цільове призначення ділянки не регламентовано ЦК Квебеку, на відміну від українського цивільного законодавства;

7) емфітевт за квебекським правом зобов'язаний сплачувати земельний податок відповідно до ст. 1205 ЦК Квебеку, в Україні цей обов'язок залишається за власником земельної ділянки;

8) підстав припинення емфітевзису за цивільним правом Квебеку закріплено дещо більше, аніж за українським. Зокрема, за квебекським правом припинення емфітевзису можливе також у випадку розірвання договору; невикористання емфітевзису протягом 10 років (за українським правом – протягом 3 років); відмова емфітевти від свого права.

Отже, порівнюючи право емфітевзису за українським законодавством та цивільним правом Квебеку, можна зазначити, що, незважаючи на присутність схожих норм, вони мають досить вагомі відмінності. Емфітевзис за ЦК Квебеку не є рецепцією римського права, тому він має унікальну правову природу, в якій присутні свої переваги та недоліки. Головними перевагами, які присутні в праві Квебеку, можна визначити, передусім, більш широкий перелік підстав встановлення та припинення емфітевзису, обов'язок емфітевти покращувати земельну ділянку, але водночас можливість отримання компенсації від власника за зроблені покращення, а також наявність у землекористувача права зводити будівлі на цій ділянці. Проте обмежуючи строк, на який може укладатися емфітевзис, законодавець Квебеку, на відміну від положень українського цивільного законодавства, тим самим обмежує можливість укладення договору безстроково.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Гужва Антон Миколайович.

Список використаних джерел:

1. Доліненко Л. О. Цивільне право України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл / Л. О. Доліненко, С. О. Сарновська. – К: МАУП, 2005. – 384 с.
2. Иделбаева А. Д. Эмфитевзис и суперфиций в современном законодательстве / А. Д. Иделбаева, Р. А. Хайретдинов // Наука, образование, общество: тенденции и перспективы развития: материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., г. Чебоксары, 26 февр. 2017 г. – Чебоксары, 2017. – С. 211-215. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://interactive-plus.ru/e-articles/341/Action341-118537.pdf>.

3. Основи римського приватного права: підр. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. – Х: Право, 2008. – 224 с.

4. Остроух А. Н. Эволюция институтов эмфитевзиса и суперфиция в гражданском праве Квебека / А. Н. Остроух // Ежегодник сравнительного права. – М: Статут, 2011. – 327 с. – С.71-100.

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

6. Code civil du Québec 18.01.1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/showdoc/cs/CCQ1991?langCont=fr#ga:l_quatrieme-gb:l_quatrieme-h1.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНСІЛІАЦІЇ

Корчагіна Валентина Павлівна

студент 4 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету

ім. В. Н. Каразіна

e-mail: korchagina.v.p@gmail.com

Ключові слова: *цивільний процес, досудове врегулювання спорів, альтернативні способи вирішення спорів, консіліація.*

Зважаючи на всі події та реформи, котрі змінюють судову систему, або ж будують підґрунтя для нової, законодавець намагається створити сприятливе середовище та ввести більш оптимальні засоби досудового врегулювання конфліктів між різними суб'єктами правовідносин. Мова йде про альтернативні способи вирішення спорів. На даному етапі розвитку в Україні одним із відомих та розповсюджених видів є медіація, хоча її не можна вважати «панацеєю» від судового розгляду. Це пов'язано із недостатньою розробкою нормативної бази та відсутності належного правового середовища для впровадження такого способу в судову систему України.

Б. М. Жарик вказує, що в більшості країн, способи вирішення конфліктів є договірними, тобто добровільними, та передбачають визначення сторонами конфлікту способу та місця його вирішення, кола суб'єктів, що братимуть участь

у його врегулюванні. В той же час, законодавством Європейського союзу передбачено, що у судовому розгляді певної категорії справ обов'язково має передувати процедура застосування сторонами конфлікту одного з видів альтернативних способів вирішення конфліктів (зазвичай медіація) [3, с.10].

Так, наприклад, в Італії у деяких категоріях справ застосовується обов'язкова медіація перед судовим розглядом. До таких категорій відносять справи: про речові права, про поділ майна, спадщину, договір оренди, шлюбний договір, безоплатне надання у користування (на підставі нотаріально посвідчуального акту), оренду підприємств, відшкодування шкоди у зв'язку з відповідальністю медичних робітників і закладів, наклепу в друкованих або інших засобах масової інформації, договір страхування, фінансові та банківські договори, а також спори, котрі виникли у зв'язку з кондомініумами та відшкодуванням шкоди з дорожнього та повітряного повідомлення [2, с. 160].

У світовій практиці, до альтернативних механізмів вирішення спорів відносять: переговори, омбудсмен, медіація, консіліація, третейський суд [7].

В науковій літературі існує чимало думок щодо вказаних вище способів. Одні вчені вважають, що перелік складається з 3 способів, а інші значно його розширюють. Так, І. Бут у своїй роботі «Місце третейського розгляду серед альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів», аналізуючи закордонний досвід, де альтернативні способи вирішення спорів є більш поширеним, окрім третейського розгляду, визначає такі «основні способи: 1) переговори; 2) попередня незалежна оцінка (early neutral evaluation); 3) незалежний експертний висновок (expert determination); 4) рекомендаційний арбітраж (non-binding arbitration); 5) медіація; 6) «маятниковий арбітраж» (pendulum arbitration); 7) міні-суд (executive tribunal, mini-trial); 8) медіація-арбітраж та арбітраж-медіація; 9) арбітраж з верхньою та нижньою межею (high-low arbitration); 10) приватний суддя (rent-a-judge, private judging); 11) скорочений арбітраж (adjudication)» [1].

Важливо з'ясувати визначення поняття консіліації. Так, З. В. Красіловська вважає, що «консіліація – це спосіб ведення переговорів без безпосередньої зустрічі сторін за одним столом» [5, с. 103].

На противагу їй Р. Г. Мельниченко стверджує, що «консіліація – це переговори між сторонами правового конфлікту за участі незалежної третьої особи (примирителя) із метою вирішення наявних суперечностей і спорів». Тут же вказуючи на відмінність примирення від медіації, яка полягає у тому, що примиритель відіграє більш активну роль у врегулюванні спору, тобто він інформує сторони про свою оцінку справи та дає власні рекомендації або пропонує варіант вирішення спору [6, с. 54].

На нашу думку останнє твердження вченого є спірним, оскільки інші дослідники наголошують на тому, що примиритель не пропонує сторонам власного вирішення, тобто не впливає на їх рішення, а лише «взаємодіє з сторонами конфлікту виключно з метою вироблення ними самими відповідного прийнятного рішення» як вказує Б. М. Жарик у своїй роботі «Медіація та консіліація як альтернативні способи вирішення конфліктів у трудовому праві» [3, с. 10].

І.А. Ясеновець додає, що сутність консіліації полягає у формуванні комісії примирення, яка визначає предмет спору між сторонами та яка прагне досягнути угоди між ними на взаємовигідних умовах [8, с. 75].

Враховуючи те, що дана проблематика майже не досліджувалася вітчизняними науковцями та правниками, відсутня єдність думок науковців або чіткої протилежності стосовно природи даного способу.

Вважаємо за необхідне вказати, що у юридичній літературі існують суперечки щодо доцільності розмежування термінів «медіація» та «консіліація», значна частина вчених вважають названі процедури тотожними.

Так, спірним є твердження З. В. Красіловської, яка вважає, що «проект Закону України «Про медіацію» від 27.03.2015р. № 2480 також ототожнює ці поняття, та визначає консіліацію як одну із форм проведення медіації» [5, с. 103], оскільки вказаний нормативно-правовий акт направлений на регулювання

медіації, а не усією сукупності альтернативних способів вирішення спорів. До того ж в законопроекті нормотворець пропонує визначення медіації, яке умовно можна застосувати й до визначення консіліації. Таким чином він не виокремлює особливості способу, а надає універсальне визначення, яке можна застосувати як при тлумаченні медіації, так і консіліації.

Не можна не погодитись із І. В. Сорокіним, який вважає, що «основними переваги консіліації над іншими альтернативними механізмами вирішення спорів є: – дотримання принципу автономії учасників, оскільки сторони спору самі встановлюють часові рамки й процедури; – можливість сторін на власний розсуд обирати посередника-примирителя. При цьому критерії вибору можуть бути різними, зокрема досвід, професійні й особисті дані, володіння мовами, навичками міжкультурного спілкування тощо; – економія часу й коштів — відсутність чітко встановленої форми проведення погоджувального врегулювання дає змогу сторонам ефективно управляти своїм часом та уникнути зайвих витрат; – конфіденційність (учасники домовляються про це ще на початку погоджувального врегулювання)» [7].

Провідною ознакою консіліації є добровільність. Зазвичай, коли мова йде про вказаний спосіб альтернативного вирішення спорів, то у всьому світі встановлюються механізми, за яких сторони за власним бажанням можуть скористатися послугами нейтрального примирителя. Його рекомендації, при цьому, не є обов'язковими для сторін спору (на відміну від судового рішення) до тих пір, поки вони не погодяться з такими умовами вирішення суперечностей і не оформлять відповідну мирову угоду [4]. Наступною важливою ознакою виступає конфіденційність. Мається на увазі негласність самої процедури та збереження в таємниці інформації, отриманої в ході альтернативної процедури. Далі, це рекомендаційний характер, який полягає в тому, що враховуються також економічні, фінансові та/або приватні інтереси сторін, шляхом надання офіційних рекомендацій та пропозицій щодо врегулювання спору. Наступна ознака це загальний характер. Тобто, консіліатор значно виходить за правові рамки, розглядаючи усі суперечливі питання. Останнім, але

не менш важливим моментом є відсутність необхідності сторонам реально бути присутніми при вирішенні питання. Таким чином, сторони позбавленні зайвого стресу та їх ділові стосунки не погіршуються. В деяких випадках, за пропозицією сторін, можливе застосування технічних засобів зв'язку для збереження їх часу та коштів. Отже, вище перераховані ознаки дають змогу виокремити консіліацію як окремий спосіб альтернативного вирішення спорів.

Проаналізувавши науковий матеріал та думки правників, які досліджували дану проблематику, до альтернативних способів вирішення спорів ми відносимо: переговори, омбудсмен, медіацію, консіліацію та третейський суд. Таким чином, опираючись на вище наведені ознаки, можна сказати, що консіліація – це окремий спосіб альтернативного вирішення спору у досудовому порядку із залученням консіліатора (примирителя), який надає оцінку справи та пропонує рекомендації або варіант вирішення спору, не впливаючи на рішення сторін, що може відбуватися без реальної зустрічі сторін, при цьому зберігаючи конфіденційність. Залишається відкритим питання про те до якої категорії слід віднести консіліацію: до способів, до виду чи до складової частини альтернативного вирішення спорів.

Зважаючи на те, що даний інститут й до нині не застосовується на території України, ми пропонуємо наступні кроки для ефективного впровадження даного механізму: 1) ретельно дослідити міжнародний досвід із практики застосування альтернативних способів вирішення спорів; 2) залучити закордонних спеціалістів для кращого впровадження даного механізму; 3) сформувати спеціальний орган, мета якого полягатиме у вирішенні правових спорів та конфліктів без залучення судових органів; 4) створити нормативну базу належного рівня, яка встановить процес формування спеціального органу та відбір компетентних працівників з чітко встановленими вимогами до них та інші важливі питання.

Науковий керівник: старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к. ю. н. Карпенко Оксана Іванівна.

Список використаних джерел:

1. Бут І. О. Місце третейського розгляду серед альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів / І. О. Бут // *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. – 2014. – №6 (10). – С. 117–121.
2. Гайдено-Шер Н. И. Обязательная медиация: опыт Италии / Гайдено-Шер Н. И. // *Третейский суд*. – 2012. – № 1. – С. 156–165.
3. Жарик Б. М. Медіація та консіліація як альтернативні способи вирішення конфліктів у трудовому праві / Жарик Б. М. // ГО «Причорноморська фундація права». – 2017. – С. 10–19.
4. Коннов А. Ю. Понятие, классификация и основные виды альтернативных способов разрешения споров [Электронный ресурс] / А. Ю. Коннов // *Журнал российского права*. – 2004. – Режим доступа к ресурсу: <https://www.lawmix.ru/comm/2068>.
5. Красіловська З. В. Становлення інституту медіації в системі публічного управління: теоретико-правовий аспект [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 "Теорія та історія держ. упр." / З. В. Красіловська ; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. - Одеса, 2017. – 221 с.
6. Мельниченко Р. Г. Медиация: Учебное пособие для бакалавров / Р. Г. Мельниченко. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2014. – 192 с.
7. Соркін І. В. Альтернативні механізми врегулювання спорів у сфері фінансових послуг: світовий досвід та реалії України / І. В. Соркін // *Фінанси України*. – 2013. – № 10. – С. 7-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_10_3.
8. Ясеновець І.А. Засоби досудового вирішення цивільних спорів: досвід США / І.А. Ясеновець // *Держава і право*. – 1998. – № 6. – С. 74–76.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЦЕНТРАЛЬНИМ БАНКОМ

Котова Анна Ігорівна

Студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

Ключові слова: *Європейський Центральний Банк, Національний Банк України, Угода про асоціацію, євроінтеграція, підзвітність НБУ, співробітництво, кредитування.*

В силу останніх подій, щодо обрання Україною шляху євроінтеграції та підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС) є важливим для економічного розвитку країни та для банківської системи, адже згідно з ст.1 ч.2 п. d) Угоди «Запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС» [1]. У країнах, де розвинена ринкова економіка відповідальність за опрацювання основних механізмів грошово-кредитної політики покладено на Центральний банк (в Україні – Національний Банк України, далі – НАБУ), який у має високий ступінь незалежності від органів влади щодо своєї діяльності. Застосування інструментів фінансового регулювання Центральним банком залежить від напрямів економічної політики держави, ступеня її відкритості, стану грошового ринку та національної банківської системи та інших конкретних обставин. Тож, співробітництво з Європейським центральним банком (далі – ЄЦБ) має безперечний пріоритет напрямку серед зовнішніх векторів діяльності НБУ[4].

На сучасному етапі напрацьована певна правова база, яка регламентує вказане співробітництво. В контексті поглиблення та посилення інтеграційних зв'язків України і ЄС перспективним є її розвиток і надалі [10].

встановленим міжнародним стандартам.

Історія розвитку та етапи співпраці ЄСЦБ та НАБУ, які тісно пов'язані із процесом євроінтеграції України, розпочались на підставі Угоди про співробітництво між НБУ та ЄЦБ, що була підписана 25 травня 2004 року, згідно з основними її положеннями: «Метою цієї Угоди є створення основи для співробітництва між Сторонами у сферах, що відносяться до їхньої компетенції та регулюються їхніми відповідними нормативно-правовими актами»[2].

Варто зазначити про подвійну правову природу НБУ, адже з однієї сторони, він є юридичною особою (банком, у класичному розумінні), може укладати цивільно-правові угоди з державою і комерційними банками, також здійснювати банківські операції. З іншого боку НБУ є органом державного управління і має достатньо широких владних повноважень в управлінні

банківською системою. Аналіз законодавства та низки нормативно-правових актів, (визначають конституційні основи правового статусу) дають підстави до здійснення класифікації організаційно-правового рівня системи управління, цілей і завдань, функцій, прав і обов'язків (повноваження) визначають значну роль НБУ у міжнародній діяльності[10].

У сьогоднішній участі НБУ у переговорах з Європейським Союзом зосереджена на питаннях вільного руху капіталів, а також справ у фінансово - бюджетній сфері. Планується (після подання формальної заяви на вступ до ЄС) більш конкретно здійснювати зміни в організаційній структурі та принципах функціонування НБУ згідно з нормативами ЄСЦБ. Діяльність НБУ потрібно спрямувати для зміцнення співробітництва з ЄЦБ та національними центральними банками, які є членами ЄСЦБ. З метою чіткого визначення сфер, які можуть бути предметом обговорення в рамках консультацій з ЄЦБ, сформовано певний перелік конкретних проблем, які були присутні у основі досвіду Польщі та країн Балтії в аналогічній сфері:

- юридично-правові (приведення фінансового законодавства щодо відповідності з директивами ЄС – загальні питання (з приводу яких необхідно проводити консультації), з питань, які мають певну специфіку (нормативні акти про оформлення забезпечення, банківський нагляд, платіжні системи та системи для взаєморозрахунків, транскордонні перекази, система фіксації обмінних валютних курсів, а також управління валютними резервами);

- кредитно-грошова політика (встановлення проблем, які пов'язані із створенням мінімальних резервів, забезпечення безпеки позикових операцій, моніторинг і контроль за операціями з цінними паперами, а також ліквідність банківського сектору);

- фінансова та банківська статистика (співпраця у процесі здійснення оновлення переліку фінансових установ та системи фінансової, банківської статистики, а також збирання та обробка інформації про відсоткові ставки);

□ звітність та бухгалтерський облік (принципи групування економічних подій у таблиці рахунків, яку розробив ЄЦБ, принципи, згідно яких здійснюють складання бюджетів для операцій центрального банку);

□ платіжні системи (умови та правила участі в роботі системи TAR-GET, безпека платіжних систем щодо використання електронних платіжних інструментів та розвитку системи використання електронних грошей);

□ емісія готівкових грошових знаків, що передбачає вилучення з обігу фальшивих купюр та монет (співробітництво в процесі заснування Системи моніторингу за фальшивими купюрами та монетами, а також Центру аналізу фальшивих купюр і монет, доступ до Баз даних про підроблені купюри та монети);

□ співпраця у сфері вивчення впливу нормативно-правових актів на стан кредитних установ (фінансовий аспект);

□ надання допомоги у сфері навчання персоналу та обміну досвідом, що передбачає проведення конференцій, семінарів, навчання в ЄЦБ (наприклад, у таких сферах, як правові питання, фінансова система, прогнозування інфляції та механізми кредитно-грошової політики, співробітництво між центральними банками та ЄЦБ, статистика, бухгалтерський облік, банківський нагляд, функціонування євро, тощо)[10].

Висновок. Умови співпраці у сфері міжнародної економіки між Україною та ЄС регулюються в галузі конституційного права співпрацею українських структур (НБУ) та європейських (ЄЦБ, ЄБРР). Дана співпраця передбачена рядом двохсторонніх угод та національним законодавством. Головними принципами такої співпраці відповідно є врегулювання двохсторонніх відносин у фінансовій сфері. Відповідно до інтеграції України до правового простору ЄС потрібно привести національне законодавство до відповідності з Правом ЄС, що є одним із пріоритетних завдань державної політики України.

Науковий керівник : доцент кафедри, к.е.н Штуца В. М.

Список використаних джерел:

1. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011. - (дата звернення 15.04.2018 р.).
2. Угода про співробітництво між Національним банком України та Європейським центральним банком.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_698. - (дата звернення 15.04.2018 р.).
3. Закон України Про Національний банк України.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page>. - (дата звернення 15.04.2018 р.).
4. Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку : Указ Президента України від 14 липня 1992 р. № 379/92.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/92>. - (дата звернення 15.04.2018 р.).
5. Ukraine and the EBRD.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/ukraine.html>. - (дата звернення 15.04.2018 р.).
6. Грудзевич Я.В. , Заставна З.М. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК: МЕХАНІЗМИ Й ІНСТРУМЕНТИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/30409/1/Vis_570_Menedgment.%20155-160.pdf. - (дата звернення 15.04.2018 р.).
7. КАДАЦЬКА А. А. Міжнародно-правове врегулювання відносин між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intlawa.manac.net/v9/12.pdf>. - (дата звернення 15.04.2018 р.).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖИТЛО»

Кочковий Віталій Володимирович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
E-mail: sir.ko4ckowoi.v@gmail.com

Ключові слова: *житло, приміщення, житлові послуги.*

В Загальній декларація прав людини зазначається що такий вираз як «гідний рівень життя» невід’ємно пов’язаний з наявністю у людини житла [1]. Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права встановлено, що держави, які беруть участь у ньому, визнають право кожного на достатній

життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає і неухильне поліпшення умов житла. Так само Конституція України в ст. 47 закріплює, що кожен має право на житло, а держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду [2]. Основний Закон України закріплює означене право як елемент правоздатності особи щодо придбання, побудування або отримання в користування житла та його захисту відповідно до чинного законодавства.

Право на житло - найважливіше право серед прав людини, що забезпечують його гідне існування. Але щоб людина могла повною мірою реалізувати і захистити своє одне з основних конституційних прав, треба чітко розуміти що мається на увазі коли ми вживаємо термін «житло».

Якщо проаналізувати законодавство України, можна дійти висновку що зміст даного поняття розкривається тільки ЦК України, а саме у ст. 379 де вказується що житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жилає приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них. Але, на нашу думку, таке визначення не повною мірою відображає сутність даного поняття.

Проблемами у даній сфері переймаються провідні фахівці житлового права України М.К. Галянич, Є.О. Мічурін, О.О. Кармаза, Р.Б. Шишка та інші вчені. Проте досі не вдалося прийти до єдиного визначення поняття «житло».

Так, окремі вчені трактують поняття житло як об'єкт матеріального світу, як об'єкт нерухомості (будинки, квартири, приміщення), що відповідають певним санітарним і технічним стандартам.

Так Є. О. Мічурін під житлом розуміє квартири багатоквартирних будинків, одноквартирні будинки, кімнати в квартирах чи одноквартирних будинках, а також інші приміщення, призначені для постійного або тимчасового проживання людей, що завершені будівництвом та віднесені у встановленому порядку до житлового фонду». Тобто Є. Мічурін виокремлює чотири ознаки житла: 1) це певне приміщення; 2) призначене для проживання людей; 3) споруда

повинна бути завершеною будівництвом; 4) віднесене до житлового фонду[3,с. 3].

П.І. Седугін висловлює думку про те, що термін «житло» означає особливу споруду або приміщення, спеціально призначене для проживання людей: житловий будинок, квартира, кімната разом з відповідною допоміжною площею (кухня, ванна кімната, коридор тощо), а також іншими об'єктами житлового фонду (ліфт та ліфтове господарство, інше інженерне обладнання) [4, с. 148].

Ж.В. Копилова в свою чергу говорить про те що житло є родовим поняттям одноквартирного будинку. Так вчена пропонує визначити житло як житловий будинок, квартира, інші приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них, прийняті в експлуатацію, пройшли державну реєстрацію в установленому законодавством порядку, також приміщення і інші об'єкти, відповідають санітарним, технічним нормам і встановленій мінімальній нормі житлової площі, мають певну вартість і які належать особі на праві приватної власності, незалежно від того, проживає в них фізична особа чи ні [5, с. 311].

Інша група вчених не підтримують дану точку зору, вони вважають що зводити розуміння житла тільки як об'єкт матеріального світу не є правильним. На їхню думку під житлом треба розуміти не тільки як майнове благо, а і як особисте немайнове, що ґрунтується на реалізації конституційного права людини на забезпечення житлом, а також право на недоторканність житла.

В.А.Горемикін говорить про те що словом "житло" треба розуміти у двох абсолютно різних аспектах. Перше аспект, це розуміння житла як житлового фонду, до якого відносяться будови або будинки. Друге поняття розглядається в аспекті поточного функціонування житла, або в аспекті житлових послуг. Кожна одиниця житлового фонду має можливість проводити ряд споживчих послуг: служити притулком, місцем відпочинку, засобом розвитку сім'ї і т.д. [6, с.264].

Як влучно зауважила О.О Кармаза, житло - біологічна й соціальна потреба людини, місце проживання, відпочинку, комунікації з близькими, місце роботи,

здійснення сімейного життя, матеріальне благо, спосіб капіталізації коштів тощо[7, с. 72].

М.К. Галянтич прийшов до висновку, що житлом має визнаватися будь-яке приміщення за суб'єктивним, а не об'єктивним критерієм. Крім того треба розуміти, що таке визначення має надаватися через призму розуміння прав людини у широкому значенні, що поєднує у собі застосування як об'єктивних так і суб'єктивних факторів. Це обумовлено тим, що право на житло тісно пов'язане з економічними та соціальними правами людини. Так, при здійсненні особою права на житло безпосередньо реалізуються права людини на достатній рівень життя. [8, с. 138].

Отже ми бачимо що незважаючи не те яку велику роль житло відіграє у житті кожного громадянина, на сьогоднішній день немає єдиного підходу щодо визначення даного поняття. Дослідження даного питання має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки законодавче та наукове визначення поняття «житло» впливає на розвиток законодавства та забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, що є головним завданням держави.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Стефанчук Р. О.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини, проголошена Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.: док. ООН/PES/217 А // Інформаційно-пошукова система «Нормативні акти України». – К.: АТ Інформтехнологія, 2004.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Мічурін Е. О. Цивільний договір як один із засобів реалізації права на житло : автореф. дис. канд. юрид. наук / Е. О. Мічурін. — Х., 2000.
4. Седугин П. И. Жилищное право : учеб. для вузов. — М., 2000. — 384 с.
5. Копилова Ж. В. Житло як родове поняття одноквартирного житлового будинку громадян України // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. № 4 с. 306-312.
6. Горемыкин, В. А. Экономика недвижимости : учебник / В. А. Горемыкин. — б изд., перераб. и доп. — М.: Издательство Юрайт ; ИД Юрайт, 2011. 883 с. — Серия : Основы наук.

7. Кармаза О.О. Концепції охорони та захисту житлових прав в Україні: матеріальний та процесуальний аспекти : [монографія] / О.О. Кармаза. - М.: ПРАТ «Миронівська друкарня». 2013.-400 с.

8. Характеристика житла за цивільним законодавством України та в практиці Європейського суду з прав людини / М. К. Галянтич, Г. В. Самойленко // Приватне право і підприємництво. - 2015. - Вип. 14. - С. 134-140.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЕГІДОЮ ЮНЕСКО

Кривко Марина Юріївна

Студент-мігістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім.В.Н.Каразіна

e-mail: krivkomarina@rambler.ru

Ключові слова: захист, культурні цінності, культурна спадщина, охорона, нематеріальні культурні цінності

Одним з найважливіших аспектів міжнародно-правового регулювання є формування і розвиток інституту міжнародного-правового захисту культурних цінностей. Питання міжнародно-правового захисту культурних цінностей почало активно обговорюватися міжнародним співтовариством починаючи з другої половини ХХ ст. і пов'язане зі створенням універсальної міжнародної організації – Організації Об'єднаних Націй. Формування інституту міжнародно-правового захисту культурних цінностей розпочалося з формування і закріплення в міжнародно-правових актах інституту спільної спадщини людства та принципу її охорони. Названі цілі реалізувалися на універсальному та регіональному рівнях.

В умовах глобалізації та суспільних перетворень існують серйозні загрози погіршення, зникнення та руйнування нематеріальної культурної спадщини. Загальне прагнення та зусилля світового співтовариства щодо міжнародно-правового захисту нематеріальних культурних цінностей (спадщини) як чинника культурного різноманіття й сприяння творчості людини і самодостатності народів і націй для поновлення діалогу між ними заради миру і

безпеки у дусі співробітництва та взаємодопомоги реалізуються у діяльності ЮНЕСКО – організації з питань освіти, науки та культури (створена під егідою ООН у 1945 р), діяльність якої в галузі культури охоплює такі сфери: збереження та відродження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини; розвиток мистецтв; сприяння розвитку сучасних культур; сприяння поверненню втрачених культурних цінностей країнам їхнього походження; поширення книг і читання шляхом сприяння розвитку книговидавничої справи; розвиток індустрії культури та розробка політики в галузі культури; захист авторських і суміжних прав; аналіз взаємозв'язку між культурою та розвитком, врахування культурного фактора у розвитку суспільства; розвиток культурного плюралізму та міжкультурного діалогу [1, с. 160].

Значимою сферою діяльності ЮНЕСКО є нормотворчість: розробка та прийняття нормативних актів з відповідної сфери міжнародно-правового регулювання. Серед актів, прийнятих за її сприяння, слід вказати такі: Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р. та протоколи до неї (1954 і 1999 рр.); Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р., Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р. тощо.

Значною подією стало прийняття Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р. (далі – Конвенція 2003 р.). Конвенцією визначено поняття «нематеріальна культурна спадщина», що означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самобутності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й

творчості людини. Термін «нематеріальна культурна спадщина» проявляється, *inter alia*, у таких галузях: а) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини; б) виконавському мистецтві; в) звичаях, обрядах, святкуваннях; г) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту; д) традиційних ремеслах (ст.2) [3]. Конвенцією передбачено створення Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини до функцій якого віднесено: сприяння досягненню цілей Конвенції, заохочення й моніторинг її виконання; надання консультацій стосовно передової практики та підготовка рекомендацій стосовно заходів для охорони нематеріальної культурної спадщини; складання, оновлення та опублікування Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони, та включає таку спадщину до цього Списку на прохання відповідної держави-учасниці; здійснює періодичний відбір та сприяє здійсненню національних, субрегіональних або регіональних програм, проектів і заходів з охорони спадщини, які, на його думку, найліпше відображають принципи та цілі Конвенції, з урахуванням особливих потреб країн, що розвиваються тощо.

Підсумовуючи слід вказати, що діяльність ЮНЕСКО у сфері захисту нематеріальних культурних цінностей проявляється, зокрема, у проголошенні шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства, створенні нормативних актів, спрямованих на захист взаємозалежних культурних матеріальних та нематеріальних цінностей (спадщини), а також створенні і реалізації спеціальних програм ЮНЕСКО із охорони (захисту) нематеріальних цінностей (спадщини).

Науковий керівник: професор кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, д.ю.н., Гавриленко Олександр Анатолійович.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право: словник-довідник /[С.М. Перепьолкін, Т.Л. Сироїд,

Л.А. Філянїна]; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Х.: Юрайт, 2014. 408 с.

2. UNESCO URL: <https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco>.

3. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_d69.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Кривошликова Аліна Сергіївна

студентка ІІІ курсу Економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

***Ключові слова:** ґендерна рівність, місцева влада, соціальні права жінок, місцеве самоврядування.*

Залучення жінок на рівних з чоловіками умовах у сферу діяльності органів місцевого самоврядування є одним з найважливіших шляхів практичної реалізації конституційно закріпленого принципу ґендерної рівності. Взагалі питання доступу жінок до влади як на загальнодержавному, так і на локальному рівні є важливим критерієм рівних можливостей та соціального добробуту суспільства.

Досвід ґендерної політики ЄС наголошує на те, що важливо мати фахово інституціоналізовану ґендерну політику (ґендерну пріоритетизацію та спеціальні заходи), що супроводжується відповідними механізмами її реалізації. В Україні присутні численні аспекти ґендерної політики, проте в багатьох випадках бракує практичних механізмів реалізації, а також політичної волі на привернення уваги до питань ґендерної рівності [1, с.244].

Реалізація принципу ґендерної рівності на локальному рівні є важливим політичним завданням, розв'язання якого є складним та тривалим процесом, проблематика якого привертає значну увагу науковців, більшість серед яких є правниками. Проблема реалізації принципів ґендерної політики присвячені праці таких вчених, як: Галусян Ю.М., Грицяк Н.В., Жидкова О.О., Кобилянська

Л.М., Римашевська Н.М., Смоляр Л.О., Журженко Т.Ю., Лібанова Е.М., Саєнко Ю.І. та інших.

Взагалі гендерна політика – це система цілеспрямованих взаємопов'язаних заходів, спрямованих на вирішення гендерних проблем і досягнення гендерної рівності [2, с.64]. Гендерна політика реалізується в Україні як на рівні держави, так і на рівні кожної територіальної громади.

Комплексний гендерний підхід в діяльність органів місцевого самоврядування передбачає покладення інтересів усіх людей незалежно від статі в основу прийняття будь-яких рішень для забезпечення сталого людського розвитку [3, с.31].

Державна та регіональна політика орієнтується на створення рівних можливостей для жінок і чоловіків та проводиться з урахуванням міжнародних документів, ратифікованих Україною. До таких нормативно-правових актів слід віднести, передусім, Загальну декларацію прав людини від 10.12.1948 р. [4] та Конвенцію ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 18.12.1979 р. [5]. Ці документи, посівши свої місце у системі законодавства нашої держави, створили основу для розробки та прийняття нормативно-правових актів на національному рівні з урахуванням особливостей впровадження принципу гендерної рівності в усі сфери суспільного та політичного життя України.

Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків залежить не лише від якості законів, постанов і розпоряджень центральної влади і механізмів їх реалізації, а і від практичного їх втілення з боку державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування [6].

Слід зазначити, що відповідно до статей 12, 13 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції:

- забезпечують надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей;
- здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

—створюють умови для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків;

—співпрацюють з об'єднаннями громадян щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;

—подають пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [7].

Окрім цього, в Україні з 1992 року функціонує Асоціація міст України (далі – АМУ), яка 14 березня 2013 року розробила Стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, що стала частиною Стратегії розвитку АМУ. У цьому документі містяться пропозиції стосовно створення реальних умов для рівноправної участі жінок і чоловіків у процесі прийняття рішень локального характеру та їх рівного доступу до управління в органах місцевого самоврядування.

Проте, незважаючи на наявність названих документів та міжнародних нормативно-правових актів, на місцевому рівні спостерігається вертикальна гендерна сегрегація. За даними статистики жінки значно менш представлені на рівні прийняття рішень, окрім селищних та сільських рад. Так, наприклад, станом на 2014р., жіноче представництво на місцевому рівні становило 10% – в обласних радах, 23% – районних, 14% – міських, 43% – селищних, 51% – сільських. Окрім цього, відповідно до даних гендерного моніторингу місцевих виборів 2015р. в Україні, середній рівень представництва жінок у міських радах становив лише приблизно 18% [1, с.238].

Для досягнення реального прогресу у практичній реалізації принципу гендерної рівності та подолання вже існуючих у цій сфері проблем потрібні спільні зусилля та співпраця міжнародних організацій та організацій, ініціативи з боку держави та суспільства.

На сучасному етапі реалізація принципу гендерної рівності на локальному рівні можлива шляхом вирішення конкретних задач, які поставлені перед органами місцевого самоврядування. Серед таких задач можна виділити наступні:

—забезпечення включення концепції гендерної рівності у роботу органів місцевої влади через призначення або активізацію діяльності радника/координатора з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

—розвиток гендерної компетентності місцевого персоналу шляхом забезпечення інформаційно-консультаційної підготовки, проведення спеціальних тренінгів для усіх службовців;

—забезпечення ресурсної бази для гендерного інтегрування шляхом розробки відповідних гендерних бюджетів;

—заснування системи постійного гендерного моніторингу;

—розробка чіткої організаційної політики та методичних рекомендацій щодо впровадження політики гендерної рівності тощо [3, с.33].

Таким чином, можна зробити висновок, що незважаючи на помітний прогрес у реалізації жіночою своїх прав як на загальнодержавному, так і на локальному рівні, досить існує широке коло невирішених питань та ще не виконаних завдань. Досягнення цих цілей на рівні органів місцевого самоврядування та скасування негативних традиційних гендерних стереотипів є ключем до досягнення гендерної рівності та благополуччя всього суспільства.

Науковий керівник: професор кафедри конституційного права на правосуддя Економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, доктор юридичних наук, професор Прієшкіна Ольга Василівна

Список використаних джерел:

1. Марценюк Т.О. Залученість жінок у політику : країни ЄС і Україна / Марценюк Т.О. [Текст] // Гендерна рівність і розвиток : погляд у контексті європейської стратегії України. – 2016. – С.235-243.

2. Жидкова О.О. Проблеми гендерної рівності в Україні [Текст] / О.О. Жидкова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2014. – №52. – С.63-67.

3. Дорожкіна І.В., Ковальчук В.В. Гендерна політика в місцевих громадах [Текст] : інформаційно-практичний посібник / І.В. Дорожкіна, В.В. Ковальчук. – Чернівці, 2010. – 56 с.

4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015. – Назва з екрана.

5. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207. – Назва з екрана.

6. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.07.2005 р. №1135/2005. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005>. – Назва з екрана.

7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Електронний ресурс] : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-ІУ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>. – Назва з екрана.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА V. ЗАКОННІСТЬ

Кучук Андрій Миколайович,
професор кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

Ключові слова: *верховенство права, Європейський суд з прав людини, закон, законність, радянське (не)право.*

Аналіз прийнятих протягом останніх десяти років законів, якими регулюється діяльність окремих органів публічної влади, а також Конституції України, дозволяє зробити висновок про закріплення у таких нормативних актах принципу верховенства права. До недавнього часу лише у ст. 8 Конституції України закріплювався цей принцип: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права» [1]. І це, з одного боку, цілком зрозуміло, зважаючи на радянську (не)правову традицію, що ґрунтувалася на концепції законності (революційної, соціалістичної тощо), яка і до сьогодні визначає «ментальну спрямованість» значної українців з дипломом юриста; з другого боку, цілком не зрозуміло, зважаючи на декларований органами публічної влади (і, як не дивно,

підтримуваний більшістю громадян) лозунг: «Жити по європейські» (йдеться про євро інтеграційний вектор розвитку України, про європейські цінності та їх близькість з українськими).

Не зважаючи на наявність значної кількості наукових публікацій, предметом яких є верховенство права, можна стверджувати, що і до сьогодні значна частина науковців (як і юристів-практиків) фактично ототожнює верховенство права і законність. Тому, зважаючи на це, а також враховуючи законодавче закріплення і верховенства права, і законності як принципів діяльності органів публічної влади, висвітлення питання їх співвідношення залишається актуальним для вітчизняної правничої науки.

При цьому, на мою думку, важливими є наступні постулати.

По-перше, верховенство права – це не просто один єдиний, окремий принци; це – комплексне явище, ціла низка принципів, зокрема таких як:

- законність, зокрема прозорість, підзвітність і демократичний порядок ухвалення законів;
- правова визначеність;
- заборона свавілля;
- доступ до правосуддя;
- дотримання прав людини;
- недискримінація і рівність перед законом [2].

Безпосередньо стосується верховенство права і принципу пропорційності, за який так мало знає наша вітчизняна юридична наука і який є основою прийняття рішень, навіть полісменами, у Федеративній Республіці Німеччини.

По-друге, розуміння законності як відповідності діяльності/акта матеріальним і процесуальним нормам є надто спрощеним і не відповідає західній правовій традиції (хоча перебуває у повній відповідності радянській (не)правовій традиції з її розумінням права як прескриптивного тексту та необхідності відповідності діяльності суто цьому тексту, звідси формалізм і бюрократія, адже людині – як основній цінності – у такій систем місця просто немає). «Свого часу колишній Урядовий уповноважений у справах

Європейського суду з прав людини Ю. Зайцев, назвав цей підхід «формально-примітивним», «схематизованим» і вказав на те, що «термін «закон» у контексті практики Європейського суду з прав людини має ширше значення, ніж його «технічне» розуміння» [3, с. 130] – зазначає Д. Гудима.

Законність передбачає також відповідність прескриптивного тексту «якості закону». На це неодноразово вказував Європейський суд з прав людини. Так, наприклад, у справі «Волохи проти України» (*Volokhy v. Ukraine*) Суд зазначив: «Суд завжди дотримувався думки, що словосполучення «згідно із законом» не просто відсилає до національного законодавства, а й пов'язане з вимогою якості «закону», тобто вимогою дотримання принципу «верховенства права», про що прямо говориться у преамбулі Конвенції...» [4].

Слід зауважити, що таке положення цілком узгоджується з позицією Конституційного Суду України, викладеною у справі про призначення судом більш м'якого покарання, у якому вказується, що право не обмежується лише законодавством, а охоплює й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, звичаєві норми. При цьому ключовим при визначенні у правила поведінки наявності реальної якості нормативності і відповідно можливості бути регулятором суспільних відносин є категорія моралі – справедливість (а закон, як зазначається у рішенні, може бути і несправедливим).

У цьому контексті не можна не згадати постанову Окружного адміністративного суду міста Києва від 1 листопада 2017 року у справі за позовом Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація власників зброї» до Міністерства юстиції України у якій зазначається, що «станом на 2016 р. та на час розгляду справи Верховною Радою України законодавчо статус зброї як об'єкту цивільних прав не визначено, відповідно, не скасовано постанову Верховної Ради України від 17.06.92 р. «Про право власності на окремі види майна» та наказ №622. ... Таким чином, єдиним нормативно-правовим актом, що регулює обіг зброї в Україні, залишається наказ №622, і скасування його державної реєстрації за відсутності відповідного Закону України призведе до відсутності будь-якого регулювання правовідносин щодо придбання, зберігання,

використання та обігу зброї». Суд аргументує власну позицію посилаючись на його єдиність, простими словами: краще неконституційне, ніж нічого.

Таким чином, верховенство права і законність є кардинально різними концептами, якщо останню розуміти суто як законність радянську. Якщо ж інтерпретувати законність з врахуванням якості закону, то слід визнати законність складовою верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Report on the Rule of Law Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011). [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD%282011%29003rev-e.pdf>.
3. Гудима Д.А. Принцип законності обмеження фізичної свободи у практиці Європейського суду з прав людини. Вісник Національної академії правових наук України № 3 (86) 2016. С. 128-140.
4. Case of Volokhy v. Ukraine, Application nos 23543/02 Council of Europe: European Court of Human Rights, 2 November 2006, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77837>.
5. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 1 листопада 2017 року [http://protokol.com.ua/ru/sud_ediniy_normativniy_akt_shcho_viznachae_nezakonnist_zberigannya_vognepalnoi_zbroi_nakaz_mvs_622_nezakonnij_nu_i_shcho_ale_g_ediniy_\(826_6056_16_vid_01_11_2017\)/](http://protokol.com.ua/ru/sud_ediniy_normativniy_akt_shcho_viznachae_nezakonnist_zberigannya_vognepalnoi_zbroi_nakaz_mvs_622_nezakonnij_nu_i_shcho_ale_g_ediniy_(826_6056_16_vid_01_11_2017)/).

ДОСВІД ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Легеза Євген Олександрович
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів

Ключові слова: інформаційно-телекомунікаційні технології доступність, послуга, простота.

Уряд значну увагу приділяв комп'ютерній освіченості громадян, особливо в сільській місцевості. У 1997 р. було прийнято рішення про оснащення шкіл

сучасними комп'ютерами та Інтернетом. Мета програми «Стрибок тигра» полягала в підготовці школярів і вчителів до тих можливостей, які можуть надати комп'ютери і новітні інтернет-технології. Усі школи готують освічених випускників, що, у свою чергу, сприяє збільшенню кількості робочих місць зайнятих в ІТ-сфері. Програма «Дивись на світ» спрямована на верстви населення, які з певних вікових чи інших причин не мають можливості зробити це самостійно. Обидві програми діють донині [2, с. 7].

У 2011 р. 76 % жителів *Естонської Республіки* віком 15-74 роки вже користувалися Інтернетом, 74 % всіх приміщень підключені до мережі (у 2005 р. показник становив лише 34 %). Сьогодні понад 70 % державних послуг надаються через Інтернет портал. На думку експертів, по-справжньому електронний уряд працює лише в Республіці Сінгапурі та Естонської Республіки.

Сьогодні для громадян Естонської Республіки повсякденною справою стало отримання е-послуг, які регулюються відповідно до законодавства про електронні бази даних. Естонські закони електронним процедурам надають рівний із «паперовими» статус. Ключовим елементом усіх інноваційних інформаційних систем в Естонській Республіці стала електронна ID-карта як обов'язковий ідентифікаційний документ кожного громадянина. В середині карти розміщена мікросхема з інформацією про власника і два сертифікати, один з яких відповідає за ідентичність картки, а другий представляє цифровий підпис власника. ID-карта має високий ступінь захисту, оскільки містить PIN-код, який дозволяє використовувати її в багатьох web-системах. ID-карта є основним елементом у спілкуванні держави та громадянина, яка забезпечує доступ до всіх інстанцій і послуг. На практиці для зручності застосовується мобільний ID, за якого PIN-код вводиться з мобільного телефону. За допомогою цього пристрою місцеві жителі купують квитки на громадський транспорт (їх наявність кондукторами перевіряється за допомогою спеціального портативного пристрою), в театр, сплачують покупку в магазині. Крім того, можна отримати послугу «м-парковка», здійснити різні види реєстрацій і платежів [2, с. 6, 3].

Концепція інформаційного суспільства вимагає наявності підготовлених кадрів, тому практично кожен ВНЗ в Естонській Республіці готує фахівців в ІТ-сфері. Деякі з них не мають аналогів у світі, наприклад, фахівців з комп'ютерної безпеки готують у Талліннському і Тартуському технічних університетах [4]. Успішність економіки залежить від ділової активності громадян. Будь-який підприємець, оминаючи бюрократичну тяганину, може створити фірму за допомогою комп'ютера. На Бізнес-порталі можна зареєструвати компанію за 18 хв, тобто за цей проміжок часу вона з'явиться в реєстрі підприємств, у податковому департаменті та інших необхідних структурах.

У країні 98 % фірм користуються у своїй роботі комп'ютерами з Інтернетом, 66 % – мають домашні сторінки в Інтернеті, 40 % – отримують рахунки в електронному вигляді. При створенні фірми всі документи можуть бути підписані цифровим підписом. Інформаційна система «е-земельний реєстр» дає змогу здійснювати пошук нерухомості виходячи з її номінальної вартості. Через систему «е-податки» надаються 92 % податкових декларацій, перевіряється податкова інформація, за необхідності вносяться зміни або доповнення на підставі зібраних з різних джерел даних.

Система «е-пацієнт» дозволяє реєструватися на прийом до лікаря, змінювати час візиту або відмінити його зовсім, а також нагадати пацієнту про наближення дати відвідування. Користувач може побачити доповнення, зроблені лікарем до його історії хвороби, ознайомитися з результатами аналізів [1].

Інформаційна система «е-поліція» забезпечує полісменам доступ до бази даних Шенгенської зони, що значно полегшує процедуру встановлення можливих правопорушень затриманої ними особи або проходження автомобіля, на якому вона пересувається. Крім того, працівники спроможні приймати оперативні рішення без зайвого спілкування з диспетчером. Швидкий та ефективний інформаційний обмін, організований між місцевими і закордонними структурами охорони правопорядку, дозволяє оперативно реагувати на різні критичні ситуації та дзвінки громадян про екстрену допомогу, затримувати осіб, які перебувають у державному і міжнародному розшуку. Система створена для

захисту законослухняних громадян. Вона сприяє зменшенню кількості нещасних випадків, приборканню порушників швидкісного режиму та пияцтва за кермом, запобіганню різним злочинам – в Естонії за останній час у 4 рази знижено рівень смертності в дорожньо-транспортних пригодах.

З 2005 р. жителі Естонської Республіки можуть проголосувати на виборах в Інтернет-режимі (за допомогою ID-карти або мобільного-ID незалежно від того, чи перебувають удома або за кордоном). Електронні вибори проводяться за кілька днів до «традиційних» паперових.

З метою забезпечення анонімності голосування після ідентифікації особи відбувається поділ поданого голосу і цифрового підпису. У 2009 р. під час проведення місцевих виборів 104 413 учасників голосування (15,7 %) скористалися можливістю проголосувати в Інтернеті. У процесі створення перебуває електронна система з реєстрації шлюбів та оформлення розлучень. Усі документи в електронних системах підписуються цифровим підписом за допомогою ID-карти. Він має таку саму юридичну силу, як і паперовий. Його неможливо скопіювати, і він є недійсним без відповідних кодів. Зловживання електронною ідентичністю та її крадіжка переслідуються законом. Захист особистої інформації громадян є невід'ємною частиною естонського законодавства.

Зберігання та використання інформації в електронному вигляді регулюється кількома різними законами. Використання баз даних державної установи постійно відстежується і фіксується спеціальним чином [2, с. 15]. Більшість людей, які користуються ID-картою в Інтернеті, не підозрюють, що підключаються не до єдиної, а до безлічі баз даних.

В Естонській Республіці з метою уникнення створення однієї гігантської бази даних розроблена технологія «Перехрестя». Вона дає змогу використовувати кілька баз різних установ через один портал. Модульна конструкція є досить ефективною, оскільки збій в одній системі не впливає на інші. Технологія дозволяє уникати виникнення монополістів у сфері розробки програмних систем, оскільки держава не спирається на окремого конкретного

розробника. Це забезпечує наявність конкурентного клімату і гарантує країні відразу кілька провідних компаній-розробників.

Естонські провайдери безпосередньо сполучені з багатьма європейськими державами, причому ці з'єднання багаторазово про дубльовані, що створює додаткові переваги у сфері захищеності від збоїв. Територія Естонської Республіки повністю покрита сигналом трьох мобільних операторів, які дають можливість мобільного Інтернет з'єднання, у великих містах можливий 3G-зв'язок.

У державі існує 1140 офіційно зареєстрованих точок бездротового Інтернету, з'єднання на більшості з них є безкоштовним. Практично в кожному кафе чи ресторані, в державних установах є можливість користування безкоштовним бездротовим Інтернетом. Навіть у важкодоступних умовах достатньо переміститися на кількесот метрів, щоб отримати сигнал.

Державна ініціатива EstWin спрямована на побудову широкосмугової мережі нового покоління, яка забезпечить швидкість зв'язку до 100 Мбіт/сек. Безліч фундаментальних інновацій в Естонії вже завершені, але швидкі зміни в інформаційному суспільстві вимагають постійного руху. Створюється повна електронна версія системи охорони здоров'я, ведуться роботи з підтримання й оновлення наявних систем [1].

Отже, досвід Естонської республіки щодо надання публічних послуг, можемо визначити такі позитивні аспекти надання публічних послуг в електронній формі: цілодобовий зручний доступ для всіх користувачів, особливо осіб з обмеженими можливостями або тих, які працюють чи навчаються за кордоном, зі збереженням конфіденційності; використання різних дистанційних каналів комунікації, що, в свою чергу, призводить до зниження вартості такої послуги та до прискорення строку надання різних видів публічних послуг споживачам і, як наслідок, покращення екологічної ситуації (зменшуються викиди палива; витрати паперу тощо); надання публічних послуг в одному місці («єдиний офіс», «єдино вікно» тощо), що дає змогу в повному обсязі задовольнити потреби споживачів; зменшення адміністративного навантаження

на систему органів влади: як приклад, електронні рахунки-фактури та документи завжди є доступними в особистому порталі споживача, де зберігаються всі фінансові документи тощо; спрощена форма заповнення заяв, бланків тощо, що, у свою чергу, усуває можливість припуститися технічних помилок. Усе це загалом зменшує корупційні ризики і підвищує рівень довіри до органів публічної адміністрації.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Н. В. Досвід Естонії в наданні електронних послуг населенню [Електронний ресурс] / Н. В. Васильєва // Дер- жавне управління: удосконалення та розвиток. - 2013. - № 11. - Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua>
2. Э-Эстония - страна, где живет интернет : буклет [Элек- тронный ресурс]. - Режим доступа : www.itl.ee/?dl=536
3. Кишонас В. Развитие электронной инфраструктуры и электронных услуг в Литве: вклад публичного сектора [Электрон- ный ресурс] / В. Кишонас // Informacines visuomenes pletros komitetas - Prie susisiekimo ministerijos.

СУТНІСТЬ ПОДІЇ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Льозний Олег Анатолійович
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Ключові слова: кримінальне провадження, корупційний злочин, подія корупційного злочину у сфері службової діяльності.

Посилення протидії корупційним злочинам у сфері службової діяльності на сучасному етапі вимагає ґрунтовного дослідження складових елементів предмету доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів зазначеної категорії. Одним із них є подія злочину.

На підставі аналізу примітки до ст. 45 КК України та положень Розділу XVII КК України доходимо висновку, що до корупційних злочинів у сфері службової діяльності відносяться наступні злочини:

1. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

2. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364⁻¹ КК України).

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України).

4. Незаконне збагачення (ст. 368⁻² КК України).

5. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368⁻³ КК України).

6. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України).

7. Зловживання впливом (ст. 369⁻² КК України).

Чинним кримінальним процесуальним законодавством (ст. 91 КПК України) регламентовано перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. У теорії кримінального процесуального права зазначені обставини отримали назву «предмет доказування». За загальним правилом перелік таких обставин є єдиним для встановлення під час кримінального провадження щодо усіх видів злочинів. Доречно зауважити, що вказаний перелік обставин підлягає уточненню в залежності від особливостей певної категорії злочинів, у тому числі корупційних злочинів у сфері службової діяльності.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України у кримінальному провадженні насамперед підлягає доказуванню подія кримінального правопорушення: час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення.

У тлумачних словниках поняття «подія» визначається як:

а) те, що відбулося; явище, факт суспільного чи особистого життя;

б) те, що порушує усталений, звичний хід життя; що-небудь важливе, видатне;

в) вид юридичних фактів, із якими закон пов'язує виникнення правовідносин [1, с.1009].

У науковій літературі висловлювалися різні позиції щодо розуміння поняття «подія злочину». Так, наприклад, одні науковці ототожнюють поняття «подія злочину» і «склад злочину» [2, с.31].

Такі дві категорії як подія й склад злочину тісно і нерозривно взаємопов'язані, чим на практиці обумовлюється необхідність першочергового встановлення складу злочину. Ця обставина пояснюється тим, що поняття «склад злочину», хоч і бере свій початок в галузі кримінального права, досить конкретизоване, у той час як поняття «подія злочину», будучи суто процесуальним терміном, так і не знайшло своєї дефініції [3, с.51-52].

Подія злочину включає наступні необхідні елементи складу злочину: об'єкт посягання, об'єктивну сторону (спосіб злочинного діяння, час, місце, наслідки, причинний зв'язок між діянням і наслідками), суб'єкт, суб'єктивну сторону – вину [4, с.270].

У свою чергу, окрема група авторів розуміє поняття «подія злочину» у вузькому значенні. На їх думку, подією злочину є об'єктивна сторона складу злочину [5, с.86]. Думається, доречно підтримати останню позицію.

Подія злочину розкриває діяльність суб'єктів у матеріальному середовищі, в результаті якої виникають сліди злочину – джерела доказової інформації. У природі все взаємопов'язано і взаємообумовлено. Злочинна діяльність не виняток. Сліди-відображення виникають за загальними законами діалектики і несуть необхідний і повторюваний, тобто закономірний характер. Застосовуючи до події злочину, закономірність означає не тільки відповідність утворення інформації об'єктивним законам руху і відображення матерії, але і можливість керування і передбачення появи джерел інформації, цілеспрямованого використання їх у правоохоронній діяльності. А саме, встановлення за слідами об'єкта та механізму їх утворення дозволяє встановити знаряддя злочину; отримати свідчення про суб'єкта, спосіб вчинення злочину, предмет злочинного посягання; доказати наявність зв'язку між виявленими слідами та злочинними діями конкретної особи; встановити обставини, що сприяли вчиненню злочину, тощо [6, с.204].

Термін «подія злочину» досить умовний та потребує тлумачення з деталізацією його структурних елементів. Поняття події злочину відображає його зовнішню (об'єктивну) сторону. Доказування події злочину полягає в достовірному встановленні наявності передбаченого кримінальним законом суспільно небезпечного діяння, його наслідків, причинного зв'язку між діянням та його наслідками, часу, місця, способу, обстановки, засобів вчинення злочину тощо [7, с.10].

Специфіка події корупційних злочинів у сфері службової діяльності полягає у тому, що вони є складною системою дій службових осіб. Елементи події злочинів вищевказаної категорії уточнюються у залежності від конкретних обставин кримінального провадження, та у межах відповідних диспозицій статей КК України.

Серед основних елементів події корупційних злочинів у сфері службової діяльності слід виділити суспільно небезпечне діяння.

Згідно з ч.1 ст. 11 КК України злочином є передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Суспільно небезпечне діяння може проявлятися або в дії, або в бездіяльності. Злочинна дія – це активна форма поведінки особи, а злочинна бездіяльність – це певна форма поведінки особи, що пов'язана з невчиненням дій, які вона повинна була і могла вчинити в силу закону або взятого на себе зобов'язання [8, с.18].

Отже, подія корупційного злочину у сфері службової діяльності характеризується об'єктивною стороною вищевказаних складів злочинів.

Науковий керівник: професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Глобенко Г.І.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

2. Банин В.А. Предмет доказывания в советском уголовном процессе (гносеологическая и правовая природа) / В.А. Банин; / под ред. Ш.К. Вахитова. – Саратов : Изд-во Саратовского университета, 1981. – 156 с.

3. Куликова С.Л. Обстоятельства, подлежащие доказыванию по уголовному делу / С.Л. Куликова, В.Е. Степенко // Закон и право. – 2006. – №10. – С. 50-53.

4. Тertiшник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М. Тertiшник. – К. : А.С.К., 2004. – 1056 с.

5. Харламова Ю.Н. Криминалистическая методика и квалификация преступлений / Ю.Н. Харламова // Вестник криминалистики. – 2004. – Выпуск 2(10). – С. 84-88.

6. Аверьянова Т.В. Криминалистика : учебник для вузов /Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2006. – 992 с.

7. Рыков А.Б. Установление события преступления на досудебных стадиях уголовного процесса : автореферат дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. – Воронеж, 1995. – 17 с.

8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко. – К : А.С.К., 2006. – 848 с.

СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ НАДАННІ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Любова Наталія Олександрівна,
слухач 1-го курсу магістратури факультету ННІ ЗНПК
Дніпропетровського університету внутрішніх справ

Ключові слова: *Національна поліція України, Інтерпол, кримінальне провадження, міжнародний розшук, спеціальний циркуляр.*

Статистичні дані єдиного звіту про кримінальні правопорушення, що розміщені на офіційному сайті Генеральної прокуратури України, свідчать про негативну тенденцію до зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень майже вдвічі, що автоматично тягне за собою збільшення кількості зупинених кримінальних проваджень. Так, за січень 2018 р. на території України було зареєстровано 57 148 кримінальних правопорушень, з них 177 кримінальних проваджень було зупинено на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), а за

лютий цього ж року до єдиного реєстру досудового розслідування було внесено 103 324 факти, з них зупинено 324 кримінальних проваджень [1].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, досудове розслідування зупиняється, якщо підозрюваний переховується від органів досудового розслідування, з метою ухилення від кримінальної відповідальності [2]. У таких випадках, особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення переходить на нелегальне становище, щоб не нести відповідальність за вчинене нею діяння, тим самим порушуючи принцип невідворотності кримінальної відповідальності. Після чого, відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства, слідчий (прокурор) виносить постанову про оголошення підозрюваного у розшук, а здійснення розшуку доручає оперативним підрозділам.

Але не рідко буває, що підозрюваний з метою ухилення від кримінальної відповідальності перетинає державний кордон. У більшості випадків підозрювані, що виїжджають за межі України є іноземцями, або особами без громадянства. Слідчий, який веде досудове розслідування, нехтує тим, що на території нашої держави такі особи не мають постійного місця проживання та сім'ї та не звертається до суду із клопотанням про обрання для них міри запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Або ж якщо і звертається, то суд відмовляє в задоволенні такого клопотання, сходячись на невелику тяжкість вчиненого кримінального правопорушення, відсутність ризиків, які б стали підставою для обрання найсуворішого запобіжного заходу, і обирає більш м'який, наприклад особисте зобов'язання, що дає можливість підозрюваному вільно перетнути кордон. Отже, оперативний підрозділ оголошує таку особу в міжнародний розшук та звертається за допомогою до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу (далі – Інтерпол).

4 листопада 1992 році у м. Дакар на 61-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу Україна стала повноправною учасницею Міжнародної організації кримінальної поліції. Після набуття Україною членства в Інтерполі виникає нагальна необхідність створення підрозділу, котрий безпосередньо забезпечив

би функцію Національного центрального бюро Інтерполу в нашій державі. З цією метою в МВС вже 25 березня 1993 року, відповідно до зобов'язань, передбачених членством держави в Організації, рішенням Уряду України було створене Національне центральне бюро Інтерполу [4].

На теперішній час саме через Департамент міжнародного поліцейського співробітництва, здійснюються взаємодія правоохоронних органів України з Інтерполом в сфері оголошення особи у міжнародний розшук, адже саме він організовує та координує за запитами правоохоронних органів України міжнародний розшук підозрюваних, обвинувачених (підсудних) та засуджених осіб, які переховуються від органів досудового слідства, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, а також осіб, зниклих безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом.

Міжнародний розшук злочинців – це розшук, що здійснюється за межами держави, де був вчинений злочин, на території іншої держави, де за отриманої інформації може знаходитись розшукувана особа [4]. Першочергово поліція проводить весь комплекс заходів, необхідних для встановлення місця знаходження розшукуваного своїми силами на території власної держави, а при отриманні офіційного повідомлення про перетин фігурантом державного кордону, ініціює перед Інтерполом проведення міжнародного розшуку.

За для зручності в розрізненні видів міжнародного розшуку, Інтерполом було розроблено спеціальні циркуляри із зазначенням кольорів. Так, розшуковий циркуляр з червоним кутом є правовою підставою видачі ордеру на арешт. В більшості випадків видача такого циркуляра спрямована на встановлення місцезнаходження розшукуваної особи її арешт та видачу (екстрадицію) державі, що ініціювала розшук. Розшуковий циркуляр з синім кутом – передбачає встановлення правоохоронними органами держав учасників Організації контролю за пересуванням і місцезнаходженням особи, підозрюваного або обвинуваченого у вчиненні злочину, з подальшим наданням зацікавленим державі отриманих відомостей. Розшуковий циркуляр з жовтим кутом – передбачає міжнародний розшук безвісно зниклої особи, якщо є підстави

вважати, що така особа покинула територію держави. Розшуковий циркуляр з чорним кутом – містить інформацію про виявлення невідомого трупу. Такий циркуляр публікується, якщо є підстави вважати, що померлий був громадянином іншої держави. Водночас, відносно новим є розшуковий циркуляр з помаранчевим кутом, котрий з'явився 24 лютого 2004 р. після конференції у м. Лісабоні. Поява даного циркуляра обумовлено серією інцидентів при яких в посилках, що були направлені в деякі європейські держави, були знайдені бомби. І останній розшуковий циркуляр із зеленим кутом. Його видають з метою встановлення негласного поліцейського нагляду за особами, які в минулому вже вчиняли кримінальні правопорушення і є достатньо підстав вважати, що вони можуть відновити свою протиправну діяльність [4].

Водночас, Інтерпол вимагає пакет документів, який направляється разом з циркуляром відповідного кольору. Так, для проведення міжнародного розшуку по циркуляру з червоним кутом, крім загальних документів: повідомлення особі про підозру; постанови слідчого про оголошення особи у розшук; документу, котрий підтверджує, що розшукуваний перетнув кордон; документу, який посвідчує особу розшукуваного; його фотокартки, обов'язково додається ухвала суду на обрання особі міри запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Практика взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав щодо міжнародного розшуку осіб показує, що без обрання розшукуваному міри запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою іноземні правоохоронні органи не встановлюють їх місце знаходження та не затримують. Тому що ухвала судів про дозвіл на затримання з метою приводу до суду для розгляду клопотання про обрання міри запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не визнаються правоохоронними органами іноземних держав та є неприйнятним для цілей екстрадиції, оскільки міжнародні договори встановлюють чітко та однозначно – до запиту про видачу особи повинна додаватись ухвала компетентного суду про тримання особи під вартою.

Однак, на теперішній час виникає безвихідна ситуація, адже суди відмовляють в обранні розшукуваним міри запобіжного заходу у вигляді

тримання під вартою, сягаючи на ч. 6 ст. 193 КПК України, де зазначено, що слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, лише у разі, якщо буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук [2]. Тобто, у такому випадку, спочатку потрібно оголошувати розшукуваного у міжнародний розшук за циркуляром із синім кутом, задля встановлення місця знаходження особи, яка переховується, а лише тоді звертатися до суду для обрання міри запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Після чого повторно звертатися до Інтерполу для зміни кольору циркуляру, додаючи до нього ухвалу суду. Така процедура займає доволі багато часу, що дозволяє розшукуваному вжити заходів для зміни свого місця знаходження.

Отже, після проголошення України незалежною державою, відбулось її входження на міжнародну арену. Будучи учасником міжнародних організацій, таких як Інтерпол, наша держава активно бореться з будь-якими проявами злочинності, заручаючись підтримкою інших держав. Одним із головних напрямків співпраці України з Інтерполом є оголошення у міжнародний розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. Однак на сьогодні, чинне українське законодавство дещо ускладнює процес оголошення у міжнародний розшук саме цієї категорії осіб, а отже, вимагає внесення відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України. А саме надати можливість судам обирати для підозрюваних міру запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо це необхідно для оголошення його у міжнародний розшук, а не лише тоді, коли він уже оголошений у міжнародний розшук.

Науковий керівник: доцент кафедри теорії та історії держави і права ДДУВС, к.ю.н., доцент Філяніна Людмила Анатоліївна,

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України:
<https://www.gp.gov.ua/>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 28 лютого 2016 р. : (офіц. текст). К.: Паливода А. В., 2016. – 328 с.

3. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. – Х. : Держ. спеціалізоване вид-во —Основа, 2003. – 324 с.

4. Офіційний сайт Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва: http://interpol.np.gov.ua/?page_id=471&paged=14

5. Старжинський В. С. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції : навч. посіб. / В. С. Старжинський, С. В. Старжинський, П. В. Хотенець. – Х. : Бурун Книга, 2006. – 112 с.

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Мажара Андрій Олександрович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: *контроль, публічна адміністрація, громадський контроль*

На сьогоднішній день, однією з найважливіших та найдієвіших форм реалізації демократії за участю населення є громадський контроль. Споглядаючи за успіхом застосування громадського контролю у зарубіжних країнах, можна говорити про те, що рівень розвитку громадянського суспільства є невід’ємною умовою функціонування публічної адміністрації, оскільки його наявність сприяє належному захисту прав та законних інтересів громадян, а також, обумовлює підзвітність влади суспільству.

Тож, пропонуємо розглянути зміст громадського контролю та проаналізувати можливість запровадження ефективної контрольної діяльності громадян в Україні.

Так, на думку, М. Іжа громадський контроль являє собою вид соціального контролю, який реалізується громадянами та є однією з функцій громадянського

суспільства й способом залучення громадян до управління державними справами; громадський контроль є важливою формою здійснення демократії, що обумовлює можливість громадськості брати участь у вирішенні державних і суспільних справ та впливати на діяльність органів публічної адміністрації [1, с. 74].

Погоджуючись із запропонованим визначенням варто також додати, що громадський контроль за діяльністю органів публічної адміністрації є не лише невід'ємною складовою публічного адміністрування, а й найважливішим чинником розвитку громадянського суспільства [4, с. 135].

Важливо також зазначити, що громадський контроль розглядається як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами публічного адміністрування їх соціальних завдань та призначення. З цього можемо відзначити, що характерними ознаками громадського контролю є те, що: контроль здійснюється саме громадськістю (об'єднаннями громадян або окремими громадянами); а також те, що під час здійснення громадського контролю контролюється виконання безпосередньо соціальних завдань, пов'язаних із захистом та реалізацією прав й свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення [2]. Також зазначимо, що характерними ознаками громадського контролю є його мета, відповідно до якої, громадський контроль спрямовується на недопущення порушень, що посягають на громадський порядок, а також те, що реалізація громадського контролю відбувається за умови наявності чіткого механізму та сукупності відповідних засобів. Виходячи із мети громадського контролю, можна зробити висновок, що основними функціями громадського контролю являється привернення уваги органів публічної адміністрації та громадськості до нагальних проблем та стимулювання їх вирішення; недопущення зловживань органів публічної адміністрації наданими державою владними повноваженнями; контроль за дотриманням прав та законних інтересів громадян; підвищення якості публічного адміністрування тощо [3, с. 53].

Основним нормативно-правовим актом, яким визначаються засади реалізації громадського контролю в Україні є Конституція України, зокрема ч. 1 ст. 5 встановлено, що єдиним джерелом влади в Україні є народ, яку він здійснює безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Відповідно до ч. 1 ст. 38 Конституції України, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами. До нормативних джерел здійснення громадського контролю також слід віднести й інші Закони України, зокрема, «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про громадські об'єднання» та інші. Але незважаючи на існуючий перелік законодавчих актів, варто відзначити, що для ефективної реалізації громадського контролю в Україні існує кілька суттєвих перешкод, а саме: неготовність громадянського суспільства до співпраці з органами публічної адміністрації та з іншої сторони – небажання останніх допускати до здійснення адміністрування представників громадськості.

Саме тому, з метою перетворення громадського контролю на дійсно ефективний засіб впливу на органи публічного адміністрування, необхідним вбачається подальше удосконалення правових засад його організації та реалізації в контексті відкритості діяльності органів публічного адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Іжа М. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень / М. Їжа, О. Радченко // Публічне управління: теорія та практика. – 2012. – № 4(12). – С. 74–79.
2. Крупник А.С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення URL : http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf (дата звернення 14.04.2018).
3. Мех, Ю. В. Види та форми громадського контролю з охорони громадського порядку / Ю. В. Мех // Проблеми охорони громадського порядку: зб. Матеріалів круглого столу. – Х. : «Планета-прінт», 2014. – С.52–58.
4. Окремі складові механізму громадського контролю у сфері публічного управління (принципи, мета, завдання та функції) та їх теоретико-правовий аналіз / І. О. Сквірський // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2015. – Т.2№Вип. 34. – С. 132–135.

ВІЙСЬКОВІ ПРОКУРАТУРИ, ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Максюта Аліна Русланівна

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

e-mail: ali.maksiyta@mail.com

***Ключові слова :** прокуратура, військова прокуратура.*

Вітчизняні науковці та юристи-практики наголошують на необхідності визначення місця прокуратури в системі органів державної влади в Україні. Дискусії з цього питання тривають від часу проголошення Україною незалежності й до сьогодні. Зародження первинних функцій прокуратури відносяться до часів Стародавнього Риму, а ось особливості застосування норм законодавства під час особливих умов та відповідно до спеціальних суб'єктів покладаються на спеціалізовані інститути прокуратури – військові прокуратури. Формування таких спеціальних військових прокуратур не виняток і для України. Так, в Україні військові прокуратури функціонували у статусі спеціальних прокуратур з 1992 по 2012 рік, відповідно до ЗУ «Про прокуратуру» [1].

Але у зв'язку із прийняттям 13 квітня 2012 року ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» положення, що стосувались військових прокуратур, були виключені із ЗУ «Про прокуратуру» [2].

Отже, в 2012 році військові прокуратури як інститут були скасовані, на думку законотворців, за відсутності необхідності в них. У зв'язку із виникненням надзвичайних обставин, за якими в Україні значно збільшено кількість мобілізованих до збройних сил та добровольчих формувань, 14 серпня 2014 народні депутати підтримали в першому читанні і в цілому законопроект № 4446а «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо створення військових прокуратур» [3]. За відповідне рішення проголосували 249

народних депутатів. Цей закон визначає порядок створення, комплектування та матеріально-технічного забезпечення військових прокуратур, а також соціального захисту їхніх працівників зі статусом військовослужбовців. Згідно із Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року систему прокуратури України становлять:

- 1) Генеральна прокуратура України;
- 2) регіональні прокуратури;
- 3) місцеві прокуратури;
- 4) військові прокуратури;
- 5) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

До військових прокуратур належать Головна військова прокуратура (на правах структурного підрозділу Генеральної прокуратури України), військові прокуратури регіонів (на правах регіональних), військові прокуратури гарнізонів та інші військові прокуратури (на правах місцевих), перелік яких визначається в Додатку до цього Закону. У разі якщо в силу виключних обставин у певних адміністративно-територіальних одиницях не діють органи прокуратури України, які мають здійснювати там нагляд, за рішенням Генерального прокурора України виконання їх функцій може покладатися на військові прокуратури. Утворення, реорганізація та ліквідація 153 військових прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатів здійснюються Генеральним прокурором України.

В серпні 2015 року окремим наказом Генерального прокурора України створена військова прокуратура сил антитерористичної операції (на правах регіональної), діяльність якої розповсюджується на декілька областей: Харківську, Донецьку та Луганську. До складу військової прокуратури сил антитерористичної операції входять військові прокуратури Харківського, Донецького, Луганського та Маріупольського гарнізонів.

Науковий керівник: професор кафедри, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Руденко Микола Васильович.

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про прокуратуру»
2. ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»
3. ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо створення військових прокуратур»
4. 4. Лапкін А. В. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар / А. В. Лапкін. – Х. : Право, 2015.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ЗАЙНЯТОСТІ ПРАЦІВНИКІВ-МІГРАНТІВ

Мельник Валентина Павлівна

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail:3alentina@gmail.com

Ключові слова: *трудоий мігрант, працевлаштування, дозвіл, іноземець*

Питання працевлаштування та зайнятості працівників-мігрантів досить актуальне. Розглянемо визначення поняття «працівник-мігрант». Відповідно до ч.1 ст.1 Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів термін "трудящий-мігрант" означає громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи[1]. Тобто працевлаштування є обов'язковою умовою трудової міграції, а іноземець визнається працівником-мігрантом, якщо перетинає кордон з дозволом на працевлаштування. Але іноземці, які мігрували з іншою метою, теж можуть отримати роботу в Україні, адже в Конституції зазначено, що іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Це положення також стосується права на трудову діяльність іноземців та осіб без громадянства[4].

В ст.8 та 8-¹. Кодексу законів про працю зазначено, що **трудові** відносини громадян України, які працюють за її межами, а також трудові відносини іноземних громадян, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях України, регулюються відповідно до Закону України "Про міжнародне приватне право". Якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди[2].

Зазначений Закон відносить правовідносини, в яких хоча б один учасник є іноземцем, до правовідносин з іноземним елементом. Законом України «Про міжнародне приватне право» визначено поняття колізійна норма – це норма, що визначає, право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом. Тобто правовідносини, в яких один із суб'єктів – іноземець, є специфічним видом відносин, тому потрібно чітко розуміти, норми права якої держави до них застосовуються. У ст. 52 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначено, що до трудових відносин застосовується право держави, в якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України. Таким чином, якщо іноземець має намір працювати на території України, то правовідносини з його трудового оформлення регулюються законодавством України[6].

Зазначений закон визначає в яких випадках трудові відносини іноземців та осіб без громадянства, які працюють в Україні, не регулюються правом України (ст. 54 ЗУ «Про міжнародне приватне право»). Це відбувається, наприклад, якщо вони працюють у складі дипломатичних представництв іноземних держав або представництв міжнародних організацій в Україні.

Ч. 4 ст. 3 Закону України «Про зайнятість населення» визначено, що іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, яких визнано в Україні біженцями, яким надано притулок в Україні, яких визнано

особами, що потребують додаткового захисту, яким надано тимчасовий захист, а також ті, що одержали дозвіл на імміграцію в Україну, мають право на зайнятість на підставах і в порядку, встановлених для громадян України. Іноземці та особи без громадянства, які прибули в Україну для працевлаштування на визначений строк, приймаються роботодавцями на роботу на підставі дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства [3].

Отже, залежно від того, на яких правових підставах іноземець перебуває на території України, він може бути працевлаштований на умовах і в порядку, встановлених для громадян України, або на підставі відповідного дозволу[6].

Відносно трудових мігрантів в Україні діє спеціальний правовий режим, який фактично складається з адміністративно-дозвільних процедур, які регулюються на рівні підзаконних актів[5], а саме: 1. Отримання дозволу на працевлаштування регулюється Законом України «Про зайнятість населення». Цей дозвіл видається в порядку, визначеному цим Законом, якщо інше відповідно не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Слід зазначити, що на практиці досить часто виникає питання, щодо того як правильно оформити дозвіл на право трудової діяльності для іноземних громадян; які документи при цьому потрібні; хто повинен це оформлювати: працівник чи роботодавець?[5]. В Законі передбачено, що роботодавці мають право на використання праці іноземців та осіб без громадянства лише за наявності виданого роботодавцю територіальним органом державної служби зайнятості дозволу на використання праці іноземців та осіб без громадянства. Даний закон визначає підстави для отримання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства; перелік документів для отримання дозволу; строк дії дозволу; плату за видачу або продовження дії дозволу; внесення змін до дозволу; відмова у видачі, продовженні дії дозволу; його скасування[3].

Оформлення документів, необхідних для отримання дозволу на використання праці іноземців здійснює роботодавець, який запрошує на роботу іноземця. Дозвіл надає право роботодавцю тимчасово використовувати працю

конкретного іноземця на конкретному робочому місці або певній посаді. Проте, слід пам'ятати, що іноземці та особи без громадянства не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або заняття такою діяльністю пов'язане з належністю до громадянства України[4].

2. Отримання дозволу на імміграцію регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 року №1983 «Про затвердження порядку формування квоти імміграції, порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданням про його скасування та виконання прийнятих рішень». Оформлення іноземцям та особам без громадянства посвідок на тимчасове або постійне проживання здійснюється територіальними органами або підрозділами Державної міграційної служби у порядку, передбаченому постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2012 року №251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідок на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від грудня 2002 року №1983» [5].

3. Отримання імміграційної візи регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 118 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію». Отримання дозволу на використання праці іноземця є підставою для отримання іноземцем візи відповідного типу, реєстрації місця тимчасового проживання в Україні та оформлення посвідки на тимчасове проживання на строк дії дозволу[4].

4. Перетинання державного кордону України та реєстрація за місцем проживання в Україні регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 року №150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України» [5].

При цьому слід зауважити, що центри зайнятості контролюють роботодавців в частині забезпечення роботодавцями необхідних умов перебування і роботи іноземців, аналізують ефективність використання їх праці протягом строку дії дозволу на використання праці іноземця[4].

Отже, праця мігрантів в Україні регулюється законодавством нашої держави, якщо інше не передбачено міжнародними договорами. Особливості працевлаштування, яке може здійснюватися як на основі дозволу так і без нього, в залежності від категорії іноземців та осіб без громадянства, і оформлення документів на в'їзд в Україну визначені законами та підзаконними актами України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Кулачок-Тітова Л. В.

Список використаних джерел:

- 1.Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_307
- 2.Кодексу законів про працю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
- 3.Закон України «Про зайнятість населення»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
- 4.Взводова О. М. Порядок працевлаштування іноземців та осіб без громадянства [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://old.minjust.gov.ua/22925>
- 5.Трюхан О. А. Право працівників-мігрантів на зайнятість: міжнародні стандарти і законодавство України[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8573/37.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 6.Чередніченко М. Іноземці в Україні: особливості працевлаштування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [HTTP://WWW.KPDCONSULTING.COM.UA/UA/PUBLICATIONS_VIEW/INOZEMCI-V-UKRANI-OSOBLIVOSTI-PRACEVLASHTUVANNJA-SG8G/](http://WWW.KPDCONSULTING.COM.UA/UA/PUBLICATIONS_VIEW/INOZEMCI-V-UKRANI-OSOBLIVOSTI-PRACEVLASHTUVANNJA-SG8G/)

**РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ,
ЮРИСДИКЦІЯ ЯКИХ ПОШИРЮЄТЬСЯ НА ВСЮ ТЕРИТОРІЮ
УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ**

УКРАЇНИ): ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мельник Сергій Миколайович,
начальник військово-юридичного факультету Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, полковник
юстиції, здобувач юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н.Каразіна

***Ключові слова:** військове управління, Генеральний штаб Збройних Сил України, національна безпека, оборона.*

Необхідність оновлення правових приписів військового законодавства щодалі продовжує обговорюватися не тільки у наукових колах, а й національними парламентарями. Сфера національної безпеки та оборони – ключове питання, яке знаходиться на порядку денному у межах дискусій серед посадовців. Розуміння застарілих правових положень Закону України «Про основи національної безпеки» призвело до подання до законодавчого органу влади України проекту Закону України «Про національну безпеку України» (№ 8068) [1], який на сьогоднішній день вже прийнято у першому читанні та у разі ухвалення якого Закони України «Про основи національної безпеки», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», «Про організацію оборонного планування» будуть визнані такими, що втратили чинність, а у Закони України «Про Службу безпеки України», «Про Раду національної безпеки та оборони України», «Про Збройні Сили України», «Про оборону України» будуть внесені відповідні зміни.

Згідно Переліку органів військового управління, юрисдикція яких поширюється на всю територію України [2], Генеральний штаб Збройних Сил України є органом військового управління, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, а згідно Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України [3], це головний військовий орган з планування оборони держави, управління застосуванням Збройних Сил України, координації та контролю за виконанням завдань у сфері оборони іншими утвореними відповідно до законів

України військовими формуваннями, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами, Державною спеціальною службою транспорту і Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Таким чином, у разі набрання юридичної сили Закону України «Про національну безпеку України», Генеральний штаб Збройних Сил України буде вважатися головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, а в особливий період буде виконувати функції стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони і вважатиметься робочим органом Ставки Верховного Головнокомандувача (у разі її створення). Генеральний штаб Збройних Сил України з урахуванням пропозицій Командувача об'єднаних сил буде здійснювати планування, координацію та контроль за підготовкою всіх складових сил оборони з метою набуття ними необхідних об'єднаних спроможностей. Очолюватиме Генеральний штаб Збройних Сил України начальник Генерального штабу Збройних Сил України, який призначатиметься на посаду і звільнятиметься з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України. Начальник Генерального штабу Збройних Сил України буде підпорядковуватися Головнокомандувачу Збройних Сил України та відповідатиме за виконання завдань і функцій, покладених на Генеральний штаб Збройних Сил України, зокрема щодо визначення вимог до спроможностей сил оборони, потреб у ресурсах, необхідних для належного виконання завдань Збройними Силами України та іншими складовими сил оборони, стратегічного планування застосування та розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення.

З наведеного вбачається, що правова регламентація функціонування Генерального штабу Збройних Сил України у зазначених нормативних актах має суперечливі риси. У разі прийняття Закону України «Про національну безпеку України» передбачено лише внесення змін у частині регламентації функціонування Генерального штабу Збройних Сил України у Закон України «Про оборону України». Однак у цьому разі Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України повинно також зазнати відповідних змін та відповідати ново ухваленому закону України. Військове законодавство у сучасній Україні й так характеризується достатньою кількістю суперечностей та недоліків, тому діяльність Головного науково-експертного управління при Верховній Раді України, яке надає експертну оцінку поданим законопроектам, повинна бути більш ретельною та досконалою у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про національну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531
2. Перелік органів військового управління, юрисдикція яких поширюється на всю територію України : Наказ Міністерства оборони України від 20 травня 2016 № 270 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0785-16#n14>
3. Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 406/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/406/2011/page2>

ПЕРЕХІД ПРАВА НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ У РАЗІ НАБУТТЯ ПРАВА НА ЖИЛИЙ БУДИНОК, БУДІВЛЮ АБО СПОРУДУ

Мітасова Алла Ігорівна

Студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету

імені В.Н.Каразіна

email: mitasova303alla@gmail.com

Ключові слова: право власності на землю, дослідження, об'єкти нерухомості, земельна ділянка.

Актуальність теми зумовлена тим, що питання переходу права на земельну ділянку у разі набуття права на жилий будинок, будівлю або споруду є питанням суперечливим хоча і врегульованим у законодавстві України, а саме, Ст.120 Земельного Кодексу України, ст. 377 Цивільного кодексу України і в Законі України "Про оренду землі".

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові, філософсько-світоглядні та спеціально-наукові методи наукового пізнання: методи системного аналізу, насамперед у структурному та функціональному аспектах, діалектичний метод, методи аналогії, аналізу та синтезу, а також порівняльно-правовий, формально-логічний метод.

Чинною редакцією ст.120 ЗК передбачено, що до особи, яка набула право власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю або споруду, переходить право власності, право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення, в обсязі та на умовах, установлених для попереднього землевласника (землекористувача). [1] Проте слід зазначити що при вирішенні судами справ цієї категорії слід застосовувати закон, що діяв на час виникнення спірних правовідносин.

Чинне законодавство передбачає припинення права власності та/або користування земельною ділянкою в разі набуття іншою особою права власності на нерухоме майно, площа земельної ділянки під яким є лише частиною земельної ділянки первинного землекористувача.

Зазначена норма закріплює загальний принцип цілісності об'єкту нерухомості із земельною ділянкою, на якій цей об'єкт розташований. За цією нормою визначення правового режиму земельної ділянки перебуває у прямій залежності від права власності на будівлю і споруду та передбачається механізм роздільного правового регулювання нормами цивільного законодавства майнових відносин, що виникають при укладенні правочинів щодо набуття права власності на нерухомість, і правового регулювання нормами земельного і

цивільного законодавства відносин при переході прав на земельну ділянку у разі набуття права власності на нерухомість.

Розглянемо ситуацію, коли земля під будинком, право власності на яку перейшло до нового набувача, перебувала в користуванні (оренді).

На такий випадок ст. 120 ЗК України стверджує, що у разі набуття права власності на житловий будинок, будівлю чи споруду, розташовані на земельній ділянці, яка перебуває в користуванні, до набувача переходить право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені, на тих самих умовах і в тому самому обсязі, що були у попереднього землекористувача. У разі якщо право власності на житловий будинок, будівлю або споруду набувається декількома особами, право на земельну ділянку визначається пропорційно до часток осіб у праві власності житлового будинку, будівлі чи споруди.

В свою чергу Ст. 377 Цивільного кодексу України, зазначає, що до особи, яка набула право власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю чи споруду, переходить право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни його цільового призначення в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього землекористувача. Розмір та кадастровий номер земельної ділянки, право на який переходить у зв'язку з переходом права власності на житловий будинок, будівлю чи споруду, є істотними умовами договору, що передбачає набуття права власності на ці об'єкти (крім багатоквартирних будинків).

Також у ст. 31 Закону України "Про оренду землі" зазначено, що договір оренди землі припиняється у разі набуття права власності на житловий будинок, будівлю чи споруду, розташовані на орендованій іншою особою земельній ділянці.

Тобто виходячи із зазначених норм законодавство можна зробити висновок, що законодавець прямо пов'язує момент набуття права власності на нерухомість новим власником із моментом припинення землекористувачем права користування земельною ділянкою під нерухомістю.[2]

У випадку, якщо на земельній ділянці розташовано кілька об'єктів нерухомого майна, до набувача одного з таких об'єктів може перейти право користування лише на частину первісної земельної ділянки (нову земельну ділянку). Засади такого переходу є тими самими, що і у випадку переходу права власності.[3]

Що стосується питання про перехід права власності на будинок або його частини від однієї особи до іншої за договором довічного утримання можна зазначити наступне.

У частині 3 ст 120 ЗКУ вказано : У разі переходу права власності на будинок або його частину від однієї особи до іншої за договором довічного утримання право на земельну ділянку переходить на умовах, на яких ця земельна ділянка належала попередньому землевласнику (землекористувачу). [1]

Ця частина статті стосується певного випадку застосування ч.ч. 1 та 2 з тією різницею, що згідно із цією нормою, при відчуженні будівлі або споруди за договором довічного утримання до набувача переходить вся земельна ділянка.

Якщо ж відчужується лише частина будівлі або споруди, переходити має відповідна частка у праві власності на земельну ділянку.

Наступне розглянуте питання буде стосуватись набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду кількома особами.

Також особливо важливим моментом в цьому питанні є істотна умова такого договору, який передбачає набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду, а саме кадастровий номер земельної ділянки, право на яку переходить у зв'язку з набуттям права власності на ці об'єкти, крім об'єктів державної власності, що підлягають продажу шляхом приватизації.

Право власності, право користування земельною ділянкою підлягають обов'язковій державній реєстрації в порядку, встановленому для державної реєстрації прав на нерухоме майно.

Висновки. Положення ст. 120 ЗКУ спрямовані на впровадження принципу єдності юридичної долі земельної ділянки та об'єктів нерухомості, які на ній розташовані.

Таким чином, за загальним правилом, закріпленим у частині першій статті 120 ЗК України, особа, яка набула права власності на будівлю чи споруду стає власником земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику, якщо інше не передбачено у договорі відчуження нерухомості.

Тобто підсумовуючи можна зазначити, що питання переходу права на земельну ділянку у разі набуття права на жилий будинок, будівлю або споруду чітко врегульоване у законодавстві України.

Науковий керівник: Пейчев Костянтин Прокофійович доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, адвокат.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
2. Електронне видення журналу "ЮРИСТ-Закон" Випуск №32 Ірина Дарвай, старший юрист, адвокат, ЮК MORIS GROUP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008310
3. Народний правовий портал Юрисконсульт, Коментар до Земельного кодексу України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/zku/86-zku/3097-120.html>

РІВНІСТЬ І НЕДИСКРИМІНАЦІЯ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мороз Юлія Григорівна,
викладач кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ключові слова: *рівність, недискримінація, етнічний профайлінг, Європейський суд з прав людини*

Загальні принципи рівності та недискримінації належать до складових верховенства права, які закріплені Конституцією України. У ч. 1 ст. 24 Конституції зазначено: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками

раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [1].

Положення щодо забезпечення рівності та недискримінації особи містяться у переважній більшості як національних (закони України «Про освіту», «Про державну службу», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та ін.), так і міжнародних нормативно-правових актів (Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та протоколи до неї, Міжнародний пакт про громадянські і політичні, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про права осіб з інвалідністю, Конвенція ООН про права дитини та ін.).

Основним законодавчим актом, який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина, є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, що передбачає незалежно від певних ознак (відповідно до ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»):

- 1) забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;
- 2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;
- 3) повагу до гідності кожної людини;
- 4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб [2].

В сучасних умовах з урахуванням глобалізаційних процесів, що відбуваються сьогодні в світі, явище дискримінації є соціально-політичною проблемою багатьох держав. Україна, на жаль, не залишається осторонь цієї проблеми, оскільки, особливістю національного складу населення Української держави є його поліетнічність.

Звісно, що така ситуація не оминає сферу правоохоронної діяльності. Так,

загальнонаціональне дослідження «Що українці знають і думають про права людини», яке проводилось Центром інформації про права людини у 2017 р., показує, що при оцінці власного досвіду щодо порушень прав людини респондентами в топ 10 незаконних чи дискримінаційних дій були включені наступні пункти: дискримінація за різними ознаками (8,9 %), огляд речей та особистий огляд патрулем поліції на вулиці (6,6 %), незаконне затримання (5,1 %), необґрунтоване застосування насильства з боку поліції (3,9 %), обшук без санкції суду (3,3 %) [3, с. 57]. Всі перелічені позиції дуже часто є саме наслідками, притаманними такому явищу як етнічний профайлінг в правоохоронній діяльності.

Власне, у вузькому розумінні термін «етнічний профайлінг» має місце тоді, коли поліцейський зупиняє, ставить питання, заарештовує особу на підставі її раси чи етнічності; у широкому розумінні явище «етнічного профайлінгу» виникає тоді, коли поліція поряд з іншими фактами постійно й обов'язково використовує чинник етнічності чи раси як чинник, який спонукає до злочину, й на цій основі приймає рішення [4, с. 30].

Практика Європейського суду з прав людини свідчить про розгляд справ, в яких підтверджується, що застосування етнічного профайлінгу порушує права і свободи людини, гарантовані Конвенцією (Case of Timishev v. Russia 55762/00 and 55974/00, Case of Murray v. UK 22384/93, Case of Ciulla v. Italy 11152/84, Case of Chassagnou and Others v. France 25088/94, 28331/95 and 28443/95, Case of Thlimmenos v. Greece 34369/97, Case of Nachova and Others v. Bulgaria 43577/98 and 43579/98 та ін.).

Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав питання щодо порушення принципів рівності та недискримінації. В ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено: «Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою» [5].

Отже, принцип недискримінації являє собою один з основоположних і загальних принципів, що стосується захисту прав людини. Тому заборона дискримінації конкретизується в інших положеннях Конвенції і протоколів до неї.

Серед справ, в яких було встановлено порушення названої статті, найбільша їх кількість була пов'язана з дискримінацією на підставі народження поза шлюбом (Case of Marckx 6833/74, Case of Inze v. Austria 8695/79, Case of Vermeire v. Belgium 12849/87, Case of Mazurek v. France 34406/97, Case of Camp and Bourimi v. The Netherlands 28369/95, Case of Sommerfeld v. Germany 31871/96).

Можна також виокремити декілька груп справ, в яких було встановлено порушення ст. 14 Конвенції, які пов'язані з дискримінацією за ознакою статі (Case of Van Raalte v. The Netherlands 20060/92 та ін.); дискримінацією на підставі релігії (Case of Hoffmann v. Austria 12875/87, Case of Canea Catholic Church v. Greece 143/1996/762/963); дискримінацією на підставі громадянства (Case of Gaygusuz v. Austria 17371/90); дискримінацією на підставі сексуальної орієнтації (Case of Sutherland v. The United Kingdom 25186/94 та ін.).

Враховуючи постійне збільшення кількості справ, в яких було встановлено порушення ст. 14 Конвенції і прийняття Протоколу № 12 до неї, можна стверджувати, що проблема дискримінації перебуватиме постійно в полі зору Європейського суду з прав людини. В європейських державах практика застосування етнічного профайлінгу розглядається як дискримінація з боку правоохоронних органів. Одними з основних рекомендацій Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН), яка також працює над вирішенням питань стосовно удосконалення політичних і правових гарантій щодо недопущення таких ситуацій, є рекомендації урядам держав-членів щодо використання оперативних орієнтувань, що вказують на расову приналежність (racial profiling) щодо всіх форм расової дискримінації і неправомірних дій працівників правоохоронних органів на ґрунті расизму.

Науковий керівник: завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент Боняк Валентина Олексіївна.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
3. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т. Печончик, В. Яворський та ін.]; під заг.ред. Т. Печончик. – Київ, 2017. – 308 с.
4. Етнічність : енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – К. : Фенікс, 2012. – 396 с.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

ПРОЦЕДУРА ОТРИМАННЯ СВІДОЦТВА ПРО ПРАВО НА ЗАЙНЯТТЯ НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК АДМІНІСТРАТИВНА ПОСЛУГА

Ніколаєва Анастасія Олегівна
студент-бакалавр юридичного факультету
Харківського національного університету
E-mail: nastya.n2608@gmail.com

Ключові слова: *свідоцтво, нотаріальна діяльність, нотаріус, адміністративні послуги*

Актуальність даної теми полягає у тому, що на сьогодні забезпечення прав і свобод громадянина можливе через інститут адміністративних послуг, основним завданням якого є надання якісних адміністративних послуг у різних сферах. Однією з таких сфер є нотаріальна діяльність, яка має низку питань, які можна вирішити за допомогою Центрів надання адміністративних послуг. Наша робота буде присвячена вивченню такого виду надання адміністративних послуг як видача свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, яке є підтвердженням компетенції нотаріуса.

Нотаріус - це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності[1].

Одним з етапів набуття права на зайняття нотаріальною діяльністю є отримання свідоцтва. Особа, яка має намір одержати свідоцтво, подає до Міністерства юстиції України заяву про видачу свідоцтва. Свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю може бути видане громадянину України, який має повну вищу юридичну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори - не менш як три роки[4], або у передбаченому Законом України "Про нотаріат" випадку успішно пройшов стажування протягом одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса та склав кваліфікаційний іспит[1].

Для отримання такої адміністративної послуги особа може прийти до Центру надання адміністративних послуг подати заяву та за допомогою адміністратора, який взаємодіє з суб'єктами надання адміністративних послуг, отримати бажану послугу. До заяви додається також:

- документ про внесення плати за видачу свідоцтва (квитанція, видана банком, або платіжне доручення з відміткою банку);
- фотокопія диплома про повну вищу юридичну освіту;
- копія трудової книжки;
- ксерокопія паспорта.

Документи щодо видачі свідоцтва розглядаються Департаментом протягом п'ятнадцяти днів з дня їх надходження[4].

Адміністративні послуги можуть надаватися на платній та безоплатній основі. У Законі визначені загальні засади платності/безоплатності адміністративних послуг та порядку оплати платних адміністративних послуг[2].

Розмір плати і порядок її справляння визначаються законом з урахуванням її соціального та економічного значення. Адміністративний збір при видачі свідоцтва буде становити десять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян[3]. Плата за надання адміністративної вноситься суб'єктом звернення одноразово за весь комплекс дій та рішень суб'єкта надання адміністративних послуг, необхідних для отримання адміністративної послуги (включаючи вартість бланків, експертиз, здійснюваних суб'єктом надання адміністративної послуги, отримання витягів з реєстрів)[4].

При розгляді заяви Міністерство юстиції України може винести два рішення: видача свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю або відмова у видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Якщо казати про видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, то воно видається згідно з поданою заявою особисто заявнику або його представнику за довіреністю або надсилається заявнику рекомендованим листом протягом трьох робочих днів з дня реєстрації наказу про видачу свідоцтва.

У разі, коли заявнику було відмовлено, то копія наказу про відмову у видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю надсилається заявникові із супровідним листом протягом трьох робочих днів з дня реєстрації наказу про відмову у видачі свідоцтва. До підстав відмови законодавець відносить:

1. Якщо заява подана без передбачених законодавством документів або якщо подані документи оформлені з порушенням встановлених вимог.

2. У випадку, коли на дату звернення особи до Міністерства юстиції України виникли обставини, що перешкоджають одержанню свідоцтва, а саме:

- втрата особою громадянства України;
- набрання законної сили обвинувальним вироком суду;

-набрання законної сили рішенням суду про визнання особи недієздатною, обмежено дієздатною або винесення ухвали про застосування до неї примусових заходів медичного характеру.

Відмова у видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю може бути оскаржена в суді у порядку адміністративного судочинства[4].

З огляду на вказане, можна дійти висновку, що цей вид надання адміністративної послуги є складним процесом, який включає в себе декілька етапів задля ефективного і якісного функціонування інституту нотаріату. Видача свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю як вид надання адміністративних є дуже актуальним у даний час, бо дає змогу реалізовувати свої права громадянам, які бажають займатися нотаріальною діяльністю. До переваг такого виду можна віднести те, що цей процес можна здійснити через Центри надання адміністративних послуг, а сама за допомогою адміністратора, який взаємодіє з суб'єктами надання адміністративних послуг, нашому випадку Міністерством юстиції України, що полегшує участь суб'єкта звернення.

Науковий керівник: д.ю.н, доцент Солошкіна Ірина Володимирівна

Список використаних джерел:

1. Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII "Про нотаріат" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
2. Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI "Про адміністративні послуги" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.1994 № 102 «Про розмір плати за видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/102-94п>
4. Наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2012 № 1043/5 «Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12.07.2012 за № 1170/21482 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗГВАЛТУВАНЬ

Нуджейдат Веам

аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: злочин, згвалтування, злочинець, потерпіла, медицина, експертиза, сліди.

Особливості розслідування згвалтувань значною мірою обумовлені механізмом вчинення цього злочину, сутність якого визначається як статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи (ст. 152 КК України). З об'єктивної сторони згвалтування полягає у здійсненні природного статевого акту особи з іншою особою п

ротицею статі шляхом введення статевого органу чоловіка (члена) до статевого органу жінки (піхви). Таким чином у згвалтуванні поєднуються біологічне і соціологічне. Біологічний аспект згвалтування ґрунтується на сексуальності людини, яка є вродженою потребою і функцією людського організму, програма якої закладена на рівні інстинкту [1]. Соціологічний аспект згвалтування полягає у виході особи за межі «норми» сучасної сексуальної поведінки, що проявляється у застосуванні фізичного насильства, погрози його застосування або безпорадного стану потерпілої особи для задоволення статевої потреби. Видається, що саме з названими аспектами пов'язано проведення судово-медичних експертиз у справах про згвалтування, що недостатньо відображено в криміналістичній літературі і висвітлення яких складає мету даної статті.

Судово-медична експертиза (СМЕ) у кримінальних провадженнях про згвалтування є обов'язковою, оскільки перед слідством виникають питання, вирішити які можна тільки за допомогою спеціальних медичних знань. Окрім того ці дослідження фактично є і невідкладними, адже біологічні сліди, які

утворюються при здійсненні статевих зносин, можуть швидко зникнути або бути знищеними. СМЕ є родовою і включає в себе: судово-медичну експертизу потерпілої, судово-медичну експертизу підозрюваного, судово-медичну експертизу речових доказів.

Судово-медична експертиза потерпілої має на меті встановлення ознак вчинення насильницьких статевих зносин у заявлений нею період часу. Як зазначається в судово-медичній літературі, безумовним доказом є наявність у статевому органі жінки сперми (після статевих зносин сперматозоїди можуть виявлятися у піхві протягом 3-7 діб) [2, с. 503], що повинно враховуватися при визначенні часу призначення експертизи.

За допомогою судово-медичної експертизи потерпілої вирішуються наступні питання:

1. Чи є достовірні ознаки колишніх статевих зносин?
2. Чи порушена анатомічна цілісність невинної пліви і яка давність її порушення?
3. Які наслідки викликали статеві зносини?
4. Чи є на тілі потерпілої пошкодження, їх характер, локалізація, механізм освіти, давність, тяжкість шкоди здоров'ю, заподіяного пошкодженнями?
5. Чи є ознаки безпорадного стану потерпілої?

Достовірними ознаками зґвалтування можуть бути:

- пошкодження в області статевих органів;
- порушення цілісності невинної пліви (у осіб, що не жили статевим життям);
- виявлення сперми в піхві (з обов'язковим дослідженням для визначення групової приналежності сперми);
- вагітність, співпадаюча по терміну з часом зґвалтування;
- зараження венеричною хворобою.

На тілі потерпілої можуть бути виявлені різні пошкодження: синці, садно, подряпини від дії пальців і нігтів рук, від укусів. Вони можуть розташовуватися на обличчі, шиї, плечах, в області статевих органів, на стегнах, спині, сідницях і

інших частинах тіла. Ці пошкодження є лише непрямим підтвердженням факту зґвалтування. Виявлені сліди крові, сперма, волосся на тілі, одязі і інших предметах негайно вилучаються і направляються на судово-медичну експертизу, як речові докази.

Як зазначають М. М. Тагаєв і А. П. Антонюк, зґвалтування з використанням безпорадного стану може відбутися при фізичній слабкості жінки унаслідок хвороб, при непритомності, шоківому стані, психічній хворобі, алкогольному сп'янінні. Оцінка таких станів повинна проводитися спільно з лікарями-клініцистами [3, с. 137-138].

Судово-медична експертиза підозрюваного призначається для встановлення:

1. Чи є у підозрюваного тілесні ушкодження і якщо так, то якими є їх давність, тяжкість, характер, локалізація, механізм утворення?
2. Чи здатний підозрюваний до фізіологічного статевого акту?
3. Чи є у підозрюваного в області статевих органів сліди крові, вагінального вмісту і якщо так, то яка їх видова і родова належність?

В результаті судово-медичного дослідження підозрюваного на його тілі можна виявити сліди ушкоджень, що заподіяні жінкою (садна, крововиливи, сліди укусів; на одязі – плями крові, волосся потерпілої). Під час обстеження підозрюваного беруть вміст із-під нігтів, відкладення зі статевого члена, препуційного мішка, мазки з уретри для виявлення вагінальних елементів, крові, сперматозоїдів тощо. Наявність смегми в підозрюваного в скоєнні статевого злочину дозволяє виключити можливість того, що він брав участь у статевому акті протягом останніх 1-2-х діб [4, с. 440].

Іноді підозрювані у вчиненні зґвалтування заперечують свою провину, посилаючись на нездатність до здійснення статевого акту. У цих випадках мають значення дослідження, направлені:

- на вивчення анамнезу (історії статевого життя і здоров'я), яке проводиться по медичних документах, із слів підозрюваного і через свідчення свідків;

- на встановлення наявності або відсутності морфологічних особливостей, що перешкоджають здійсненню статевого акту;
- на дослідження діяльності статевих залоз чоловіка.

До такого роду дослідженням залучаються лікарі відповідних спеціальностей [3, с. 138-139].

Судово-медична експертиза речових доказів призначається для дослідження судовими медиками об'єктів біологічного походження (кров, сперма, волосся тощо), які можуть знаходитися на різних предметах (верхньому одязі, білизні, рушниках, простирадлах тощо). Таке дослідження проводиться для вирішення завдання, що полягає у встановленні приналежності слідів біологічного походження певним конкретним особам – злочинцеві або потерпілій.

На вирішення експерта можуть бути поставлені питання:

1. Чи є на досліджуваних предметах сліди сперми, крові, поту, вагінального вмісту і якщо так, то яка їх родова і статева належність?
2. Чи належать вони вказаним особам (підозрюваному, потерпілій)?
3. З якої частини тіла відбулася кровотеча?
4. Чи не страждає на певні захворювання особа-видільник крові, сперми?
5. Чи є надані об'єкти волоссям, якщо так, то належать вони людині чи тварині?
6. З якої частини тіла походить це волосся?
7. Якою є групова і статева належність волосся?
8. Чи страждає ця людина на захворювання волосся?

Вказані експертні дослідження можуть проводитися з використанням методів генотипоскопічної експертизи. *Генотипоскопічна експертиза* – це метод генної ідентифікації дослідженням міні-сателітів ДНК. Генотипоскопічний аналіз дозволяє виконати ототожнення осіб, підозрюваних у скоєнні зґвалтування, убивства та інших злочинів [2, с. 494].

Предметом генотипоскопічної експертизи є встановлення фактичних даних поліморфних генетичних ознак ДНК генома людини. Особливість цих

ознак полягає в тому, що окремо вони не є чимось унікальним для конкретного індивідуума, оскільки зазвичай притаманні групі людей. Однак в сукупності вони дозволяють індивідуалізувати об'єкт дослідження і вирішити основне завдання експертизи - ототожнення конкретної людини. Для вирішення цього завдання, як правило, застосовують порівняльне дослідження генетичних ознак досліджуваного об'єкта і генетичних ознак зразка крові особи, від якого передбачається походження об'єкта. Таке дослідження зазвичай проводиться, коли на місці події виявляються і вилучаються сліди біологічного походження людини і є особа або коло осіб, від яких дані сліди ймовірно залишилися. В даний час таке порівняння можливо і при відсутності цих осіб.

Необхідною умовою для успішного вирішення наведених завдань судово-медичних експертиз є коректне формулювання запитань експертові, а також правильне пакування об'єктів, які направляються на дослідження.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету, доктор юридичних наук, професор Даньшин Максим Валерійович

Список використаних джерел:

1. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности / Зигмунд Фрейд. – Харьков: Изд-во «Фолио», 2009. – 240 с.
2. Судова медицина: Підручник для студентів мед. вузів. / І.О. Концевич, Б.В. Михайличенко та ін.; За ред. І.О. Концевич, Б.В. Михайличенка. - К.: МП «Леся», 1997. — 656 с.
3. Судова медицина та психіатрія : навчальний посібник / М.М. Тагаєв, А.П. Антонюк.- Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 243 с.
4. Герасименко О.І., Судова медицина: підручник для ВНЗ / О.І. Герасименко, А.Г. Антонов, К.О. Герасименко, Н.О. Комісарова, М.Л. Комісаров // За заг. ред. Герасименка О.І.: Вид. 3-є, переробл. доповн. – К.: КНТ, 2016. – 630 с.

ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Овчаренко Валерія Володимирівна

Студентка 5 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: шлюбний договір, сім'я, сімейні правовідносини, інститут шлюбного контракту.

Актуальність дослідження зумовлена обранням Україною Європейського шляху розвитку, адже саме шлюбний договір є найбільш популярним засобом регулювання майнових правовідносин подружжя в європейських країнах. Слід сказати, що за 26 років існування в Україні, шлюбний договір не набрав великої популярності, про що свідчать статистичні дані надані Міністерством Юстиції. На нашу думку, низька популярність цього договору зумовлена прагматичним менталітетом українського народу та наявністю стереотипних уявлень про даний договір. В психології більшості українців, укладення такого договору є свідченням недовіри подружжя один до одного, а також, укладення цього договору досить часто викликає осуд оточуючих. Мало хто розуміє, практичне значення шлюбного договору. Досить часто суперечки між подружжям виникають саме з майнових питань, а попереднє визначення режиму його використання у договорі робить неможливим виникнення будь-яких спорів.

Питання пов'язані з темою дослідження висвітлювалися у працях таких вчених, як І. В. Жилінкова, З.В. Ромовська, В.С. Гопанчук, О. С. Іоффе, В. І. Кисіль, О. А. Явор, та інші.

В Україні інститут шлюбного контракту з'явився в 1992 році з внесенням доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю статтею 271. Сьогодні понятті, зміст, правила укладання шлюбного договору визначені главою 10 Сімейного кодексу України, який набув чинності 1 січня 2004 року. Хоч сам Кодекс і не містить визначення шлюбного договору, проаналізувавши зміст його статей, пропонуємо надати таке визначення - « Шлюбним договором є письмовий, нотаріально посвідчений договір, який укладається між подружжям або особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу за їх бажанням, направлений на урегулювання майнових відносин між ними, визначенні їх майнових прав та обов'язків, прав та обов'язків подружжя як батьків» [1].

Щодо правової природи шлюбного договору, то серед науковців існують різні позиції з цього питання. Окремі юристи вважають шлюбний договір різновидом подружніх договорів. На думку Ю.С. Червоного, шлюбний договір є сімейно-правовим договором, оскільки його суб'єктами є лише подружжя. Позицію О.А. Явор щодо шлюбного договору як договору про спільну діяльність подружжя було піддано критиці. Із цього приводу І.Є. Красько зазначив, що договору про спільну діяльність не притаманне зустрічне надання сторонами певних матеріальних благ. Інтереси сторін у цьому договорі є однорідними, чого не можна сказати про шлюбний договір, де кожна сторона має свій майновий інтерес. І.В. Жилінкова зазначила, що шлюбний контракт, як і будь-який інший цивільно-правовий договір, має особливості, які дають змогу розглядати його як один із видів договорів, що укладаються подружжям. За результатами аналізу позицій згаданих учених наголосимо, що шлюбний договір є різновидом цивільно-правових договорів, якому притаманні як загальні для будь-якої угоди ознаки (має відповідати основним вимогам, що висуваються до цивільно-правових правочинів, і за формою укладення, і за змістом), так і специфічні (особливий суб'єктний склад, зміст і предмет договору) [2, с.288].

Умови дійсності шлюбного договору такі ж, як умови дійсності будь-якого цивільно-правового договору, проте зміст його не повинен суперечити закону. Зокрема, шлюбний договір не може обмежувати права подружжя, містити інші умови, які ставлять одного з подружжя у вкрай несприятливий матеріальний стан або суперечать основним засадам сімейного законодавства [3].

Говорячи про переваги шлюбного договору, доречно привести результати дослідження проведеного І.В. Римаренко. У результаті опитування осіб, які виступають за укладення шлюбного договору, були виявлені такі переваги шлюбного договору:

- шлюбний договір встановлює права й обов'язки сторін щодо взаємного утримання дітей і батьків;
- чітко фіксується участь членів подружжя в загальному сімейному бюджеті;

- захист сім'ї від боргів члена подружжя;
- гарантії щодо матеріальної підтримки, а якщо потрібно, й утримання членів подружжя;
- вирішення правового статусу житла подружжя та порядок користування житлом;
- поділ майна подружжя у випадку розлучення;
- регулювання питань, пов'язаних з вихованням та утриманням дітей у випадку розлучення;
- встановлення правового статусу роздільного майна подружжя;
- подружжя має право встановити свої умови володіння майном;
- шлюбний договір - це максимальна форма захисту прав особи, якщо в шлюб вступають громадяни України з іноземцями;
- встановлення порядку утримання членів подружжя у випадку розлучення;
- звільнення подружжя від психологічного тиску і недовіри [4, с.103].

Практика свідчить, що третина шлюбів в Україні закінчується розлученнями. Тому враховуючи всі переваги цього договору, ми вважаємо, що інститут шлюбного договору, не замінюючи норми існуючого сімейного законодавства у психологічному сенсі, може зіграти позитивну, стабілізуючу роль у побудові сімейних стосунків молодії сім'ї і у випадку розлучення допоможе уникнути тривалих судових процесів поділу майна, маючи більше шансів зберегти добрі відносини після розлучення.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Стефанчук Руслан Олексійович.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України, Закон від 10.01.2002 № 2947-III (Редакція станом на. 08.07.2017) - [Електронний ресурс] - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Гофман Ю. В. Шлюбний договір як різновид цивільних договорів у сімейному праві України / Ю. В. Гофман // Актуальні проблеми держави і права. - 2014. - Вип. 74. - С. 287-292. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_74_44.

3. Новицька І.В. Шлюбний договір та його особливості / І.В. Новицька // *Нотаріат для вас.* – 2010. – № 7–8. – С. 72–77.

4. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти / І. В. Римаренко // *Сучасні питання економіки і права.* - 2013. - Вип. 1. - С. 102-105. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2013_1_17.

ПРОБЛЕМИ СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Павкнер Дмитро Сергійович

студент 1 курсу-магістратури
Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: pavkner@ukr.net

Ключові слова: *спадкування, заповіт, прийняття спадщини неповнолітніми, заповіт подружжя, заповіт з умовою, спадкування за законом.*

Новий Цивільний кодекс України суттєво оновив правове регулювання спадкових відносин. Спадкове право є провідною підгалуззю цивільного права. Воно покликане регулювати одне з найважливіших, найдавніших питань людства. Фізична смерть людини не припиняє цивільні відносини, скоріше, навпаки породжує нові, видозмінює існуючі. Його актуальність породжує постійну потребу в дослідженні та удосконаленні. Десятилітня практика застосування Цивільного кодексу України дає підстави говорити про недоліки та переваги Книги 6.

Спадкове право загальновизнано поєднує в собі два принципи: охорона інтересів сім'ї та свобода заповіту, а відповідно спадкування за законом та за заповітом. Федоренко Т.В. зазначає, що незважаючи на важливість інституту спадкування, сьогодні досить мало публікацій присвячених актуальним проблемам правового регулювання спадкування за заповітом [1, с. 63].

Аналіз юридичної літератури дозволяє виділити проблеми правового регулювання спадкових відносин сьогодення. Важливими на сьогодні є питання

спадкування неповнолітніми, виконання заповіту, охорона інтересів спадкодавця, спадкування за заповітом подружжя тощо.

Особливу увагу привертає питання об'єктів спадкування. Науково-технічний прогрес зумовив розширення понять об'єктів приватної власності, а відповідно розширилось коло об'єктів спадкування (цінні папери, права інтелектуальної власності, банківські вклади, права і обов'язки щодо юридичних осіб, корпоративні права тощо). Усе це вимагає врегулювання спадкування не лише будинків та земельних ділянок, а й специфічних об'єктів цивільного права та розроблення ефективного правового механізму, який міг би захистити права та визначити обов'язки суб'єктів спадкування при спадкуванні різних видів об'єктів спадщини.

Імперативна норма Цивільного кодексу України встановлює право складати заповіт виключно за повнолітньою дієздатною особою. У той час в цивілістиці точаться наукові дискусії щодо можливості неповнолітнім складати заповіт. І.В. Жилінкова у своїй роботі зазначає, що неповнолітня особа маючи право розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами має право передати зазначене майно за заповітом, як одним із способів такого розпорядження [2, с. 23].

Частина 1 ст. 1234 Цивільного кодексу України встановлює, що право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. У літературі висловлюється думка, що складати заповіт можуть лише особи, які мають повну цивільну дієздатність, тобто досягли вісімнадцятирічного віку. У той час, ст.ст. 34,35 Цивільного кодексу України передбачають повну цивільну дієздатність і до настання повноліття. Звідси припускаємо, що оскільки закон не має прямих заборон за віковим критерієм, то заповіт можуть складати і особи, які набули повної цивільної дієздатності до досягнення повноліття.

Слід погодитися з позицією, що головним критерієм в праві складати заповіт повинен бути не вік, а здатність особи усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, оскільки вік не завжди є адекватним поведінці особи [1, с. 64]. Оскільки перевірка дієздатності входить до обов'язків нотаріуса, посадових осіб,

що посвідчують заповіти варто дозволити укладати заповіт неповнолітнім особам з 14 років.

Іншою проблемою при спадкуванні неповнолітніми є фактична відсутність права на відмову від спадщини. Неповнолітній має право самостійно подати заяву про прийняття спадщини, а от для відмови від неї йому знадобляться згода батьків та органів опіки та піклування. Досліджуючи відповідні положення Цивільного кодексу України Н. Оксанюк пропонує посилити контроль органів опіки та піклування в частині нагляду за спадкуванням неповнолітніх, якщо спадкове майно обтяжене боргом [3, с. 220]. Виникає питання, а що автор розуміє під «посилити контроль»? Орган опіки та піклування відповідно до закону зобов'язаний діяти в інтересах дитини за умови якщо правочин вчинений дитиною шкодить її інтересам, він повинен адекватно на нього реагувати.

Особливої уваги потребують заповіти. Цивільний кодекс України розширив свободу волевиявлення спадкодавця, встановивши право укладати заповіти з умовою, секретні заповіти та заповіти подружжя. Не заперечуючи прогресивності даних норм для вітчизняної цивілістики практика застосування виявила ряд недоліків правового регулювання.

Заповіт з умовою, дозволяє конкретизувати волю заповідача, встановивши особливий режим спадкування для спадкоємця. Однією з проблем даного виду заповіту є відсутність конкретних вимог до умови, що зазначається. Часто нотаріуси не в змозі оформити спадщину через неможливість виконання заповіту через нечіткість, суперечність понять тощо. Слід встановити обов'язок нотаріуса роз'яснювати права та обов'язки заповідачу.

Суттєвим недоліком вважаємо встановлення норми, яка передбачає встановлення беззастережної умови. Вважаємо за потрібне, дозволити на вибір заповідача, встановлювати певний строк для виконання умов заповіту. Наприклад, якщо протягом півроку з моменту відкриття спадщини син влаштується на роботу, то він отримає спадщину. Вбачається, що часові межі настання умови не можуть перевищувати 6 місяців – строку для прийняття спадщини, якщо спадкоємець за заповітом відмовився, або не виконав умову

право спадкувати переходить до спадкоємців за законом, у них буде 3 місяці для прийняття чи відмови від спадщини.

Практика застосування положень Цивільного кодексу України у частині регулювання спадкових відносин показала, що спадкові відносини динамічні, а тому потребують постійного удосконалення правового регулювання. Нагальним для вирішення є питання спадкування окремих видів об'єктів спадщини, адаптування положень законодавства України до сучасних реальних правовідносин у державі. Особливої уваги потрібно приділити видам заповіту, від прогресивності цих норм буде залежати якісність волевиявлення заповідача та виконання його волі. Визначення також потребує питання тестаментоздатності неповнолітніх. Проблема спадкування є досить актуальною, особливо в контексті нотаріальної та судової практик.

Науковий керівник: Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент. Горобець Наталія Олександрівна

Список використаних джерел:

1. Федоренко Т.В. Проблеми правового регулювання спадкування за заповітом. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 63-65.
2. Жилінкова І.В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї: автореф. Дис.. ... ждокт.юрид.наук: спец. 12.00.03 « Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Нац. юрид. акад. України ім.. Я. Мудрого. Х. 2000. 39 с.
3. Оксанюк Н. Окремі аспекти прийняття спадщини неповнолітніми. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 1. С.219-225.

ШАНТАЖ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Павленко Олексій Володимирович,
студент заочної форми навчання юридичного факультету Харківського
національного університету ім. В. Н. Каразіна

Ключові слова: торгівля людьми, спосіб вчинення злочину, шантаж.

Торгівля людьми – злочин міжнародного характеру. У структурі кримінального бізнесу цей вид злочинів займає значне місце. Так, у 2017 р. силами працівників органів системи МВС була припинена діяльність 29 організованих злочинних груп, які займалися торгівлею людьми. Кількість зареєстрованих кримінальних справ у сфері торгівлі людьми зросла до 346, тоді як у 2016 році зареєстровано 115 випадків. Нині цей злочин займає одне з лідируючих місць в рейтингу латентної злочинності, а тому боротьба з ним є актуальною проблемою, що привертає увагу всієї світової спільноти.

При кваліфікації будь-якого суспільно небезпечного діяння об'єктивна сторона злочину відіграє важливу роль. Вона є передумовою кримінальної відповідальності, а також підставою розмежування складів злочинів. Однією з найбільш значущих факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину є спосіб його вчинення. На рівні загального складу злочину він виступає факультативною його ознакою, водночас, якщо він прямо передбачений або безпосередньо впливає з диспозиції тієї чи іншої норми, він стає обов'язковою ознакою складу злочину.

Одним із способів вчинення злочину за ст. 149 КК України, що прямо передбачений в диспозиції цієї норми, є шантаж. Тлумачний словник визначає поняття шантажу як залякування погрозою викрити або розголосити з певною метою факти, відомості, які можуть скомпрометувати, зганьбити кого-небудь [1, с. 1389]. Щодо чинного КК України, нормативна дефініція цього поняття в ньому відсутня. Слід зазначити, що шантаж є способом вчинення й низки інших злочинів за чинним КК України. Причому законодавець у деяких випадках вживає поняття «шантаж» (зокрема, у ст. 120 КК України (доведення до самогубства), ст. 303 КК України (сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією), ст. 258-1 КК України (втягнення у вчинення терористичного акту)), а в інших – використовує формулювання, що по суті є шантажем (приміром, у примушуванні до вступу у статевий зв'язок (ч. 2 ст. 154 КК України), при вимаганні (ст. 189 КК України)). Водночас у доктринальних джерелах розуміння шантажу як способу вчинення різних злочинів не є

однаковим. Зокрема, як спосіб торгівлі людьми А. М. Орлеан характеризує шантаж як «психічне насильство, що полягає у погрозі розголосити відомості, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти у таємниці» [5, с 38-40]. При характеристиці злочину, передбаченого ст. 120 КК України, науковці визначають як шантаж погрозу розголошення компрометуючих або інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, а також залякування заподіянням іншої шкоди (звільненням із місця роботи, позбавленням засобів до існування, виселенням, розлученням, відібранням дитини та ін.) [4, с. 301]. Досліджуючи шантаж при сутенерстві або втягненні особи в заняття проституцією, учені зазначають, що до шантажу слід відносити погрозу повідомлення іншим особам відомостей, а й погрозу викрасти потерпілого або близьких йому осіб чи заподіяти їм іншу шкоду [6, с. 606].

Аналіз думок науковців на предмет розуміння ними шантажу при вчиненні злочину за ст. 149 КК показав, що більшість із них визначає шантаж саме як погрозу розголошення певних відомостей. Загрожувати можна повідомленням вищевказаних відомостей як багатьом, так і одній особі, думкою якого дорожить особа, яку шантажують. Ці відомості можуть стосуватися як самого потерпілого, так і його близьких, у тому числі відомості, що стосуються померлих родичів або близьких потерпілого, який бажає зберегти непохитною репутацію покійного або побоюється шляхом викриття будь-яких даних про його родичів скомпрометувати і себе особисто. Доцільно зазначити, що мова може йти про відомості як ганебного характеру, так і про будь-які інші, що винний прагне зберегти в таємниці. На це, зокрема, вказує Пленум Верховного Суду у п. 13 постанови від 06.11.2009 № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» відповідно до якого відомостями, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, є такі дійсні чи вигадані дані про них, їхні дії та дії, вчинені щодо них, розголошення яких із будь-яких міркувань є для них небажаним. До таких відомостей, зокрема, можуть належати дані про інтимні сторони життя, захворювання, аморальні вчинки, злочинну діяльність тощо.

У контексті розглядуваних питань слід погодитися з точкою зору вчених, які вважають, що зло, яким загрожують потерпілому, має бути об'єктивним, а також за задумом винного і з точки зору потерпілого більшим, ніж те позбавлення, на яке має піти потерпілий, щоб уникнути такого злу. Погроза має сприйматися потерпілим як реальна небезпека [3, с. 115]. Таким чином, при шантажі погроза має характеризуватися реальністю. В іншому випадку, коли висловлюється погроза, реалізації якої не боїться потерпілий, втрачається суть примусу впливу, необхідного для наявності ознак шантажу. Тому підтримуємо позицію Д. Ю. Жданухіна, який до чинників реальності загрози відносить: 1) повноту і характер шантажних відомостей; 2) наявність у суб'єкта можливості реалізувати загрозу повністю або частково поширити обмеженому або необмеженому колу осіб; 3) обставини, що характеризують особу суб'єкта; 4) обставини, що характеризують особу потерпілого [2, с. 76].

Разом із тим слід відмітити, що до шантажу як способу вчинення торгівлі людьми науковці переважно не відносять погрозу настання інших негативних наслідків, як це має місце при характеристиці шантажу як способу вчинення інших злочинів.

У зв'язку із зазначеним через відсутність законодавчого визначення поняття шантажу при вчиненні торгівлі людьми вважаємо актуальним проведення подальших наукових досліджень на предмет доцільності розуміння під цим поняттям не лише погрози розголошення відомостей, а й погрози завдання інших негативних для потерпілого наслідків. При цьому необхідним є вивчення правозастосовної практики щодо видів шантажу, які застосовують винні, вчиняючи розглядуване діяння.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.-Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
2. Жданухин Д.Ю. Уголовно-правовая характеристика шантажа. Дис...канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д.Ю. Жданухин - Екатеринбург, 2005. - 146 с.

3. Мендельсон Г., Ткачевский Ю.: Никифоров Б.С. Уголовно-правовая охрана личной собственности в СССР./ Г. Мендельсон, Ю. Ткачевский: Б.С. Никифоров - М.: Изд-во АН СССР, 1954. - 156 с

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-е вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.

5. Орлеан А. М. Нова редакція статті, що передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми: аналіз складу злочину / А. М. Орлеан // Юридичний журнал. – 2006. – № 4. – С.38-40.

6. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / Нац. акад. прав. наук України, Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого” ; за заг. ред.: В. Я. Тацій [та ін.]. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина. – 1040 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Панюкова Дарина Олександрівна

студент – магістр юридичного факультету

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

e-mail: dpanukova@gmail.com

Ключові слова: внутрішньо переміщенні особи, адміністративно – правовий статус, характеристика елементів.

Зв'язок людини і права найбільш повно характеризується через поняття правового статусу. Це пояснюється тим, що саме правовий статус розкриває зміст прав та обов'язків громадян України, а держава в свою чергу безпосередньо визначає зміст цих прав та обов'язків і встановлює межі їх здійснення. Різновидом правового статусу громадян є адміністративно-правовий статус, який дає можливість визначити роль та місце громадян в державно-управлінських та інших суспільних відносинах, які регулюються нормами адміністративного права.

Зміст адміністративно-правового статусу громадян України складає комплекс їхніх прав і обов'язків, що закріплені нормами адміністративного права, а також гарантії захисту цих прав і обов'язків. Адміністративно-правовий

статус громадян є частиною їхнього загального правового статусу, що закріплено Конституцією України, міжнародними договорами й нормативно- правовими актами України .

Адміністративно – правовий статус за характером належить до галузевого правового статусу, коли особа наділяється правами залежно від тих правових відносин, у яких вона бере участь, і від галузевого законодавства, яке врегульовує ці суспільні відносини.

Представники науки адміністративного права, адміністративно – правовий статус розглядають як комплексну правову категорію, за допомогою якої визначається правове становище осіб, як учасників адміністративних правовідносин у взаємодії з органами виконавчої влади.

Адміністративно – правовий статус можна охарактеризувати низкою ознак:

1. Він є складовою загального статусу особи;
2. Він поширюється тільки на певне коло осіб;
3. Він відображає особливості взаємозв'язку держави і особи, як суб'єктів адміністративних правовідносин;
4. Його структурні елементи перебувають у постійному взаємозв'язку;
5. У порівнянні з загальним правовим статусом характеризується меншою стабільністю.

В науці адміністративного права виділяється загальний, спеціальний та індивідуальний адміністративно - правовий статус. Спеціальний адміністративно – правовий статус виконує стосовно загального статусу функцію доповнення останнього, шляхом надання додаткових прав, або його обмеження. Загальний правовий статус залишається передумовою спеціального правового статусу, що, у свою чергу, конкретизує становище певної групи суб'єктів, тим самим, корегуючи загальний правовий статус. Спеціальний адміністративно – правовий статус характерний для певних груп громадян, який закріплює особливості їх правового становища у сфері державного управління. На відміну від загального правового статусу спеціальний не є стабільний за

своєю суттю, він піддається змінам та може корегуватися на протязі всього життя особи.

Попри тривалу наукову дискусію серед адміністративістів досі не склалося єдиного загальновизнаного погляду на складові елементи адміністративно-правового статусу особистості. Існує багато думок щодо складових адміністративно – правового статусу особи, але ми підтримуємо думку ряду вчених адміністративістів таких як І.В. Кононов, А. М. Авторгов, В. В. Галунько, О. М. Бандурка, Є. А. Лукашев, І. Голосніченко, які стверджують, що адміністративно – правовий статус особи включає комплекс її прав і обов’язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями.

Щодо адміністративно – правового статусу категорії Внутрішньо переміщених осіб, то вони відносяться до категорії осіб із спеціальним правовим статусом, що передбачає права та обов’язки, які належать обмеженому колу осіб у певний період часу. Їх загальний статус розширюється додатковими правами та обов’язками, які законодавчо закріплені та гарантіями дотримання цих прав та свобод. Права, свободи та обов’язки внутрішньо переміщених осіб мають нормативне закріплення в Законі України « Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року. Для здобуття спеціального адміністративного статусу та для подальшої реалізації своїх прав та обов’язків, як суб’єкт адміністративних правовідносин така особа повинна в обов’язковому порядку бути зареєстрована як така яка є внутрішньо переміщеною. Саме після такої реєстрації особа набуває додаткових прав та обов’язків відповідно до чинного законодавства.

Якщо звернутися до визначення юридичного обов’язку, то він являє собою міру необхідної поведінки особи, яка визначена законом. Так Законом України « Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено ряд обов’язків яких повинна дотримуватися ця категорія осіб.

Одним із головних обов'язків внутрішньо переміщених осіб є підтвердження факту внутрішнього переміщення довідкою про взяття її на облік внутрішньо переміщеної особи;

Після отримання довідки, яка засвідчує місце проживання особи, в неї виникає ряд додаткових обов'язків:

- У разі переїзду на нове місце проживання в іншу адміністративно-територіальну одиницю – упродовж 10 днів з дня прибуття повідомити про факт переїзду підрозділ з питань соціального захисту населення за новим місцем проживання;

- У разі переїзду в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці повідомити структурний підрозділ з питань соціального захисту населення. Можна телефоном. За бажанням – звернутися особисто;

- У разі добровільного повернення в покинуте житло – не пізніше, ніж за 3 дні до від'їзду повідомити про це в Управління соціального захисту населення (далі УЗНС) за місцем отримання довідки;

- Не залишати місце проживання, вказане в довідці, більш ніж на 60 днів. Для обґрунтування причин тривалої відсутності (до 90 днів) – звернутися з відповідною письмовою заявою у довільній формі до підрозділу УСЗН.

- У разі виявлення подання внутрішньо переміщеною особою завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки про взяття на облік ця особа зобов'язана відшкодувати фактичні витрати, понесені за рахунок державного та місцевих бюджетів у результаті реалізації прав, передбачених Законом.

Якщо говорити про права внутрішньо переміщених осіб, то можна зазначити, що ця категорія осіб має великий спектр прав, які на жаль, не до кінця урегульовані законодавством. Важливо пам'ятати, що за ВПО зберігаються всі права людини та громадянина, передбачені чинним законодавством. Але особливість полягає в тому, що переселенець може їх отримувати за місцем переселення, але для цього, разом з паспортом, він повинен мати довідку про взяття на облік.

Спеціальний адміністративно - правовий статус цієї категорії розширює права, які надані їм як громадянину та які можна виокремити в окремі групи: 1. Права у сфері житлового забезпечення; 2. Права у сфері трудової діяльності; 3. Права у сфері медицини; 4. Вибірчі права; 5. Права у сфері освіти; 6. Соціальні права; 7. Та права у сфері взаємодії з органами виконавчої влади.

Одним із важливих складових спеціального статусу внутрішньо переміщених осіб є гарантії, що виступають системою засобів захисту та забезпечення прав та свобод людини.

Внутрішньо переміщені особи, як ніхто інший потребує захисту з боку держави, тому гарантії забезпечення прав та свобод цієї категорії осіб є дуже важливим.

Держава вживає всіх можливих заходів передбачених Конституцією та Законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 24 грудня 2015 року було визначено перелік гарантій реалізації прав переселенців.

По - перше, за вищезазначеним Законом довідка внутрішньо переміщеної особи відтепер є безстроковою. В попередній редакції така довідка видавалася на 6 місяців. Що важливо, повернення на попереднє місце проживання відбувається лише на добровільній основі. Тобто не можна примусити особу фізичним або психологічним впливом повернутися до попереднього домівок. Також, що стосується працездатних осіб, які вимушено перемістилися, то відповідно до нових положень, якщо особа звільнилася з місця роботи, але немає документів, які підтверджують факт звільнення, періоди трудової діяльності і

страхового стажу вона реєструється як безробітна, але допомогу по безробіттю буде отримувати у мінімальному розмірі до того часу поки всі ці відомості не будуть. Та на кінець важливою гарантією є можливість продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів країни за рахунок бюджетних коштів або інших джерел фінансування.

Підсумовуючи, хотілось би зазначити, що внутрішньо переміщенні особи мають спеціальний адміністративно – правовий статус, який носить динамічний характер та має властивості змінюватися у внутрішньо переміщених осіб на протязі певного часу в залежності від того в яких правовідносинах вони беруть участь в той чи інший період свого життя.

Отже, головним критерієм спеціального статусу є його тимчасовість. Ідеальною метою всіх організаційно – правових заходів щодо ВПО є або їх повна і комфортна інтеграція у приймаючу громаду в цільовому місці переміщення, або безпечне повернення до місця постійного проживання, з якого було здійснено внутрішнє переміщення, і налаштування свого життя.

Науковий керівник: професор кафедри державно – правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Кагановська Тетяна Євгеніївна.

КРИТЕРІЇ ВСТАНОВЛЕННЯ ПЛАТНИХ ТА БЕЗОПЛАТНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Паровін Євгеній Олександрович
Студент-магістр юридичного факультету
Групи ЗЮП – 52
Харківського Національного Університету
ім. В.Н. Каразіна
e-mail: parovin.yev@ukr.net

Ключові слова: платність, безоплатність, критерії, адміністративна послуга

Сфера послуг сьогодні – це одна з найперспективніших галузей державного управління, яка до того ж швидко розвивається. Зміна пріоритетів у правовідносинах держави та особи потребує змістовної переоцінки характеру

взаємин між державними органами і приватними (фізичними та юридичними) особами. Надання державним органам різноманітних адміністративних послуг громадянам чи юридичним особам – новий формат оцінки їхніх взаємин. Одна з категорій таких відносин – адміністративні послуги [1, с.56].

За загальним правилом, плата за надання адміністративних послуг (адміністративний збір) з суб'єктів звернення справляється лише у випадках передбачених законом (частина 1. ст.11 Закону України «Про адміністративні послуги»). При цьому щодо адміністративних послуг у сфері соціального забезпечення громадян є послуги пов'язані з призначенням державних допомог, субсидій тощо [5, с.177].

Розмір плати за надання адміністративної послуги (адміністративного збору) і порядок її справляння визначаються законом з урахуванням її соціального та економічного значення [2]. Плата за надання адміністративної послуги (адміністративний збір) вноситься суб'єктом звернення одноразово за весь комплекс дій та рішень суб'єкта надання адміністративних послуг, необхідних для отримання адміністративної послуги (включаючи вартість бланків, експертиз, здійснюваних суб'єктом надання адміністративної послуги, отримання витягів з реєстрів тощо) [2]. Суб'єкт надання адміністративних послуг не може надавати інші платні послуги, не передбачені законом про перелік адміністративних послуг та плату (адміністративний збір) за їх надання [2].

Розмір плати за адміністративну послугу не повинен перевищувати розміру собівартості. Тобто мета отримання прибутку на оплаті адміністративних послуг є неприйнятною.

Наразі значна кількість адміністративних послуг надається за плату, яка значно перевищує обсяг часових і трудових витрат на їх надання.

Отримання окремих послуг є вимушеною необхідністю для всіх і кожного. Мова йде про поширені, популярні послуги (наприклад, отримання паспорту). Розмір плати за надання однакових адміністративних послуг, які при цьому надаються різним суб'єктам звернення, має бути однаковим, незважаючи на наявну різницю у розмірі витрат, які необхідні для отримання результату

конкретним споживачем. Плата за надання подібних адміністративних послуг має бути також приблизно однаковою. Наприклад, такий підхід передбачено ст. 6 Акту Фінляндії «Про збір оплати з користувачів державних послуг», якою встановлено, що схожі послуги можуть підлягати однаковій оплаті незалежно від різниці у витратах на виробництво окремої послуги [3, с. 16].

Значним недоліком на сьогодні є те, що до обговорення проектів нормативних документів з питань цін та тарифів на адміністративні послуги не залучаються представники громадськості. Також надзвичайно важливо, щоб ціни на послуги (а ще краще, ціни з їх детальною калькуляцією) були надані для ознайомлення громадськості (розміщені в ЗМІ, на веб-сторінках органів влади, надруковані в довідниках чи пам'ятках суб'єкту звернення).

Критерієм безоплатності адміністративних послуг також може бути те, що адміністративні послуги, собівартість яких є дешевою (кошують до 5 гривень), не виправдовує витрат на адміністрування таких коштів. Наприклад, відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 «Про державне мито» за прописку громадян (реєстрацію місця проживання) сплачується 0,05 неоподатковуваних мінімуму доходів громадян (тобто 85 копійок) [4]. Витрати часу для суб'єкта звернення й економіки держави, а також вартість супутніх банківських послуг кошують значно більше.

Встановлення платності або безоплатності адміністративних послуг залежить від матеріальних витрат на такі послуги. Тобто послуга, на яку не потрібні ніякі матеріальні витрати, або ці витрати є досить незначними, має бути безоплатною, наприклад, надання інформації з Єдиного реєстру об'єктів державної власності яка надається Фондом державного майна України не несе ніяких витрат, тому вона надається безоплатно. Також і встановлення платності та розміру плати за адміністративну послугу залежить від матеріальних витрат для досягнення кінцевої мети. Тобто впливає вартість бланків, експертиз тощо. Розмір плати за адміністративну послугу не повинен перевищувати розміру собівартості.

Науковий керівник: Гришина Наталія Вікторівна – доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

Список використаних джерел:

- 1) Малкіна О.А., Фуртатов В.С. Адміністративні послуги: сутність, ознаки, класифікація та місце в системі державного управління / О.А. Малкіна, В.С. Фуртатов // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Державне управління. Державне управління. - 2014. - Випуск 223. Том. 235. - С. 56-60.
- 2) Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 32,-Ст. 409.
- 3) Плата за адміністративні послуги: встановлення та використання / [Електронний ресурс] //Сайт pravo.org.ua. Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?url=http://www.pravo.org.ua/files/administr/doc2.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=t2e1VLOsFYGrUtjxg6AH&ved=OCBMQFjAA&usg=AFQjCNEVsCleH9WyOxEOP4-Yquux-6hFbg>
- 4) Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 755-IV// Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 31-32. - Ст. 263.
- 5) Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративні послуги» /За заг. ред. В.П. Тимощука. – К.:ФОП Москаленко О.М. – 392 с. 19.11.2013р.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Пашенко Любов Костянтинівна
студент-магістр юридичного
факультету Харківського
національного університету імені
В. Н.Каразіна
e-mail: pashchenkoliubov@gmail.com

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, засоби адміністративно-правового регулювання, соціальний захист, права дитини, захист дітей.

Забезпечення належного рівня захисту прав дитини є невід’ємною складовою процесу розбудови в Україні правової, соціальної держави та

демократичних перетворень на шляху євроінтеграційного процесу. Питання вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту прав дитини є одним із найважливіших для українського суспільства, тому що діти є найвразливішою верствою населення.

Саме поняття «соціальний захист» в Україні почало широко вживатися лише на етапі переходу до ринкових відносин і лише в якості його невід'ємної складової, хоча в тій чи іншій формі соціальний захист завжди був притаманний українському суспільству. Аналіз наукових джерел з даної теми свідчить про те, що сьогодні серед науковців немає єдиного підходу до визначення поняття «соціальний захист», воно розглядається як у широкому, так і у вузькому значенні. З точки зору широкого значення соціальний захист – це діяльність держави по втіленню у життя мети та пріоритетних завдань соціальної політики, реалізації сукупності законодавчо закріплених економічних, правових і соціальних гарантій, які забезпечують кожному члену суспільства додержання найважливіших соціальних прав, у тому числі на гідний для людини рівень життя, необхідний для нормального відновлення і розвитку особистості.

Найвдалішим є визначення поняття «соціального захисту» *Коржікаєвою Т.Г.* як системи принципів, методів, законодавчо встановлених державою економічних, соціальних і правових засобів, соціальних гарантій, діяльність закладів та установ, які забезпечують надання оптимальних умов життя, задоволення потреб, підтримку різних соціальних категорій та верств громадян, а також створення рівних з іншими громадянами можливостей участі у громадському житті [1, с. 12].

Адміністративно-правове регулювання у галузі соціального захисту – це заснована на адміністративно-правових нормах діяльність уповноважених державою суб'єктів публічного адміністрування з метою забезпечення прав громадян на соціальний захист, що здійснюється адміністративними методами у визначених законодавством формах [2, с. 9].

Вирішення проблем пов'язаних з соціальним захистом дитини стане можливим при подолання певних факторів, зокрема таких як: отримання повного

обсягу інформації щодо соціального стану і потреб дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування органами публічної адміністрації, мотивація соціальних працівників, які мають мінімальну заробітну плату та великий обсяг роботи, шляхом підвищення заробітної плати та впровадження бонусів за ненормований робочий день, додаткові заняття з дітьми. У зв'язку з цим, виникає потреба в дослідженні адміністративно-правового регулювання у сфері соціального захисту прав дітей .

Піклування про дитину та створення необхідних умов для її захисту, безпеки та розвитку, забезпечення прав та свобод є основним етапом на шляху трансформації всебічного суспільного життя України. Формами соціального захисту прав дітей є: загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державна соціальна допомога, додатковий соціальний захист [4, с. 86].

Діяльність органів публічного адміністрування не відповідає в повній мірі тим критеріям, які повинні бути рушійною силою для розвитку адміністративно-правового регулювання соціального захисту дітей, їх діяльність має бути побудована таким чином, щоб її організаційна та правова складові відповідали вимогам ефективного функціонування, що надалі відобразиться на стані забезпечення прав дитини в Україні, що на сьогодні є дуже гострим питанням [3, с. 126].

Права, соціальний захист, законні інтереси дітей урегульовані великою кількістю нормативно-правових актів (Конвенція ООН «Про права дитини» Сімейний кодекс, Цивільний кодекс, *Закони України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» тощо*). Але незважаючи на те, що права та інтереси дитини забезпечуються достатньою кількістю нормативно-правових актів, у реальному житті виявляються прогалини та колізії при реалізації та забезпеченні прав, соціального захисту, інтересів та безпеки дітей, тому необхідною мірою є систематизування нормативно-правові актів та кодифікація чинних норм.

Таким чином, можна зробити висновок, що належне адміністративно-правове регулювання у сфері соціального захисту дітей можливе лише при реалізації відповідних соціальних програм, у яких повинні бути відображені конкретні шляхи і терміни розв'язання назрілих у цій галузі проблем. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту найбільш незахищених верств населення є визначеним стратегічним пріоритетом та напрямком державної політики. Особливих акцентів набувають питання, пов'язані з подальшою роботою в напрямку реформування державних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Науковий керівник: доц., Закриницька Вікторія Олександрівна.

Список використаної літератури:

1. Коржікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис... канд. юрид. / Т.Г. Коржікаєва; Київський нац. ун-т внутрішніх справ МВС України. – Київ, 2008. – 21с.
2. Макаренко В.А. Соціальний захист населення: проблеми та тенденції розвитку соціального захисту: Автореферат дис...канд.соціолог. наук / Макаренко В.А.; Харк. Нац.ун-т ім. В.М.Каразіна. –Х., 2014 – 21с.
3. Меленюк В.О. Теоретичні основи державної соціальної політики в Україні / В.О. Меленюк // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – № 1. – С. 126–132
4. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Дис... канд.юрид. наук / О.М. Потопахіна; Одеський нац.ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2008. – 187с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СЛУЖБОВІ ЗЛОВЖИВАННЯ

Перезва Микола Миколайович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: perezvanikolay@gmail.com

Ключові слова: службова особа, зловживання службовим становищем, кримінальна відповідальність, злочин.

Рівень суспільної небезпечності зловживання службовими особами своїм службовим становищем або своїми повноваженнями, а також кримінальна відповідальність за них на сьогодні в Україні набули надзвичайно актуального характеру. Причиною тому є не тільки прийняті у 2015 р. зміни та доповнення до законодавства, що спрямовані на запобігання та протидію корупції, а й низка аансованих кримінальних проваджень щодо багатьох високопосадовців органів державної влади.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 Основного Закону України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. І кожен, відповідно до ст. 68, зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [3]. Отже, діяння, що вчинюються всупереч Конституції і законам України, є порушенням їх приписів і тягнуть за собою юридичну відповідальність. Зловживання службовими особами своїм службовим становищем або вчинення ними дій, що виходять за межі їх повноважень, посягають на встановлений порядок функціонування цих службових осіб, а також на нормальне функціонування юридичних осіб, представниками яких вони є, їх авторитет. Вони можуть завдавати не тільки матеріальної, а й нематеріальної шкоди не тільки юридичним особам, а й посягати на права та законні інтереси інших осіб [1, с. 180]. Суспільна небезпечність зловживання службовими особами своїм становищем може бути надзвичайно високою, відповідно до цього встановлення різних видів юридичної відповідальності за такі діяння є обов'язковою умовою існування правового суспільства.

Загальне визначення поняття «службова особа» для цілей Кримінального кодексу України (далі – КК України) наводиться у ч. 3 ст. 18. Ними визнаються особи, постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають

постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом [4]. Також службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави...), посадові особи міжнародних організацій, члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, судді та посадові особи міжнародних судів тощо.

За своєю суттю злочини у сфері службової діяльності вчиняються службовими особами з використанням свого службового становища або можливостей, які виходять за межі їх службових повноважень, але зумовлені займаною посадою, протиправних діянь (дій або бездіяльності), передбачених відповідними нормами Розділу XVII Особливої частини КК. Протиправні діяння, вчинювані службовими особами без використання свого службового становища або наданих ним можливостей, за наявності належних підстав, повинні кваліфікуватись за іншими, ніж передбачені Розділом XVII Особливої частини КК, нормами.

Саме тому, зловживання службовим становищем – це будь-яке умисне використання службовою особою всупереч інтересам служби своїх прав і можливостей, пов'язаних з її посадою. У цілому зловживання службовим становищем – це широке поняття, воно охоплює зловживання владою, оскільки використовувати всупереч інтересам служби службова особа може і владні права та можливості, якщо вона ними наділена [5, с. 1054].

Для кваліфікації діяння зловживання службовим становищем необхідно встановлювати наявність у діянні службової особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, вчинення такого діяння з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Тобто діяння, що полягають у зловживанні службовим становищем, можуть вчинюватися винятково з прямим умислом. Відношення до настання їх суспільно небезпечних наслідків, передбачених у диспозиції норми («істотна шкода»), може характеризуватись як прямим, так і непрямим умислом, а також необережною формою вини.

Особлива небезпечність зловживання службовими особами своїм службовим становищем обумовлена, передусім, високою цінністю об'єктів правової охорони, на які вони посягають (основних і додаткових), а також тяжкістю негативних наслідків, які загрожують вказаним об'єктам. Так, зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) одночасно посягає на встановлений законами та підзаконними нормативними актами порядок функціонування органу державної влади або місцевого самоврядування, державного або комунального підприємства, установи чи організації й одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

Склад злочину матеріальний і передбачає настання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [1, с. 183].

Не викликає сумнівів, що зловживання службовим становищем неприпустимі у правовій державі, проте, на жаль, в Україні є ще надзвичайно поширеними. Так, лише за даними Генеральної прокуратури України в листопаді 2017 року зареєстровано 1567 злочинів за ст. 364 КК України, з них за ч. 2 ст. 364 КК – 1043 [2]. Наведені дані свідчать про те, що вказаний вид злочинів є досить поширеним антисоціальним явищем з доволі високим рівнем суспільної небезпечності. Необхідно також враховувати й високий рівень латентності вказаного виду протиправних діянь, а також корупційну складову при вирішенні питань щодо притягнення до кримінальної відповідальності службових осіб найбільш високого рангу.

На підставі вищенаведеного, вважаємо, що кримінальна відповідальність службових осіб за зловживання службовим становищем є інструментом превенції для усіх інших службових осіб за вчинення діяння, яке суперечить інтересам служби та посадовим обов'язкам особи.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Харченко В.Б.

Список використаних джерел:

1. Дячкін О.П. Зловживання службовими повноваженнями: суспільна небезпечність і кримінальна відповідальність. *Науковий журнал Дніпр. національного ун-ту внутрішніх справ*. Вип. 3. Дніпро, 2012. с. 179-185.
2. Єдиний звіт Генеральної прокуратури України про кримінальні правопорушення по державі за листопад 2017 року. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&_c=f
3. Конституція України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Кримінальний кодекс України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Мельник М.І., Хавронюк М.І. (ред.) Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: 7-ме вид., переробл. та допов. – К.: *Юридична думка*. Київ, 2010. с. 1288

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІ (СУДДІВ) ЗА ПОСТАНОВЛЕННЯ

ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО РІШЕННЯ ІЗ ПРИНЦИПОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

Перетятко Дар'я Андріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
E-mail: peretiatko.daria@gmail.com

Ключові слова: здійснення правосуддя, гарантії (принципи) незалежності та недоторканності судді, кримінальна відповідальність судді.

Суддя є посадовою особою, яка наділена основним законом України виключними повноваженнями на здійснення правосуддя, що робить її гарантом прийняття законних та правосудних рішень.

Нормативне закріплення принципу недоторканності та незалежності суддів як в нормах національного права (ст. 126 Конституції України [1] й ст.ст. 48–49 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [2]), так і в нормах міжнародного права (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [3], Європейська Хартія про закон «Про статус суддів»[4]) виступає однією з найважливіших засад для належного і неупередженого виконання ними своїх професійних обов'язків.

Незалежність судді при здійсненні правосуддя є складовою принципу справедливого судового розгляду. Вона полягає у безсторонньому розгляді справи на підставі закону без будь-яких обмежень, неправомірного втручання інших осіб та органів у цей процес. Також незалежність суддів проявляється у відсутності обов'язку роз'яснювати, якими переконаннями вони керувались при постановленні судового рішення – тобто судді наділені імунітетом від відповідальності за дії і висловлювання, пов'язані з виконанням своїх обов'язків щодо здійснення правосуддя [5].

Недоторканність суддів є складовою їх незалежності та розглядається як гарантія більш високого рівня у порівнянні з особистою (фізичною) недоторканністю, що в принципі гарантується державою кожній особі у

відповідності із принципами захисту людини, рівності прав і свобод громадян, їх рівності перед законом. Означена гарантія суддів обумовлена специфікою їх професійної діяльності, яка полягає саме у здійсненні правосуддя та його забезпеченні.

Необхідно зауважити, що суддя як носій судової влади є незалежним у процесуальному сенсі цього поняття, тобто при виконанні своїх безпосередніх службових обов'язків зі здійснення правосуддя. Інша ситуація вбачається тоді, коли суддя знаходиться поза межами судового процесу. Саме в цьому випадку починає діяти принцип його недоторканності[6].

Принцип недоторканості суддів, який полягає у тому, що суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду без згоди Вищої ради правосуддя [2] є необхідним для мінімізації спроб втручання у здійснення суддями покладених на них професійних обов'язків – у здійснення правосуддя. Проте все частіше як вітчизняні науковці, так і практикуючі вітчизняні юристи (включаючи самих суддів) висловлюють стурбованість щодо порушень закріплених на національному й міжнародному рівнях гарантій незалежності й недоторканності суддів. Зокрема, й у кримінально-правовій доктрині, й у практиці застосування кримінального закону вважається досить дискусійним приписом ст. 375 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови»[7]. Критиці піддано як зміст (форма) встановлення підстави кримінальної відповідальності за вказаний злочин, так і цілі, які має забезпечувати вказана норма. Як вважають деякі правознавці, ст. 375 КК України – це потенційний «інструмент» впливу й тиску на суддів при виконанні ними своїх професійних обов'язків, тобто норма, яка здатна створити умови порушення принципу незалежності й недоторканності суддів.

Означена стаття КК України передбачає кримінальну відповідальність судді, як спеціального суб'єкта злочину, за постановлення ним завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. З одного боку, у реаліях

сьогодення за певних обставин вказана норма може використовуватися для залякування суддів. Зокрема, про актуальність зазначеної проблеми свідчить той факт, що в 2016 році Громадська організація «Асоціація слідчих суддів України» звернулася до Верховного Суду України з пропозицією розглянути на Пленумі Верховного Суду України питання звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) Конституції України ст. 375 КК України. Із цього звернення вбачається, що через відсутність чітких критеріїв «неправосудного судового рішення» слідчі та прокурори на власний розсуд тлумачать диспозицію ст. 375 КК України. Крім того, суддівська спільнота звертає увагу на те, що наявність в заборонній кримінально-правовій нормі невизначеної ознаки негативно впливає на нормальне виконання суддями своїх обов'язків (судді працюють «з оглядкою», затягують постановлення остаточного рішення у справах, роблять усе можливе, щоб позбутися резонансних справ, перестраховуються, приймають рішення, які не оскаржуються за національним законодавством (особливо судді апеляційних інстанцій). У результаті судді втратили ініціативу й рішучість, ділову корпоративність, що аж ніяк не відповідає конституційному принципу незалежної судової влади держави[8].

З іншого боку, є зрозумілим намагання держави унеможливити судове свавілля. Законодавчо закріплений правовий статус судді справді надає необмежені повноваження суддям при вирішенні правових спорів. Для того, щоб така правова гарантія, як недоторканність суддів, не перетворювалася у засіб захисту від закону, що призводить до заподіяння очевидної шкоди репутації судової влади й самому принципу єдиної для всіх законності[6], мають бути наявні механізми контролю за діяльністю суддів, серед яких – можливість притягнення судді до дисциплінарної та кримінальної відповідальності, зокрема і за постановлення неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, як це передбачено ст. 375 КК України. [5].

Особливо гострою проблемою в цьому контексті є відсутність будь-якого офіційного тлумачення понять «неправосудність», «неправосудне рішення». У

вітчизняній кримінально-правовій літературі воно поки що не знайшло однозначної інтерпретації. Деякі дослідники намагаються екстраполювати позиції Європейського суду з прав людини щодо визначення поняття «суддівського свавілля» на поняття «неправосудне рішення» та приходять до висновку, що рішення, в якому помилка суду щодо питань права або факту є настільки очевидною, разючою та відчутною, що її не міг би припуститися розумний суд, не можна кваліфікувати інакше як грубе свавілля[9]. Можливо, саме таке значення законодавець вкладав у поняття «неправосудне рішення», адже очевидно, що головною метою заборони, розміщеної в ст. 375 КК України, є недопущення суддівського свавілля та недопущення зловживання суддями своїми виключними повноваженнями при здійсненні правосуддя, а ніяк не наведення на означених посадових осіб страху.

Враховуючи вищезазначене можна зробити висновок, що відсутність офіційного тлумачення поняття «неправосудність» або «неправосудне рішення», яке використовується в ст. 375 КК України, призводить до того, що чинна редакція означеної статті (ст. 375 КК України) замість того, щоб відповідно до встановленої законодавцем мети слугувати виключно механізмом контролю за діяльністю суддів, при певних обставинах стає інструментом впливу і тиску на них, що порушує закріпленні як на національному, так і на міжнародному рівні гарантії незалежності та недоторканності суддів.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна д. ю. н., професор Житний Олександр Олександрович.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – ст. 545.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

4. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» від 10.07.1998 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_236

5. Слободяник О. П. Деякі проблемні аспекти оцінки складу злочину «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iadvocate.com.ua/deyaki-problemni-aspekty-otsinky-skladu-zlochynu-postanovlennya-suddeyu-suddyamy-zavidomo-nepravosudnogo-vyroku-rishennya-uhvaly-abo-postanovy/>

6. Недоторканність суддів та її значення для здійснення правосуддя // Юридичний Вісник України. — 03.05.2008.. — № 18. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/893EE193A6BCD898C2257B44002D0BF4?OpenDocument&year=2008&month=10&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/893EE193A6BCD898C2257B44002D0BF4?OpenDocument&year=2008&month=10&)

7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26. — ст. 131.

8. Декриміналізація ст. 375 КК України через визнання цієї норми неконституційною. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://kievskisud.od.ua/press-department/all-news/3880-dekriminalizatsiya-st-375-kk-ukrajini-cherez-viznannya-tsieji-normi-nekonstitutsijnoyu>

9. Конституційне звернення від 08.08.2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/18-3819_yspravlen.pdf

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ЮРИСДИКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Підлісний Сергій Дмитрович

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: юрисдикція, повноваження, юрисдикція адміністративних судів

Зважаючи на те, що відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, можна вважати, що забезпечення належних умов для реалізації прав та свобод громадян, а також захист прав громадян є чи найважливішим завданням держави, в особі органів державної законодавчої, виконавчої та судової влади.

В контексті обраного нами питання пропонуємо розглянути діяльність

адміністративних судів, як суб'єктів, уповноважених на вирішення правових спорів у сфері публічно-правових відносин.

Говорячи про діяльність адміністративних судів, на нашу думку, перш за все необхідно проаналізувати зміст такої правової категорії, як «юрисдикція», «адміністративна юрисдикція» та «юрисдикція адміністративних судів».

Переходячи безпосередньо до визначення зазначених категорій пропонуємо розглянути зміст «юрисдикції». Зазначимо, що вивчаючи наукову юридичну літературу, дуже часто вченими «юрисдикція» тлумачиться у широкому та вузькому розумінні. Відповідно, у широкому розумінні «юрисдикція» розглядається як поняття, рівнозначне компетенції, обсягу владних повноважень окремого органу, також під ним розуміють систему відповідних органів. У вузькому розумінні юрисдикція — це: правомочність здійснювати правосуддя, вирішувати правові спори; обсяг повноважень судового або адміністративного органу щодо правової оцінки юридичних фактів, зокрема щодо застосування визначених законодавством санкцій [6, с. 38].

Звернувшись до юридичного словника-довідника за авторством І.О. Голубовської, В.М. Шовкового, О.М. Лефтерової можна зустріти визначення, відповідно до якого юрисдикція являє собою встановлену законодавством сукупність повноважень відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо розгляду та вирішення правових суперечок та справ про правопорушення, надання правової оцінки (щодо правомірності або неправомірності) поведінки різних категорій суб'єктів, застосовування до порушників санкцій; територіальні межі компетенційної сфери діяльності окремих органів публічної влади; здійснення правосуддя або підсудність [4, с. 240].

На думку С.М. Алфьорова, зміст категорії «юрисдикція» повинен визначатися як сукупність повноважень відповідних державних органів щодо вирішення правових спорів та справи про правопорушення [3, с. 10].

Аналізуючи зміст адміністративної юрисдикції, Ю.П. Битяк зазначає, що адміністративна юрисдикція полягає у розгляді адміністративно-правових

спорів, справ про адміністративні правопорушення спеціально уповноваженим органом у визначеній адміністративним законодавством процесуальній формі [2].

Подібною думки дотримуються й такі вчені-адміністративісти, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, І.П. Голосніченко, зокрема, вони зазначають, що юрисдикція являє собою діяльність, у процесі якої вирішуються юридичні справи, реалізується правовий захист порушених прав та інтересів, приймається юридично-владне рішення щодо застосування відповідної правової санкції, відновлення порушеного права [1, с. 490-492].

Можна також навести й інше визначення поняття «адміністративної юрисдикції», під яким розуміється окрема категорія справ, що підпадає під компетенцію адміністративних органів; це діяльність органів державного управління та посадових осіб щодо розгляду адміністративних справ, винесення з них рішень, а також застосування санкцій в адміністративному порядку (без звернення до суду) [5].

Розглядаючи діяльність адміністративних судів М.І. Пипяк, зазначає, що юрисдикція як вид діяльності органів державної влади безпосередньо пов'язана з охороною суспільних відносин та полягає у розгляді державно-владними органами юридичної справи по суті та прийнятті по ній рішення, виконання якого може забезпечуватися примусовою силою держави. [8, с. 57].

На думку А.Ю. Осадчого, юрисдикцією адміністративного суду є сукупність його щодо приводу прийняття до розгляду визначених законом публічно-правових спорів [7, с. 114].

А.М. Подоляк зазначає, що юрисдикція адміністративного суду це сукупність повноважень суду щодо здійснення функції правосуддя [9, с. 19].

Таким чином, з огляду на запропоновані вченими визначення можна зробити висновок, що зміст поняття «юрисдикція» включає можливість владного суб'єкта брати участь у вирішенні публічно-правових спорів, а також приймати щодо них юридично значимі рішення. Проектуючи надане визначення на діяльність адміністративних судів, можна говорити про те, що юрисдикція

адміністративних судів реалізується в процесі розгляду адміністративно-правових спорів та справ про адміністративні правопорушення, а її змістом є наявність у суду конкретного об'єму правомочностей щодо здійснення правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс підруч. : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол. : В. Б. Авер'янов та ін. Київ, 2004. 584 с.
2. *Адміністративне право України: підручник* / Ю.П. Битяка, В. М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. Київ, 2007. 544 с. URL : http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part5/503.htm (дата звернення 12.04.2018).
3. Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки : навч. посіб. / за заг. ред. С. М. Алфьорова. Харків, 2014. 280 с.
4. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. Київ, 2012. 543 с.
5. Баулін О.В., Лебідь В.І., Матвеев П.С., Пожидаєва М.А. *Адвокатський іспит*: підготовчий курс. 4-те вид., доповн. і перероб. Київ, 2016. 850 с. URL : http://pidruchniki.com/1898090854670/pravo/advokatskiy_iskpit (дата звернення 12.04.2018).
6. Мостова Н. Юрисдикція адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ, Закон и жизнь. 2016. № 6. С.38-40.
7. Осадчий А. Предмет судової адміністративної юрисдикції / А. Осадчий // Юридичний вісник. 2011. № 2. С. 114–119.
8. Пипяк М. І. Адміністративний суд в системі державних органів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Львів, 2016. 191 с
9. Подоляк А. М. Юридичний конфлікт в адміністративному процесі / А. М. Подоляк // Наше право. 2013. № 11. С. 19–24.
10. Смокович М.І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія. Київ, 2012. 304 с.

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Плескачова Владислава Сергіївна
курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

***Ключові слова:** Європейський Союз, Рада Європи, механізм ЄС, Парламент, права людини.*

У Європейському Союзі (далі – ЄС) не існує централізованого механізму захисту прав людини, тому національну систему захисту прав людини, яка функціонує в державах-членах, доповнює система захисту на рівні ЄС. Крім цього, громадяни ЄС мають можливість звертатись за захистом власних прав і свобод до Ради Європи, учасниками якої є всі держави – члени ЄС.

Важливо наголосити на тому, що формування механізму захисту прав і свобод людини на рівні ЄС, відбувається поступово та має значний потенціал до розвитку в майбутньому. Характерною його особливістю є те, що кожен його елемент певною мірою пов'язаний із правами людини. У механізмі захисту прав людини у ЄС можна виокремити два елементи: нормативно-правові акти та інститути.

В праві ЄС діє низка нормативно-правових актів, які забезпечують захист прав і свобод людини, серед них найбільш відомими є Договір про ЄС (Маастрихтський договір) 1992 р., Договір про функціонування ЄС 1957 р. та Хартія основних прав ЄС 2000 р. Так, наприклад, у ст. 6 Маастрихтського договору від 7 лютого 1992 р., закріплено принцип поваги прав людини та основних свобод. Відповідно до положень Договору про функціонування ЄС від 25 березня 1957 р., ЄС надає своїм громадянам простір свободи, безпеки й правосуддя без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільний рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю. ЄС підтримує мир, цінності та добробут народів, що входять до його складу. [1] Щодо Хартії основних прав ЄС від 7 грудня 2000 р., то у її тексті було закріплено шість фундаментальних цінностей: гідність, свобода, рівність, солідарність, права громадян та правосуддя. Хартія складається з 7 розділів. Перший розділ «Гідність» закріплює права та гарантії: право на життя, заборона тортур, рабства тощо. У другому розділі «Свободи» йдеться про фундаментальні громадянські

та політичні свободи, закріплені в Європейській конвенції з прав людини. Розділ третій «Рівність» містить норми про рівність перед законом, недискримінацію, рівність чоловіків та жінок тощо. У четвертому розділі «Солідарність» містяться перелік трудових прав. П'ятий розділ «Права громадян» включає право на доступ до документів, право подання скарги на порушення прав людини до Омбудсмена ЄС. Шостий розділ «Правосуддя» закріплює не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в рамках кримінального процесу. І, нарешті заключний розділ «Загальні положення, містить норми, що визначають порядок тлумачення та застосування Хартії. [2]

Якщо вести мову про інституційний механізм ЄС у сфері захисту прав людини, то можна виділити головний його інститут – Рада ЄС, на який покладено прийняття рішень, зокрема у сфері прав людини. У рамках Ради ЄС у 1987 р. було засновано Робочу групу з прав людини, із розширенням її мандата у 2003 р. для включення до її компетенції всіх аспектів прав людини у зовнішніх зносинах ЄС. Ще одним потужним органом ЄС у цій сфері визнається Європейський парламент, який бере участь у розробці, імплементації та наданні оцінки ефективності заходів ЄС у галузі прав людини шляхом прийняття резолюцій, підготовки доповідей, направлення місій до третіх держав, участі в заходах, присвячених правам людини. У рамках Європарламенту діє Підкомітет з прав людини, який є центром обговорення широкого кола питань прав людини в Парламенті. Підкомітет приймає парламентські ініціативи в цій сфері та запроваджує постійний форум для дискусій з іншими інститутами ЄС, Спеціальними доповідачами ООН та представниками ПРООН, Радою Європи, представниками урядів, активістами у галузі прав людини та неурядовими організаціями (НУО) щодо стану дотримання прав людини та розвитку демократії в третіх країнах. Делегації Підкомітету відвідують окремі треті країни, головним чином ті, що є кандидатами на вступ до ЄС (наприклад, Туреччину). Підкомітет вживає заходів щодо моніторингу та надання оцінки виконання документів ЄС у галузі прав людини. У цьому зв'язку Підкомітет підготував декілька досліджень: п'ять - щодо смертної кари та сім - щодо

консультацій та діалогів у галузі прав людини (з Іраном, Росією, Центральною Америкою, в рамках Європейської політики сусідства тощо). Крім того, Європарламент активно бере участь у контролі демократичного проведення виборів, зокрема, надсилає місії спостерігачів. Значний обсяг роботи у сфері захисту прав людини виконується Агентством ЄС із основоположних прав, яке розпочало свою діяльність з 1 березня 2007 р., відповідно до Регламенту Ради № 168/2007. Агентство ЄС є правонаступником Європейського центру моніторингу расизму та ксенофобії. Метою його діяльності є надання інститутам ЄС та державам-членам допомоги та експертизи з питань основних прав людини, коли вони виконують положення права ЄС у межах своєї компетенції за повного дотримання принципу поваги прав людини. Важливу роль щодо забезпечення та захисту прав людини в рамках ЄС відіграє Європейський омбудсман, посада якого була запроваджена у 1995 р. Рішенням Європейського парламенту щодо інструкцій та загальних умов, які регулюють виконання обов'язків омбудсмана. [3]

Треба наголосити, що інститути ЄС виконують переважно функції щодо реалізації політики в галузі прав людини. Характерною рисою цих органів є те, що в ЄС на них покладається розгляд скарг та петицій від громадян, а також розробка нових підходів та здійснення квазімоніторингових проектів в ЄС.

Отже, питанням захисту прав людини у Європейському Союзі надається значної уваги. З метою їх гарантування відбувається постійне удосконалення актів права ЄС, розширюються повноваження діючих органів ЄС та створюються нові спеціалізовані установи, що дає підстави стверджувати про існування та розбудову механізму захисту прав людини у ЄС, складовими елементами, якого є нормативно-правові акти та інститути ЄС. Однак формування цього механізму ще не завершено, бо, відповідно до ч. 2 ст. 6 Договору про ЄС (Маастрихтський договір) 1992 р., Союз має приєднатися до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., що свідчить про перспективність наукового дослідження окресленої проблематики у майбутньому.

Науковий керівник: Перепьолкін Сергій Михайлович, доцент кафедри теорії та історії держави і права ДДУВС, к.ю.н., доцент

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу // Електронний ресурс : Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
2. Хартія основних прав Європейського Союзу (переклад А. Пендак) // Ніщський договір та розширення Європейського Союзу. – К., 2001. – 124 с.
3. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с. // Електронний ресурс : Режим доступу до ресурсу: <http://westudents.com.ua/glavy/67686-45-nstitutsyniy-mehanizm-vrosoyuzu-u-sfer-zahistu-prav-lyudini.html>

**СУТНІСТЬ ПРЕДМЕТУ ТА МЕЖ ДОКАЗУВАННЯ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Пономаренко Максим Юрійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: кримінальне провадження, предмет доказування, межі доказування.

Доказуванню під час кримінального провадження присвячено значну кількість наукових праць. Посилена увага науковців та практиків до цього питання обумовлюється тим, що повністю встановлені під час доказування обставини кримінального правопорушення надають змогу прийняти справедливе та обґрунтоване рішення у справі.

Важливими категоріями під час доказування у кримінальному провадженні є предмет та межі доказування.

У процесуальній науці під предметом доказування розуміють сукупність обставин, що підлягають обов'язковому доказуванню у кожному кримінальному провадженні, без виявлення яких неможливо розкрити кримінальне правопорушення, встановити особу, яка його вчинила, прийняти законне,

обґрунтоване, вмотивоване рішення тобто виконати завдання кримінального провадження [1, с. 190].

Згідно із ст. 91 КПК України [2] у кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Вищевказаний перелік обставин складає загальний предмет доказування. Разом з тим, окремий перелік обставин, що підлягають доказуванню,

регламентується щодо кримінальних проваджень стосовно неповнолітніх (ст. 485 КПК України), а також під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 505 КПК України). Вважається, що у першому випадку йдеться про доповнення, конкретизацію загального предмету доказування (ст. 91 КПК України), у другому – про окремий предмет доказування.

Межі доказування розглядаються як кількісна сторона процесу доказування. У такому контексті їх можна розуміти як кількість зібраних та перевічених доказів для встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Належна кількість доказів для прийняття відповідного процесуального рішення у кримінальному провадженні є оцінним поняттям. Питання про це вирішується слідчим, прокурором, судом у кожному конкретному випадку окремо. Межі доказування обумовлюють існування такої властивості доказів, як їх достатність.

Отже, предмет доказування і межі доказування є взаємозалежними правовими категоріями, які не можуть розглядатися окремо та відносяться до одного процесуального інституту.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Бондаренко О.О.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц, О.В. Капліна, О.Г. Шило; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - Х. : Право, 2013. - 823 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 // ВВР України. - 2013. - № 9-10, 11-12, 13. - Ст. 88.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІДОЗРЮВАНИХ ТА ОБВИНУВАЧЕНИХ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Рубан Антон Вікторович,

Ключові слова: кримінальне провадження, неповнолітні, органи досудового розслідування, кримінальне правопорушення.

Актуальність даної теми полягає в тому, що закріплення і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є основним обов'язком держави (ст.3 Конституції України), а неповнолітні заслуговують окремої уваги, так як забезпечення реалізації їхніх прав і свобод є запорукою стабільного функціонування правової держави, важливим елементом якої є захист прав і свобод людини і громадянина. Особливо це стосується сфери кримінального процесу, де неповнолітні, що є учасниками кримінального провадження, можуть бути суттєво обмежені у своїх правах і свободах.[1, ст.3]

Діяльність слідчого при здійсненні кримінального провадження щодо неповнолітніх є досить важливою в загальному аспекті діяльності органів досудового розслідування, так як це один з видів особливого порядку кримінального провадження, що маю низку особливостей та обмежень.

Метою дослідження є вивчення особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх, визначення основних недоліків та проблем та зазначення пропозицій щодо створення умов якомога найкращого забезпечення прав та інтересів неповнолітньої особи в кримінальному провадженні.

До основних завдань необхідно віднести: дослідження та аналіз кримінального процесуального законодавства та визначення особливостей досудового розслідування у справах неповнолітніх; виявлення проблем, пов'язаних з не повним з'ясуванням всіх обставин під час розслідування кримінальних проваджень щодо правопорушень, скоєних неповнолітніми.

Насамперед, необхідно зазначити, що сучасний стан злочинності серед неповнолітніх є доволі небезпечним, що зумовлює необхідність пошуку ефективних способів попередження злочинності, стимулювання щодо додержання законодавства з боку державних, а особливо правоохоронних

органів та суспільства, що призвело б до суттєвого зменшення кримінальних правопорушень, вчинюваних неповнолітніми.

Важливим міжнародним актом, що регулює забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб є Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року та була ратифікована постановою Верховної Ради України 27 лютого 1991 року. Стаття I цієї Конвенції зазначає, що дитиною є кожна людська істота до досягнення вісімнадцятирічного віку. Стаття 3 Конвенції наголошує, що усі дії щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними та законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.[2, с.3]

Щодо національного законодавства, то перш за все, Конституція України визначає, що виховання дітей та піклування про них є головним обов'язком громадян. Стаття 51 Конституції України закріплює обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття[1, ст.51]

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за особливим порядком та регулюється главою 38 КПК України. Дана глава визначає насамперед порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх; обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх; особливі види експертиз та участь законного представника, педагога, психолога, лікаря неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого, а також застосування до неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого запобіжного заходу.[3, с.17]

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень вчинених неповнолітніми, важливим моментом є обов'язкова необхідність, окрім обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні визначених у ст. 91 КПК України, також з'ясування обставин, зазначених у ст. 485 КПК України, а саме:

- повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік(число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру;
- ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;
- умови життя та виховання неповнолітнього;
- наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення[3, с.17]

Перевірка зазначених обставин покладається на слідчого, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх, який зобов'язаний забезпечити дотримання норм чинного законодавства. На жаль, як показує практика, доволі часто вимоги ст. 484 КПК України ігноруються, досудове розслідування у кримінальних провадженнях вказаної категорії здійснюється не уповноваженими на те слідчими, що призводить до негативних наслідків у вигляді недопустимості здобутих слідчим доказів під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.[4, с.2]

Під час з'ясування обставин, передбачених ст. 485 КПК України, особливу увагу треба приділяти з'ясуванню умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Всебічно та повно належить з'ясувати: 1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дітьми, ставлення батьків до виховання, морально-побутові умови сім'ї; 2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання та роботи, взаємини з однолітками, вихователями, вчителями; 3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою. Останній пункт є першочерговим, бо статистика кримінальних проваджень щодо неповнолітніх показує, що зазвичай неповнолітні особи стають суб'єктами кримінальних правопорушень через негативний вплив їх кола спілкування або окремих осіб.

Дуже часто неповнолітній втягують у скоєння злочину шляхом обману, шантажу, погроз.[5,с.129]

Особливої уваги також заслуговує питання участі законного представника та захисника неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Участь батьків чи інших законних представників неповнолітнього у кримінальному провадженні є беззаперечною та обов'язковою. На практиці, дана норма КПК України нерідко порушується. Батьків чи законних представників допускають до неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого не часто та дуже неохоче. При призначенні та участі законного представника у кримінальному провадженні думка самого неповнолітнього майже не враховується. Все це є доволі серйозними порушеннями прав та інтересів неповнолітньої особи у кримінальному провадженні. Також частим порушенням є недотримання норми ст. 490 КПК України. Допит проводиться з порушенням тривалості для неповнолітнього, не роз'яснюються всі права та обов'язки неповнолітнього.[3, с.17]

На жаль, але на сьогоднішній день досудове розслідування у кримінальному провадженні що неповнолітнього не є досконалим. Часті порушення та недотримання норм законодавства з боку органів дізнання та досудового слідства призводять до неякісного розслідування кримінальних правопорушень неповнолітніх, що є результатом порушення їхніх законних прав, свобод та інтересів.

В ході дослідження виникли наступні пропозиції:

- слідчим необхідно підвищити якість розслідування, дотримуватися вимог закону щодо забезпечення права неповнолітнього на захист;
- виключити наявність помилок і недоліків в процесі доказування, чітко встановлення ролі неповнолітнього у вчиненні злочину, обставин, що можуть впливати на тяжкість покарання;
- при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень що неповнолітніх необхідно враховувати їх психологічний розвиток.

Науковий керівник: в.о. завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету УМСФ, к.ю.н., доцент Варава Володимир Вікторович.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року: зі змінами, внесеними Законом №586-VII від 19.09.2013.
2. Конвенція ООН про права дитини, ратифікована постановою Верховної Ради від 27.02.1991 р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>
4. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 18.07.2013 № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>
5. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх // Монографія // Харків – 2016 – с. 128

**ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА
КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВНОСТІ В УКРАЇНІ**

Рудень Дмитро Станіславович

здобувач наукового ступеня

кандидата юридичних наук

(доктора філософії) юридичного факультету

Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

e-mail: rudendima@ukr.net

Ключові слова: Конституція України, цінність, верховенство права, правова держава, людина.

Проголошення України незалежною державою у державотворчій практиці стало найсуттєвішим досягненням Українського народу за весь період існування. Ця подія викликала до життя запровадження великої кількості важливих конституційних цінностей, таких як республіканська форма правління,

поділ державної влади на гілки, що стало поштовхом до суттєвої модернізації правової системи. Ухвалення у 1996 році Конституції України остаточно закріпило базові елементи правової державності на законодавчому рівні. За допомогою утвердження принципу верховенства права вдалось подолати велику кількість рудиментарних правових та інших соціальних норм, застарілих ідеологічних принципів, поглядів. Унаслідок цього постала гостра потреба у розробці власної нормативно-правової бази із системою нових конституційно-правових цінностей у першу чергу, у сфері гарантування прав і свобод людини та громадянина.

Метою моєї доповіді є дослідження змісту та значення принципу верховенства права як важливої та невід'ємної конституційної цінності для становлення української правової державності.

Так, відповідно до статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Його дія поширюється на усі органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб в усіх сферах нормотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності. Адже, цей принцип, його реалізація розглядаються як невід'ємний елемент системи цінностей, покладених в основу становлення і розвитку європейського правопорядку після Другої світової війни, і які є спільним надбанням європейських народів, незалежно від їх національних правничих культур і традицій чи національних систем права країн Європи. Крім того, принцип верховенства права є одним із тріади принципів спільної спадщини європейських народів, до якої належать також принцип плюралістичної демократії та принцип прав людини. Своєю відданістю цій тріаді принципів підтвердила кожна держава, що набула членства у Раді Європи [1]. Україна як правова держава, повністю гарантує цей принцип на рівні Конституції, законів, підзаконних нормативних актів, що видаються відповідними суб'єктами владних повноважень, які спрямованні на виконання різноманітних загальнодержавних та регіональних програм економічного, соціального, наукового-технічного та культурного розвитку. Це, перш за все, допомагає у недопущенні посадовим особам вчиняти

юридично-значущі дії шляхом зловживання свого службового становища та ухвалювати рішення на власний розсуд всупереч інтересам суспільства і держави. До того ж, наявність вказаного принципу, формування та розуміння його як базової конституційної цінності дає достатньо підстав вважати Україну як правову державу. Адже його найвизначніша цінність полягає у налагодженні правових механізмів між суб'єктами конституційно-правових відносин, що є носіями публічної влади. Насамперед, такий підхід стосується конституційних прав, що забезпечують громадянам можливість визначати та змінювати конституційний лад, обирати своїх представників до органів державної влади і місцевого самоврядування, тим самим сприяючи їхньому належному функціонуванню, користуватись захистом у будь-яких сферах життя та інші гарантії, що забезпечують стабільний розвиток держави у правовій реальності.

З позиції конституційно-правової доктрини принцип верховенства права є фундаментальною ціннісною основою правової демократичної держави. Розбудова правової держави є орієнтиром суспільно-політичного розвитку України, що прямо зазначено у ст. 1 Конституції України, де наша держава визнається як суверена і незалежна, демократична, соціальна, правова. Тільки формування правової держави, у якій панує принцип верховенства права є запорукою реалізації конституційно-правових норм у напрямі забезпечення втілення у практичній площині пріоритету прав людини в житті соціуму. Отже, змістовним елементом верховенства права і через нього дієвим інструментом регулювання суспільних відносин виступає вимога гарантування прав людини і основоположних свобод [2, с.182]. Слід також відзначити, що реалізація цього принципу дозволяє забезпечити максимальний захист людини від протиправних посягань, охорону власності, громадського порядку та врешті-решт національну безпеку держави від її внутрішніх та зовнішніх негативних факторів. Тож важливим аспектом у наведеному верховенстві, слід вбачати перш за все його соціально-охоронний важіль, який спрямований на закріплення та гарантування загально необхідних матеріальних і духовних конституційних цінностей, які є необхідними для розвитку всього українського суспільства. Так, відповідно до

статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Ця стаття повністю гарантує та забезпечує кожному індивіду незалежне соціально-правове становище у повсякденній реальності. З процесуальної сторони – це сприяє мінімізації випадків невмотивованих, незаконних переслідувань осіб у кримінальному та адміністративному провадженні, забезпеченні кожному рівні способи захисту на будь-яких стадіях судочинства та в недопущенні негативного ставлення до людини у процесі проведення слідчих та різноманітних розшукових дій. Специфіка цього принципу також полягає в тому, що він за своїм змістом є унікальним, всезагальним, безперервним, адже його дія поширюється на всі сфери правовідносин незалежно від часу, кола осіб та простору. Саме це і характеризує його владарювання над усіма гілками влади, системою законодавства, а також іншими правовими цінностями.

На думку О. Рудневої, принцип верховенства права належить до «мега-принципів», стандартів прав людини найвищого ціннісного рівня [3, с. 15]. Наша правова держава в особі її компетентних органів не зможе належним чином функціонувати без дотримання міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини, що були прийняті на базі ООН. Утвердження цього принципу здійснювалось шляхом уніфікації норм міжнародного права, внаслідок чого відбувся процес трансформації українського законодавства. Як відомо, Україна після вступу до Ради Європи в 1997 році прийняла на себе цілу низку зобов'язань за дотриманням тих цінностей, що містяться безпосередньо в деклараціях, конвенціях, пактах, генеральних угодах, судових прецедентах Європейського Суду з прав людини. У свою чергу, це позитивно позначилось на створенні більш якіснішої правової бази, в порівнянні з колишнім Радянським Союзом та появою низки суспільних, недержавних інститутів, які спрямовані на реалізацію та захист економічних, політичних, культурних інтересів кожної нації незалежно від будь-яких соціальних ознак. Принцип верховенства права, повністю знаходить своє ціннісне відображення у вищевказаних документах, тому вважається

базовою конституційно-правовою цінністю у сфері прав і свобод людини та громадянина.

У той же час, процес дотримання принципу верховенства права в Україні має певні складності, обумовлені історичним, політичним, соціально-економічним, культурним розвитком. Тому актуальності набуває дослідження верховенства права як ціннісної складової, без якої не можливий ефективний розвиток демократичного суспільства [2, с.179]. Слід погодитись з думкою автора, адже дійсно верховенство права в нашій країні не діє в достатньому обсязі. Все це пов'язано з цілою низкою факторів, які значно стримують його механізм реалізації та розвитку у політико-правовій сфері. Найбільш серед них слід виділити такі зокрема як: високий рівень корупції, відсутність якісного конституційного контролю за чинними нормативно-правовими актами, наявність правового нігілізму як з боку посадових так і звичайних осіб, відсутність належних професійних навичок фахівців у сфері правозастосування та інші проблеми, які значно ускладнюють процес розвитку української держави у правовому полі.

Як зазначає М.В. Денисюк принцип верховенства права в характеристиці правової держави займає центральне місце. Він пов'язаний із внутрішніми характеристиками самого права, його властивостями, співвідношенням з іншими регуляторами суспільних відносин. Верховенство права — це, безперечно, вияв загальнолюдських цінностей, прояв розвитку культури суспільства; це головний засіб і мета суспільного розвитку, своєрідна демонстрація етапів формування та розвитку правової системи. За оцінками вітчизняних і зарубіжних експертів, саме принцип верховенства права є одним із провідних принципів у функціонуванні цивілізованих суспільств [4, с.152].

Проте верховенства права, слід вважати найвищою політико-правовою цінністю з таких підстав: 1. це дає можливість кожному забезпечити вільний фізичних і духовних розвиток своєї особистості, без будь-якого тиску чи втручання інших осіб; 2. унеможлиблює здійснення узурпації влади; 3. позитивно впливає на розвиток правової культури населення; 4. сприяє

зміцненню авторитету органів державної влади, що не дозволяє проникненню анархії, тиранії та свавілля; 5. не допускає незаконного втручання в законну діяльність посадових і службових осіб суб'єктів владних повноважень. Всі ці ціннісні елементи відіграють важливу роль у формуванні та становленні України як правової держави.

Тож враховуючи вищевикладене, принцип верховенства права, слід вважати невід'ємною конституційною цінністю для української правової держави, оскільки він закладає найважливіші фундаментальні основи системи законодавства та активно сприяє розвитку правосвідомості громадян.

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Григоренко Євгеній Іванович

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. Право. 2011р.
2. Верховенство права як ціннісна складова демократії / О.С. Кабанець // Альманах права. — 2012. - С. 179-184.
3. Руднева О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ / О. Руднева // Юридична Україна. — 2012. — № 4 (112). — С. 15-19.
4. Принцип верховенства права як основа розвитку правової держави та громадянського суспільства / М.В. Денисюк // Альманах права. — 2012. — Вип. 3. — С. 152-155.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА РЕФОРМА ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Рябець Катерина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту,
Національна академія державного управління при Президенті України,
e-mail: Rjabetz2017@gmail.com

Ключові слова: публічне управління, водне господарство, законодавство, реформа.

Розуміння водних ресурсів невичерпним джерелом призвело до виникнення водо-екологічної кризи в нашій державі, в результаті чого ми повсякденно почали відчувати проблеми пов'язані з їх кількістю та якістю. Залежність стану водних ресурсів від ефективного публічного управління є незаперечною.

Як свідчить досвід передових країн світу проводити ефективну водну політику в державі досить важко навіть за умов процвітаючої економіки. В основу її пріоритетних напрямків повинні покладатися дієві заходи спрямовані на створення збалансованої системи регулювання охорони вод та їх раціонального використання і відтворення, гарантування водо-екологічної безпеки. Їх виконання має базуватися на законодавчо визначеному організаційному об'єднанні зусиль державних, місцевих органів, громадських об'єднань, що мають повноваження у сфері охорони, використання та відтворення водних ресурсів, на загальнодержавному та територіальному (місцевому) рівнях.

На сьогодні публічне управління у галузі водного господарства здійснюється низкою органів державного управління, органів місцевого самоврядування за участю громадських організацій. Зазначене має законодавчу регламентацію.

Насамперед необхідно відзначити конституційне закріплення ролі державного управління у галузі охорони, використання та відтворення водних ресурсів. Вона визначена у контексті екологічної безпеки та екологічної рівноваги та закріплена у ст. 16 Конституції України наступним формулюванням: «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу та збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» [1].

Своєю чергою, ст. 13 Водного кодексу України [2] визначає, що державне управління в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється за басейновим принципом на основі державних, цільових, міждержавних та регіональних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, а також планів управління річковими басейнами. Вказане здійснюється Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, сільськими, селищними, міськими радами та їх виконавчими органами, районними, обласними радами, органами виконавчої влади та іншими державними органами відповідно до законодавства України.

Таким чином, законодавство регламентує основи діяльності органів публічного управління в сфері охорони, використання та відтворення водних ресурсів, що конкретизовані у галузевому водному законодавстві. Останнє безумовно потребує невідкладного удосконалення, оскільки сучасний стан водних об'єктів негативно впливає на благополуччя нашого народу, його здоров'я і добробут, а також на стан економіки держави.

Розбудова демократичної, правової держави в Україні значною мірою залежить від того, наскільки ефективною і досконалою буде система нормативно-правових актів, що забезпечують регулювання та діяльність органів публічного управління в галузі водного господарства.

У цілому підставами неефективності публічного управління у водній сфері необхідно визначити недосконале: законодавство; фінансові та економічні механізми екологічного розвитку; правові та економічні механізми стимулювання запровадження екотехнологій. Подолання цих проблем лежить в основі адміністративної реформи, що нині впроваджується в Україні.

Зважаючи на викладене, необхідно зробити висновок, що публічне управління у водному господарстві в Україні знаходиться на стадії формування, оскільки воно з одного боку, не містить конкретних механізмів розв'язання існуючих проблем, а з іншого – не повною мірою враховує міжнародні сучасні здобутки та досвід.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИЗНАННЯ ЇХ ПРЕДМЕТОМ ШАХРАЙСТВА

Самаріна Софія

студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Ключові слова: криптовалюти, злочини проти власності, предмет злочину, ознаки предмета злочину, шахрайство.

В останні роки в світі все більшого розповсюдження набувають криптовалюти, у зв'язку з чим постає питання й про можливість визнання цього цифрового активу предметом злочину, зокрема шахрайства. Для відповіді на поставлене питання спочатку з'ясуємо правовий статус криптовалют в Україні.

10 листопада 2014 р. на офіційному сайті Національного банку України було розміщено інформацію, що криптовалюта, зокрема биткоин, є видом грошового сурогату, визначення якого дається в ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» від 19 травня 1999 р. – це будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей. Відповідно до ч. 2 ст. 32 цього Закону використання грошових сурогатів як засобу платежу на території України забороняється. Виходячи з буквального тлумачення положень даної статті, випуск та обіг криптовалюти як грошового сурогату на території України фактично не заборонено, доки цю валюту не приймають як засіб платежу. Як наслідок, майнинг, що є наданням потужності

для вирахування криптографічного коду системи блокчейн, можна вважати просто діяльністю із забезпечення криптовалюти, що ніяким чином не торкається здійснення платежів в господарській сфері. Діяльність спеціальних бірж з обміну криптовалют одна на одну або на національну валюту (звичайно, із певними застереженнями) також важко назвати обігом, пов'язаним із розрахунками. Адже в даному випадку засобом платежу виступає валюта, емітована державою, а криптовалюта – певним активом, що підлягає обміну. Натомість отримання майнерами криптовалюти за перевірку зроблених в системі транзакцій можна розцінювати як надання винагороди, оплату їхньої діяльності, що, в свою чергу, визнається платежем як таким. Виходячи з принципу правового регулювання «дозволено все, що прямо не заборонено», слід дійти висновку, що дозволяється майнінг, однак забороняється отримувати за це прибуток у вигляді криптовалюти. Проте в системі блокчейн це нерозривні речі. Подібні суперечності в правовому статусі даного явища вимагають пошуку відповіді на питання, які ж шляхи розвитку спеціального законодавства України про криптовалюти? Їх два: визнання криптовалюти активом, товаром чи послугою (тобто ліквідною цінністю) або надання їй статусу валютної цінності.

Із аналізу положень законопроектів, покликаних врегулювати це питання («Про обіг криптовалюти в Україні» та «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні»), вбачається найімовірнішим саме перший варіант розвитку подій. Наприклад, в проекті закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» в п. 1 ч. 1 ст. 1 прямо зазначено, що «криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом». До того ж, на офіційному сайті Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку нещодавно була опублікована позиція Комісії щодо проектів розглянутих вище законодавчих ініціатив. Комісія зазначає таке: «Правовий статус «криптовалют» у розвинених країнах відрізняється, та зазвичай, криптовалюта розглядається як фінансовий інструмент, інвестиційний актив, рідше товар. Саме таке визначення ми вбачаємо найбільш прийнятним».

Предметом злочину, передбаченого ст. 190 КК (шахрайство), виступає чуже майно та право на майно. Цивільним кодексом України визначено, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. У кримінальному праві під майном розуміються саме речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру. Оскільки криптовалюта позбавлена матеріального субстрату, то її як предмет злочинів проти власності слід відносити до категорії *res incorporales*, тобто речей безтілесних. Отже, для визначення предметом злочину проти власності саме як майна в його класичному розумінні криптовалюта не має фізичної ознаки. Тому, звичайно, доцільніше говорити про право на майно, під яким розуміють набуту в результаті дій потерпілого можливість шахрая користуватися, володіти і розпоряджатися чужим майном як власним.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н., доцент В. В. Ємельяненко

ПОЗИТИВНА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Свєшніков Герман Дмитрович
курсант навчальної групи Ф2-105 ХНВС

Людина, чуючи про юридичну відповідальність, зазвичай одразу думає про покарання, що в юридичній науці визначається як ретроспективна відповідальність, негативна юридична відповідальність. Однак, відповідальність може бути і перспективною, позитивною.

Зміст та сутність перспективної, позитивної відповідальності тісно пов'язаний із: сумлінним виконанням людиною своїх обов'язків перед громадянським суспільством, колективом людей, окремою особою тощо. Позитивну відповідальність у юридичній літературі визначають по-різному, як-от: активна відповідальність, статусна чи статутна відповідальність,

перспективна відповідальність, добровільна відповідальність тощо. Кожен з науковців трактує позитивну юридичну відповідальність по-своєму. Так, деякі вчені-правознавці вважають, що поняття позитивної відповідальності є призвою різних обов'язків людини. Наприклад, А. М. Шульга стверджує, що позитивна відповідальність – це відповідальність «за майбутні дії», яка припускає існування у суб'єкта права відповідного морального обов'язку, передбаченого нормативно-правовим документом, де, приміром, зазначено, що суб'єкт відповідає за стан справ у сфері своєї діяльності. Юридична відповідальність у позитивному аспекті, за думкою С.С. Алексєєва, передбачає суворе, досконало ініціативне виконання своїх обов'язків або осмислення особою власного обов'язку перед суспільством, розуміння в ключі цього обов'язку змісту та значення своїх дій, корегування власних дій з покладеними на неї обов'язками, які впливають із суспільних зв'язків людини.

Інші науковці підкреслюють значення позитивної юридичної відповідальності у «відносинах» або «соціальному зв'язку». Так, М. С. Кельман та О.Г. Мурашин вважають, що у позитивному значенні юридична відповідальність є абсолютним відношенням, яке являє собою добросовісне виконання людиною своїх обов'язків перед громадянським суспільством, правовою державою, колективом людей і окремою людиною. Б.Т. Базилев, визначає позитивну юридичну відповідальність як передбачений правовими нормами соціальний зв'язок особистості і суспільства, юридичне вираження їх об'єктивної залежності, громадянина від держави.

До третьої групи науковців характеризують позитивну юридичну відповідальність як таку, що реалізується у правомірній поведінці або здійснюється через соціально корисне правомірне діяння. Так О.В. Іваненко стверджує, що позитивну юридичну відповідальність доцільно визначати як спосіб закріплення юридичного обов'язку дотримуватися та виконувати вимоги норм права, що реалізується у правомірній поведінці суб'єктів права і схвалюється або заохочується державою.

Таким чином, у юридичній науковій літературі немає єдності у поглядах стосовно сутності та змісту позитивної, перспективної юридичної відповідальності. Одні вчені пов'язують її із категорією обов'язку, інші – з «правовими відносинами», «соціальним зв'язком», існує точка зору, що позитивна, перспективна відповідальність тісно пов'язана із правомірною поведінкою, соціально корисним правомірним діянням. На нашу думку, позитивна юридична відповідальність насамперед характеризується як правові відносини, яким притаманні певні ознаки, такі як: наявність двох суб'єктів (держави і особи, на яку покладений обов'язок), наявність знань, правосвідомості, на основі яких виникає розуміння свого обов'язку. Позитивна юридична відповідальність людини є правовідносинами, в яких добровільно і свідомо реалізуються суб'єктивні права і обов'язки людини та які об'єктивується у правомірній поведінці.

Науковий керівник: доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС, канд. юрид. наук, доцент Каленіченко Л.І.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Свистун Анжеліка Юріївна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: anzelikasvistun@gmail.com

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, національне агентство з питань запобігання корупції, сучасний стан.

Багато десятиліть корупція «супроводжує» економічний і культурний розвиток усіх країн світу. Масштаби й наслідки процесів корумпованості в усіх державах світу вимагають від відповідних міжнародних та внутрішньодержавних інституцій постійного й поглибленого аналізу причин корупції з метою як її нейтралізації, так і врахування під час розроблення та

здійснення заходів по її подоланню. Також проблема корупції торкнулась в повній мірі і до нашої країни. Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» [5].

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [6, с.69].

Теоретичну основу дослідження заданої проблеми викладена у працях багатьох вчених, зокрема у наукових дослідженнях: Ф.В. Абрамов, В. Д. Андріанов, М.Ю. Бездольний, Т. Вульф, М.Д. Данчук, Е. Гюрген, Д.І. Йосифович, І. Коруля, Г. Куріс, М.І. Мельник, Е.С. Молдован, Є.В. Невмержицький, О. Новіков та інші.

Наприкінці ХХ століття світова спільнота визнала, що корупція є глобальною проблемою кожної країни, і з цією проблемою треба боротися. Результатом стало ухвалення цілого комплексу міжнародно-правових актів, підготовлених та прийнятих в Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації американських держав, Раді Європи, Європейському Союзу, Африканському Союзу. Міжнародні юридичні інструменти відрізнялися за сферою застосування, проте в усіх було на меті одне – встановити загальні стандарти боротьби з корупцією шляхом забезпечення виконання антикорупційних законів на національному рівні.

З початку 1990-х рр.. уряд України вживав заходи з розроблення стратегії подолання корупції в державі, приймалися відповідні документи у формі державних програм, планів і концепцій. Але антикорупційне законодавство проголошувало декларативні гасла і передбачало за них неадекватні санкції, які б не могли служити заходом стримування вчинення злочинів потенційними корупціонерами. Тому, такі заходи, як показують результати численних національних і закордонних досліджень жодним чином не вплинуло на подолання або зниження рівня корупції. Таким чином, можна дійти висновку, що

в Україні протягом багатьох років був відсутній механізм протидії корупції [7, с. 99].

Першим законодавчим актом, який об'єднував у собі боротьбу з корупцією у судовій, адміністративній сферах, у сфері публічної служби став правовий акт «Зasad державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 р.» 14.10.2014 року. Метою цієї стратегії є:

1) Створення прозорих засад фінансування проведення виборів, діяльності політичних партій, усунення корупціогенних ризиків у діяльності виборних органів;

2) Запровадження ефективних антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади, а також на державних підприємствах;

3) Створення системи в Україні прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ із питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства;

4) Реформування судової влади в Україні та усунення ризиків корупції у судочинстві та інше [3].

Відповідно до поставлених пунктів за 2017 рік було зроблено:

1) Було прийнято такі нормативно-правові акти: Закон України «Про запобігання корупції» 14.10.2014, «Про національне антикорупційне бюро України» 14.10.2014, нова редакція Закону «Про державну службу» 10.12.2015 і т.д.

2) Створення Національного агентства з питань запобігання корупції [4], Національне антикорупційне бюро [2], створено Єдиний державний реєстр осіб, що вчинили корупційні правопорушення та вільний доступ до нього.

Проте деякі питання не було виконано, зокрема такі: не визначено орган влади, відповідальний за моніторинг впровадження етичних стандартів поведінки публічних службовців, не здійснена у належному чині судова

реформа, не створено проекту акта КМУ щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН.

За результатами нового Індексу сприйняття корупції 2017 році, Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні Transparency International і посіла 130 місце (зі 180 країн). Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн). Але в динаміці результати минулого року нижчі (1 бал проти 2) ніж у 2016 році [1]. На думку антикорупційної спільноти Серед причин, які дозволили Україні переміститися на вищу сходинку, наступні. Антикорупційні органи (САП/НАБУ) у 2017 розгорнули свою слідчу роботу та направили до суду перші справи щодо підозр у топ-корупції. Реєстр електронних декларацій продовжив своє функціонування.

Минув перший рік реформи державних закупівель та обов'язкового використання системи ProZorro. Відбулася реформа ринку газу. Україна здійснила деякі позитивні кроки з дерегуляції. Водночас, такий повільний ріст індексу України, фактично падіння динаміки зростання вдвічі порівняно з 2016 роком, пояснюється такими обставинами, як брак політичної волі керівництва країни до рішучої боротьби з корупцією та низький рівень довіри до українських судів та прокуратури. Також варто відмітити постійні законодавчі ініціативи парламенту, які загрожують новоствореній антикорупційній інфраструктурі. Як результат, корупція залишається для бізнесу та звичайних громадян однією з головних проблем [1].

Минулорічні рекомендації Transparency International Україна втілили лише частково. Зокрема, створення Вищого антикорупційного суду в 2017 році зупинилося на етапі подання Президентом законопроекту, який суперечить рекомендаціям Венеціанської комісії. “Кошти Януковича” були перераховані в бюджет за сумнівним судовим рішенням, яке досі залишається офіційно засекреченим. Уряд здійснив певні кроки в розбудові прогресивної системи eHealth, запустив процедуру автоматичного повернення ПДВ, однак протягом року було чимало законодавчих ініціатив, які могли знищити систему ProZorro. Законопроект “Купуй українське, плати українцям”, який створює умови для

повернення корупції в публічні закупівлі, проголосований в першому читанні. Досі не відбувся аудит оборонних закупівель, а рівень секретності в цій сфері залишається і далі необґрунтованим. Протягом року було чимало спроб обмежити незалежність новостворених антикорупційних органів та випадків тиску на журналістів та громадських активістів, які працюють у сфері протидії корупції: впровадження дискримінаційного електронного майнового декларування, тиск з боку правоохоронних органів, провокації, протидія, побиття та дискредитаційні інформаційні кампанії.

У всесвітньому рейтингу СРІ Україна цього року вперше з 2010 року обійшла Росію (29 балів), яка не покращила свої позиції за минулий рік. Результати інших сусідів і далі вищі, ніж в Україні: Польща — 60, Словаччина — 50, Румунія — 48, Угорщина — 45, Білорусь — 44, Молдова — 31 [1].

Transparency International Україна рекомендує вжити наступні заходи задля покращення показників у 2018 році:

1) Запустити Антикорупційний суд та продовжити судову реформу

(Ухвалити закон про Антикорупційний суд, що відповідатиме рекомендаціям Венеціанської комісії. Створити Антикорупційний суд вже в 2018 році та забезпечити його незалежність від будь-якого впливу. Підвищити прозорість відбору суддів, розширивши участь громадськості в кваліфікаційному оцінюванні суддів)

2) Посилити спроможності слідчих органів та припинити міжвідомчу боротьбу

(Ухвалити законодавство щодо посилення повноважень САП/НАБУ, надати право незалежної “прослушки” для детективів НАБУ. Припинити деструктивне публічне протистояння керівників правоохоронних органів та тиск на журналістів та активістів, які працюють у цій сфері)

3) Перезапустити НАЗК

(Ухвалити законодавство, яке дозволить перезапустити НАЗК на умовах прозорого та незалежного конкурсу. Забезпечити законодавчу базу для якісної

співпраці та захисту викривачів корупції. Забезпечити повне та безперешкодне функціонування реєстру е-деклярацій. Впровадити автоматичну перевірку деклярацій та активізувати перевірку деклярацій топ-посадовців)

4) Впровадити нові електронні державні інформаційні системи

(Поширити принцип системи ProZorro “всі бачать все” на нові сфери взаємодії держави, суспільства та бізнесу. Максимально “оцифрувати” та автоматизувати взаємодію бізнесу та Державної фіскальної служби

5) Позбавити правоохоронні органи права втручатися в економічну діяльність

(Змінити законодавство про Національну поліцію, Службу безпеки України, позбавивши їх права розслідувати економічні злочини. Законодавчо забезпечити та створити Службу фінансових розслідувань).

Отже, нині в Україні відбувається процес реформування законодавства держави з метою еволюції правової системи і наближення України до передових світових показників рівня життя, проте через відсутність дієвих важелів боротьби з корупцією, лояльне ставлення частини громадян до цього явища відбувається гальмування проведення реформ і розвитку держави. Але за даними Індексу сприйняття корупції, Україна йде все ж таки до зменшення рівня корупції, і є позитивні результати у рейтингу завдяки антикорупційним органам, електронному реєстру деклярацій, реформу ринку газу.

Науковий керівник: доцент кафедри; кандидат юридичних наук Закриницька Вікторія Олександрівна.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції (Transparency International) URL: <http://rpr.org.ua/news/indeks-spryjnyattya-koruptsiji-2017-analytika-ti-ukrajina/>
2. Національне антикорупційне бюро України// Звіт за серпень 2016-лютий 2017. URL: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-serpen-2016-lyutyu-2017>
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2014-2017 рр.: Закон України від 04.10.2014 №1699-VII. Відомості Верховної Ради.-2014.-№46.-ст.2047.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10 2014р. №1700-VII//Відомості Верховної Ради.-2014.-№49.-Ст.2056.

5. Про стратегію сталого розвитку «Україна 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

6. К. М. Рудой. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. Правова держава. 2015. №19. С.69-72

7. Шпилька Л.О. Сучасний стан, перспективи розвитку і вдосконалення антикорупційної політики України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород, 2017. №43. С. 98-101.

СОСТОЯНИЕ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Семененко Денис Владимирович,

Магистр Института прокуратуры

и уголовной юстиции

Национального юридического университета

имени Ярослава Мудрого

e-mail: d.semenenko00000@gmail.com

***Ключевые слова:** уголовное производство, криминологические проблемы, негласные следственные (розыскные) действия, состязательный процесс, процессуальные функции, уголовное преступление, преступность.*

Сегодняшнее состояние преступности вызывает у граждан озабоченность. В абсолютном большинстве они не довольны защищенностью своих прав и интересов от преступных посягательств, особенно от преступлений против жизни и здоровья людей. Это, в свою очередь, требует совершенствования подготовки, подбора и расстановки кадров работников правоохранительных и судебных органов с учетом современных потребностей. В этом ключе прежде должно быть прекращено вхождение преступности во власть. А поскольку она коррумпирована, и это обстоятельство способствует необузданному росту преступности, и вместе с тем потери обществом доверия к власти.

Законы, правоохранительного направления должны быть способными обеспечить предупреждение, пресечение, выявление, раскрытие преступлений, изобличение и привлечение к ответственности виновных в их совершении лиц. По своей природе закон должен быть высшим разумом, на что, еще в древности

ратовал Цицерон. По этому поводу уместно напомнить слова К. Маркса о том, что «мудрый законодатель предупредит преступление, чтобы не быть вынужденным наказывать за него».

Отсутствие должным образом организованной системы профилактики преступности, режима жесткого контроля над ней со стороны государства, усиление его материальной и коррупционной базы в переживаемый период, потеря опоры на население, недооценка роли общественных сил в борьбе с этим злом, серьезные недостатки законодательства, в свою очередь, наводят на мысль об укреплении тенденции самоограничения государства в противодействии криминальным процессам [1, с. 29].

По состоянию на 1 ноября 2013 в Украине зарегистрировано 1,5 миллиона уголовных производств, но раскрыто лишь 20%. Во время действия УПК 1961 за год раскрывалось от 85-90%. Состояние раскрытия уголовных правонарушений 2013 говорит само за себя. Нераскрытые уголовные правонарушения через законодательное их урегулирования сегодня свидетельствует о том, что пострадавший не может реализовать свое конституционное право на возмещение причиненного уголовным правонарушением вреда, хотя в Европейской Конвенции от 24 ноября 1983 «О возмещении ущерба жертвам насильственных преступлений» говорится о возмещении государством ущерба пострадавшим в случаях, когда подозреваемое лицо неизвестно [2, с. 673].

Десятый Конгресс ООН в апреле 2000 предоставил программное положение борьбы с преступностью. Резолюция конгресса отмечала, что «ответственность каждого государства за введение и поддержание справедливой, ответственной, этичной и эффективной системы уголовного правосудия, направленной на сокращение преступности, более эффективное и действенное обеспечение законности, содействие лечению жертв, правонарушителей и оздоровлению общин, также является важным фактором содействия экономическому и социальному развитию и безопасности человека». В других международных документах развитие деятельности по

предупреждению преступности считается гражданским долгом и политической обязанностью правительства [3, с. 390].

У исследователей возникает следующий вопрос: на чем основывается корни такого состояния бытия названных конституционных установлений? Специалисты, занимающиеся проблемами власти в ключе криминологических проблем, убедительно доказывают заметное ослабление государством рычагов влияния в важнейших сферах жизнедеятельности общества, сильное отставание всех ветвей власти в реагировании на сложную криминальную обстановку в стране, неправомерный демонтаж прежней системы социальной профилактики преступлений, пренебрежительное отношение властных структур, политической и правящей элиты к населению, народу, их масштабную коррумпированность (85% чиновников), нахождение этой элиты вне контроля общества и народа, вне контроля закона и многое другое [4, с. 3].

В условиях сегодняшнего дня борьба против преступности - очень сложная и достаточно острая проблема не только в национальной, но и в международной правовой сфере. Потому что это социальное зло приобрело глобальный характер и практически во всех странах мира становится препятствием осуществлению принципов цивилизованной жизни.

Анализ статистических данных Верховного Суда, Высшего специализированного суда, Генеральной прокуратуры Украины свидетельствует о том, что уровень доверия к правоохранительным органам, а именно сотрудников милиции, судов и политиков упал до исторического минимума и составляет около 15-20%.

Последствиями разочарования становятся снижение экономических показателей, отток населения и нарастающая радикализация общества. Столь массового разочарования в государственных институтах Украины не было со времен развала СССР, пишут СМИ. Случай беспрецедентный и для Европы: даже в охваченных кризисом странах ЕС население может не доверять отдельным ветвям власти, но никогда - государству во всех его проявлениях.

Так, в 2013 году были осуждены почти 165 тыс. граждан, оправдав лишь 275 человек. О качестве подобных приговоров говорят результаты рассмотрения дел против Украины в Европейском суде по правам человека. С начала года Украина не выиграла ни одного дела в Евросуде, и Госказначейство вынуждено было компенсировать несправедливо осужденным гражданам 1,1 млн. евро. Сложившаяся кризисная обстановка в этом деле диктует необходимость эффективной стратегии борьбы с преступностью, создание мощной правовой базы, а также больших человеческих, финансовых, технических, организационных, психологических затрат и использования всех других ресурсов. Наличие всех их в совокупности настолько важно, что даже отсутствие одного из них серьезно влияет на качество противодействия преступности.

Важнейшие задачи в области борьбы с уголовными правонарушениями являются: выявление, устранение и предупреждение причин и условий, их порождающих; усиление роли государства как гаранта безопасности общества, создание необходимой для этого правовой базы и механизма ее применения; укрепление системы правоохранительных органов, создание условий для их эффективной деятельности; привлечение государственных органов в пределах их компетенции к деятельности по предупреждению противоправных деяний, обеспечение неотвратимости ответственности за совершенное; опора на поддержку общества и т.д.

Исследованию сущности уголовно процессуальных функций, теоретических положений уголовного преследования, перестройки системы и структуры уголовного производства уголовно-процессуальной наукой постоянно уделяется значительное внимание. Весомый вклад в разработку данной проблематики внесли как отечественные так зарубежные процессуалисты и криминалисты: Ю.П. Аленин, С.А. Альперт, В.П. Божьев, Ю.М. Грошевой, В.М. Джига, Т.М. Добровольская, П.С. Элькинд, А.В. Каплина, Л.Д. Кокорев, В.А. Коновалова, Г.К. Кожевников, А.Н. Ларин, В.Т. Маляренко, А.Р. Михайленко, М.М. Михеенко, Я.А. Мотовиловкер, В.Т. Нор, М.М. Полянский, В.А. Золушка, А.Л. Ривлин, М.М. Розин В.М. Савицкий, С.В.

Слинько, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, И.В. Тиричев, В.Т. Томин, С.С. Чернявский, Г.И. Чангули, Н.А. Чельцов, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепитько, М.Е. Шумило и др.

Анализ ст. 40 УПК Украины дает основания утверждать, что следователь не имеет процессуальной самостоятельности в уголовном производстве. Если по УПК 1961 следователь самостоятельно принимал решение о квалификации уголовного преступления, устанавливал самостоятельно объем обвинения, принимал решение о направлении материалов уголовного производства в суд или закрывал производство. Новый УПК отменил самостоятельность следователя, он является помощником прокурора, осуществляющего надзор и процессуальное руководство в ходе досудебного расследования.

Считаем, что ст. 40 УПК Украины необходимо дополнить положениями о процессуальной самостоятельности следователя, который должен принимать решение о квалификации, объеме обвинения и закрытии или направлении материалов уголовного производства в суд.

Предлагаем необходимость разработки положений, которые необходимо ввести в действие по эффективной государственной стратегии борьбы с преступностью, предусмотрев осуществление неотложных и действенных мер по проведению в жизнь всех стандартов и норм ООН в области предупреждения преступности и уголовного правосудия. При этом следует взять на вооружение конструктивные выводы, предложения и рекомендации науки, учитывающие изменения современности.

На основании выше изложенного можно сделать вывод об определении теоретической модели уголовного преследования - проведение негласных следственных (розыскных) действий по предупреждению, своевременного выявления и раскрытия уголовного преступления; разоблачения причин и условий, способствующих совершению правонарушения; осуществления профилактики правонарушений; осуществление взаимодействия между следователем и оперативными подразделениями в ходе уголовного производства, использование конфиденциального сотрудника в уголовном

производстве; сбор документов и других фактических данных, характеризующих деятельность предприятий, учреждений, организаций, а также образ жизни отдельных лиц, подозреваемых в совершении уголовного преступления, источник и размеры их доходов; посещение жилья и других помещений для выяснения обстоятельств совершенного уголовного преступления; сбор сведений о противоправной деятельности подозреваемых лиц, проведение относительно них гласной и негласной проверки; фиксирования следов правонарушения, которые могут быть доказательствами его совершения.

Напоследок, научные положения правового статуса сторон, участников уголовного судопроизводства, их функциональное определение предоставит новые теоретические и практические элементы борьбы с уголовными правонарушениями. Сегодняшнее неудовлетворительное состояние борьбы против уголовных правонарушений несовместимо с принципами правового государства, заявленного в Конституции Украины. Поэтому оно требует от власти, государственных институтов общественности стать постоянной, прочной, непреодолимой анти уголовной преградой, которая способствует экономическому и социальному развитию, обеспечение прав человека и общественной безопасности. Именно поэтому предупреждению преступности и борьбе с ней должно быть уделено первоочередное внимание. Такая международно-правовая установка, обращена к странам всей планеты.

Список использованной литературы:

1. Нерсисянц В.С. Юриспруденция. Введение в курс общей теории права и государства. М. : Норма-Инфра. 1999. с. 185
2. Международные акты... с. 131. Международные акты о правах человека. Сборник документов. М. : Норма. 2002. с. 673.
3. Десятый Конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Сборник документов. М. : Юрлитинформ. 2001. с. 352, 390.
4. Власть: криминологические и правовые проблемы. М. 2000. с. 3-60, Закатнова А. Коррупцию поборют постепенно. 2003, 27 марта.

ЩОДО СУДИМОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Сібірна Софія Сергіївна

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

***Ключові слова:** судимість, правові форми припинення судимості, погашення та зняття судимості, судимість у механізмі кримінальної відповідальності.*

Судимість є невід'ємною складовою кримінальної відповідальності, а саме є її наслідком. Тому перед нами постає задача з'ясувати, що таке судимість, як соціально-правове явище, які має ознаки, яке має значення та місце в механізмі кримінальної відповідальності, та чи має будь-які правові форми припинення.

Питання судимості досліджувалося такими вченими та юристами, як В. В. Голіна, Є. О. Письменський, В. Белоконєв, С. О. Муратова, А. О. Нікітін, А. О. Расюк та інші.

Ч. 1 ст. 88 ККУ говорить про те, що особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Аналізуючи дану норму, варто зазначити, що судимість є складовою кримінальної відповідальності, а отже після набуття обвинувальним актом законної сили засуджена особа набуває правового статусу, що має кримінально-правові та загальноправові наслідки.

Із вище сказаного випливають такі ознаки судимості:

1) *є складовою кримінальної відповідальності:* судимість варто розглядати як спосіб боротьби із злочинністю та зменшенням її рівня. У засудженої особи мають з'явитися додаткові мотиви від утримання від здійснення нового правопорушення. Судимість має виступати для особи як засторога настання істотних негативних наслідків при відхиленні від законослухняності, вона є формою посилення в особи відповідальності за свою поведінку [3, с. 177].

2) *носить обов'язковий характер*: тобто підставою судимості є набрання вироком суду законної сили. Судимість стосується лише особи, яку засуджено, та щодо якої вирок суду набрав законної сили [4, с. 320].

3) *особа, що має судимість, зазнає кримінально-правових та загальноправових наслідків*: під наслідками слід розуміти обмеження правового статусу особи, які випливають із кримінального-правових, конституційно-правових, адміністративно-правових, сімейно-правових, цивільно-правових відносин [8, с. 103].

На думку Г. П. Фірсова судимість є правовим засобом конкретизації змісту інших засобів впливу (покарання), що традиційно розглядається в контексті її кримінально-правового та кримінально-виконавчого значень. Тому варто зазначити, що *сутність* судимості полягає у тому, що це явище:

1) має кримінально-правову природу і становить одну із форм (засобів) кримінальної відповідальності;

2) може застосовуватися лише на основі вироку суду відносно особи, визнаної винною у скоєнні злочину;

3) не є покаранням у суворому розумінні цього слова, тому може виступати як «доповнююча» частина покарання;

4) його призначенням є реалізація функцій та завдань кримінального права та кримінального покарання за допомогою встановлення особистих якостей і рис вчиненого злочину, так й особи злочинця.

Судимість це захід кримінально-правового характеру, її слід розглядати на реагування на вчинення кримінального правопорушення. Правообмеження особи кримінально-правового та загальноправового характеру є складовими судимості. Процедурною особливістю цього заходу є автоматичний характер виникнення судимості з моменту призначення покарання і набрання вироком законної сили і закінчуються її погашенням або зняттям. Тому В. Філімонов та А. Фірсова вважають, що судимість слід відносити до «інших заходів кримінально-правового характеру», тому що вона є правовим наслідком визнання особи винною у скоєнні злочину [6, с. 303].

Судимість має виховну функцію, тобто головним завданням цього правового явища є утримання особи від вчинення нових суспільно небезпечних діянь та виправлення особи.

М. О. Стручков вважає, що реалізація кримінальної відповідальності закінчується стадією виконання покарання, а судимість перебуває за межами такої відповідальності. З такою думкою складно погодитися. Адже правовий зв'язок між особою, яка відбула покарання, та державою не переривається одразу після відбуття покарання [5, с. 54]. Тому, якщо говорити про місце судимості у кримінальній відповідальності, вона є завершальним етапом, адже продовжує несприятливі наслідки для особи, визнаної винною у скоєнні правопорушення. Доказом цього є ст. 155 Кримінально-виконавчого Кодексу України: особи, які відбули покарання, несуть обов'язки і користуються правами, встановленими для громадян України, з обмеженнями, що передбачені для осіб, які мають судимість [2]. Обмеження слід розуміти, як особливе положення особи, яка відбула покарання. Дане положення встановлює певні межі чого-небудь, тобто, особа, яка має судимість, до її зняття або погашення не може виконувати певні функції чи користуватися певним правом [4].

Таким чином, *судимість* – це правовий статус особи, який є наслідком визнання особи винною у скоєнні кримінального правопорушення та засудження її до відбування покарання (це створює правовий зв'язок між засудженою особою та державою) – повністю або частково, чи зі впливом іспитового строку (при звільненні покарання з випробуванням) і досягненням цілей кримінальної відповідальності, що поєднано з обмеженнями кримінально-правового та загальноправового характеру згідно з чинним законодавством, які діють з моменту набрання чинності вироком суду і розповсюджуються на весь строк відбування покарання – до погашення або зняття судимості [6, с. 308-309].

Безперечно, у Кримінальному кодексу України не вистачає саме поняття судимість. Це визначення дає змогу правильно розкрити зміст судимості. Також це дало б змогу чітко визначити межі впливу судимості на особу, яка відбула покарання.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор, Житний Олександр Олександрович.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами і доповненнями станом на 03.09.2017 2341-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.03.2018)
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами і доповненнями станом на 21.12.2016 1798-VIII XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1129-15> (дата звернення: 06.04.2018 16:10)
3. Голіна В. В. Судимість як соціально правове явище: сутність, призначення, наслідки // Вісник Академії правових наук України. — 2005 — №2 (41). — с. 173-182
4. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. — 1196 с.
5. Митрофанов І. І. Роль судимості в механізмі реалізації кримінально відповідальності / І. І. Митрофанов // Вісник Кримінологічної асоціації України. — 2013. №4. — с. 53-61
6. Муратова С. О. Судимість як інститут кримінального права / С. О. Муратова // Вісник Асоціації кримінального права України. -2014. - № 2(3). — с. 293-310
7. Правовий статус осіб, які відбули покарання // Електронний ресурс. URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uik/98-uik/6433-155.html> (дата звернення: 06.04.2018 15:36)
8. Расюк А. О. Судимість та правові наслідки її реалізації // Вісник Академії адвокатури України. — 2009. — с.102-108

**СУТНІСТЬ ПОМИЛОК ТА МОЖЛИВІСТЬ ШАХРАЙСТВА У
ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ**

Сугак Каріна Олександрівна
Студент-бакалавр Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
e-mail: <chibdeleb@gmail.com>

Ключові слова: *судова бухгалтерія, фінансова звітність, шахрайство, експертиза.*

Основною метою фінансової звітності є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та зміну фінансового стану компанії для того, щоб кінцеві користувачі могли задовольнити свої інформаційні потреби. Залежно від категорій користувачів (інвестори, співробітники компанії, кредитори, постачальники, покупці, державні органи) потреби будуть різні. Для когось – просто цікавість, для фіскальних органів – податкові очікування, для кредиторів та інвесторів – оцінка доцільності вкладів у дане підприємство [1].

Виходячи з цього, можна зазначити, що недостовірність і неточність фінансової інформації можуть мати дуже високу ціну.

Викривлення у фінансовій звітності можуть відбуватися з трьох причин:

- недостатня компетентність виконавця;
- халатне відношення до процесу складання звітності;
- навмисні коригування окремих фінансових показників.

Перші дві є ненавмисними та називаються помилками. Третя називається шахрайством, а значить є дією свідомою, а значить, навмисною та неправомірною.

Шахрайство – навмисні дії осіб з числа управлінського персоналу, співробітників або третіх осіб, що використовують обман для одержання нечесних або протизаконних переваг [3].

Помилка ж в свою чергу може мати місце при:

- відборі та обробці інформації в бухгалтерському обліку;
- неправильній обліковій оцінці через недогляд або помилкове сприйняття фактів;
- неправильному застосуванні принципів бухгалтерського обліку під час виміру, визнання, класифікації, подання та розкриття інформації.

Навмисно викривлена фінансова інформація у звітності може охоплювати:

- маніпуляцію, фальсифікацію, навмисні виправлення облікових записів або первинних документів, що є основою фінансової звітності;
- викривлення або навмисний пропуск у фінансовій звітності подій і господарських операцій чи іншої важливої інформації;

– навмисне неправильне застосування принципів бухгалтерського обліку під час виміру, визнання, класифікації, подання та розкриття інформації.

Фахівець, який складає звітність, не завжди може правильно оцінити наслідки помилки, оскільки не володіє всією необхідною для цього інформацією, а отже, може просто не звернути на неї увагу або вважати її несуттєвою.

Керівник (фінансовий директор, начальник відділу міжнародної звітності) розглядає помилку з погляду фінансового становища всієї бізнес-структури і може більш об'єктивно визначити, до чого вона може призвести. Саме тому дуже важливим є контроль керівників підприємства при складанні фінансової звітності. Відповідальність за правильність її складання в будь-якому разі (і не важливо, чи перевірена вона аудитором) завжди лежить на керівництві організації. Простими словами, на тих людях, які її підписують [2].

Відповідальність за фінансову звітність підприємства, включно з відповідальністю за попередження та виявлення фактів шахрайства та помилок, покладається на керівництво підприємства.

Виправлення помилок залежить від того, до якого періоду відноситься конкретна помилка. Отже, якщо помилка відноситься до періоду, за який складається фінансова звітність, то вона виправляється методом "сторно". Виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх роках, здійснюється шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року, якщо такі помилки впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) [2].

Аудитори не визначають юридично, чи шахрайство дійсно було. Для аудитора важливі два типи навмисних викривлень:

- викривлення, що є результатом неправдивої фінансової звітності,
- викривлення, що є результатом незаконного привласнення активів.

Неправдивість фінансової звітності може спричинюватися спробами управлінського персоналу приховати доходи, або навпаки, завищувати їх, щоби ввести в оману користувачів фінансової звітності через зміну сприйняття ними фінансових результатів та прибутковості підприємства. Наприклад, коли оплата

праці найвищого управлінського персоналу знаходиться у залежності від сум отриманого прибутку, то потенційно можна передбачати, що таке керівництво буде зацікавлене у "штучному" завищенні прибутку звітного року. Або навпаки, коли один із засновників буде здійснювати безпосереднє керівництво підприємством, то він буде потенційно зацікавлений в тому, щоб занижувати суми отриманого прибутку і не робити виплати дивідендів іншим власникам. [1].

Незаконне привласнення активів включає крадіжку активів підприємства, що часто здійснюється найманими працівниками у відносно невеликих та несуттєвих розмірах. Проте, в незаконному привласненні активів може брати участь і управлінський персонал, для якого, як правило легше замаскувати або сховати незаконне привласнення активів так, що це буде важко виявити.

Свідоме викривлення фінансової звітності може здійснюватися через зовнішній та внутрішній тиск на управлінський персонал для досягнення очікуваних (і, можливо, нереальних) доходів, зокрема, коли неспроможність досягти фінансових цілей може мати значні наслідки для управлінського персоналу. Усвідомлена можливість викривлення фінансової звітності або незаконного привласнення активів існує, коли відповідальний працівник підприємства вважає, що внутрішній контроль можна обійти тому, що, наприклад, він користується довірою або знає про конкретні недоліки внутрішнього контролю. Працівники підприємства, як правило, можуть знайти раціональне виправдання для скоєння шахрайства [4].

Отже, ми визначили що представляє собою помилка та шахрайство, встановили як же само вони відрізняються одне від одного, через які причини може статися наявність помилки у фінансовій звітності, а в яких випадках трапляється вже саме шахрайство. Можливо, якщо б нормативна база нашого законодавства визначала більш суворе покарання за вчинення шахрайства, його випадки ставали б дедалі рідше.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.е.н, доцент Іванова Марина Іллівна

Список використаних джерел:

- 1) http://ifrs.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ000628
- 2) http://pidruchniki.com/18060203/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/ponyattya_po_milki_shahraystva
- 3) Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV.
- 4) Дмитренко Е.С. Фінансове право України. Загальна частина : навчальний посібник / Е. С. Дмитренко. – К. : Алерта; КНТ, 2006.

НОВА СТРУКТУРА ПЕНІТЕНЦАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Тарасов Ігор Володимирович,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
E-mail: tarigor91@ukr.net.

Ключові слова: органи і установи виконання покарань, пенітенціарна система, джерела кримінально-виконавчого права, суспільні відносини, система юстиції, реформа, визначення виду установи виконання покарань.

Діяльність органів та установ виконання покарань визначається законами України, іншими нормативно-правовими актами і знаходить свою конкретизацію в джерелах кримінально-виконавчого права. Кримінально- виконавче законодавство нараховує величезний перелік нормативно-правових актів, які регулюють питання виконання та відбування кримінальних покарань, багато з яких на даний час втратили свою актуальність. В літературі висловлюються різні погляди щодо поняття кримінально-виконавчого законодавства. Так, К. Автухов вбачає під кримінально-виконавчим законодавством систему нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини, які виникають з приводу та у процесі виконання й відбування кримінальних покарань та застосування до засуджених засобів виправлення і ресоціалізації [1, с. 16]. М.В. Романов під даним терміном вбачає сукупність всіх нормативно-правових актів, які регулюють питання виконання і порядку відбування кримінальних покарань особами, засудженими судами України, а також інші правовідносини, які виникають

у зв'язку з виконанням і відбуванням кримінальних покарань та під час діяльності кримінально- виконавчої системи [2, с. 13]. М.М. Яцишин твердить, що активні соціальні перетворення, розширення міжнародних зв'язків, спрямованих на зміцнення демократії, утвердження в національній системі законодавства принципу верховенства права, розвиток ринкової економіки, посилення ролі громадськості і громадського контролю за діяльністю державних інституцій - початкові умови належного налагодження діяльності органів і установ виконання покарань. Тому вирішенням проблеми переходу від наявної практики здійснення в Україні законодавчого процесу до комплексного системного управління цим процесом може стати реалізація спеціальної комплексної програми системи управління законодавчим процесом, що вимагає формування відповідної правової політики та прийняття відповідних владних рішень верховною державною владою [3, с. 172].

І як підтвердження цим словам, Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 22 вересня 2016 р. № 697-р., розглянувши питання Міністерства юстиції погодився з пропозицією Міністерства юстиції щодо можливості забезпечення здійснення покладених на Міністерство постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 343 “Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції” (Офіційний вісник України, 2016 р., № 42, ст. 1578) функцій і повноважень Державної пенітенціарної служби, що припиняється.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 697-р "Питання Міністерства юстиції" Державна пенітенціарна служби України як центральний орган виконавчої влади з 30 вересня цього року припиняє виконання покладених на її функцій і повноважень з передачею їх до Міністерства юстиції України (постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 343 "Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції"). З метою оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції, раціонального використання бюджетних коштів Кабінет Міністрів України постановив: «Ліквідувати

Державну пенітенціарну службу, поклавши на Міністерство юстиції завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації».. «Утворити як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції - міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації» [4].

Таким чином, після ліквідації Державної пенітенціарної служби України, обов'язки з виконання кримінальних покарань покладено на Державну кримінально-виконавчу службу України. Будучи самостійною державною структурою на протязі багатьох років з моменту її створення, і як не билося правозахисники, звертались до Ради Європи і т.ін., вона стояла як неприступна скеля і не звертала ні на кого увагу, була фактично незалежною від Кабінету Міністрів, а підлеглої безпосередньо Президенту України, оскільки всі вищі керівники системи призначалися тільки ним, і раптом, ця система в одну мить рухнула, втратила свою надзвичайну самостійність, перетворилася на рядовий департамент Міністерства юстиції. Правда, тут слід зазначити деякі особливості: ДКВС виступаючи як окремий департамент Мінюсту України, як раніше вже не має неосяжних повноважень, необ'ємні її функції розподілені між її багатьма управліннями та відділами. Діяльність ДКВС, в основному, тепер вирішується особливими нормативно-правовими актами, наказами Мінюстом України, чим, на мій погляд, підвищується юридична їх значимість.

Департамент Державної кримінально-виконавчої служби України як структурний підрозділ Мінюсту України і щодо врегулювання питань засобів забезпечення режиму виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі має наступні управлінські підрозділи: управління організації та режиму; відділ організації охорони, озброєння та воєнізованих формувань; відділ забезпечення нагляду і безпеки установ виконання покарань; відділ організації діяльності слідчих ізоляторів; управління організації оперативної роботи; відділ організації оперативно-розшукової роботи; відділ оперативної роботи та боротьби зі злочинністю.

Департамент Державної кримінально-виконавчої служби України як структурний підрозділ Мінюсту України має такі основні завдання: 1) реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, протидії злочинності, організація виконання цільових програм розвитку Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС України); 2) проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території або в приміщеннях ДКВС України; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування у кримінальних провадженнях, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, запобігання незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності та застосування до неї заходів процесуального примусу, виконання вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, вжиття заходів щодо відшкодування заподіяних кримінальними правопорушеннями збитків; 4) спрямування та координація діяльності міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань ДКВС України (органи і установи); 5) організація і контроль за оперативно-розшуковою діяльністю органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, налагодження взаємодії з органами, до складу яких входять підрозділи, що провадять таку діяльність; 6) організація забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів; 7) організація контролю за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізація законних прав та інтересів засуджених осіб та осіб, узятих під варту; 8) забезпечення здійснення заходів стосовно виявлення та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків засудженими та особами, узятими під варту, а також заходів щодо

них для припинення кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків; 9) контроль за організацією охорони установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, дотримання правопорядку та забезпечення безпеки в них; 10) організація та контроль за виконанням судових рішень стосовно засуджених та осіб, узятих під варту, які утримуються в установах ДКВС України; 11) визначення виду установи виконання покарань, у якій відбуватимуть покарання засуджені до позбавлення волі, здійснення розподілу, переведення їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої; 12) видача осіб (екстрадиція), а також прийом громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передача іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечення транзитного перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 13) забезпечення виконання актів амністії та помилування; 14) сприяння здійсненню спостережними комісіями та громадськими об'єднаннями громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань.

Натомість у Міністерстві юстиції почали роботу три нових департаменти: департамент пробації, якого не існувало досі, режимний департамент, який опікуватиметься безпекою, а також департамент ресурсного забезпечення; створений відділ інспекції установ, який зсередини проводитиме анонімний моніторинг, щоб була можливість мати об'єктивну інформацію про можливі порушення прав людини.

Реформа передбачає відмову від радянських кримінально-виконавчих інспекцій і побудову на їх місці пробаційних центрів на рівні районів. Також буде виконано давню рекомендацію Ради Європи та проведена демілітаризація пенітенціарної системи. Створення 6 міжрегіональних управлінь замість регіональних управлінь, що дає можливість оптимізувати структуру і спрямувати кошти на підвищення зарплат. Зміщено акцент на психологічну роботу із засудженим через систему пробації. За півроку до того, як особа

покидатиме установу, з нею почнуть працювати співробітники, які зможуть підготувати людину до повернення в суспільство. Будується нова структура і зменшується кількість атестованих співробітників у системі з 77% до 28%. Передбачається оновлення через прозорі конкурси кадрового складу, за розрахунками до системи має влитися не менше 20% нових людей. Також буде підготовлено нове законодавство у даній сфері з урахуванням найкращих світових зразків та низки європейських нормативно-правових актів.

Отже, відповідно до діючого національного законодавства діє система органів і установ виконання покарань України.

Органами виконання покарань виступають центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації.

Установами виконання покарань є: арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори.

Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії).

Виправні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі. Виправні колонії поділяються на колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки. Виправні колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання і колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання.

Виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх, а також засуджених, які залишені у виховній колонії до закінчення строку покарання, але не довше ніж до досягнення ними 22 років.

Слідчі ізолятори виконують функції виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня

безпеки стосовно засуджених, які залишені для роботи з господарського обслуговування.

Територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації, арештні доми, виправні центри, виправні та виховні колонії, слідчі ізолятори організовуються і ліквідуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, а військові частини, гауптвахти і дисциплінарний батальйон - Міністерством оборони України.

Органи державної виконавчої служби виконують покарання у виді конфіскації майна.

Наведена схема органів і установ може бути в подальшому змінена, оскільки Мін'юстом до Верховної Ради внесено законопроекти, які можуть бути докорінно змінити пенітенціарну систему України.

Як зазначає заступник міністра юстиції України Денис Чернишов, який курирує пенітенціарну систему, законопроект про пенітерциарну службу, зареєстрований у Верховній Раді, є базою для упорядкування роботи системи в цілому, оскільки закону про пенітенціарну систему в Україні раніш взагалі не існувало. Ставиться завдання упорядкувати роботу системи в цілому, роботу персоналу, його соціальні гарантії, визначити, що є пенітенціарною системою, які її цілі і завдання в суспільстві. Основні функції пенітенціарної системи - це ізоляція і ресоціалізація; цей фундамент необхідно закласти, так як без нього будинок не побудуєш. Треба зробити систему відкритою до змін. За словами Д. Чернишова, оскільки пенітенціарна система - це своєрідна "країна в країні", то необхідно враховувати всі аспекти: персонал системи, його підготовку, соціальні гарантії, умови життя в'язнів, їх праця, медобслуговування, систему пробації. Відповідно до законопроекту, деякі підрозділи залишаться в системі Мін'юсту (формування політики пенітенціарної служби, контроль дотримання прав людини), інші ж підрозділу будуть курируватися міністерством. "Ми рухаємося до гуманізації і закладаємо основи для цього", - підвів в своєму інтерв'ю Д. Чернишов [5].

Реформування кримінально-виконавчої системи не можна розбирати лише з позиції реорганізації лише самої системи, вона, є виключно поліфункціональною, не тільки виконує покарання, як позбавлення волі, так без ізоляції від суспільства, а й займається суто виробничою діяльністю, здійснює загальну і професійну підготовку фахівців, проводить санітарно-профілактическую роботу і лікування засуджених, веде оперативно-розшукових діяльність.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, д.ю.н, проф. Трубников Василь Михайлович.

Список використаних джерел:

1. Автухов К.А. Кримінально-виконавче право: навч. посіб. (відповіді на екзаменаційні питання та питання до практичних занять); за заг. ред. А.Х. Степанюка. Харків: Право, 2016. - 158 с.

2. Романов М. В. Конспект лекцій з кримінально-виконавчого права / ГО «Харківська правозахисна група». Харків: ТОВ «Видавництво права людини», 2015. - 256 с.

3. Яцишин М.М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. - 440 с.

4. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 343 //Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-п>.

5. Законопроект о пенитенциарной системе – это только фундамент, в целом закон может быть принят не раньше весны, считают в Минюсте //Режим допуску: <http://interfax.com.ua/news/general/467631.html>.

ЗВ'ЯЗОК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ПСИХІАТРІЇ І НАРКОЛОГІЇ

Тараторіна Інна Ігорівна

Студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна

email: itaratorina301094@gmail.com

Ключові слова: цивільно-правові відносини, дослідження, психіатрична допомога, наркологія, законодавство, права людини.

Актуальність теми зумовлена тим, що психіатрія і наркологія належать до тих напрямів медичної діяльності, які найбільш актуальні з позицій правового регулювання. Історія нашої країни є переконливим доказом того, як недостатня увага до проблем юридичного забезпечення психіатричної медичної допомоги та подолання наркоманії в поєднанні з девальвацією правового статусу людини здатне негативно відобразитися як на самій психіатрії, так і на тих, хто пов'язаний з наданням психіатричної та наркологічної медичної допомоги.

Слід зауважити, що на сьогодні відсутні глибокі наукові дослідження про поняття цивільно-правових відносин в сфері психіатрії та наркології, що не відповідає зростанню потреб громадян на участь у цих відносинах.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові, філософсько-світоглядні та спеціально-наукові методи наукового пізнання: методи системного аналізу, насамперед у структурному та функціональному аспектах, діалектичний метод, методи аналогії, аналізу та синтезу, а також порівняльно-правовий, формально-логічний метод.

Характерною особливістю правовідносин є те, що в їх основі лежить одно або декілька суб'єктивних прав, тому властивості юридичних відносин залежать від тих прав, на яких вони базуються [5, с. 135]. У тих умовах на потребу практики теоретиками права допускалася і обґрунтовувалася можливість виникнення та існування правовідносин навіть за відсутності відповідних правових норм.

Відносини в сфері психіатрії та наркології є елементом особистого немайнового відношення, врегульованого інститутом права на немайнові блага, відповідно відносини в сфері психіатрії та наркології встановлюють предмет цивільно-правового регулювання.

Переходячи безпосередньо до розкриття сутності правовідносини, слід наголосити, що правові відносини є вузловою проблемою як загальної теорії

права і держави, так і галузевих юридичних наук. При цьому під правовим відношенням зазвичай прийнято розуміти врегульоване правом суспільне відношення, що охороняється державою, учасники якого наділені суб'єктивними правами і юридичними обов'язками [1, с. 253]. З цього визначення випливають такі основні риси будь-якого правовідношення: вони є суспільними відносинами між суб'єктами; є зв'язком між суб'єктами, наділеними суб'єктивними правами і юридичними обов'язками; засновані на нормах права; охороняються державою.

Слід зауважити, що цивільно-правові відносини в сфері психіатрії та наркології є важливою групою правових відносин в системі цивільного права та потребують уважного правового регулювання. До того ж, слід враховувати, що цивільно-правові відносини в сфері психіатрії та наркології напряду пов'язані із такими заходами медичного характеру, застосування яких до осіб обумовлене державно-правовими потребами забезпечення інтересів інших людей, всього суспільства в цілому.

Традиційно у юридичній літературі правові відносини визначають як врегульовані правом суспільні відносини, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків і які перебувають під охороною держави [3, с. 468]. Такий підхід є загальноприйнятим та знайшов свою підтримку майже у всіх джерелах з цивільного права.

Психіатрична допомога повинна надаватись на підставі таких організаційно-правових принципів: законності, гуманності, дотримання прав людини і громадянина, доступності, необхідності і достатності заходів лікування з мінімальними соціально-правовими обмеженнями відповідно до сучасного рівня наукових знань, добровільності обмежень [2, с. 42]. Ці принципи є вихідними засадами та мають керівний характер у процесі організації психіатричної допомоги в нашій державі.

Нормативним підґрунтям теми є Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про психіатричну допомогу», чинні законодавчі та інші нормативно-правові акти, матеріальні і процесуальні норми яких регулюють відносини у сфері правового регулювання психіатрії та наркології.

Серед основ законодавства в сфері психіатрії та наркології особливе місце займає Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [4], що вперше на такому рівні закріплює низку важливих прав людини у сфері охорони здоров'я, зокрема, право на охорону здоров'я (ст. 283), медичну допомогу (ст. 284), медичну інформацію (ст. 285), медичну таємницю (ст. 286). Взагалі, цивільно-правові засади регулювання прав людини в сфері охорони здоров'я визначено ст. 281–287 Цивільного кодексу України, норми якого визначають основні особисті немайнові права людини в сфері охорони здоров'я (ст. 281 «право на життя», ст. 282 «право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю», ст. 283 «право на охорону здоров'я», ст. 284 «право на медичну допомогу», ст. 285 «право на інформацію про стан свого здоров'я», ст. 286, 289–290 «право на таємницю про стан здоров'я», ст. 287 «права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я» [4, с. 63]. Цивільний кодекс закріплює основні положення щодо змісту цих прав, визначає їх реалізацію. Разом із тим, законодавство України про психіатричну допомогу ще складається з Основ законодавства України про охорону здоров'я, Закону України «Про психіатричну допомогу» [3] та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них.

Слід констатувати відсутність зведених законів про здійснення медичної діяльності, в тому числі в сфері психіатрії та наркології, що створює складнощі в реалізації прав всіх суб'єктів медичних правовідносин. Тому в Україні необхідним є розробка і ухвалення цілої групи норм, регулюючих здійснення медичної діяльності в сфері психіатрії та наркології.

Висновки. Цивільні правовідносини є умовою руху і способом конкретизації медичних відносин у суспільстві, а також вони є засобом закріплення медичних відносин, які виникають між усіма суб'єктами права [1, с. 12]. Ця група відносин є важливою та необхідною для кожної людини: адже кожний у процесі життя стикається зі сферою медицини. До того ж, слід додати, що враховуючи сучасні євроінтеграційні процеси України нині необхідним є подальше приведення національного законодавства відповідно до вимог,

принципів і стандартів Європейського Союзу, що є необхідною умовою для подальшого входження нашої держави до європейського співтовариства.

Науковий керівник: Савченко Віктор Олександрович. Доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, доцент, к.ю.н.

Список використаних джерел:

1. Психіатрія і наркологія : підручник / В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський, П86 В.А. Абрамов та ін. ; за ред. В.Л. Гавенка, В.С. Бітенського. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : ВСВ "Медицина", 2015. — 512 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1991 року : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40. — Ст. 356.
5. Булеца С.Б. Виникнення, зміна та припинення правовідносин при здійсненні медичної діяльності / С. Б. Булеца // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. - № 929. - Серія «Право». Спеціальний випуск. - Харків, 2010. - С. 101-106.

**ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО
НЕПОВНОЛІТНІХ**

Тимченко Дар'я Павлівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: dashka.timchenko@gmail.com

Ключові слова: особлива форма кримінального провадження; неповнолітні; генезис провадження щодо неповнолітніх.

У XIX ст. у різних країнах світу гостро стала проблема запровадження особливої форми кримінального провадження щодо неповнолітніх. Це було обумовлено відмінністю потреб цієї категорії осіб від потреб дорослих. Так, наприклад, у 1899 р. у США вперше був створений спеціальний суд, основними завданнями якого були захист прав, свобод та інтересів дітей, а також

запобігання їх злочинності [1, с. 1]. Італія стала першою країною, в якій почала зароджуватись пенітенціарна система для неповнолітніх.

Коли Україна була частиною Російської імперії, існував закон «Про зміну форм та обрядів судочинства у справах про злочинні діяння малолітніх та неповнолітніх, а також законоположень про їх караність» [2, с. 4]. Також до Жовтневої революції 1917 р. в Харкові, Києві, Одесі, Дніпрі та Миколаєві діяли окремі суди для дітей, основними завданнями яких були здійснення контролю за соціальними службами та розгляд справ щодо неповнолітніх. Такі суди створювались за рішенням місцевого самоврядування, їх діяльність ґрунтувалась на спеціальних актах, а суддями призначались представники відповідних громад. Вже після Жовтневої революції був запроваджений новий закон, що істотно змінив процедуру розгляду справ щодо неповнолітніх. Розгляд і вирішення таких справ було віднесено до компетенції відповідних комісій, які складались з педагога, лікаря і судді. При розгляді справи необхідно було враховувати вплив на особу таких факторів: 1) особисті (особистість неповнолітньої особи, фізичний стан); 2) соціальні (соціальна недбалість, умови проживання). Як покарання до неповнолітніх могли застосовувати лише методи перевиховання. Разом з тим, у 1935 р. Постановами ЦВК було знижено вік настання кримінальної відповідальності до 12 років та запроваджено застосування усіх видів покарань на рівні з повнолітніми особами, також більше не досліджувались фактори впливу [3, с. 142].

КПК Української РСР закріпив можливість закриття кримінальної справи щодо неповнолітнього та застосування щодо нього заходів виховного характеру у випадку, якщо під час досудового або судового розгляду було встановлено, що неповнолітній не становить суспільної небезпеки. Наявність або відсутність суспільної небезпеки можна було визначити за допомогою вивчення фізичного стану дитини, оточення, в якому вона зростає, умов проживання, особистих якостей характеру [4].

Починаючи з 1992 р., відбувалось дуже багато дискусій з приводу необхідності створення судів для неповнолітніх, тому згодом був прийнятий

Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх». Цей Закон передбачав наявність судових вихователів для контролю за виконанням судових рішень, але на практиці такий механізм так і не був застосований [5].

Щоб наблизитись до міжнародних стандартів, Україною було ратифіковано низку міжнародних нормативно-правових актів щодо захисту прав і інтересів неповнолітніх осіб, що вчинили кримінальне правопорушення. Наприклад, Пекінські правила 1985 р., Конвенція ООН «Про права дитини» 1983 р. З моменту ратифікації важливого значення набуло створення такої моделі як ювенальна юстиція для захисту дітей у кримінальному провадженні [6].

З 2000 р. Україною було зроблено важливі кроки в рамках своїх міжнародних зобов'язань. Прийнято декілька законів щодо соціальної роботи з неповнолітніми, захисту дитинства та попередження насилля в родині. А що стосується дітей, які вчинили кримінальне правопорушення, то було внесено досить багато змін в українське законодавство з метою вирішення проблем неповнолітніх, які могли бути віднесені до групи ризику. До таких змін можна віднести розвиток ювенальної юстиції, роз'яснення Пленуму Верховного Суду про судову практику з розгляду справ стосовно неповнолітніх та Національний план на 2008 – 2016 рр. реалізації Конвенції ООН про права дитини.

Враховуючи ратифіковані міжнародні договори та Закон України «Про охорону дитинства», ч. 2 ст. 484 КПК України передбачає, що під час кримінального провадження та провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру всі учасники таких проваджень повинні вчиняти процесуальні дії таким чином, щоб мінімально порушувати звичайний життєвий лад неповнолітнього, беручи до уваги при цьому його вік та індивідуальні особливості. Також учасники провадження повинні обов'язково пояснювати суть процесуальних дій та вчиняти будь-які інші дії для усунення негативного впливу та негативних наслідків на особистість дитини [7].

Проблема здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх завжди привертала увагу суспільства, громадських та наукових діячів саме через те, що

для дитини кримінальне провадження пов'язане із багатьма ризиками та загрозами. Звідси походить думка про те, що потрібний особливий порядок і спеціальні суди для неповнолітніх. Адже положення Декларації прав дитини та Конвенції ООН «Про права дитини» вказують на те, що гарантії захисту прав, свобод та інтересів є основою для правозастосовної діяльності в цілому [8; 9].

Згідно з чинним законодавством України вчинення особою кримінального правопорушення тягне за собою кримінальну відповідальність. Але особи, що вчиняють таке правопорушення, поділяються на декілька категорій, залежно від яких встановлюються певні процесуальні гарантії. Специфічною категорією є неповнолітні особи, тому в кожному випадку повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме кримінального провадження щодо таких осіб під час досудового розслідування, в якому встановлюються додаткові гарантії захисту прав. Відповідно до ст. 22 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) загальний вік настання кримінальної відповідальності – 16 років, але в окремих випадках застосовується знижений її вік – 14 років. Також відповідно до ст. 105 ККУ за певних умов щодо неповнолітнього можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру замість покарання [10]. Законодавець діє таким чином через те, що соціологічні дослідження довели, що неповнолітні особи (від 14 до 18 років) перебувають у перехідному періоді від дитини до дорослої сформованої особистості. Вони ще не готові нести відповідальність на рівні із дорослою особою, але вже не вважають себе дитиною, котру потрібно опікувати. У цей період відбуваються суттєві фізіологічні і психічні зміни, йдуть процеси отримання життєвого досвіду, інтелектуального та фізичного розвитку, особа починає інакше усвідомлювати і аналізувати свої дії. Саме тому до осіб віком від 14 до 18 років не можна висувати таких же вимог і обов'язків, як і до дорослої людини, у тому числі й щодо несення в повному обсязі кримінальної відповідальності. Слід враховувати, що діти відрізняються від дорослих розумовими здібностями, відсутністю життєвого досвіду, сприйняттям різних

ситуацій. Тому вікові особливості неповнолітніх вимагають більшої захищеності прав під час досудового та судового провадження.

Науковий керівник: Янович Ю. П., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна., кандидат юридичних наук, доцент.

Список використаних джерел:

1. Ковна У. Ювенальна юстиція: історичний досвід. *Вісник Львів. ун-ту. Серія юридична*. Вип. 40. Львів, 2004. с. 2.
2. Крукевич О. М. Генезис здійснення правосуддя у кримінальному провадженні за участю неповнолітніх осіб. *Судова апеляція*. 2016. № 4. С. 79–89.
3. Соловей Д. Ю. Еволюція законодавства про кримінальну відповідальність УСРР (УРСР) (1919 – 1959 рр.) : дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. 237 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/page>.
5. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>.
6. Карпенко М. О. Особливості провадження в справах про злочини неповнолітніх: дис. ...канд. юрид. наук. 12.00.09. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2004. URL.: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/33951.html>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Декларація прав дитини. URL.: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
9. Конвенція про права дитини. URL.: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
10. Кримінальний кодекс України. URL.: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА СЕРТИФІКАЦІЯ В РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ткаченко Ірина Анатоліївна

студентка 3 курсу факультету

Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

студентка 3 курсу вечірнього факультету

Ключові слова: стандартизація, сертифікація, ДСТУ, стандарт, послуга, вимоги.

Кожне суспільство не може існувати без технічного законодавства та нормативних документів, які регламентують правила, процеси, методи виготовлення та контролю продукції, а також гарантують безпеку життя, здоров'я, майна людей та довкілля. Стандартизація якраз і є тією діяльністю, яка виконує ці функції.

Тож доречно розглянути поняття стандартизації та сертифікації в галузі ресторанного господарства.

Стандартизація – діяльність з метою досягнення оптимального ступеня упорядкування в певній галузі шляхом встановлення положень для загального та багаторазового використання реально існуючих чи можливих завдань.

В Україні стандартизація, що має державний характер, спрямована на забезпечення: єдиної технічної політики; захисту інтересів вітчизняних виробників та споживачів продукції (процесів, робіт, послуг); економії всіх видів ресурсів; відповідності продукції (процесів, робіт, послуг) світовому рівню якості та надійності; гармонізації національних нормативних документів зі світовими аналогами; відповідності вимог нормативних документів законодавчим актам; сприяння виходу української продукції на світовий ринок[1, с.21].

Основними завданнями стандартизації у ресторанному господарстві є:

- встановлення номенклатури показників якості послуг та обслуговування відвідувачів і методів їх контролю;
- встановлення прогресивних вимог до технології і типових технологічних процесів надання послуг харчування;

- встановлення вимог, що забезпечують безпеку послуг, охорону здоров'я населення, точність і своєчасність виконання послуг, ергономічність та естетичність послуг та умов обслуговування;

- встановлення вимог до сертифікації послуг харчування;

- встановлення термінів і визначення основних понять у сфері стандартизації та управління якістю послуг ресторанного господарства.

Закон України "Про стандартизацію" встановлює основні положення, принципи, поняття, порядок організації робіт зі стандартизації, які є єдиними і обов'язковими для всіх суб'єктів господарської діяльності незалежно від їх відомчої приналежності і форм власності. Закон містить перелік нормативних документів зі стандартизації, що допускаються до застосування на території України, і загальні вимоги до всіх нормативних документів.

До нормативної документації зі стандартизації, чинної на території України, належать:

- державні стандарти - ДСТУ;
- класифікатори техніко-економічної інформації;
- стандарти галузей - ОСТ;
- стандарти підприємств - СТП;
- стандарти науково-технічних, інженерних товариств і інших громадських організацій.

Окрім цього до нормативної документації зі стандартизації законодавчо віднесені міжнародні (регіональні міжнародні) стандарти, правила, норми і рекомендації зі стандартизації, які використовуються у встановленому порядку.

Відповідно до міжнародних угод, укладених Україною з іншими державами - учасниками СНД, окрім перелічених нормативних документів зі стандартизації, як нормативні застосовують міждержавні стандарти (ГОСТ), обов'язкові для держав - учасників СНД.

Нормативну базу зі стандартизації у сфері ресторанного господарства становлять:

1. Закон України "Про стандартизацію" від 17 травня 2001 р., №2408-III;

2. Закон України "Про підтвердження відповідності" від 17 травня 2001р., № 2406-III;

3. Закон України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" від 1 грудня 2005 р., №3164ТУ;

4. Закон України "Про захист прав споживачів" від 1 грудня 2005 р., №3161-IV;

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2003 р. №358 "Про внесення змін до переліків центральних органів виконавчої влади, на які покладаються функції технічного регулювання у визначених сферах діяльності і розроблення технічних регламентів";

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. №833 "Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування населення";

7. Національні стандарти:

- ДСТУ 3862-99 "Громадське харчування. Терміни та визначення";

- ДСТУ 30524-97 "Громадське харчування. Вимоги до виробничого персоналу";

- ДСТУ 4281-2004 "Заклади ресторанного господарства. Класифікація";

8. Міждержавні стандарти:

- ГОСТ 30335-95 "Услуги населению. Термины и определения";

- ГОСТ 30390-95 "Общественное питание. Кулинарная продукция, реализуемая населению. Общие технические условия";

- ГОСТ 30523-97 "Услуги общественного питания. Общие требования";

- ГОСТ 30524-97 "Общественное питание. Требования к обслуживающему персоналу";

9. Правила роботи закладів (підприємств) громадського харчування. (Наказ Міністерства економіки України від 24.07.2002 р. №219, зареєстровані в Міністерстві юстиції 20 серпня 2002 р. за №680/6968).

Перелічені нормативні документи не є постійними. Вони змінюються з появою нових досягнень науково-технічного прогресу та передового досвіду не тільки України, а й інших країн.

Слово "сертифікація" в перекладі з латинської мови означає "зроблено правильно". Для того, щоб переконатися, що послуга "надана правильно", необхідно знати, яким вимогам вона повинна відповідати і яким чином можна засвідчити цю відповідність. Загальноприйнятим способом такого засвідчення є сертифікація відповідності.

Сертифікація - сукупність дій і процедур, що здійснюються з метою підтвердження того, що продукт або послуга відповідають певним стандартам чи технічним умовам.

Сертифікат відповідності - документ, який засвідчує, що товари та послуги відповідають стандарту на них.

Сертифікація в Україні поділяється на обов'язкову та добровільну.

Залежно від того, хто її проводить, сертифікація буває трьох видів:

- самосертифікація, яку проводить само підприємство-виробник продукції чи послуг;
- сертифікація, яку здійснює споживач;
- сертифікація, яку здійснює третя сторона - спеціальна, незалежна від виробника і споживача організація

Найбільшою довірою у міжнародній і вітчизняній практиці користується сертифікація, яку здійснює третя сторона. Загалом у систему сертифікації входять:

- центральний орган, який керує системою, здійснює нагляд за її діяльністю і може надавати право на проведення сертифікації іншим органам;
- правила і порядок проведення сертифікації;
- нормативні документи, на відповідність яким здійснюється сертифікація;
- процедури (схеми) сертифікації;
- порядок інспекційного контролю

Сертифікацію послуг здійснюють органи сертифікації, акредитовані в центральному органі. Системи сертифікації можуть діяти на національному, регіональному і міжнародному рівнях.

Обов'язкову сертифікацію послуг харчування здійснюють органи із сертифікації послуг харчування (далі - ОСПХ), акредитовані в установленому порядку на проведення обов'язкової сертифікації послуг харчування в Системі сертифікації УкрСЕПРО (далі - Система) і зареєстровані в Реєстрі Системи.

Об'єктами обов'язкової сертифікації в Системі є послуги харчування, результати послуг харчування, процес надання послуг харчування, системи якості.

Згідно з п. 3 Правил обов'язкової сертифікації послуг харчування, послуга громадського харчування - результат діяльності підприємств і громадян-підприємців із задоволення потреб споживача у харчуванні і проведенні дозвілля, а процес обслуговування сукупність операцій, виконуваних виконавцем послуги громадського харчування у разі безпосереднього контакту із споживачем послуг при реалізації кулінарної продукції і організації дозвілля[4].

Сертифікація – дії третьої сторони, які доводять, забезпечують необхідну впевненість в тому, що продукція ідентифікована належним чином, процес або послуга відповідають конкретному нормативному документу[1, с.7]

Мета сертифікації послуг ресторанного господарства полягає в наступному:

- повно й достовірно підтвердити відповідність послуги ресторанного господарства вимогам, які спрямовані на забезпечення безпеки для життя і здоров'я громадян, їх майна, охорони навколишнього природного середовища, що встановлені в нормативних документах для цієї послуги, а також іншим вимогам, які згідно з законодавчими актами повинні підтверджуватися при сертифікації;

- провести ідентифікацію, випробування кулінарної продукції (за необхідності); - підтвердити тип та клас (для ресторанів, барів) підприємства у

відповідності до вимог ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація».

При проведенні сертифікації послуг ресторанного господарства в обов'язковому порядку перевіряється:

- наявність нормативних та нормативно-технічних документів на послуги, сировину, напівфабрикати, допоміжні матеріали;
- вимоги до розташування закладу і стану прилеглої території;
- вимоги до технічних можливостей підприємства надавати якісні послуги;
- вимоги до улаштування і змісту приміщень;
- вимоги до обладнання, інвентарю, посуду, тари;
- вимоги до транспортування, прийому і зберігання харчових продуктів (сировини);
- вимоги до обробки сировини і виробництва продукції;
- вимоги до роздачі блюд і відпуску напівфабрикатів і кулінарних виробів;
- наявність документів на харчові продукти, що поступають на підприємство, які засвідчують якість (посвідчення з якості з вказівкою дати виготовлення і кінцевий термін реалізації, сертифікат відповідності на підлягаючу обов'язковій сертифікації продукцію, фітосанітарний сертифікат, ветеринарне свідоцтво, гігієнічний висновок СЕС на імпорту сировину);
- наявність контролю якості продукції, яка поступає на підприємство (м'ясо прийняти з клеймом і ветеринарним свідоцтвом, с/г птаха і яйця з ветеринарним свідоцтвом та довідкою про благополуччя господарства по сальмонельозу, продукцію по рослинництву з якісним посвідченням), реєстрація (журнал вхідного контролю), відповідальна особа (зав. виробництвом, кухар, комірник);
- вимоги до рецептури блюд і кулінарних виробів;
- вимоги до персоналу і їх особистої гігієни. [1, с.107-109]

Після того, як рішення проводити сертифікацію ухвалено, обирають схему сертифікації. Згідно з Правилами обов'язкової сертифікації послуг харчування, існує три схеми сертифікації (табл.1).

Таблиця 1

Рекомендовані схеми сертифікації послуг харчування

Номер схеми	Обстеження процесу надання послуги	Атестація виробництва	Сертифікація системи якості	Вибіркова перевірка кулінарної продукції (випробовування результату послуги)	Технічний нагляд за стабільністю надання сертифікованої послуги
1	проводиться	не проводиться	не проводиться	проводиться	проводиться
2	не проводиться	проводиться	не проводиться	проводиться	проводиться
3	не проводиться	не проводиться	проводиться	проводиться	проводиться

Перша схема передбачає обстеження процесу надання послуги. За другою схемою проводиться атестація виробництва. При здійсненні сертифікації за третьою схемою виконується сертифікація системи управління якістю. При проведенні сертифікації за будь-якою схемою обов'язково здійснюються вибіркова перевірка кулінарної продукції (випробування результату послуги) і технічний нагляд за стабільністю надання послуги після видачі сертифікату відповідності.

Схема сертифікації заявлених послуг харчування визначається виконавчою групою ОСПХ за узгодженням із заявником перед початком робіт з обов'язкової сертифікації послуг і залежить від виду надання послуги харчування, номенклатури і кількості виробленої кулінарної продукції, типу підприємства харчування та інших вихідних даних [2, с.281].

Процедура проведення сертифікації послуг ресторанного господарства включає:

- подання до органу з сертифікації заявки з заповненою опитувальною анкетною та документами, необхідними для попередньої оцінки підприємства;
- реєстрацію, розгляд та експертизу органом із сертифікації поданих заявником документів;
- прийняття рішення за заявкою органом із сертифікації;
- укладення договорів між виконавцями робіт із сертифікації, зазначеними в рішенні, та підприємством-заявником;
- обстеження підприємства-заявника з оцінкою надання послуг за попередньо розробленою програмою (обов’язкова сертифікація, або добровільна сертифікація, або обов’язкова і добровільна сертифікація одночасно);
- аналіз отриманих результатів обстеження шляхом оформлення відповідних актів і прийняття рішення про можливість видачі сертифіката відповідності;
- укладення ліцензійної угоди та видача сертифіката відповідності;
- здійснення технічного нагляду за сертифікованими послугами, що надаються;
- коригувальні заходи при порушенні відповідності послуг установленим вимогам[3].

Таким чином, стандартизація покликана забезпечити та встановити, а ліцензування та сертифікація – підтвердити безпеку та рівень якості послуг. Разом вони є найважливішими інструментами управління якістю послуг ресторанного бізнесу.

Науковий керівник: доцент Кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат технічних наук Горелков Дмитро Вікторович

Список використаних джерел:

- 1.Малюк Л.П., Терешкін О.Г. Стандартизація, сертифікація і метрологія: Навч. посібник / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Харків: ХДУХТ, 2013. – 159 с.
2. Салухіна Н. Г., Язвінська О. М. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: Підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 336 с.

3. Сертифікація ресторанних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studopedia.su/12_142523_sertifikatsiya-restorannih-poslug.html

4. Ресторанна справа - Мальська М.П. - 7.5. Стандартизація та сертифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/93229-75-standartizatsya-ta-sertifikatsya.html>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ МОНОПОЛЬНИМ(ДОМІНУЮЧИМ) СТАНОВИЩЕМ НА РИНКУ

Турчак Марина Валеріївна
студентка 3 курсу групи ЮП-31
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: maryna_turchak13@ukr.net

Ключові слова: монополія; монопольне(домінуюче) становище; зловживання монопольним(домінуючим) становищем; зловживання правом.

Забезпечення конкурентної боротьби є одним з пріоритетних завдань нашої держави. Так, згідно з ч.2 ст.42 Конституції України держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом [4]. Зловживання монопольним становищем протягом останніх років є найрозповсюдженішим видом антиконкурентних правопорушень в Україні. Воно негативно впливає як на функціонування ринку в цілому, так і на окремих підприємців, особливо тих, які змушені перебувати у відносинах з монополістами. Крім того, зловживання монопольним становищем призводять до дестабілізації ринків, мають визначальний вплив на ціноутворення та заважають структурним змінам в економіці. Актуальність даної тематики привертала та продовжує привертати увагу науковців. Дослідженню окремих аспектів цього питання були присвячені роботи науковців – правників, серед яких: Н. О.Саніахметова, Д.А. Петров, Ю.В. Журик, В.М. Грудницький та інші. Проте багато питань залишаються дослідженими не в повному обсязі.

Поняття «монополія» (з грецької *monos* — «один», *poleo* — «продаю») в його широкому значенні означає панівне становище однієї або групи осіб в будь-якій сфері діяльності. В економічній теорії вона визначається як структура ринку, що характеризується появою на ньому тільки одного виробника або постачальника даного товару або послуги, який контролює пропозицію і ціни при наявності великої кількості покупців. А. Сміт визначив її як ситуацію, при якій продавець має виключне право на продаж[7,с.60]. Головною ознакою монополії є заняття монопольного положення. Суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції в наслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин[6]. Дане визначення не передбачає, що монополіст позбавлений конкурентів. Змагання між суб'єктами господарювання є присутнім, але воно є незначним та не може істотно вплинути на діяльність потенційного конкурента. З цього виходить, що представлення монополії як повного контролю ринку не відповідає строго юридичним значенням цього поняття.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє стверджувати, що поняття «монопольне» і «домінуюче» становище на ринку не відмежовані одне від одного. Дана проблема має негативний вплив на їх правозастосування. Під поняттям «домінувати» (лат. *dominati*) розуміють – переважати або панувати. Тобто це ні в якому разі не означає бути єдиним продавцем на ринку. Домінуючий суб'єкт господарювання існує поряд з дрібними конкурентами. Саме в цьому полягає істотна різниця «монопольного» і «домінуючого» становища суб'єктів господарювання на ринку. Досить вдало диференційовані ці поняття в конкурентному законодавстві країн Східної Європи, де монополія визначається як ситуація, коли суб'єкт господарювання не зустрічається з конкуренцією на ринку, а домінування - як ситуація, коли суб'єкт господарювання не зустрічається із істотною конкуренцією на ринку. Як слушно

зазначає В. Грудницький, оскільки поняття «монопольне», «домінуюче» становище не є синонімами, то доцільним було б термін домінування винести з дужок [2, с.274].

Саме по собі визнання монопольного становища суб'єкта не є достатнім для визнання його дій протиправними з точки зору законодавства. Такими вони можуть бути визнані за умови зловживання таким становищем. Однак, слід зазначити, що, охарактеризувавши категорію «зловживання монопольним становищем» як порушення Закону України «Про захист економічної конкуренції», встановлюючи за неї відповідні санкції, законодавець називає її терміном «зловживання». Така ситуація може призвести до розриву у понятійному апараті. Стосовно віднесення зловживання домінуючим становищем до різновиду зловживання правом існують різні точки зору. О.Поротікова, називаючи зловживання монопольним становищем видом зловживанням правом стосовно конкурентних відносин, наголошує, що на відміну від зловживань в інших соціальних відносинах, де вони мають окремий і приватний характер, у конкурентному середовищі зловживання правами зачіпає одночасно права і інтереси невизначеного кола споживачів, набуває згубного характеру для всього суспільства в цілому[5,с.39]. На противагу цій точці зору, М. Стефанчук зазначає, що зловживання домінуючим становищем на ринку Законом України «Про захист економічної конкуренції» визнається правопорушенням і саме цим законом детально та чітко встановлені види відповідальності[8, с.20].

Різноманітність думок багатьох науковців пояснюється відсутністю законодавчого визначення зловживання правом. Термін «зловживання правом» в його буквальному розумінні означає вживання права на зло в тих випадках, коли власник права має суб'єктивне право, діє в його межах, але наносить будь-яку шкоду правам інших осіб або суспільству в цілому. В юридичній науці сформувалося кілька підходів до пояснення сутності даного поняття. Представники першого підходу ототожнюють зловживання правом з правопорушенням. В.П. Грибанов, вказував на, те, що зловживання правом

виступає як особливий тип цивільного правопорушення, вчиненого уповноваженою особою при здійсненні належного їй права, пов'язаний з використанням недозволених конкретних форм у рамках дозволеного йому законом загального типу поведінки [1, с. 50]. Другий підхід до розуміння зловживання правом розглядає дану категорію як особливий тип правової поведінки. М. В. Ібрагімова дотримується позиції, що під зловживанням правом слід розуміти соціально небажаний, самостійний тип правової поведінки, що здійснюється уповноваженим суб'єктом цивільно-правових відносин та суперечить правовим принципам цивільного права, при якому спричинюється шкода іншим особам [3, с. 11].

Протиправність поведінки при зловживанні правом полягає в суперечності не стільки закону, скільки правам та інтересам правопорушника. Зловживання правом не завжди стає правопорушенням. Тому можна надати наступну дефініцію зловживання правом – це особливий вид правової поведінки, який полягає у використанні громадянами своїх прав у недозволені способи, що суперечать призначенню права, внаслідок чого завдаються збитки (шкода) суспільству, державі, окремій особі. До його ознак відносять : наявність у особи суб'єктивного права; використання цього права не за його соціальним призначенням; вираз у формі діяння, тобто дії або бездіяльності; вольовий та усвідомлений характер; формальна правомірність, оскільки відсутнє порушення конкретних юридичних заборон; заподіяння шкоди суспільним інтересам та/або особистим інтересам третіх осіб чи створення загрози їх заподіяння; встановлення факту зловживання правом компетентними правозастосовними органами; настання юридичних наслідків.

Таким чином, на нашу думку, зловживанням домінуючим становищем на ринку можна розглядати як одну із форм зловживання правом (форма з лат. — зовнішній вигляд, обрис), оскільки одним із конституційних прав є право на підприємницьку діяльність, а тому здійснення господарської діяльності передбачає діяльність не лише в рамках правового режиму, а й свободу господарської діяльності в межах, які не порушують права й свободи

інших учасників ринкових відносин. Для зловживання правом характерні ознаки зловживання правом. Однак, аналіз таких категорій як «зловживання правом» та «правопорушення» дозволяє зробити висновок про наявність інших підходів щодо визначення правової природи зловживання монопольним становищем. Розмаїття точок зору збагачує юридичну науку знаннями про досліджуваний предмет, але, з іншого боку, призводить до розмивання меж поняття. А тому необхідним є більш поглиблене вивчення даного питання.

Науковий керівник: професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., проф. Завальна Жанна Вікторівна.

Список використаних джерел:

1. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. Изд. 2-е., испр. М.: Статут, 2003. – 411 с.
2. Грудницький В. М. Удосконалення законодавства щодо поняття та видів зловживання монопольним (домінуючим) становищем / В. М. Грудницький // Форум права. - 2014. - № 4. - С. 107–112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_21.
3. Ибрагимова М.В. Злоупотребление субъективным гражданским правом: понятие, сущность, виды и последствия: дис. ... канд. юр. наук. Рязань, 2005. – 161 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Поротикова О. Формы злоупотребления гражданским правом / О.Поротикова // эж-Юрист. – 2003. – №23. – С.39.
6. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-14// Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №12. – Ст.64.
7. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов / А. Смит. М. : Политиздат, 1962. – 390 с.
8. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав[Текст]:[монограф.]/ М.О. Стефанчук. – К: КНТ, 2008. – 184 с.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЛЮДИНОЮ ПРАВ «ТРЕТЬОГО ПОКОЛІННЯ»

Турчик Богдана Олегівна
курсант 2 курсу військово-юридичного факультету

Ключові слова: *права «третього покоління», права і свободи людей, інформаційні технології, світовий рівень, суспільство*

В сучасних умовах – в епоху інформаційних технологій, в умовах інтеграції до Європейського Союзу, в період визнання людини найвищою цінністю, все частіше ставиться питання захисту суспільних прав людства, які забезпечують існування суспільства в цілому, а не орієнтацію на окремого індивіда, як частини суспільства.

Третє покоління прав людини – це колективні права народів (націй), тобто права всього людства, що ґрунтуються на солідарності людей, їх належності до якоїсь спільноти. В результаті чого створюються міжнародні співтовариства правових держав.

Ідея, покладена в основу прав третього покоління – це ідея солідарності; ця категорія прав охоплює колективні права суспільства або народів, такі, як право на стабільний розвиток, на мир та на безпечне навколишнє середовище.

Права «третього покоління» досліджували такі науковці як: О.Лукашева, К.Васак, С.Поленіна, В.Кожан, О.Супрун та інші.

Першим глобальним універсальним міжнародно-правовим актом, який містив основи прав народів, був Статут ООН. Він передбачав таке «колективне» право, як право народів на самовизначення (ст. 1). Подальший розвиток і закріплення «колективні» права отримали в таких міжнародно-правових документах, як Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 р., Африканська Хартія прав людини і народів 1986р., Декларації прав корінних народів 1985р., Загальна Декларація прав людини 1948р.

Іванків І.Б. виокремлює такі іманентні ознаки прав третього покоління: 1) співзалежність з правами людини; 2) неможливість реального забезпечення прав третього покоління для особи без гарантування їх реалізації для всіх; 3) екстратериторіальність; 4) належність різним поколінням людства.[2,ст. 56]

Хоча і є приблизний перелік даних прав, але у світі виникає багато сутичок з приводу їх визначення та реалізації. Це виходить з того, що немає чіткого законодавчого закріплення їх основних принципів, засад їх функціонування та способів захисту цих прав на міжнародному і національному рівнях.

В першу чергу виникають суперечки з приводу трактування даних прав: якщо І.Діордіца вважає, що «права третього покоління – це комплекс колективних прав, висунутих країнами, які звільнилися від колоніальної залежності та визначили свою політику як миролюбну, суверенну, незалежну, засновану на принципах самовизначення і територіальної цілісності», то на думку С.Поленіної: «третє покоління прав людини охоплює права (спеціальні права) тих категорій громадян, які із соціальних, політичних, фізіологічних та інших причин не мають рівних можливостей з іншими громадянами щодо здійснення загальних для всіх людей прав та свобод і через це потребують певної підтримки з боку і держави, і міжнародної спільноти загалом. [4, с 567]

Наразі більшість науковців підтримує думку про те, що права «третього покоління» є соціальними правами народу, які останній вимозі вимагати від міжнародної спільноти та своєї держави, зокрема, для гарантування життя та захисту своїх інтересів у міжнародному просторі. Права, створення яких забезпечується тісною співпрацею людей у повсякденній діяльності з метою забезпечення себе і оточуючих належним рівнем життя.

Також можна зазначити, щодо регулювання даного типу прав потрібно врахувати більшу роль міжнародної спільноти, аніж держави, на етапі становлення та закріплення даних прав. А ось, забезпечення повного функціонування та їх охорону потрібно посилити на державному рівні за принципом їх дії та поширення «знизу-вверх».

Також потрібно врахувати, що права третього покоління можуть бути реалізовані виключно завдяки спільним зусиллям усіх учасників публічних відносин: фізичних осіб, юридичних осіб приватного та публічного права, держав та міжнародних організацій. Виходячи з наведеного потрібно організувати спільну координацію дій для цих суб'єктів у повсякденній діяльності.

Науковий керівник: начальник кафедри військового управління та права військово-юридичного факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н. Зіняк Л.В.

Список використаних джерел:

1. Стремоухов А. В. Основания классификации прав и свобод человека / А. В. Стремухов // Ленинградский юридический журнал. – 2012. – № 1. – С. 7–17.
2. Іванків І.Б. Відмінні ознаки прав третього покоління/ І.Б. Іванків// Наукові записки НаУКМА. Том 181. – 2016. – ст. 54-57
3. Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина/ І. Діордіца// Підприємництво, господарство і право. - №7 – 2016-ст. 116-122
4. Лазур В. Я. Щодо класифікації прав і свобод людини / В. Я. Лазур // Форум права. – 2001. – № 1. – С. 565–569.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Удянська Катерина Владиславівна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: kateryna.udianska@gmail.com

Ключові слова: інтелектуальна власність, способи захисту авторських прав, цифровий підпис, «годинникова бомба».

Актуальність цієї теми полягає у тому, що у результаті стрімкого розвитку інформаційних технологій, розвитку різноманітних систем комунікацій, інформатизації, інтернаціоналізації та глобалізації світу все більшої популярності набирає обмін інформацією в мережі Інтернет. Беззастережне і безконтрольне використання інформації призводить до порушення законних прав та інтересів власників такої інформації, що в свою чергу викликає необхідність їхнього захисту та правової охорони.

Велика соціальна потреба у захисті прав на такі об'єкти викликала звернення вчених-правників до вивчення цієї тематики. Зокрема, слід відмітити праці Д. М. Бойко, Д. В. Грибанова, М. В. Гури, р. В. Дроб'язко, В. І. Жукова, В. О. Жарова, р. А. Калюжного, А. І. Канановича, Є. М. Макарової, А. В. Незнамова, О. М. Пастухова, І. М. Рассолова, М. І. Стрелі, Є. В. Юркова та інших [1, ст. 7-8].

Сьогодні до найбільш застосовних механізмів захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет належать: захист прав у судовому порядку, в адміністративно-правовому порядку, а також самозахист прав. Але практика отримання захисту прав інтелектуальної власності, порушених у мережі Інтернет, в судових органах виявив такі проблеми, як відсутність належного законодавчого регулювання відносин, що складаються із застосуванням засобів електронного та цифрового зв'язку, на національному рівні; можливість доступу до мережі з будь-якого місця; складність визначення порушника, який дійсно вчинив порушення, та доведення його вини; неможливість представлення належних та допустимих доказів, що зумовлена електронною формою листування та укладення угод [1, ст. 8].

Під способами захисту авторських прав розуміються закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких проводиться відновлення (визнання) порушених (оскаржуваних) прав і вплив на правопорушника.

Правова основа захисту прав інтелектуальної власності в Україні складається із десяти спеціальних законів та понад двадцяти багатосторонніх міжнародних договорів. Проте досі не розроблено нормативно-правового акту, за яким би передбачались способи та методи захисту прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет [2]. І це незважаючи на те, що Україна займає лідируючі позиції у сфері ІТ.

Виходячи з глобального характеру мережі, переслідуючи мету захисту прав і свобод людини та подальшого розвитку світового інформаційного простору, цікавими є запропоновані О.М. Пастуховим наступні способи вирішення існуючих проблем у сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет [4, с. 147]:

1. Використання цифрового підпису. Суть цифрового підпису полягає в тому, що він дозволяє ідентифікувати справжнього автора того чи іншого твору, тим самим знімаючи в контрагента будь-які сумніви про те, з ким він має справу.

2. Використання цифрових марок. Найпоширенішою є система так званих «цифрових водяних знаків», впроваджуваних у твори (тексти, графічні зображення і т.п.) у мережі. Їх перевага полягає в тому, що при звичайному візуальному розгляді зображення користувач не бачить яких-небудь закодованих позначень – значка копірайта (©), імені автора, року видання. Але потім при застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, що вказує на особу, яка її записала.

3. Обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в мережі Інтернет. Наприклад, бази даних комерційних сайтів і деяких електронних бібліотек та архівів доступні тільки за попередню плату.

4. Методи криптографічного перетворення матеріалів, такі як шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів (наприклад, система – SCMS, що дозволяє виготовити одну копію документа й унеможливує подальше копіювання цього примірника).

5. Створення веб-депозитаріїв, що дозволяють фіксувати об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет і закріплювати їх правовий статус.

6. Обмежена функціональність. За такого підходу, власник авторського права надає користувачеві примірник твору, який має функціональні обмеження. Такий підхід є одним із шляхів впровадження в життя таких бізнес-моделей як «спробуй перед тим, як купити» та «продавай поліпшені версії».

7. «Годинникова бомба». Аналогічно до прийому з функціональними обмеженнями, за цього підходу власник авторських прав розповсюджує функціонально повноцінний об'єкт інтелектуальної власності, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим. Один з варіантів такого підходу передбачає закриття продавцем доступу до твору після певної кількості користувань (наприклад, після перегляду комп'ютерного файлу 10 разів його буде неможливо більше продивитися).

8. Контракти. Одним із найефективніших та, на жаль, недооцінених правовласниками засобів запобігання порушенню їхніх прав є контракти. За правильного оформлення контракти можуть надати власникам авторського

права ширші повноваження щодо контролю за використанням їхніх творів, ніж ті, що надаються їм відповідно до законодавства.

9. Клірингові центри. За такого підходу власники авторського права і суміжних прав на розміщені в Інтернеті твори надають кліринговим центрам повноваження з ліцензування своїх прав на твори. Користувач сплачує збір за видачу ліцензії такому кліринговому центру, а той в свою чергу розподіляє отримані кошти серед власників авторських прав.

Наведені вище способи запобігання порушенням у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті є перспективними, а деякі вже довели свою ефективність. Але вони не можуть бути повністю застосовані до усіх об'єктів інтелектуальної власності, а тому необхідно докласти максимум зусиль для ліквідації прогалин у законодавстві задля поліпшення регулювання сфери охорони й захисту інтелектуальної власності [4, ст. 14-148].

Неправомірне використання мережі Інтернет може завдати як відносно незначних збитків (наприклад, у разі порушення авторського та суміжних прав шляхом незаконного розповсюдження аудіо- чи відеоматеріалів), так і більш серйозних (кібератаки на захищені сервери з метою вилучення конфіденційної інформації, що може призвести до загрози національній безпеці держав тощо). У перспективі вони можуть стати загрозою для усього людства, вже зараз активно використовуються такі терміни, як «кібератака», «кібервійна», «інформаційна війна», що тільки підкреслює гостроту проблеми [5].

Законодавство України у сфері захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет зараз на етапі зародження. За останні роки робилося спроби щодо розроблення правової бази. Це і проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет», і проект Національної стратегії розвитку сфери ІВ в Україні у період до 2020 р., проект стратегії інноваційного розвитку України у 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів [6].

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, член спеціалізованих вчених рад Мічурін Є.О.

Список використаних джерел:

1. Атаманова Ю.Є. Захист інтелектуальної власності у мережі Інтернет: Світовий досвід та вітчизняні перспективи. Право та інновації. 2014. № 3 (7). С. 7-14. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10190/1/Atamanova_7-14.pdf
2. Захист прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/yurydychnagazeta/20150331/281659663544477>
3. Форми захисту цивільних прав та інтересів. Способи захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів. URL: <http://um.co.ua/1/1-1/1-144002.html>
4. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті / О. М. Пастухов. – К.: Школа, 2004. – С. 144-159.
5. Коваленко Є.В. Проблеми охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19788/1/Є.Коваленко%20ПРОБЛЕМИ%20ОХОРОНИ%20Й%20ЗАХИСТУ%20ПРАВ%20ИНТЕЛЕКТУАЛЬНОЙ%20ВЛАСТИ%20В%20ИНТЕРНЕТИ.pdf>
6. Комаха А. Захист прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. URL: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-u-merezhi-internet.html>

ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ

Федосенко Аделіна Станіславівна

студентка II курсу

Сумської філії

Харківського національного університету

внутрішніх справ

e-mail : adel.fedosenko273@gmail.com

Ключові слова: міжнародне викрадення дітей, права піклування, незаконне переміщення, незаконне утримування, право доступу, повернення.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що однією з сучасних проблем в Україні та у всьому світі є незаконне переміщення і утримування дітей за кордоном. Ця проблема викликана значною кількістю міжнародних шлюбів та розлученнями в таких шлюбах.

Як правило, дитину вивозить або відмовляється повернути в державу постійного проживання один із батьків, не погодивши це з іншим з батьків або тією особою, якій також належать права піклування про дитину.

На сьогоднішній міжнародне викрадення дітей є досить поширене, йому присвячено значну кількість нормативно-правових актів, одним з яких є Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, яка набула чинності для України з 1 вересня 2006 .

Метою Конвенції 1980 р. є подолання колізій між правовими системами держав у міжнародних ситуаціях, пов'язаних із захистом дітей. Відповідно до Конвенції, до сфери захисту дітей входять не лише безпосередні заходи щодо захисту дітей, але також і заходи, пов'язані з опікою, піклуванням та правом доступу до дитини.

Конвенція регулює основи співпраці між Центральними органами Договірних держав у сфері забезпечення негайного повернення дітей, яких було незаконно переміщено або утримувано у будь-якій з Договірних держав, а також у сфері ефективного дотримання прав на опіку та на доступ.

Головна суть Конвенції 1980 р. полягає у тому, що один з батьків або членів сім'ї не може самостійно приймати рішення про зміну постійного місця проживання дитини.

Конвенція передбачає можливість звернення з двома видами заяв: про повернення дитини та про забезпечення права доступу до дитини.

Конвенція 1980 р. діє як засіб стримування від спроб однієї зі сторін спору про опіку перенести юрисдикцію цього спору до іншої держави шляхом викрадення дитини та зміни місця її проживання.

В Україні Центральним органом з виконання положень Гаазької конвенції, а також співробітництва з компетентними органами за кордоном визначено Міністерство юстиції України (зараз це – Департамент міжнародного права, повернення активів та відшкодування витрат, завданих тимчасовою окупацією АР Крим), яке уповноважено діяти і діє, як безпосередньо, так і через територіальні управління юстиції [1] .

У 2017 році до Міністерства Юстиції України на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року надійшло 93 заяви, з них :

- 47 заяв про повернення дитини з України до іноземної Договірної держави;
- 33 заяви про повернення дитини з іноземної Договірної держави в Україну;
- 6 заяв про забезпечення реалізації прав доступу до дитини, яка проживає в Україні;
- 7 заяв про забезпечення реалізації прав доступу до дитини, яка проживає в іноземній договірній державі.

Наведена статистика дає змогу зрозуміти серйозність даної проблеми та значення застосування Конвенції 1980 р. на сьогоднішній день.

Одразу слід відзначити, що дія Конвенції поширюється виключно на цивільно-правові відносини, та не охоплює кримінально-правовий аспект щодо повернення дітей, коли встановлений факт вчинення злочину, що пов'язаний з викраденням або торгівлею дітьми (статті 146, 149 Кримінального кодексу України).

Відповідно до ст. 4 Конвенції, її положення можуть застосовуватись до будь-якої дитини, яка не досягла 16 років і постійно проживає на території держави – учасниці Конвенції на момент незаконного вивезення (переміщення) [1] .

Конвенцією чітко визначено, що правовідносини між дитиною та особами, яким належать права піклування щодо неї (передусім йдеться про батьків), слід пов'язувати саме з законодавством держави, в якій дитина постійно проживає, оскільки у цьому випадку громадянство дитини, заявника або особи, яка ймовірно протиправно утримує дитину, не має вирішального значення.

Конвенція застосовується при незаконному переміщенні або утримуванні дитини.

Згідно зі ст. 3 Конвенції переміщення або утримування дитини вважається незаконним якщо:

- при цьому порушуються права піклування про дитину, що належать будь-якій особі, установі або іншому органу, колективно або індивідуально, відповідно до законодавства держави, у якій дитина постійно мешкала до переміщення або утримування; та

- у момент переміщення або утримування ці права ефективно здійснювалися, колективно або індивідуально, або здійснювалися б, якби не переміщення або утримування [1] .

Права піклування, згадані в пункті а, можуть виникнути, зокрема, на підставі будь-якого законодавчого акта, або в силу рішення судової або адміністративної влади, або внаслідок угоди, що спричиняє юридичні наслідки відповідно до законодавства такої держави.

Згідно з Конвенцією "права піклування" включають права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину, і зокрема, право визначати місце проживання дитини [1] .

В контексті Конвенції «право піклування» охоплює не лише визначення місця проживання дитини, а й вирішення питань тимчасового чи постійного виїзду дитини за кордон.

Тобто навіть за наявності документа, що визначає місце проживання дитини з одним із батьків, останній не має права одноосібно приймати рішення про зміну держави проживання дитини.

Враховуючи те, що хоча Конвенція спрямована на вирішення питання про повернення дитини до місця її постійного проживання, вона не містить визначення поняття «постійне місце проживання». У зв'язку з цим, при вирішенні питання про визначення постійного місця проживання враховуються, як правило, такі обставини, як: соціальне становище сім'ї, навчання у школі, чи була відповідна країна осередком життя дитини до переміщення або незаконного утримування, тощо.

Правові підстави виникнення правового зв'язку між дитиною і особою (установою) визначаються відповідно до законодавства держави, у якій дитина постійно мешкала, рішення суду або компетентного органу, яке набрало законної сили, або є наслідком угоди. Важливо також, щоб права піклування реально здійснювалися особою, яка звертається на підставі Конвенції.

Такий процес потребує окремого узгодження з тим з батьків, який проживає окремо (а за відсутності згоди – потрібен дозвіл суду), адже переїзд в іншу країну, як правило, спричиняє зміну режиму спілкування дитини з іншим з батьків, порядку участі у вихованні дитини, а також зміну її звичного соціального, культурного, мовного середовища.

Отже, на міжнародному рівні встановлена презумпція, що всі питання, які пов'язані з подальшим життям, розвитком і вихованням дитини, мають вирішуватися батьками (піклувальниками) тільки за спільним погодженням.

Науковий керівник : доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Садикова Яна Михайлівна .

Список використаних джерел:

1. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_188 (дата звернення: 15.04.2018)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Фойт Сергій Ігорович

Студент 2 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: foit@i.ua

Ключові слова: адміністративні послуги, надання адміністративної послуги, ЦНАП, публічна адміністрація

Розвиток України як незалежної, правової, соціальної держави відбувається, не в останню чергу, завдяки активному запровадженню сучасних демократичних цінностей і стандартів. Цей процес супроводжується зміною пріоритетів державної діяльності, а також принципів і форм відносин між владою і громадянами.

Адміністративні послуги відіграють важливу роль у розвитку сучасного суспільства. Нині державне регулювання сфери адміністративних послуг породжує необхідність створення ефективної інфраструктури надання адміністративних послуг, яка б гарантувала забезпечення максимального задоволення потреб населення в таких послугах.

У літературі адміністративні послуги визначають як передбачену законом діяльність уповноважених органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (уповноважених державою суб'єктів), спрямовану на забезпечення передбачених законом прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, які виявили ініціативу в їх реалізації [1, с. 31].

В нормативно-правових актах існують такі визначення, адміністративної послуги, як: результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо) [2]; результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону тощо [3].

Ключовим етапом у розвитку законодавства у сфері надання адміністративних послуг стало прийняття Закону України «Про адміністративні послуги» [3]. Із моменту набуття ним чинності здійснюються різні заходи щодо формування якісної та доступної системи надання адміністративних послуг.

Однією з новацій Закону України «Про адміністративні послуги» є надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг [3].

Необхідно відмітити, що не в усіх утворених центрах надання адміністративних послуг забезпечено надання послуг належної якості.

Існуюча організація надання адміністративних послуг характеризується багатьма недоліками й проблемами об'єктивного та суб'єктивного характеру на шляху отримання таких послуг суб'єктами звернення.

Слід констатувати, що нині відносини у сфері надання таких послуг є «непрозорими», та «корумпованими», а ряд питань, пов'язаних із наданням адміністративних послуг, досі залишаються малодослідженими та дискусійними [4, с. 80].

Сучасна система надання адміністративних послуг не забезпечує своєчасне надання таких послуг, їх відкритість, прозорість. Однією із причин цього є не належний контроль у сфері надання адміністративних послуг.

Закон України «Про адміністративні послуги» не містить поняття «контроль у сфері надання адміністративних послуг»[3], не виокремлює види контролю у сфері надання адміністративних послуг, не визначає суб'єктів, що здійснюють контроль у даній сфері, не розкриває особливості його здійснення. Тому доцільно було б передбачити в Законі України «Про адміністративні послуги» окрему статтю щодо особливостей здійснення такого виду контролю.

Не менш важливою проблемою у сфері надання адміністративних послуг є нерегульованість механізму розподілу та використання коштів, які надходять як плата за такі послуги. Неналежне й недостатнє фінансування діяльності органів публічної адміністрації є чинником, що безпосередньо впливає на специфіку надання адміністративних послуг, зокрема, на їх цілісність, якість, платний характер, розміри плати тощо. Наразі слід констатувати, що суб'єкти надання адміністративних послуг через недостатню фінансову підтримку не в змозі в повному об'ємі виконувати всі повноваження. Це не сприяє реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів звернення у сфері надання адміністративних послуг.

Означена проблема має бути вирішена у системному нормативно-правовому акті, який повинен регламентувати питання плати за надання

адміністративних послуг (наприклад, в Законі України «Про адміністративний збір»).

Обов'язково маємо відзначати і таку проблему, як брак належного ставлення до відвідувачів адміністративних органів. Частими є випадки некоректного поводження з громадянами, зневаги до їхньої людської гідності. Окремі службовці досі сприймають свою посаду як мандат “на керування” і не відчують морального зобов'язання перед платниками податків, які цей державний апарат і утримують. Звичайно, ця ситуація потребує змін [5, с. 13].

Питання адміністративних послуг тісно пов'язано з правовим регулюванням адміністративної процедури. Сьогодні правове регулювання адміністративної процедури в Україні здійснюється, як правило, на підзаконному рівні, і при цьому особливо гострою проблемою є захист прав та законних інтересів приватних осіб. Тому проект Адміністративно-процедурного кодексу України, як загальний законодавчий акт, що повинен урегулювати процедурні відносини між приватними (фізичними та юридичними) особами і публічною адміністрацією, потребує якнайшвидшого розгляду та прийняття. Принципи та правила, викладені в цьому загальному законі, повинні пронизувати будь-які інші нормативні акти, що стосуються відносин між приватною особою та публічною адміністрацією [6, с. 22].

Потребує законодавчого вирішення також проблема тотожності функцій, дублювання повноважень органів різного рівня. Наявність широкої компетенції місцевих державних адміністрацій та територіальних громад і їх органів породжує колізії та дублювання, а звідси й втручання одних органів у справи інших, унеможливлення їх відокремленого функціонування. Тому необхідно переглянути положення законів України «Про місцеві державні адміністрації»[7] та «Про місцеве самоврядування в Україні»[8], в частині розмежування повноважень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Діючий Закон України «Про адміністративні послуги»[3] взагалі не передбачає існування стандартів адміністративних послуг. Замість них кожна

адміністративна послуга надається на підставі затверджених відповідним органом інформаційних та технологічних карток.

Стандарти відповідних адміністративних послуг затверджуються на різних рівнях управління: центральному (наказом відповідного міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади); регіональному (розпорядженням голови обласної державної адміністрації); місцевому (органами місцевого самоврядування).

Окрім цього, вказаний закон не містить конкретних вимог до якості адміністративних послуг та критеріїв їх оцінки. Відсутність норм щодо основних вимог якості адміністративних послуг та критеріїв їх оцінювання, які є запорукою ефективності діяльності органів публічної влади взагалі, є суттєвим недоліком Закону.

Що стосується проблеми належного інформування громадян про порядок надання адміністративних послуг, то в цьому аспекті інформація про адміністративні послуги повинна здійснюватися через внесення відповідних змін до інформаційних та технологічних карток, оновлюватися на веб-сайтах, інформаційних стендах, через засоби телекомунікації відповідальними службовцями для того, щоб у будь-який момент забезпечити надання споживачеві достовірної та необхідної інформації.

Сьогодні державні та комунальні підприємства продовжують надавати різноманітні послуги (наприклад, ДП «Документ», ДП «Інформаційний Центр Міністерства юстиції України», ДП «Центр державного земельного кадастру»), хоча згідно із ч. 7 ст. 20 Закону України «Про адміністративні послуги» [3] їх діяльність із 1 січня 2013 року перебуває поза законом [9, с. 72]. Як наслідок, проблема усунення невідповідності законодавства у сфері надання адміністративних послуг та більшості нормативно-правових актів, залишилась не вирішеною.

Окремою проблемою, яка потребує розв'язання, є підвищення доступності адміністративних послуг для громадян та бізнесу. У наведеному аспекті на окрему увагу заслуговує пілотний проект «Екстериторіальність», запроваджений

наказом Міністерства юстиції України від 25 липня 2014 року № 1218/5 «Про пілотні проекти у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців»[10], зміст якого полягає в поданні документів «для проведення реєстраційних дій щодо юридичних осіб та фізичних осіб підприємців незалежно від місцезнаходження / місця проживання цих осіб»[11].

З метою вдосконалення системи надання адміністративних послуг в Україні необхідно:

1.передбачити обов'язок органів державної влади проводити моніторинг процесу надання послуг та оцінювання якості послуг, що надаються;

2.закріпити на законодавчому рівні конкретні вимоги до якості адміністративних послуг та критеріїв їх оцінки;

3.публікувати результати оцінювання якості надання адміністративних послуг;

4.передбачити відповідальність керівників органів, у яких знижується якість надання послуг порівняно з попередніми періодами, та заохочення у випадку підвищення їх якості;

5.здійснити законодавчу децентралізацію базових адміністративних послуг.

6.поліпшити інформування громадян з питань надання адміністративних послуг в центрах;

7.затвердити державні стандарти якості надання послуг.

Що стосується підвищення якості надання адміністративних послуг, то для цього необхідно, насамперед, виробити критерії оцінки якості надання адміністративних послуг, встановити стандарти надання послуг та визначити систему контролю якості. Для забезпечення належної якості надання адміністративних послуг важливим є також підвищення кваліфікації державних службовців.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гришина Н.В.

Список використаних джерел:

1. Шаров Ю. Удосконалення політики і процедур надання адміністративних послуг / Ю. Шаров, Д. Сухінін // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 4 (26). – С. 230–238.

2. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: розпорядження КМУ від 15 лют. 2006 р. № 90-р// ОВУ. – 2006. – № 7 (1 берез. 2006 р.). – Ст. 167

3. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2013. – № 32. – С. 409.

4. Демський Е. Ф. Адміністративні послуги. Поняття, ознаки та питання правового регулювання / Е. Ф. Демський // Вісник прокуратури. - 2010. - № 7 (109). - С. 79-91.

5. Тимошук В. Адміністративні послуги [Текст]: посібник / [В. Тимошук]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія-А», 2012. – С. 290.

6. Центри надання адміністративних послуг: створення та організація діяльності: практ. посіб. Вид. 2-ге, допов. і доопр./Бригілевич І. І., Ванько С. І., Загайний В. А., Коліушко І. Б., Курінний О. В., Стоян В. О., Тимошук В. П., Шиманке Д.; за заг. ред. Тимошука В. П. Київ: СПД Мос-каленко О. М., 2011. 432 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1544/centry_nadannia_poslug_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

7. Про місцеві державні адміністрації. Закон від 09.04.1999 №586-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 20-21, ст.190

8. Про місцеве самоврядування в Україні Верховна Рада України; Закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170

9. Буханевич О. Бібліографічний опис для цитування: Буханевич О. М. Проблеми надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування /О. М.Буханевич //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. -2015. -Вип. 14(1). с. 70-74

10. Про пілотні проекти у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців // Мін'юст України; Наказ, Порядок від 25.07.2014 № 1218/5

11. Про пілотні проекти у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Наказ Міністерства юстиції України від 25 липня

РЕФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Фомін Павло Вікторович

аспірант кафедри міжнародного і європейського права
юридичного факультету Харківського національного університету

Ключові слова: *внутрішня система правосуддя, міжнародна організація, персонал, реорганізація.*

Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) є універсальною міжнародною міжурядовою організацією, цілі діяльності якої мають глобальний характер: мир і безпека, розвиток і права людини. Однак дієве функціонування будь-якої великої організації є неможливим без сприятливої обстановки для роботи її персоналу, оскільки суперечки між співробітниками й адміністрацією, зокрема, щодо відновлення контрактів, справедливого поводження, просування по службі, дискримінації, переслідування або прийняття дисциплінарних заходів може значним чином вплинути ефективність діяльності такої організації. Так, з цією метою в рамках ООН було прийнято низку актів, що регулюють права і обов'язки персоналу, питання етики, гендерної рівності, переслідувань на роботі, політики в області людських ресурсів (Положення та правила про персонал, Фінансові положення та правила, бюлетені Генерального секретаря тощо). Крім того, з огляду на те, що ООН користується імунітетом від місцевої юрисдикції, для врегулювання суперечок між співробітниками й адміністрацією, була створена внутрішня система правосуддя, покликана реагувати на ситуації, коли співробітники вважають, що їх права були порушені, а правила організації не було дотримано.

Так, резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 351 А (IV) 1949 року було засновано Адміністративний трибунал ООН, до компетенції якого входило розгляд і вирішення справ за заявами про недотримання трудових договорів співробітників Секретаріату ООН або умов призначення цих співробітників. Трибунал приймав відповідну заяву, тільки після того, як зацікавлена особа попередньо представляла спор до об'єднаного апеляційного органа, передбаченого Положеннями про персонал, і після того, як цей орган повідомить свій висновок Генеральному секретарю (ст.ст. 2,7) [1]. Крім того, внутрішня система правосуддя діяла головним чином у рамках Департаменту з питань

управління, тобто того департаменту, який приймав рішення з кадрових та дисциплінарних питань.

Так, у 2005 році Генеральна Асамблея ООН (далі – ГА ООН) зазначила, що нинішня система здійснення правосуддя в Секретаріаті є повільною, громіздкою і дорогою та наголосила на важливості існування надійного механізму відправлення правосуддя, що не допускає повного або часткового дублювання в рамках офіційних процедур [2, с. 2-3].

Резолюцією 59/283 ГА ООН постановила, що Генеральний секретар повинен сформувати групу зовнішніх і незалежних експертів для розгляду питання щодо реорганізації системи відправлення правосуддя. Така група мала запропонувати модель нової системи для розгляду скарг персоналу в ООН, яка була б незалежною, транспарентною, ефективною, дієвою і такою, що забезпечує підзвітність керівників. На виконання резолюції 59/283 Генеральним секретарем була заснована Група з реорганізації системи відправлення правосуддя в ООН (далі – Група) (п.п. 47, 49) [2, с. 8].

У своїй доповіді за підсумками роботи, Група дійшла висновку, що внутрішня система правосуддя ООН застаріла, є недієздатною, неефективною і позбавленою незалежності, а фінансові та інші витрати нинішньої системи для організації, так само як і збитки, що завдаються її репутації, значні, з огляду на що необхідним є створення нової, реорганізованої, децентралізованої, спрощеної і, в кінцевому підсумку, ефективної з фінансової точки зору системи внутрішнього правосуддя. Група також зазначила, що нова система має бути професійною та незалежною, а за умови її забезпечення достатніми ресурсами, дозволить одночасно зменшити число конфліктів в організації завдяки більш ефективному неформальному вирішенню суперечок і забезпечити оперативний розгляд справ у формальній системі правосуддя.

Так, Група запропонувала створити нову децентралізовану, незалежну і спрощену систему за рахунок зміцнення неформальної системи внутрішнього правосуддя, створення ефективного посередницького механізму в канцелярії омбудсмена і злиття канцелярій Омбудсмена ООН і фондів та програм

організації; формування нової, формальної системи правосуддя, яка передбачає заміну консультативних рад професійним і децентралізованим судовим органом першої інстанції, які приймають обов'язкові для виконання рішення, що можуть бути оскаржені будь-якою стороною; і забезпечення рівноправності сторін, що змагаються та надання всім співробітникам можливості користуватися професійними і децентралізованими послугами щодо юридичного представництва (п. 14) [3].

Консультативний комітет з адміністративних і бюджетних питань за підсумками розгляду доповіді Групи і суміжних зауважень Генерального секретаря ООН вказав, що запропонована Групою система внутрішнього правосуддя призведе до значного відходу від нинішньої практики у всіх її аспектах: заміні добровільного колегіального огляду дворівневою професійною судовою системою, яка приймає рішення, що мають обов'язкову силу; розширенню неформальної системи, з тим щоб вона охоплювала польові операції і позаштатних співробітників; інтеграції та децентралізації системи щодо кількох організацій; зосередження уваги на погоджувальному врегулюванні суперечок; і очікуваному значному збільшенню числа справ (п. 13) [4].

У 2007 році, за результатами всебічного обговорення проблеми здійснення правосуддя і гострого усвідомлення як з боку адміністрації, так і з боку співробітників того, що існуюча система більше не відповідає потребам організації, ГА ООН ухвалила ввести нову систему вирішення внутрішніх спорів і дисциплінарних справ, яка почала функціонувати в 2009 році (п. 4) [5].

Виходячи з вищезначеного, доходимо висновку, що реформування існуючої системи правосуддя ООН мало на меті створення незалежної, справедливої, транспарентної й дієвої системи, яка б забезпечувала ефективний захист прав співробітників організації і підзвітність керівників відповідних підрозділів.

Науковий керівник: завідувач кафедри і міжнародного права юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Сироїд Тетяна Леонідівна.

Список використаних джерел:

1. Статут Административного трибунала Организации Объединенных Наций. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/statut_unat.shtml.
2. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/59/283. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/59/283>.
3. Доклад Группы по реорганизации системы отправления правосудия в Организации Объединенных Наций A/61/205. URL: <https://undocs.org/ru/A/61/205>.
4. Доклад Консультативного комитета по административным и бюджетным вопросам A/61/815. URL: <http://undocs.org/ru/A/61/815>.
5. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/61/261. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/510/05/PDF/N0651005.pdf?OpenElement>.

ОСОБЛИВА ЖОРСТОКІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Хаустова Юлія Олександрівна

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету

Імені В.Н.Каразіна

e-mail: yulia96khaustova@ukr.net

Ключові слова: жорстокість, особлива жорстокість, фізичні та психічні страждання, умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю, насильницький злочин.

Під обставинами, які обтяжують покарання маються на увазі різного роду чинники, що стосуються особистості винного і вчиненого ним злочину, які підвищують небезпеку злочину і злочинця, отже, і ступінь відповідальності останнього. У кримінальному законодавстві України особлива жорстокість як спосіб вчинення злочину є обставиною, що обтяжує покарання, відповідно до п.10 ч.1 ст.67 Кримінального кодексу України. Особлива жорстокість

характеризує спосіб вчинення злочину, при якому винний усвідомлював, що завдає потерпілому особливо тяжких фізичних, психічних чи моральних страждань. Особлива жорстокість, як спосіб вчинення злочину здійснюється низкою дій або (та) бездіяльністю.

Вона також може виступати кваліфікуючою ознакою складів злочину проти життя, а саме таких як умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю (п.4 ч.2 ст.115), умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення (ч.2 ст.121), доведення до самогубства (ст.120), побої і мордування (ст.126), катування (ст.127), погане поводження з військовополоненими (ст.434).

Особлива жорстокість будучи оціночною категорією, розглядається багатьма вченими по-різному. К.Л. Акоєв вважає, що особлива жорстокість повинна характеризуватися вражаючою суворістю, надзвичайною безжалісністю, безсердечністю та бути об'єктивно зайвою для досягнення злочинної мети в конкретних умовах місця і часу вчинення. [1, с.98].

Антонян Ю.М. визначає, що особливо жорстокими вважаються ті дії, які здійснювалися шляхом фізичного або психічного насильства, мучення людей або тварин та якщо ці дії полягають у прагненні суб'єкта до спричинення даних страждань потерпілому [2, с.71]. На думку Абизова Р.М., особлива жорстокість являє собою агресивну поведінку суб'єкта, скоєння злочинного діяння за допомогою завдання особливо тяжких страждань потерпілому без переживання та жалю [3, с.24-25].

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» розкриває зміст поняття «особлива жорстокість», а саме визначає що умисне вбивство вважається вчиненим з особливою жорстокістю, якщо винний умисно завдає потерпілому особливих фізичних, психічних чи моральних страждань, тобто шляхом тортур, мордування, заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, приниження гідності, глуmlinня тощо, а також якщо вчинювалося в присутності близьких осіб потерпілого або було поєднане з глуmlinням над

трупом [4]. Тобто особлива жорстокість може здійснюватися як за допомогою фізичного та психічного впливу на особу.

Таким чином, особлива жорстокість, як категорія кримінального права України, визначається як поняття оціночне і розглядається як обставина, що обтяжує покарання та може виступати як ознака об'єктивної сторони злочинів проти життя та здоров'я, зазначених в Кримінальному кодексі України.

Особлива жорстокість може характеризуватися як об'єктивними (фізичне та психічне насильство, що здійснюється з особливою жорстокістю), так і суб'єктивними (усвідомлення винної особи, що вона наносить особливо жорстокі фізичні та психічні страждання) ознаками. Вона також характеризує суб'єкта злочину (його підвищену суспільну небезпечність). При кваліфікації дій винних осіб і при призначенні їм кримінального покарання судом слід ураховувати вказані обставини.

Науковий керівник: професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Храмцов Олександр Миколайович

Список використаних джерел:

1. Акоев, К. К вопросу о понятии особой жестокости при умышленном убийстве // Теория и практика борьбы с правонарушениями: сборник статей. Душанбе: Таджикский национальный университет, 1980, Вып. 1. 175 с.
2. Антонян Ю.М. Криминальная патопсихология: монография. Москва: Наука, 1991. 248 с.
3. Абызов Р.М. Типология личностных деформаций несовершеннолетних преступников: монография. Барнаул: Барнаульский юридический институт МВД России, 2002. 236 с.
4. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 №2 // «Вісник Верховного суду України» N 1(35). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 10.04.2018)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Хаврат Максим Сергійович

Ключові слова: *вогнепальна зброя, зловживання владою, поліція, права людини, правоохоронні органи.*

Сьогодення вимагає від поліцейських органів доскональної обізнаності не тільки з національними нормативно-правовими актами та їх правильним застосуванням на державному рівні, але й з міжнародно-правовими документами, що стосуються діяльності правоохоронних органів та регламентують права осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

У міжнародно-правових актах, що безпосередньо стосуються діяльності вказаних структур, значна увага приділяється особам, які потрапили до сфери компетенції правоохоронних органів, зважаючи на беззахисність громадян перед силою державного примусу. Питанню статусу осіб, які потрапили до сфери кримінально-правових відносин, було приділено увагу в положеннях основних міжнародних актів у галузі прав людини, а саме: Загальній декларації прав людини 1948 р.; Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р.; Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. тощо. На доповнення до вищезазначених правових актів міжнародним співтовариством прийнято низку документів, якими спеціально регламентовано права стосовно поводження з особами, які скоїли злочини; визначено правовий статус жертв злочинів, що є безпосередніми учасниками кримінально-правових відносин.

Так, належне та ефективне функціонування правоохоронних органів тісно пов'язано зі здійсненням ефективної політики в галузі кримінального правосуддя і захистом основних прав людини. З огляду на що, першочерговим завданням поліцейських органів є захист прав і людської гідності всіх осіб.

У цьому зв'язку заслуговують на увагу положення резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію», в якій зазначено, що «поліцейський повинен пройти в повному обсязі підготовку, а

також отримати відповідний інструктаж з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, в тому числі, з Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (В. (3)) [1].

З метою належного функціонування правоохоронних органів постала необхідність створити правовий фундамент, основу, яка б визначала стандарти діяльності поліції, включаючи й етичні норми поведінки. Першим документом Організації Об'єднаних Націй у цій сфері став Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р. Задумка створення Кодексу полягала в розробці кодексу етичних норм для поліції та інших правоохоронних органів. У резолюції про прийняття Кодексу вказується, що «характер функцій підтримання правопорядку в сфері захисту громадського порядку й те, яким чином вони здійснюються, безпосередньо впливають на якість життя окремих осіб, а також усього суспільства в цілому». Розуміючи важливість завдання, яке виконують посадові особи для підтримання правопорядку, Генеральна Асамблея ООН акцентувала увагу на можливості зловживань, що пов'язані зі здійсненням цих обов'язків. В основі Кодексу лежить думка про те, що особи, які здійснюють поліцейські функції, повинні поважати й захищати права людини всіх осіб. Кодекс забороняє застосування тортур або скоєння будь-яких актів, пов'язаних з корупцією, та передбачає, що сила може застосовуватися тільки у випадку крайньої необхідності, збереження в таємниці інформації конфіденційного характеру [2].

Особлива увага повинна приділятися захисту прав людини у випадку використання поліцейськими особами сили та вогнепальної зброї, застосування яких може здійснюватися тільки у крайніх випадках. У зв'язку з цим слід акцентувати увагу на положеннях Кодексу, що визначають підстави й порядок застосування вказаних засобів (ст. 3). Крім того, в рамках ООН були прийняті Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами в підтримці правопорядку (резолюція 45/166 ГА ООН), у яких більш детально регламентовано порядок застосування сили й вогнепальної зброї вказаними особами відповідно до ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку. У Принципах

визначаються спеціальні положення щодо застосування вогнепальної зброї, підтримки правопорядку у випадках незаконних зібрань, а також здійснення контролю за особами, які перебувають під вартою або затримані. Особлива увага приділяється: застосуванню сили і вогнепальної зброї як крайнього заходу; етичним питанням; розробці нових, які не призводять до смерті, але нейтралізуючих видів зброї і боєприпасів; діям посадових осіб з підтримки правопорядку з урахуванням серйозності правопорушень і тієї законної мети, яка повинна бути досягнута; відповідної кваліфікації й підготовки посадових осіб з підтримки правопорядку з питань застосування сили й вогнепальної зброї; консультуванню у випадках стресу, який відчувають посадові особи з підтримки правопорядку, які в ході здійснення посадових обов'язків вимушені застосовувати силу й вогнепальну зброю; ефективним процедурам подання й аналізу рапортів [3].

Однак, діяльності поліцейських органів характерне таке негативне явище, як зловживання владою, що негативно впливає на дотримання прав людини. Результатом такого зловживання є окремі фізичні особи, які безпосередньо страждають від протиправних дій представників владних структур, а також жертвою стає саме суспільство, яке належним чином не поклопоталось про моральний облік представників влади в особі поліцейських органів, а також про їх належну підготовку. У Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку зазначається, що «кожна посадова особа з підтримки правопорядку є часткою системи кримінального правосуддя, мета якої полягає в попередженні злочинності й боротьбі з нею, і що поведінка кожної посадової особи цієї системи впливає на систему в цілому» [2].

Виходячи з вищезазначеного, доходимо висновку, що належне виконання посадових обов'язків співробітниками правоохоронних органів нерозривно пов'язано із захистом прав людини та попередженням їх порушення як з боку окремих осіб, так й у рамках функціонування таких органів.

Науковий керівник: завідувач кафедри і міжнародного права юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Сироїд Тетяна Леонідівна.

Список використаних джерел:

1. Резолюция Парламентской ассамблеи Совета Европы № 690 (1979) «Декларация о полиции» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
2. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка от 17 декабря 1979 г. (Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
3. Основные принципы применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка приняты восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями (Гавана, Куба, 27 августа – 7 сентября 1990 года) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/firearms.shtml.

ДО ПИТАННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ У СПРАВАХ ЗА ПОХІДНИМ ПОЗОВОМ

Челебій-Кравченко Юлія Костянтинівна
студентка-магістрантка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
email: yuliachelebiy@gmail.com

Ключові слова: похідний позов, судові витрати, судовий збір.

З 15 грудня 2017 року набрала чинності нова редакція Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), що внесла певні зміни до моделі похідного позову, закріпленої законодавством України. Зазначене свідчить про актуальність дослідження окремих аспектів чинного правового регулювання інституту похідного позову в Україні, зокрема питання судових витрат у справах за такими позовами.

З огляду на положення ч. 1 ст. 54 ГПК України, похідним позовом є позов, поданий учасником юридичної особи, про відшкодування її посадовою особою збитків, завданих такій юридичній особі. Ініціювання та розгляд таких справ судом мають ряд своїх особливостей, породжених особливою правовою

природою похідного позову. Однією з таких особливостей є сплата судового збору та розподіл судових витрат у таких справах [1, С. 161]. Складність цього питання впливає із ускладненої суб'єктної конструкції справ за похідними позовами. Адже подає і підтримує похідний позов у суді учасник юридичної особи (що є підставою для сплати ним судового збору та інших судових витрат), однак безпосереднім вигодонабувачем від позову є сама юридична особа, що ставить питання можливості покладення на неї судових витрат чи запровадження інших механізмів, які б полегшили фінансовий тягар подання похідного позову для учасника юридичної особи (наприклад, звільнення чи відстрочка сплати судового збору [2, С. 17]).

Законодавство України від початку закріплення інституту похідного позову виходило із загального підходу про сплату судового збору та несення всіх інших судових витрат особою, яка подає похідний позов. Так, ГПК України не містить положень, які б встановлювали, що юридична особа зобов'язується нести витрати, пов'язані з поданням та підтриманням похідного позову її учасникам [3]. Відтак, юридична особа несе лише судові витрати, пов'язані з її власною участю у справі в якості позивача, а її учасник – сплачує судовий збір за подання похідного позову та несе витрати з його підтримання у суді.

Однак, враховуючи, що безпосереднім вигодонабувачем у справі є юридична особа, а не її учасник, законодавець закріплює спеціальні правила з компенсації судових витрат, понесених таким учасникам, у випадку задоволення похідного позову. Відповідно до ч. 10 ст. 129 ГПК України, якщо у спорі за похідним позовом судові витрати за правилами розподілу судових витрат мають бути стягнуті на користь позивача-юридичної особи, то вони стягуються на користь учасників, які подали похідний позов, у тій частині, в якій вони понесені цими учасниками.

Проте ГПК України не встановлює спеціальних правил щодо розподілу судових витрат у випадку відмови в похідному позові або його часткового задоволення. Адже за загальним правилом, такі судові витрати (їхня пропорційна частина) мають бути покладені на позивача (п. 2-3 ч. 4 ст. 129 ГПК України), що

не є справедливим у справах за похідним позовами, які ініціюються не позивачами, а їхніми учасниками. А тому вважаємо за доцільне закріпити спеціальне правило що у випадках, коли в справах за похідним позовом судові витрати сторін мають бути покладені на позивача, вони мають бути стягнуті з його учасників, що подали та приєдналися до позову, на користь позивача та відповідача.

За загальними правилами до позовної заяви має бути додано документи, які підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, які підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону (п. 2 ч. 1 ст. 164 ГПК України). Винятків із цього правила або положення щодо звільнення від сплати судового збору за подання похідного позову законодавство не містить. Питання сплати судового збору за подання похідного позову постало в судовій практиці. Так, в одному із рішень, що розглядалися за попередньою редакцією ГПК України, суд не задовольнив клопотання учасника товариства про звільнення від сплати судового збору на підставі того, що останній був учасником бойових дій. Суд зазначив, що відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про судовий збір», учасники бойових дій звільняються від сплати судового збору у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав, натомість в даній справі позивачем є саме товариство, а отже дане положення не має до нього жодного відношення [4]. Такий підхід впливав із процесуального статусу учасників юридичних осіб за попередньою редакцією ГПК України. Оскільки вони визнавалися лише представниками позивача, жодні обставини, пов'язані з їхнім особистим статусом, не могли бути підставою для звільнення від сплати судового збору за подання похідного позову. Адже формально такий позов подавався самою юридичною особою.

Зміна статусу учасників на процесуальних позивачів створила потенційну можливість врахування їхнього особистого статусу для надання пільг зі сплати судового збору. Однак, Закон України «Про судовий збір» звільняє від сплати судового збору тільки позивачів або окремих категорій осіб у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав, (ст.15) та передбачає можливість суду

відстрочити, розстрочити сплату судового збору, зменшити його розмір або звільнити від його сплати лише з огляду на майновий стан сторони (ст.8) [5]. Сторонами у справі за похідним позовом є юридична особа (позивач) та її посадова особа (відповідач). А отже, майновий стан учасника юридичної особи, що подає позов, не може бути підставою для застосування наведених пільг.

Водночас, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб, звільняються від сплати судового збору. В одній із судових справ за похідним позовом, учасник юридичної особи послався на зазначену норму як на підставу звільнення від сплати судового збору. Однак суд першої інстанції не погодився із можливістю застосування цієї норми, бо позивачем у справі є юридична особа, і саме на неї, на думку суду, покладено обов'язок зі сплати судового збору. Подання ж похідного позову було названо «формою реалізації представництва юридичної особи», яке не свідчить про подання позову на захист інтересів іншої особи [6]. Апеляційний суд в цілому підтримав неможливість застосування у цьому випадку зазначеної норми, однак власної аргументації не навів [7].

На нашу думку, позиція суду у вищенаведеній справі не враховує змін у процесуальному статусі учасників юридичної особи, що подають похідний позов. Адже новою редакцією ГПК вони прямо віднесені до осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (ст. 53-54 ГПК України). Відтак, фізична особа, яка подає похідний позов, формально має право посилатися на п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» як на підставу звільнення від сплати судового збору.

Іншим питанням є доцільність надання такої можливості. Адже, по-перше, виникає нерівність у правах учасників юридичних осіб, що є фізичним та юридичними особами: перші завжди звільнені від сплати судового збору, а останні – у будь-якому випадку мають його платити. По-друге, абсолютне звільнення від сплати судового збору, незалежно від майнового стану учасника-фізичної особи, створює додаткову загрозу подання такими учасниками

безпідставних похідних позовів [1, С. 164]. На нашу думку, доцільнішим є не встановлення автоматичної пільги зі сплати судового збору, а надання можливості суду відстрочити, розстрочити його сплату, зменшити його розмір або звільнити від його сплати учасника, що подає похідний позов, з огляду на його майновий стан.

Отже, на підставі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що:

1) чинне законодавство України покладає обов'язок зі сплати судового збору на заявника похідного позову, але фактично звільняє від його сплати заявників, що є фізичними особами. Вважаємо за доцільне замінити таку автоматичну пільгу для фізичних осіб на можливість суду надавати заявнику похідного позову пільги зі сплати судового збору з огляду на його майновий стан.

2) ГПК України встановлює спеціальні правила з розподілу судових витрат у справах за похідним позовом лише у випадку задоволення позову: судові витрати стягуються з відповідача на користь учасників юридичної особи, що подали похідний позов, у тій частині, у якій вони ними понесені. Тому пропонуємо доповнити ГПК України відповідними правилами у випадках часткового задоволення або відмови у позові: судові витрати сторін, які в такому випадку мають бути покладені на позивача, мають бути стягнуті із заявника похідного позову та осіб, що до нього приєдналися.

Науковий керівник: професор кафедри господарського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д.ю.н, проф. Лукач І.В.

Список використаних джерел:

1. Таликін Є. Похідний позов у господарському судочинстві України: загальні засади процесуальної конструкції / Є. Таликін // Юридичний вісник. - 2014. – С. 161-168.

2. Чугунова Е. И. Производные иски в гражданском и арбитражном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 /Е.И. Чугунова; Урал. гос. юрид. акад. – Екатеринбург, 2003. – 23 с.

3. Господарський процесуальний кодекс України: закон України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

4. Ухвала Донецького Апеляційного господарського суду про повернення апеляційної скарги від 16.01.2017 у справі № 905/3056/16 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64059531>. - Назва з екрана.

5. Про судовий збір: закон України від 8.07.2011 № 3674-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 87.

6. Ухвала Господарського суду Полтавської області від 3 січня 2018 року у справі № 917/2182/17 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71442838>. - Назва з екрана.

7. Ухвала Харківського апеляційного господарського суду від 20 лютого 2018 року у справі № 917/2182/17 [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72293007>. - Назва з екрана.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАТРИМАННЯ ОСІБ, НАДІЛЕНИХ ПРАВОВИМ ІМУНІТЕТОМ

Черхавський Мар'ян Васильович,
слухач магістратури факультету №1,
Харківського національного університету внутрішніх справ
e-mail: marian1895@ukr.net

Ключові слова: *затримання, правовий імунітет, недоторканість, Президент України, народний депутат України.*

На сьогоднішній день держава є єдиним суб'єктом, який уповноважений здійснювати законодавче регулювання суспільних відносин та, відповідно, застосовувати правомірний примус з метою забезпечення реалізації прав і свобод людини. У зв'язку з цим виключно до компетенції держави віднесено функцію здійснення правосуддя, що спрямовано на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів усіх суб'єктів суспільних відносин. Зазначена теза чітко відображена у нормах Основного Закону, відповідно до якої Україна є демократичною, соціальною та правовою державою, а всі громадяни є рівними перед законом з відсутністю привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та

соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1].

Наведені норми також знайшли своє закріплення в ч. 1 ст. 10 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), згідно з якою не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених цим Кодексом, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками [2].

Поряд із тим, як зазначає Є. В. Кузьмічова, діяльність певних державних органів спрямована на забезпечення функціонування основних державних інститутів, що полягає в забезпеченні безперешкодного та ефективного здійснення своїх функцій [3, с. 107]. Ми підтримуємо таку позицію, оскільки функціональна діяльність деяких категорій осіб у механізмі держави займає особливо важливе місце, адже забезпечує реалізацію законодавчої, виконавчої та судової функцій.

У цьому контексті цілком доречним є й твердження М. А. Погорецького та О. С. Старенького з приводу того, що метою реалізації певними державними органами основоположних функцій законодавець передбачив особливий порядок здійснення кримінального провадження відносно окремих категорій осіб, які в силу свого процесуального статусу наділені відповідним імунітетом, який захищає їх від можливого незаконного тиску та перешкоджання здійснення професійної діяльності [4, с. 80]. Дійсно, в цілому логіка законодавця з даного питання залишається зрозумілою, оскільки важко оцінити негативні наслідки незаконного впливу на народного депутата України чи Президента України, який згідно зі ст. 102 Конституції України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, додержання прав і свобод людини і громадянина.

З метою повного розуміння поняття «імунітет» варто звернутися до праць Н.В. Шелевер, де теоретик зазначає, що на даний час законодавець не дає чіткого розмежування категорій «імунітет» та «недоторканність». Досить часто у

законодавчих положеннях нашої держави поняття імунітету замінюється терміном «недоторканність». З позиції автора, під правовим імунітетом слід розуміти загальноправову категорію, яка складається із норм, що регулюють спеціальний правовий статус окремих суб'єктів, встановлює особливу процедуру притягнення їх до відповідальності з метою забезпечення виконання цими особами важливих для держави функцій [5, с. 780, 782]. Із запропонованим визначенням варто погодитись, оскільки наразі чинне законодавство оперує низкою понять, що не мають законодавчого узагальнення щодо чіткого розуміння недоторканності, дипломатичного імунітету, які за своїм обсягом мають певні відмінності.

Гарантуючи окремим державним посадовим особам недоторканність, в ч. 1 ст. 480 КПК України законодавець передбачив перелік осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, а саме щодо:

- 1) народного депутата України;
- 2) судді, судді Конституційного Суду України, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 3) кандидата у Президенти України;
- 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- 5) Голови, іншого члена Рахункової палати;
- 6) депутата місцевої ради;
- 7) адвоката;
- 8) Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- 9) Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України;
- 10) члена Національного агентства з питань запобігання корупції [2].

Водночас системний аналіз КПК України свідчить про те, що наведений законодавцем перелік осіб, відносно яких діє особливий порядок кримінального

провадження, не є вичерпним, оскільки правовим імунітетом також наділені особи, на яких розповсюджуються міжнародні норми щодо дипломатичного та консульського імунітету. Зазначене твердження знаходить своє підтвердження в положеннях ст. 29 Закону України «Про дипломатичну службу», відповідно до яких працівники дипломатичної служби в період довготермінового відрядження користуються привілеями та імунітетами, встановленими для працівників дипломатичної служби відповідно до норм міжнародного права [7].

У той самий час, як свідчить аналіз КПК України, в його положеннях не передбачено жодних вимог стосовно процесуального порядку затримання народного депутата та Президента України. Однак, виходячи з положень ст. 105 Конституції України, Президент як глава держави користується недоторканністю на весь час виконання своїх повноважень. При цьому на законодавчому рівні не розкриваються зміст і обсяг президентської недоторканності, а лише у рішенні Конституційного Суду України від 10 грудня 2003 р. № 9-рп/2003 зазначається, що на час виконання повноважень останній не несе кримінальної відповідальності та проти нього не може бути порушена кримінальна справа [8].

Що стосується регулювання особливостей здійснення кримінального провадження щодо народного депутата України, в тому числі його затримання, то це питання певним чином унормовано ст. 80 Конституції України, ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата», частинами 2-4 ст. 482 КПК України. Водночас встановлений законодавцем обсяг депутатської недоторканності стає явною перепорою на шляху здійснення кримінального провадження, що нівелює низку засад судочинства, передбачених Конституцією України та КПК України.

Узагальнюючи сучасний стан наукового аналізу проблематики розслідування злочинів, вчинених особами, які користуються недоторканністю, С.В. Свириденко вказує на фрагментарність дослідження цієї проблеми, застарілість певних доктринальних положень, а також відсутність єдності щодо підходів до розуміння особливостей і проблем здійснення кримінального

провадження щодо осіб, наділених конституційно-правовою недоторканністю. У контексті порушеного питання автор цілком справедливо виокремлює такі проблемні аспекти: 1) невідповідність норм КПК України та Закону України «Про статус народного депутата України» нормам Конституції України. Пояснюється це тим, що положення перших двох нормативно-правових актів суттєво розширюють гарантії недоторканності народних депутатів порівняно з тими, які передбачені Основним Законом України, що ускладнює процес кримінального переслідування цих осіб; 2) неврегульованість механізму притягнення до кримінальної відповідальності Президента України, повноваження якого припинено внаслідок процедури імпічменту, розпочатої стосовно нього в силу вчинення ним злочину. Загалом, чинне законодавство не передбачає можливості здійснення кримінального провадження щодо особи, яка перебуває на посту глави держави, до тих пір, поки її повноваження не припинені у встановленому законом порядку. Про це свідчить низка статей КПК України, в яких ідеться про провадження щодо Президента України, повноваження якого припинено. При цьому однією з підстав припинення повноважень глави держави є вчинення ним злочину. У такому разі стосовно Президента України розпочинається процедура імпічменту, особливості реалізації якої за відсутності спеціального закону про імпічмент Президента України визначені в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України». Однак цей механізм відповідальності Президента України є конституційно-правовим, а не кримінально-правовим, хоча деякі аспекти його функціонування й реалізуються відповідно до норм КПК України, зокрема ідеться про висновок щодо звинувачення Президента України, що складається спеціальною тимчасовою слідчою комісією. Незрозумілою з позиції закону є роль правоохоронних органів та їх посадових осіб у питанні ініціювання процедури імпічменту. Зумовлено це тим, що в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» лише передбачено, що підставою для ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту та утворення спеціальної тимчасової слідчої комісії є письмове подання про це, підписане більшістю народних

депутатів від конституційного складу Верховної Ради України, підписи яких не відкликаються. Також вимагає уточнення механізм притягнення до кримінальної відповідальності Президента України, повноваження якого припинено внаслідок процедури імпідменту, розпочатої щодо нього в силу вчинення ним злочину [6, с. 224–225].

Отже, в умовах євроінтеграційного курсу перед законотворцями нашої держави постає завдання щодо побудови фундаментальної системи права, удосконалення нормативно-правової бази з питань як забезпечення захисту особи, охорони її прав, свобод та законних інтересів, так і протидії злочинності, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового розслідування факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Абламський Сергій Євгенович.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 06.03.2018).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-17. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran5253#n5253> (дата звернення: 06.03.2018).
3. Кузьмічова Є. В. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб. *Юридична наука*. 2014. № 8. С. 107–116.
4. Погорецький М. А., Старенький О. С. Здійснення кримінального провадження щодо народних депутатів: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 79–90
5. Шелевер Н. В. Співвідношення правових категорій: «імунітет та «недоторканність». *Форум права*. 2012. № 2. С. 779–784.
6. Свириденко С. В. До проблеми законодавчого врегулювання здійснення кримінального провадження щодо осіб, які користуються недоторканністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 222–226.
7. Про дипломатичну службу : Закон України від 20.09.2001 № 2728-III. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14/paran286#n286> (дата звернення: 06.03.2018).
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпідменту Президента України) від 10 грудня

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Чуприна Вікторія Геннадіївна

студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

e-mail: chuprinavikt@rambler.ru

***Ключові слова :** спадкування за заповітом, заповіт, юридична природа заповіту, форма заповіту.*

З прийняттям Конституції України і визнанням її демократичною правовою державою відбулась переорієнтація суспільних відносин на охорону і захист прав та інтересів громадян, що зумовило необхідність дослідження та аналізу на науковому рівні сучасного стану забезпечення їх реалізації у певних інституційних сферах правовідносин.

Спадкування, як один із найдавніших інститутів права був і залишається актуальним з позиції його дослідження, розвитку та вдосконалення, оскільки стосується особистих інтересів людини. Дослідження правових питань спадкування обумовлене зростаючим значенням права приватної власності громадян і порядку її спадкування в умовах ринкової економіки, необхідністю розробки правового механізму, який належним чином міг би захистити права і інтереси громадян.[1]

Цивільне законодавство про спадкування надає фізичній особі можливість за життя на власний розсуд вирішити долю належного їй майна на випадок смерті. Свою волю особа виражає шляхом складання заповіту, а після смерті заповідача спадкоємці набувають спадкових прав тільки в тому обсязі та вигляді, як це зазначено в заповіті.

Під спадкуванням за заповітом розуміють перехід прав і обов'язків померлого до осіб, зазначених ним у зробленому за життя розпорядженні на випадок смерті.[2]

Як підгалузь цивільного законодавства, спадкове право поділяється на дві частини (інститути), які регулюють відносини у сфері спадкування за заповітом і за законом. І тут є підстави стверджувати, що загальним видом спадкування є спадкування за законом, а спадкування за заповітом є спеціальним видом спадкування. Дозволивши фізичній особі скласти заповіт, законодавець при цьому зобов'язав її дотримуватись норм діючого законодавства, обмежуючи тим самим її волю при вирішенні питань, пов'язаних з визначенням осіб, до яких можуть перейти належні йому майнові та деякі немайнові права у випадку своєї смерті.

В об'єктивному розумінні спадкування за заповітом, як спеціальна форма (вид) спадкування, визначається як складова частина цивільно-правового інституту «спадкове право», норми якої регулюють відносини, що виникають у разі укладання фізичною особою належним чином оформленого правочину, що має назву заповіту, щодо зміни встановленого законом порядку переходу до інших осіб належного їй майна або вирішення долі інших належних їй благ у випадку своєї смерті. Вона уособлює в собі основні принципи цивільно-правового регулювання – принцип дозволеної спрямованості і принцип диспозитивності.[1]

За Цивільним кодексом України, заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. (ст. 1233 ЦК)[4]

Також заповіт визначається, як угода, яка здійснюється від імені однієї особи; як розпорядження, що носить суто владний характер, і тому не може здійснюватись через представника; як безоплатна, каузальна, строкова і формальна угода.

Сюди ще додамо – угода, що потребує нотаріального посвідчення, оскільки лише за такої умови дана форма спадкування, у вигляді здійсненого суб'єктивного юридичного акту, є абсолютно реальною з юридичної точки зору.[1]

За своєю юридичною природою заповіт є одностороннім правочином, який дійсний за умови додержання встановленої законом форми та змісту. ЦК висуває такі вимоги до форми заповіту:

1) складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складання;

2) має бути особисто підписаний заповідачем. Якщо особа не може особисто підписати заповіт, його підписує інша особа, що засвідчується у відповідному порядку із зазначенням причин, за яких текст заповіту не міг підписати заповідач власноруч;

3) має бути посвідчений нотаріусом або уповноваженою на це посадовою, службовою особою відповідного органу місцевого самоврядування — якщо у населеному пункті немає нотаріуса. До нотаріального посвідчення прирівнюється посвідчення заповіту:

а) головним лікарем, його заступником з медичної частини або черговим лікарем цієї лікарні, госпіталю, іншого стаціонарного закладу охорони здоров'я, а також начальником шпиталю, директором або головним лікарем будинку для осіб похилого віку та інвалідів — осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, шпиталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів;

б) капітаном судна — осіб, які перебувають під час плавання на морському, річковому судні, що ходить під прапором України;

в) начальником експедиції — осіб, які перебувають у пошуковій або іншій експедиції;

г) командиром (начальником) військової частини, з'єднання, установи або закладу — військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військовонавчальних закладів, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, а також робітників, службовців, членів їхніх сімей і членів сім'ї військовослужбовців;

г) начальником місця позбавлення волі — осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі;

д) начальником слідчого ізолятора — осіб, які тримаються під вартою.

При посвідченні заповіту нотаріусом, заповідач особисто подає йому написаний власноруч або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів заповіт. Але нотаріус може записати заповіт зі слів особи власноруч чи за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним.

Якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, який нотаріус на прохання особи записав з її слів власноруч чи за допомогою загальноприйнятих технічних засобів, то посвідчення заповіту має відбуватися при свідках. У такому самому порядку посвідчується заповіт, що прирівнюється до нотаріально посвідченого. Це імперативні вимоги закону. Проте особа сама може бажати, щоб її заповіт було посвідчено нотаріусом при свідках.[3]

Отже, розглянувши деякі питання, що стосуються загальних положень про заповіт, можна зробити висновок, що заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. За своєю сутністю заповіт є одностороннім правочином – дією однієї сторони, яка може бути представлена однією чи кількома особами. Найчастіше заповіт складається однією особою. Однак сучасний ЦК України не забороняє вчинення спільного заповіту – заповіту подружжя. Воля спадкодавця має бути викладена в письмовій формі у визначеному порядку й засвідчена нотаріусом чи особами, яких закон наділяє відповідним правом засвідчення. Як і будь-який інший правочин, заповіт зумовлює настання певних юридичних наслідків: передачу прав та обов'язків спадкодавця-завповідача іншій особі – спадкоємцю.

Науковий керівник : доктор юридичних наук, професор, професор кафедри, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Стефанчук Руслан Олексійович.

Список використаних джерел:

1. Кобзар В. В. Актуальні питання правового регулювання спадкування за заповітом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.32/part_2/12.pdf

2. Писарева Е. Заповіт як підстава виникнення спадкових відносин : деякі аспекти правового регулювання // Вісник Академії управління МВС. 2009. №3

3. Стефанчук Р.О. Цивільне право України : Навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/law/-stefanchuk_tsivpu/part14/1402.htm

4. Цивільний кодекс України : Закон від 16. 01. 2003 р. № 435 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ГНУЧКІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ

Шабанов Роман Іванович

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права ХНПУ імені Г.С. Сковороди

e-mail: roman.kh1978@gmail.com

Ключові слова: *трудова міграція, гідна праця, форми зайнятості, гнучкість.*

Стан ринку праці в Україні викликає занепокоєння, а певною мірою виглядає катастрофічним. Так, за даними Євростату, у 2014 році до ЄС офіційно виїхали, отримавши перший дозвіл на проживання, 291,4 тис. українців, це на 87% більше від середньої річної кількості українських мігрантів у 2010-2013 роках. У 2015 році виїхали вже 455,6 тис., це на 192% перевищило середній показник років до конфлікту на Донбасі [1]. Такий же темп трудової міграції серед українців зберігався протягом 2017 та 2018 років. У ці роки Польща стала основною країною в ЄС, що приймає трудових мігрантів з України. За заявою Національного банку Польщі до кінця 2020 року на польський ринок праці буде перебувати 200-300 тисяч українців щорічно [2]. У 2016 році Міжнародна організація з міграції звітувала, що надходження від українських трудових мігрантів допомагають їхнім сім'ям покрити споживчі витрати (25% опитаних), заощадити (43%) чи інвестувати в житло (17%) [3]. Наведені показники свідчать про те, що українська держава не може впоратись із завданням забезпечення

гідною працею громадян, а державна політика у сфері зайнятості населення повинна бути переглянута.

Насамперед, слід відзначити, що, на відміну від адміністративно-планової економічної системи та директивного характеру управління радянського зразку, в умовах існування ринкової економіки сталі показники зайнятості повинні забезпечуватись не прямим втручанням держави у регулювання зайнятості населення, а забезпеченням достатньої активності та мобільності конкурентоспроможної робочої сили на ринку праці. Передусім цього можна досягнути завдяки впровадженню так званих гнучких форм зайнятості. У сучасній науковій літературі гнучкість у сфері зайнятості розуміється здебільшого як можливість ринку праці пристосуватись до мінливих умов за рахунок переходу працівників від однієї форми зайнятості до іншої, широкого спектру умов найму, організації заробітної плати, додаткових виплат, робочого часу, форм і методів праці. Гнучка зайнятість сприяє мобільності економічно активного населення, посилює його міграцію як у межах галузі, так і в міжгалузевому, міжрегіональному та міжнаціональному напрямках. Тобто варто констатувати, що впровадження гнучкої зайнятості трансформує традиційну парадигму стабільних трудових відносин та створює можливість пристосування останніх до потреб ринку праці.

У протигагу стандартній трудовій зайнятості під усе більше поширеною гнучкою (нетиповою, атиповою) зайнятістю розуміються будь-які форми залучення до праці з відхиленнями від традиційного трудового договору у різних комбінаціях. Форми гнучкої зайнятості досить різноманітні та містять як цілком законні, визнані законодавством, так і такі, що виходять за його рамки та, по суті, є зловживанням правом. До них належать види робіт, що відхиляються від стандартних за однією або декількома ознаками: строком трудового договору; тривалістю робочого часу; місцем виконання роботи; поденна робота, робота за викликом тощо. Нестандартними також є форми, за яких замість роботи безпосередньо на роботодавця людина виконує свою роботу через посередників: філії та організації, що входять у групи компаній; посередників, субпідрядників.

До гнучких форм зайнятості належать також такі: передача частини функцій організації на підряд іншим компаніям на території організації або поза нею; найм працівників через агентства зайнятості; прийом на підставі короткострокових договорів; оформлення договорів із працівниками як з індивідуальними підприємцями та консультантами; установа тривалих випробних термінів, необґрунтованих періодів навчання для учнів.

Однак найчастіше, коли мова йде про гнучкі форми зайнятості, маються на увазі три її форми – неповна зайнятість, позикова праця та телеробота. Ці гнучкі форми зайнятості мають на меті збалансувати вимоги ринку праці та держави, інтереси роботодавців та потреби працівників. Неповна зайнятість надає можливість поєднувати роботу із навчанням та сімейними обов’язками, позикова праця полегшує процес розподілу та перерозподілу працівників за підприємствами та галузями, що додає динаміки трудовим відносинам, телеробота стимулює впровадження у трудову практику сучасних інформаційних технологій. На відміну від стандартних форм зайнятості неповна зайнятість, позикова праця та телеробота створюють значнішу платформу для гідної праці, адже, як було вказано, пристосуються до потреб та інтересів учасників ринку праці, тим самим впливаючи на його динамічний розвиток.

Слід відзначити, що у розумінні трудового права врегулювання форм гнучкої зайнятості має відповідати функціям цієї галузі права. У цьому розумінні так звана гнучкість форм зайнятості має відповідати не лише суто економічній зацікавленості, але й загальносоціальному, загальнонародному інтересу, в іншому випадку – втрачається людський вимір та йде переростання в абсолютно ринковий механізм: механізм маніпулювання попитом і пропозицією робочої сили. Тому запровадження гнучких форм зайнятості означає, що регулювання відносин на ринку праці отримує більшу динаміку разом із посиленням захисту трудових прав шляхом модифікації концепції традиційної зайнятості та усунення дискримінації працівників, що здійснюють свою трудову діяльність у сфері гнучких форм зайнятості, шляхом встановлення відповідних норм права. Саме гнучкі форми зайнятості у поєднанні з класичними гарантіями захисту трудових

прав працівників, спрямовані на формування ринку праці з посиленням тяжінням до розповсюдження гідної праці, що впливатиме і на настрої громадян стосовно трудової міграції або продовження трудового життя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Євростат. Міграція та притулок [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>
2. В Польше ждуть до 300 тисяч українських мігрантів в рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hvylya.net/news/digest/v-polshe-zhdut-do-300-tyisyach-ukrainskih-migrantov-v-god.html>
3. Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні, 2016. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf

**ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ НОРМ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У
РЕГУЛЮВАННІ ПРИРОДНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ**

Шамрай В'ячеслав Вікторович,
докторант кафедри конституційного права, к.ю.н.,
КНУ імені Тараса Шевченка
vyaches28@gmail.com

Ключові слова: *інтернаціоналізація, гармонізація, конституція України, природні права людини.*

Характерним прикладом інтернаціоналізації положень Конституції України є, зокрема, другий її розділ, присвячений правам, свободам і обов'язкам людини і громадянина в Україні [1]. Це один з найбільших, надзвичайно важливих і, можна сказати, центральних розділів. Із 161 статті Конституції майже третина міститься в ньому. Зміст їх переконує, що в цілому в них враховані вимоги і норми міжнародно-правових стандартів з прав людини, що відображені в чинних для України міжнародних документах універсального рівня, таких як: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Факультативний протокол до нього, Міжнародний

пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про політичні права жінок, Конвенція про права дитини та ін. [2].

Завдяки їм з'явилися нові конституційні норми про те, що всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах, мають невід'ємне право на життя, повагу до своєї гідності, свободу світогляду та деякі інші права. Вони кореспондують з положеннями досить відомих і важливих міжнародно-правових актів.

Так, Конституція України проголошує рівність прав громадян, їх рівність перед законом, що співзвучно зі статтею 7 Загальної декларації прав людини.

Вперше в Конституції України закріплено природні права людини: право на життя (міститься у Загальній декларації прав людини) [3], ст. 2 Європейської конвенції з прав людини) [4], особисту недоторканність (ст. 3 Загальної декларації прав людини, ст. 5 Європейської конвенції з прав людини; ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права) [5], невтручання в особисте життя (ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Європейської конвенції з прав людини), на свободу пересування та обрання місця проживання (ст. 13 Загальної декларації прав людини), повагу до гідності (ст. 5 Загальної декларації прав людини, ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права). Конституція України встановлює, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Це положення Конституції відповідає вимогам Статуту Організації Об'єднаних Націй, принципам Гельсінкського Заключного акта. Конституція України закріпила й інші положення міжнародно-правових актів.

Разом із тим слід зазначити, що і цей розділ потребує подальшого вдосконалення. На це, наприклад, вказує порівняльний аналіз змісту чинного тексту Конституції України з положеннями Віденської декларації та Програми дій, схвалених Всесвітньою конференцією по правах людини 25 червня 1993р. Взяти, наприклад, положення щодо прав дитини. В Конституції України цьому питанню безпосередньо присвячені норми, які зобов'язують батьків утримувати

дітей до їх повноліття, забезпечується охорона дитинства, сім'ї, материнства та батьківства з боку держави (ст. 51), визначається рівність дітей у своїх правах (ст. 52) тощо. Проте зазначена Віденська декларація і Програма дій у п. 21, присвяченому правам дітей, звертає також увагу на необхідність вдосконалення національних і міжнародних механізмів та програм захисту і охорони дітей, зокрема дівчаток, дітей, залишених без нагляду, безпритульних дітей, дітей, що страждають від хвороб, включаючи синдром набутого імунodefіциту, дітей з числа біженців, дітей, що перебувають у місцях позбавлення волі, тощо.

Потребують вдосконалення на конституційно-правовому рівні у відповідності до міжнародно-правових стандартів і правові основи захисту інших категорій людей, зокрема жінок, інвалідів тощо.

На наш погляд, один із варіантів виходу з цього становища полягає в прийнятті окремого закону, в якому були б систематизовані вимоги, норми і стандарти чинних для України міжнародно-правових документів з питань забезпечення прав людини [6].

Згідно ст. 9 Конституції України, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». І далі: «укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». Аналізуючи зміст цієї конституційної норми, важливо зазначити, що перша її частина надає можливість збагачувати зміст національного законодавства України нормами та принципами, які уніфіковані та закріплені у міжнародних договорах і віддзеркалюють надбання світової цивілізації у міжнародному праві. Це значною мірою сприяє зближенню національного законодавства України з міжнародною правовою системою. А якщо врахувати, що до цієї мети аналогічним шляхом спрямовують свої зусилля й інші держави світу, то міжнародне право слід розглядати тим своєрідним «спільним знаменником», який об'єднує всі національні правові системи. А це значить, що через втілення в законодавство України норм та принципів міжнародного права наша держава практично гармонізує свою правову систему

з правовими системами інших держав світу. Отже, зміст ст. 9 Конституції України дає підстави вважати міжнародні договори не лише джерелом міжнародного права, а й джерелом національного конституційного права України, що відображає взаємні процеси інтернаціоналізації конституційного права та конституціоналізації міжнародного права у сучасних умовах державно-правового розвитку.

Враховуючи вищезазначене, слід зазначити, що важливим у вказаних процесах є приведення норм конституції будь-якої країни до міжнародних стандартів. Це надзвичайно актуально, якщо взяти до уваги, що конституція є основою, правовим фундаментом розвитку національного законодавства. Цілком зрозуміло, що від того, скільки в конституції буде враховано норм і принципів міжнародного права, стільки ж відповідно буде їх закріплено в національному законодавстві, яке повинно розвивати конституційні положення. Слід зазначити, що такий підхід був використаний і при розробці та прийнятті нової Конституції України. Багато міжнародно-правових актів спрямовано на розвиток демократичних принципів правової держави, інститутів громадянського суспільства, визнання і захист прав і свобод людини. Так, згідно зі Статутом Ради Європи верховенство права є основою будь-якої істинної демократії. Враховуючи це, Конституція України (ст. 8) закріпила принцип верховенства права.

У Конституції України також відображені міжнародно-правові норми, присвячені демократичним інститутам правової держави. Це норми щодо вільних виборів, які повинні забезпечувати вільне волевиявлення виборців, представницьку форму правління. В них закріплюється також обов'язок усіх органів держави дотримуватися Конституції і діяти відповідно до законів, а також визначені гарантії незалежності судової влади тощо. Також, Конституція України проголошує рівність прав громадян, їх рівність перед законом. Але водночас, не зважаючи на інтенсивні процеси інтернаціоналізації конституційного права України деякі розділи Конституції України потребують

подальшого вдосконалення у відповідності до універсальних та регіональних (європейських) міжнародно-правових стандартів.

Крім того, проявом інтернаціоналізації конституцій та конституційного права в цілому є розширення кола наднаціональних правових актів у результаті регіонального зближення ряду держав.

Список використаних джерел:

1. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види / Н. М. Пархоменко // Часопис Київського університету права. – 2012. – Т. 1. – С. 338.
2. Опришко В. Ф. Гармонізація законодавства України з міжнародним правом – важлива умова ефективності міжнародного співробітництва. – С. 6.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Голос України. – 2008. – № 236. – Ст. 3.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст.2.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. // ООН. – 1966. – Ст. 9.
6. Ратушний С. М. Деякі теоретичні питання гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими нормами / С. М. Ратушний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pre/2008/Ratushnyi.pdf

ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І ДЕЯКИХ ДЕРЖАВ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ ОГЛЯД)

Шахабанов Руслан Сатрудінович,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: покарання, призначення покарання, засади призначення покарання, порівняльний огляд, кримінальне законодавство європейських держав.

1. Демократична й правова держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження й забезпечення прав і свобод людини – головний її обов’язок (ч. 2 ст. 2 Конституції України). Згідно із ст. 19 вітчизняного Основного закону, органи державної влади, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[1]. Цей принцип поширюється на всі сфери діяльності держави, у т.ч. й на такі, як підтримання правопорядку й застосування кримінальних покарань та інших стягнень.

2. Кримінальне право – це засіб охорони прав і свобод людини (що впливає із ст. 1 Кримінального кодексу (далі – КК) України), і водночас засіб обмеження прав та свобод тих, хто порушує його норми. Таким чином, при реалізації кримінально-правових заборон держава має не лише виконувати свої зобов’язання щодо захисту членів суспільства, які постраждали від злочинів, але й діяти виключно в рамках закону щодо тих осіб, які за ці злочини засуджуються. Це, в свою чергу, вимагає унормувати дії органів державної влади щодо застосування примусу до порушників кримінального закону, унеможливити суб’єктивізм і випадковості при встановленні й реалізації відповідних правообмежень. Так, при призначенні кримінального покарання компетенцію та повноваження суду щодо вибору його виду й міри в кожному конкретному випадку визначає складна система обов’язкових для суду нормативних приписів (ст.ст. 65-72 КК), які встановлюють засади призначення покарання – загальні й спеціальні[2, с. 281–291].

3. Потреба в існуванні засад призначення покарання зумовлюється, зокрема, і тим, що основною «одиницею» державного примусу (обмежень прав та свобод правопорушника) за конкретний злочин є санкція статті (частини статті) Особливої частини КК. Сьогодні в КК України використовуються два їх типи: відносно визначені (в яких передбачається один основний вид покарання, його мінімальний і максимальний термін чи розмір) та альтернативні (в яких передбачається два або більше основних кримінальних покарання та його межі)[3, с. 120]. У зв’язку із цим в кожному конкретному випадку суд,

звертаючись до санкції, сконструйованої законодавцем, повинен зробити обґрунтований і такий, що відповідає цілям покарання та задачам кримінальної політики, вибір конкретної міри цього заходу. Кримінальне покарання як специфічний кримінально-правовий та кримінально-виконавчий інститут, як засіб забезпечення кари, виправлення засуджених, запобігання злочинам як засудженими, так й іншими членами суспільства, може бути ефективно реалізоване виключно за умови створення дієвої системи прийомів його застосування, описі в законі моделей типових рішень, які спрямовують діяльність вітчизняних судів в уніфікованих, єдиних напрямках. Для цього на нормативному рівні мають бути встановлені певні вимоги (засади), які б організовували діяльність органів правосуддя при реалізації державної пеналізаційної політики.

4. В умовах інтеграції України до європейського правового простору неабиякого значення набуває іноземний досвід кримінально-правової охорони. Для його рецепції первинним кроком має бути аналіз аналогічних (або однорідних) положень зарубіжного законодавства, принаймні тих його норм, які мають такий самий предмет правового регулювання, як і той чи інший інститут кримінального права України. Так, становить певний інтерес інститут призначення покарання за кримінальним законодавством таких розвинених європейських країн, як Австрія, Іспанія та Франція. Проведений огляд положень, які стосуються засад призначення покарання за цими законами, і їх порівняння з відповідними положеннями КК України дозволив відзначити наступне.

5. У § 32 КК Австрії (назва норми – «Загальні засади») визначено підставу для призначення покарання (вина виконавця злочину), обов'язок суду зіставляти обтяжуючі й пом'якшуючі обставини, брати до уваги вплив покарання на майбутнє засудженого, визначати зовнішню і внутрішню детермінацію вчиненого злочину. Привертає увагу, що австрійський законодавець більш чітко, порівняно із українським, висловлюється щодо допустимої ступені суворості призначуваного покарання: в цілому покарання має призначатися настільки

суворіше, наскільки більшими є шкода або збиток, які заподіяла особа, котра скоїла злочинне діяння[4, с. 73–74].

6. Містить правила призначення покарання й КК Іспанії. Цьому призначена окрема глава його Загальної частини. Як і в КК України, у ній окремо передбачені загальні й окремо – спеціальні правила призначення покарання. Так, до загальних правил (по суті – засад), викладених у ст.ст. 61–72 КК Іспанії належать вимоги призначати покарання особі, яка скоїла злочинне діяння; обов’язкове пониження покарання за замах на злочин (на один чи два ступеня залежно від небезпеки правопорушення, спрямованості умислу і ступеню завершеності діяння), індивідуальне застосування пом’якшуючих та обтяжуючих покарання обставин. Заслужують на увагу положення, які відсутні в правилах призначення покарання за кримінальним законодавством України і які можуть бути імплементовані до нього. Так, на відміну від аналогічних положень КК України, в іспанському законі передбачено, що співучасникам призначається покарання, яке є нижчим на одну ступінь порівняно із порівняно із покаранням, передбаченим для виконавця (ст. 63 КК Іспанії). Досить перспективними є й положення щодо врахування наявних в кримінальній справі обтяжуючих і пом’якшуючих покарань. Так, за відсутності таких обставин або наявності і перших, і других, суд індивідуалізує покарання у відповідності з особистими обставинами злочинця й ступенем тяжкості діяння, що зазначається у вирокі. Якщо наявна одна з пом’якшуючих обставин чи декілька з них, суд призначає покарання згідно з нижньою межею встановленої законом санкції. Якщо ж наявні обтяжуючі обставини (хоча б одна), покарання призначається згідно з вищою межею встановлених законом санкцій. Аналогічних засад інститут призначення покарання в кримінальному праві України не містить, що в багатьох випадках вносить розбіжності в практику врахування обставин, які обтяжують та які пом’якшують кримінальне покарання[5, с. 29–31].

7. У Першій книзі КК Франції засадам призначення покарання відведено окремий підрозділ (від ст. 132-17 до ст. 132-22). В їх основі лежить вимога визначеності покарання судовим вирокі і неможливості застосування більше

одного покарання, яке передбачене законом за злочин, в якому обвинувачується підсудний. Багато уваги в цьому разі приділено французьким законодавцем праву судів призначати покарання менш суворе, аніж передбачене законом[6, с. 126–130]. Втім, на відміну від КК України (зокрема, його ст. 69), кримінальний закон у Франції не деталізує підстави такого призначення, тобто надає широкі можливості для судового розсуду. Високий ступінь диспозитивності таких норм не є позитивним зразком, який заслуговує на імплементацію до вітчизняного кримінального законодавства.

Таким чином, огляд зарубіжного досвіду дозволяє виявити деякі вади і переваги регламентації засад призначення покарання в кримінальному праві України, визначити подальші напрямки вдосконалення цього інституту.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна д. ю. н., професор Житний Олександр Олександрович.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / В. М. Трубников, М. В. Даньшин, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. В. М. Трубникова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 444 с.
3. Житний О. О. Кримінальне право України: Частина Загальна (у схемах та таблицях) : навчальний посібник / О. О. Житний. – Х. : Одиссей, 2008. – 200 с.
4. Уголовный кодекс Австрии. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 352 с.
5. Уголовный кодекс Испании / пер. с исп. – М. : Зерцало, 1998. – 218 с.
6. Уголовный кодекс Франции : принят в 1992 г. ; вступил в силу с 1 марта 1994 г. ; с изменениями и дополнения на 1 января 2002 г. ; пер. с фр. и предисл. Н. Е. Крыловой ; науч. ред. Л. В. Головкин, Н. Е. Крыловой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШОЇ МАЛОРОСІЙСЬКОЇ КОЛЕГІЇ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Шевченко Олександр Вікторович,

Ключові слова: *Перша Малоросійська колегія, судові органи, судовий процес, україно-російські відносини*

Сьогоденною Україною докладається чимало зусиль щодо створення дійсно правової європейської держави. Саме тому реформування її державно-правових інститутів, що здійснюється нині, є нагальною потребою часу. Адже суспільство вимагає не декларативних, а якісних змін у сфері захисту прав і свобод людини. Заходи влади, які спрямовані на оптимізацію судових правоохоронних органів, мусять забезпечити захист людини від будь-яких протиправних дій, реалізацію кожним громадянином України гарантованих Конституцією прав і свобод. При цьому обов'язково має бути врахований як позитивний, так і негативний досвід минулого, що має убезпечити нашу державу від нових помилок. Саме такий досвід і надає, зокрема, аналіз документальних матеріалів, що відносяться до 20-х рр. XVIII ст., а також значного обсягу наукової літератури, де висвітлено різноманітні аспекти діяльності Першої Малоросійської колегії (1722-1727 рр.) – органу, що було створено для управління українськими землями, які входили на той час до складу Російської імперії. Цей орган було засновано за наказом царя Петра I [1, с. 157] із метою здійснення якнайсуворішого контролю за адміністративно-судовою діяльністю українського гетьмана і генеральної старшини для повного підпорядкування їх загальноросійській системі управління. Згадка щодо утворення Малоросійської колегії під 1723 р. міститься у Чернігівському літописі: «1723. Президент колегії Малої Росії бригадир Стефан Лукич Вельямінов їздив до Москви і Петербурга до государя, і звідтіля повернувшись до Глухова, привіз указ з сенату полковнику Павлу Полуботку щодо утворення колегії» [2, с. 215].

Малоросійську колегію було утворено під час загальноімперської реформи органів управління як заміну Малоросійському приказу. Територіально вона мусила перебувати в місті Глухові [3, с. 473], що було на той час резиденцією українських гетьманів. У цивільних справах вона підпорядковувалася Сенатові,

котрий мав право за необхідності розширювати її повноваження, а у військових – головнокомандуючому російськими військами в Україні.

Обсяг повноважень якими формально наділявся цей орган, відомий з тексту «Інструкції президенту Малоросійської колегії бригадиру

С. Вельямінову» від 16 травня 1722 року. Зокрема, вони полягали у наступному. Насамперед, колегія мусила розглядати скарги на генеральний суд та ратушні суди, військову Канцелярію, полкові й усі інші Канцелярії, тобто була своєрідним апеляційним органом, до якого могли звертатися переважно представники місцевої старшини, що зазнали утисків від українських органів. Також вона мала виконувати фіскальні функції (спостерігати за своєчасним збиранням та відправленням до царської казни натуральних та грошових зборів). Із коштів, що збиралися, колегія мала право давати платню членам Гетьманської ради, а також сердюкам і компанійцям [4, с. 189]. На колегію покладался й обов'язок здійснювати нагляд за розподілом військового постю на території Лівобережної та Слобідської України на так званих «вінтер-квартирах», а також у випадку, якщо виникнуть скарги на когось з цих військових, то в повноваженнях колегії було чинити суд.

До повноважень Першої Малоросійської колегії також було віднесено спостереження за діяльністю Генеральної військової канцелярії та перевірка гетьманських універсалів, а також інших документів. Щодо всіх інших питань колегія мала звертатися за наказом до імперського Сенату, якому вона підпорядковувалася.

У тексті «Пунктів, поданих президентом Малоросійської колегії

С. Вельяміновим цареві Петрові І» 31 березня 1723 р., що зберігся до нашого часу, містилися міркування очільника цього органу з приводу розширення його компетенції. Як зазначає, Ю. Степанчук, більш повно і конкретно компетенція Малоросійської колегії визначалась інструкцією Петра І від 16 травня, а також затвердженому царем і Сенатом документі під назвою «Промеморія, що надіслана з Малоросійської колегії до Генеральної військової канцелярії» від 3 червня 1723 р. [5, с. 56].

Основні напрями діяльності Колегії, окрім вже сказаного, мали полягати у встановленні розміру оподаткування українського населення; нагляді за дотриманням заборони старшині використовувати працю козаків на свою користь; піклуванні про «належне» утримання російських військ в Україні; проведення розслідувань і судів за позовами українців до росіян і навпаки [6, с. 23].

Як констатує Б.Р. Стецюк, з 1725 р. стосунки між I Малоросійською колегією і Генеральним військовим судом у сфері кримінально-процесуальних дій та судочинства принципово змінилися. Було скасовано спільні засідання та розгляди судових справ з генеральною старшиною. До компетенції канцелярії у судочинстві належала організація попереднього розслідування і формування думки по суті справи і з передбачення судового рішення, яке подавалося в колегію у формі письмових «промеморій». Колегія на підставі заяви процесуальної сторони сама могла забрати справу з канцелярії, прийнявши до власного розгляду, провести кримінально-процесуальні дії, виступаючи у такий спосіб не тільки як апеляційна, але й касаційна інстанція, тим самим обмежуючи територіальну юрисдикцію козацьких судів [7, с. 283].

Перша Малоросійська колегія розпочала активне насадження на території Гетьманщини російських форм кримінально-процесуальних дій, російських джерел права. У першій половині 1724 р. на території України вступив у дію імператорський указ «О суде по новоучиненной форме», яким регламентувалася організація судового процесу. Колегія постановила, щоб Генеральна військова канцелярія склала відповідну промеморію і скерувала її у полкові правління з метою розповсюдження єдиної форми складання позовів і процесуального порядку. Після цього рішення Генеральна військова колегія перестала приймати позови, що не відповідали за своєю формою встановленій загальноросійській формі [8, с.148].

Таким чином, як зазначають автори монографії «Судова влада в Україні», для Гетьманщини це були «складні часи абсорбції Російською імперією, що неухильно наступала широким фронтом, обмежуючи українську автономію та

поглинаючи й уніфікуючи атрибути її державності – законодавство, адміністрацію, судові установи» [9, с. 149]. Незважаючи на те, що заснування Російським урядом зазначеної інстанції начебто мало сприяти викоріненню зловживань у судах Гетьманщини і захисту народу від свавілля старшин у судочинстві, однак насправді це не відповідало дійсності. Усі зміни на території Гетьманщини виправдовувалися піклуванням про благо «малоросійського народу», козаків, яких нібито існуюча судова система кривдила, але де факто єдиним, про що піклувалась колегія було благо імперської влади. Отже, головною функцією Першої Малоросійської колегії був повний контроль над діями генеральної старшини і гетьмана, обмеження функціонування автономних урядово-судових органів Гетьманщини, уніфікацію її системи відповідно до загальноімперської правової системи та забезпечення найбільш корисного для царської влади упорядкування і використання українських земель.

Список використаних джерел:

1. Історія держави і права України : практикум : навчальний посібник для курсантів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів МВС України / М.Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І.Д. Коцан, Є.С. Логвиненко, І. А. Логвиненко / Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х. : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с. – С. 157.
2. Апанович О. Ще одне джерело з історії України XVIII ст. // Наука і культура. Україна: Щорічник. – К.: Тов. «Знання», 1989. – Вип. 23. – С. 213-231. – С. 215.
3. Єрмолаєв В.М. Малоросійська колегія // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 1 : Історія держави і права України. – Х. : Право, 2016. – С. 473.
4. Соціальна риторика та політична вмотивованість реформи устрою Гетьманату 1722 р. // Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3-х т. Т.1 : Українські проекти в Російській імперії / Верстюк В. Ф., Горобець В. М., Толочко О. П. – К.: Наук. думка, 2004. –504 с. – С. 189.
5. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 532 с. – С. 56.
6. Степанчук Ю. Козацька старшина у політичних планах царату у період діяльності Першої Малоросійської колегії в Україні / Ю. Степанчук // Наук. записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2009. – Вип. 43. – С. 17-23. – С. 23.

7. Стецюк Б.Р. Судові реформи П. Полуботка і Д. Апостола // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. Юрид. науки. – 2015. – № 825. – С. 281-288 – С. 283.

8. Горобець В.М. Малоросійська колегія та реформа державного устрою України: 1722–1727 рр. : дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.02 – всесвітня історія / В. М. Горобець. – К., 1993. – 231с. – С. 148.

9. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку : монографія / ред. І. Б. Усенко. – К. : Наукова думка, 2014. – 501 с. – С. 149.

ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Шелевейстро Артур Сергійович

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

***Ключові слова:** Національне агентство України з питань державної служби, функції НАДС, державна служба*

Національне агентство України з питань державної служби є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, забезпечує функціональне управління державною службою в державних органах.

Однією з важливих складових, яка визначає правовий статус Національного агентства України з питань державної служби є його функції.

Стосовно такої категорії, як «функція» зазначимо, що дослідження сутності будь-якого органу влади неможливе без їх з'ясування, оскільки саме встановлення змісту функцій дозволяє розкрити місце, роль та соціальне призначення такого органу [3]. Функції відображають зміст державного управління як самостійної форми діяльності, що має чітко визначену мету.

Виходячи з цього, маємо за необхідність, перш за все, визначити зміст поняття «функція».

Варто зазначити, що в узагальненому розумінні поняття «функція» означає діяльність, обов'язок; зовнішній прояв властивостей якого-небудь об'єкта; роль, яку виконує певний об'єкт [1, с. 33]. Також дуже часто у науковій літературі функції визначаються як характерні напрями діяльності владного суб'єкта, змістом яких є окремі завдання та мета.

На думку В.С. Куйбіди під функцією необхідно розуміти уможливлену через використання необхідних ресурсів діяльність, спрямовану на досягнення сформованих цілей [2, с. 31].

Тож, за аналогією можемо вказати, що функціями Національного агентства України з питань державної служби є діяльність, спрямована на реалізацію основних цілей державної служби.

Серед найважливіших функцій Національного агентства України з питань державної служби варто відзначити [4]: забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування; організацію проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації єдиної державної політики у сфері державної служби; забезпечення доступу до публічної інформації; здійснення методичної підтримки служб управління персоналом державних органів; здійснення організаційного та матеріально-технічного забезпечення діяльності Комісії з питань вищого корпусу державної служби; затвердження переліку посад працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування, за поданням керівника державної служби у відповідному органі; здійснення контролю за додержанням визначених Законом України «Про державну службу» умов реалізації громадянами права на державну службу; забезпечення формування та функціонування системи професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування; здійснення міжнародного співробітництва з питань, що належать до його компетенції тощо.

Таким чином, під функцією Національного агентства України з питань державної служби пропонуємо розуміти основні напрями його діяльності щодо формування та реалізації державної політики у сфері державної служби та

забезпечення функціонального управління державною службою в державних органах.

Список використаних джерел:

1. Білокур Є.І. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право – Одеська юридична академія. Одеса, 2015. – 194 с.
2. Куйбіда В.С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: монографія / В.С. Куйбіда. – К.: МАУП, 2004. – 432 с.
3. Правознавство : підручник / В.Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон [та ін.]; за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. – К.: КНЕУ, 2003. – 767 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/23163/>
4. Про внесення змін до Положення про Національне агентство України з питань державної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 48.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ З ІНШИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

Якименко Ольга Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: yakymolga@gmail.com

Ключові слова: правовий статус особи, структура правового статусу, елементи конституційно-правового статусу, правові принципи.

У науці не існує єдності щодо елементів конституційно-правового статусу особи. Так, можна виділити дві позиції: вузька та широка. Перша з них до змісту правового статусу відносить систему прав, свобод та обов'язків особи, які законодавчо закріплені державою у конституціях та інших нормативно-правових актах. Зокрема, І.Й. Магновський вважає, що для характеристики правового положення особи цього достатньо [4, с. 18].

У межах іншого, більш широкого підходу, правовий статус розглядається не лише як сукупність прав та обов'язків, а й інших правових елементів [5,

с. 30]. Так, Ю.М. Тодика та В.С. Журавський у структурі конституційно-правового статусу особи виділяють не лише його основні елементи, а й додаткові – громадянство, правосуб'єктність, правові принципи та гарантії правового статусу, де особливе місце надається юридичній відповідальності [3, с.119].

Як вважає Ортинська Н.В., правовий статус не може базуватися лише на законодавчо закріплених правах та обов'язках. У сучасному демократичному суспільстві, де людина є найвищою соціальною цінністю, має гарантуватися достатній рівень її захищеності та безпеки. Тому для такого забезпечення має бути встановлена достатня сукупність правових явищ, елементів задля посиленого механізму гарантій реалізації прав людини, їх охорони та захисту [5, с.30].

Колодій А.М. та Олійник А.Ю. запропонували до правового статусу людини і громадянина відносити суб'єктивні права, свободи та юридичні обов'язки, законні інтереси, громадянство, правові принципи, правові норми та правовідносини, юридичні гарантії, правосуб'єктність та юридичну відповідальність [2, с.133]. На сьогодні така структура правового статусу особи вважається найбільш повною.

В.О. Серьогін теж схиляється до тієї позиції, що конституційний статус слід розглядати у вузькому і широкому сенсі. При цьому до конституційного статусу особи в широкому сенсі крім конституційних прав, свобод та обов'язків особи він включає також конституційну правосуб'єктність (правоздатність та дієздатність), принципи правового статусу особи, характер правового зв'язку особи з державою та гарантії реалізації конституційних прав і свобод. На його думку, дані елементи прямо не визначають становище особи у конституційних правовідносинах, проте безпосередньо впливають на нього [6, с. 89].

Загальновизнаним у юриспруденції є те, що «серцевину», основу правового статусу особи становлять саме права, свободи та обов'язки особи. Не піддається сумніву і те, що інші елементи є складовою, структурним доповненням правового статусу як досить складної за юридичною конструкцією категорії.

Принципам у даній структурі відводиться особливе місце. Це насамперед обумовлюється визначенням даного поняття як основи, вихідної ідеї. Учені-правознавці постійно звертають увагу на принципи права. Н.В. Вітрук називає їх специфічним елементом, оскільки саме принципи визначають сутність та зміст як правового статусу особи загалом, так і його структурних складових [1, с.31-32]. Проте через їх змінюваність, абстрактність та філософську сутність більшість аспектів потребують дослідження та доопрацювання. До таких аспектів належать, у першу чергу, питання про їх місце та роль у структурі конституційно-правового статусу особи. Вони є важливими загальносоціальними регуляторами суспільних відносин, насамперед відносин держави і особи, визначають соціальну цінність людини. Важливість принципів підкреслюється їх відображенням в національному законодавстві, де при цьому враховуються міжнародні стандарти концепції прав людини. Головною особливістю є те, що на основі цих засад здійснюється реалізація прав, свобод та обов'язків особи, тобто виступають гарантом у використанні людиною своїх юридичних можливостей.

Оскільки принципи є базисом, то на їх основі закріплюються природні права особи, забезпечуються провідні інтереси, визначаються напрями та пріоритети у визначенні та належному забезпеченні правового статусу особи. Отож, враховуючи важливе місце принципів у структурі правового статусу, вони потребують більш об'єктивного та всебічного дослідження як елементи конституційно-правового статусу особи.

Науковий керівник: професор кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Серьогін В.О.

Список використаних джерел:

1. Вітрук Н.В. Общая теория правового положения личности. Москва: Норма, 2008. 448 с.
2. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.

3. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

4. Магновський І. Конституційно-правовий статус особи (її громадянські права і свободи). *Право України*. 2002. № 7. С. 18-21.

5. Ортинська Н.В. Правовий статус людини: до проблем теоретичного розуміння. *Право і безпека*. 2016. № 3(62). С. 28-32.

6. Серьогін В.О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Яловенко Іван Віталійович

студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

***Ключові слова:** громадська безпека, забезпечення громадської безпеки, система громадської безпеки*

Забезпечення в країні громадської безпеки є необхідною умовою належної охорони та захисту життя, здоров'я громадян, їх законних інтересів, забезпечення громадського порядку, формування належних умов для стабільного функціонування держави та прогресивного розвитку суспільства.

На сьогоднішній день, питання забезпечення громадської безпеки є доволі актуальним, науковці аналізують різні аспекти реалізації заходів громадської безпеки, досліджують статус суб'єктів забезпечення громадської безпеки тощо.

Зокрема, важливий внесок у дослідження питань забезпечення громадської безпеки в Україні здійснили такі вітчизняні вчені, як А.В. Басов, В.А. Ліпкан, Н.О. Ярмиш та ін. Та, не дивлячись на значну кількість наукових робіт в сфері забезпечення громадської безпеки, досить незначну увагу приділено визначенню системи громадської безпеки. Саме тому, пропонуємо з'ясувати зміст громадської безпеки та визначити складові системи громадської безпеки.

Важливо зазначити, що в науці не склалося єдиного бачення щодо визначення змісту категорії «громадська безпека», тож розглянемо деякі з них.

Так, на думку О.В. Серьогіна, громадська безпека являє собою систему суспільних відносин, які формуються у відповідності до правових норм під час використання об'єктів з підвищеною суспільною небезпекою, чи під час настання особливих умов [4, с. 16].

На думку Н.О. Ярмиша громадська безпека являє собою багаторівневий, різноспрямований, динамічний феномен, який відображає функціонально спроможні параметри діяльності системи спеціально уповноважених суб'єктів захисту населення від загроз різного походження, а також стан суспільного та особистого спокою, який засновується на рівновазі між існуючими і потенційними загрозами та станом захисту від них, за якого забезпечується нормальний прогресивний розвиток суспільства та держави [5, с. 231].

А.І. Поздняков пропонує зміст безпеки розглядати в контексті аксіологічного підходу, орієнтованого на набір певних цінностей, за якого громадська безпека визначається як захищеність від завдання значущої шкоди [3].

В.А. Ліпкан пропонує інше визначення безпеки, відповідно до якого, безпека являє собою гарантовану чинним законодавством та практичними заходами захищеність та забезпеченість життєво важливих інтересів суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз [2, с. 57].

Розглянувши запропоновані визначення, можна говорити, в цілому, про їх відмінність, проте спільними ознаками або елементами визначень можна назвати: 1) існування реальної або потенційної загрози; та 2) діяльність уповноважених суб'єктів, які забезпечують стан захищеності від таких загроз.

Стосовно системи забезпечення громадської безпеки варто зазначити, що дуже часто, говорячи про заходи громадської безпеки або умови забезпечення громадської безпеки, завжди говорять лише про суб'єкта, уповноваженого на реалізацію окремих заходів забезпечення громадської безпеки. Проте, варто погодитися із думкою А.В. Басова, який наполягає на тому, що систему забезпечення громадської безпеки на рівні із суб'єктами також складають [1, с. 42-43]: зміст громадської безпеки; завдання, поставлені перед суб'єктами

забезпечення громадської безпеки; принципи здійснення заходів, спрямованих на забезпечення громадської безпеки; класифікація загроз для громадської безпеки, засоби та заходи забезпечення громадської безпеки тощо.

Крім того, на рівні із зазначеними складовими елементами системи забезпечення громадської безпеки, важливими умовами, що здатні забезпечити належне виконання діяльності в цій галузі є належний стан нормативно-правового регулювання сфери забезпечення громадської безпеки, чітке розмежування повноважень суб'єктів забезпечення громадської безпеки, а також визначення умов та порядку взаємодії цих суб'єктів.

Таким чином, підводячи підсумок зазначимо, що зміст громадської безпеки можна визначити як стан захищеності суспільства від загроз техногенного, криміногенного, іншого антропогенного й природничо характеру. Основними елементами системи громадської безпеки є: зміст громадської безпеки; нормативно-правове підґрунтя забезпечення громадської безпеки; завдання та принципи такої діяльності; система суб'єктів забезпечення громадської безпеки та порядок взаємодії між ними.

Список використаних джерел:

1. Басов А.В. Щодо визначення системи забезпечення громадської безпеки // Форум права. 2010. № 4. С. 42-47.
2. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. Київ, 2003. 208 с.
3. Поздняков А. И. О понятийном аппарате теории безопасности (аксиологический подход) // Безопасность : информ. сб. 2002. № 7-8. С. 185-191.
4. Серёгин А. В. Сущность общественного порядка и общественной безопасности как объектов административно-правовой системы // Актуальные проблемы совершенствования охраны общественного порядка и общественной безопасности в условиях перестройки. Москва, 1989. С. 12-21.
5. Ярмиш Н. О. Поняття громадської безпеки // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3. С. 236-243.

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Абламський Сергій Євгенович «Загальна характеристика гласності судового засідання у кримінальному провадженні»	6
Александров В'ячеслав Михайлович «Адміністративний примус у діяльності військової служби правопорядку Збройних Силах України»	10
Андрієвська Людмила Олексіївна «Цивільно - правова відповідальність медичних працівників за неналежне надання медичних послуг»	14
Артамонова Марія Геннадіївна «Кримінально-правове значення вчинення злочину в установах виконання кримінальних покарань»	18
Артьоменко Кристина Володимирівна «Адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні»	23
Ахмедов Рамал Джалал Оглы «Преимущественное право оставления на работе по законодательству Азербайджанской Республики и Украины»	26
Бабій Микола Артурович «Наслідки спливу позовної давності у цивільному праві»	30
Батог Анастасія Геннадіївна «Деякі аспекти міжнародно-правового захисту прав жінок у сфері праці»	36
Беркута Андрій Вікторович «Компетенція національного агентства з питань запобігання корупції»	41
Биканова Дар'я Олександрівна «Міжнародно-правове регулювання протидії домашньому насильству»	43
Бобир Артем Ігорович «Проблеми відшкодування шкоди за договорами страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів»	46
Богородицький Микита Андрійович «Процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду»	52
Бортнік Поліна Романівна «Зарубіжний досвід кримінально-правової оцінки помилки»	57
Бурлачук Євгенія Олександрівна «Основні принципи та види юридичної відповідальності»	62
В'юник Анастасія Сергіївна «Міжнародно-правові засади протидії торгівлі людьми у добу нової історії»	65
Галковський Максим Вячеславович «Основні положення щодо здійснення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж як різновиду втручання у приватне спілкування»	70
Гордіюк Сергій Анатолійович «Духовно-культурні відносини як предмет конституційно-правового регулювання: загальнотеоретичний аспект»	73
Горбатова Дар'я Ігорівна «Проблеми впровадження електронних адміністративних послуг в Україні»	78
Давиденко Альона Олександрівна «Співвідношення договорів поставки та купівлі-продажу»	80
Денисенко Інна Олександрівна «Актуальні питання набуття особою кримінально-процесуального статусу підозрюваного»	84
Дікевич Кристина Геннадіївна	

<i>«Еволюція кримінальної політики США: від політики кримінального велфарізму до нової культури над злочинністю»</i>	89
Єрмоленко Ярослав Владленович	
<i>«Трактування терміна «механізм охорони прав людини»»</i>	93
Єрмоленко Олена Миколаївна	
<i>«Дослідження та оцінка доказів, отриманих за допомогою електронно-технічних приладів, в цивільному процесі»</i>	99
Єрмоменко Анастасія Ігорівна	
<i>«Поняття, зміст та сутність муніципальних прав особистості в Україні»</i>	104
Завгородній Віталій Анатолійович	
<i>«Функціональна підсистема механізму імплементації рішень Європейського суду з прав людини в Україні»</i>	108
Завгородня Юлія Степанівна	
<i>«Права дитини: нульова точка»</i>	116
Залєвський Владислав Едуардович	
<i>«Порівняльно-правовий аналіз механізму справляння податків в Україні і Великій Британії»</i>	121
Заруцька Катерина Сергіївна	
<i>«Наслідки можливої легалізації еutanазії в Україні»</i>	124
Змиренкова Каріна Романівна	
<i>«Амністія, як виявлення гуманізму, милосердя та прощення з боку держави»</i>	128
Золотарь Вадим Михайлович	
<i>«Бюджетна децентралізація як запорука створення належної фінансової основи об'єднаних територіальних громад»</i>	132
Іванов Анатолій Вадимович	
<i>«Оцінка висновку експерта в адміністративному судочинстві України»</i>	136
Іващук Павло Степанович	
<i>«Політика України щодо впровадження інституту пробації»</i>	140
Кагановська Тетяна Євгеніївна	
<i>«Організаційно-правові підходи до вирішення проблеми мобінгу»</i>	143
Калашников Кирило Юрійович	
<i>«Нове в законодавстві щодо гуманізації порядку і умов виконання покарань»</i>	150
Калібабаба Захар Олегович	
<i>«Роль консульських установ у захисті прав людини»</i>	159
Кармазинський Віталій Олександрович,	
<i>«Актуальні питання кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей»</i>	162
Кириленко Вікторія Віталіївна	
<i>«Щодо класифікації насильницьких злочинів у кримінальному праві та кримінології»</i>	166
Кисель Анна Сергеевна	
<i>«Некоторые проблемы правового статуса городского головы в Украине»</i>	169
Кім Катерина Володимирівна	
<i>«Щодо поняття «юридичний конфлікт»</i>	173
Коваленко Олена Олександрівна	
<i>«Перспективні тенденції розвитку сучасного трудового права України в умовах розбудови демократичної, соціальної і правової держави з ринковою економікою»</i>	175
Коваль Валерій Петрович	
<i>«Формування військового законодавства України як чинник забезпечення правового статусу військовослужбовців: теоретичний аспект»</i>	184
Коваль Тимур Олександрович	
<i>«Право засуджених до позбавлення волі на працю»</i>	188
Кожевник Віолетта Олегівна	
<i>«Система та механізм регулювання соціально-трудоових правовідносин»</i>	193
Коломоєць Карина Сергіївна	

<i>«Порівняльний аналіз інституту емфітевзису за цивільним правом Квебеку та України»</i>	197
Корчагіна Валентина Павлівна	
<i>«Щодо визначення поняття консіліації»</i>	203
Котова Анна Ігорівна	
<i>«Правові засади співробітництва Національного банку України з Європейським центральним банком»</i>	208
Кочковий Віталій Володимирович	
<i>«Правові аспекти визначення поняття «житло»</i>	212
Кривко Марина Юріївна	
<i>«Міжнародно-правовий захист нематеріальних культурних цінностей під егідою ЮНЕСКО»</i>	216
Кривошликова Аліна Сергіївна	
<i>«Реалізація принципу гендерної рівності у діяльності органів місцевого самоврядування: проблеми та перспективи розвитку»</i>	219
Кучук Андрій Миколайович	
<i>«Верховенство права v. законність»</i>	223
Легеза Євген Олександрович	
<i>«Досвід естонської республіки щодо надання публічних послуг»</i>	227
Льозний Олег Анатолійович	
<i>«Сутність події корупційного злочину у сфері службової діяльності»</i>	232
Любова Наталія Олександрівна	
<i>«Співробітництво Національної поліції України та міжнародної організації кримінальної поліції при наданні правової допомоги у кримінальних справах»</i>	236
Мажара Андрій Олександрович	
<i>«Громадський контроль за діяльністю органів публічної адміністрації»</i>	241
Максюта Аліна Русланівна	
<i>«Військові прокуратури, як складова системи прокуратури України»</i>	243
Мельник Валентина Павлівна	
<i>«До питання щодо особливостей працевлаштування та зайнятості працівників-мігрантів»</i>	246
Мельник Сергій Миколайович	
<i>«Реформування органів військового управління, юрисдикція яких поширюється на всю територію України (на прикладі Генерального штабу Збройних сил України): перспективи розвитку»</i>	250
Мітасова Алла Ігорівна	
<i>«Перехід права на земельну ділянку у разі набуття права на жилий будинок, будівлю або споруду»</i>	253
Мороз Юлія Григорівна	
<i>«Рівність і недискримінація у правоохоронній діяльності»</i>	257
Ніколаєва Анастасія Олегівна	
<i>«Процедура отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю як адміністративна послуга»</i>	261
Нуджейдат Веам	
<i>«Актуальні питання судово-медичної експертизи при розслідуванні згвалтувань»</i>	265
Овчаренко Валерія Володимирівна	
<i>«Практичне втілення шлюбного договору в Україні»</i>	270
Павкнер Дмитро Сергійович	
<i>«Проблеми спадкування в Україні»</i>	273
Павленко Олексій Володимирович	
<i>«Шантаж як спосіб вчинення торгівлі людьми»</i>	277
Панюкова Дарина Олександрівна	

<i>«Характеристика елементів адміністративно – правового статусу внутрішньо переміщених осіб»</i>	280
Паровін Євгеній Олександрович	
<i>«Критерії встановлення платних та безоплатних адміністративних послуг»</i>	285
Пащенко Любов Костянтинівна	
<i>«Адміністративно-правове регулювання у сфері соціального захисту дітей»</i>	289
Перезва Микола Миколайович	
<i>«Кримінальна відповідальність за службові зловживання»</i>	292
Перетятко Дар'я Андріївна	
<i>«Проблеми взаємозв'язку кримінальної відповідальності судді (суддів) за постановлення завідомо неправосудного рішення із принципом незалежності суддів»</i>	296
Підлісний Сергій Дмитрович	
<i>«Щодо визначення змісту юрисдикції адміністративних судів»</i>	301
Плескачова Владислава Сергіївна	
<i>«Механізм захисту прав людини у Європейському Союзі»</i>	304
Пономаренко Максим Юрійович	
<i>«Сутність предмету та меж доказування у кримінальному процесі»</i>	307
Рубан Антон Вікторович	
<i>«Актуальні питання діяльності слідчого щодо забезпечення прав неповнолітніх підозрюваних та обвинувачених на стадії досудового розслідування»</i>	310
Рудень Дмитро Станіславович	
<i>«Верховенство права як фундаментальна конституційна цінність для становлення правової державності в Україні»</i>	315
Рябець Катерина Анатоліївна	
<i>«Політико-правова реформа водного господарства України – пріоритетне завдання органів публічного управління»</i>	320
Самаріна Софія	
<i>«Щодо питання про правовий статус криптовалют та можливість визнання їх предметом шахрайства»</i>	322
Свєшніков Герман Дмитрович	
<i>«Позитивна юридична відповідальність: поняття та сутність»</i>	325
Свистун Анжеліка Юріївна	
<i>«Сучасний стан і перспективи забезпечення протидії та запобігання корупції в Україні»</i>	327
Семененко Денис Володимирович	
<i>«Состояние уголовно-процессуальных элементов противодействия преступности»</i>	333
Сібірна Софія Сергіївна	
<i>«Щодо судимості як соціально-правового явища за кримінальним правом України»</i>	338
Сугак Каріна Олександрівна	
<i>«Сутність помилок та можливість шахрайства у фінансовій звітності»</i>	342
Тарасов Ігор Володимирович	
<i>«Нова структура пенітенцарної системи України»</i>	346
Тараторіна Інна Ігорівна	
<i>«Зв'язок цивільно-правових відносин в сфері психіатрії і наркології»</i>	353
Тимченко Дар'я Павлівна	
<i>«Генезис кримінального провадження щодо неповнолітніх»</i>	357
Ткаченко Ірина Анатоліївна	
<i>«Стандартизація та сертифікація в ресторанному господарстві»</i>	362
Турчак Марина Валеріївна	
<i>«Деякі питання зловживання монополієм(домінуючим) становищем на ринку»</i>	370
Турчик Богдана Олегівна	
<i>«Міжнародно-правові гарантії здійснення людиною прав «третього покоління»»</i>	375

Удянська Катерина Владиславівна «Способи захисту прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет»	378
Федосенко Аделіна Станіславівна «Застосування конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей»	382
Фойт Сергій Ігорович «Проблеми та перспективи надання адміністративних послуг в Україні»	386
Фомін Павло Вікторович «Реформування внутрішньої системи правосуддя Організації Об'єднаних Націй»	392
Хаустова Юлія Олександрівна «Особлива жорстокість як кримінально-правова категорія»	396
Хаврат Максим Сергійович «Міжнародно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів»	398
Челебій-Кравченко Юлія Костянтинівна «До питання судових витрат у справах за похідним позовом»	402
Черхавський Мар'ян Васильович «Актуальні питання кримінальної процесуальної регламентації затримання осіб, наділених правовим імунітетом»	407
Чуприна Вікторія Геннадіївна «Спадкування за заповітом»	413
Шабанов Роман Іванович «Гнучкі форми зайнятості як інструмент забезпечення гідної праці»	417
Шамрай В'ячеслав Вікторович «Інтернаціоналізація норм конституції України у регулюванні природних прав людини»	420
Шахабанов Руслан Сатрудінович «Засади призначення покарання за кримінальним законодавством України і деяких держав континентальної Європи (порівняльно-правовий огляд)»	424
Шевченко Олександр Вікторович «Правові засади діяльності першої малоросійської колегії у контексті україно-російських відносин»	429
Шелевейстро Артур Сергійович «Функції національного агентства України з питань державної служби»	433
Якименко Ольга Володимирівна «Співвідношення принципів з іншими елементами конституційно-правового статусу особи»	435
Яловенко Іван Віталійович «Поняття та система громадської безпеки!»	438